
Aleksandra Ostrowska
Paulina Pukin-Sowul
Paweł Dondalski

EFEKTYWNOŚĆ FINANSOWA
SEKTORA BANKOWEGO
W OBLICZU WYZWAŃ RYNKOWYCH
I REGULACYJNYCH

Redakcja
Bogdan Włodarczyk

Aleksandra Ostrowska
Paulina Pukin-Sowul
Paweł Dondalski

EFEKTYWNOŚĆ FINANSOWA
SEKTORA BANKOWEGO
W OBLICZU WYZWAŃ RYNKOWYCH
I REGULACYJNYCH

Redakcja
Bogdan Włodarczyk

Instytut Badań Gospodarczych
Olsztyn 2021

Recenzenci:

dr hab. Anna Chmielak, prof. UwB
prof. dr hab. Maria Dębniwska

Skład, łamanie i projekt okładki (na podstawie Adobe Stock):

Ilona Pietryka

© Copyright by Instytut Badań Gospodarczych

ISBN 978-83-65605-36-8

DOI: 10.24136/eep.mon.2021.8

Instytut Badań Gospodarczych
ul. ks. Roberta Bilitewskiego, nr 5, lok. 19
10-693 Olsztyn, Poland

biuro@badania-gospodarcze.pl
www.badania-gospodarcze.pl

Spis treści

Wstęp	5
1. Wymogi kapitałowe i obciążenia finansowe a efektywność finansowa sektora bankowego — zależności teoretyczne	11
1.1. Przesłanki regulacji sektora bankowego	11
1.2. Przegląd najważniejszych regulacji sektora bankowego	15
1.3. Pojęcie i pomiar efektywności finansowej i rentowności banków	20
1.4. Potencjalne skutki wpływu wymogów kapitałowych oraz obciążeń finansowych na efektywność banków	26
2. Charakterystyka obciążeń podatkowo-składkowych sektorów bankowych w Polsce i UE	31
2.1. Podatek od niektórych instytucji finansowych	31
2.2. System gwarantowania depozytów	34
2.3. Jednolity mechanizm restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji	42
2.4. Wpłaty na pokrycie kosztów nadzoru w Polsce i UE	45
3. Charakterystyka obciążeń kapitałowych w Polsce i UE	53
3.1. Wymogi w zakresie funduszy własnych	53
3.2. Rozporządzenie CRR	54
3.2.1. Wymogi kapitałowe	54
3.2.2. Dźwignia finansowa	57
3.3. Dyrektywa CRD IV	59
3.3.1. Bufory kapitałowe	59
3.3.2. Bufor zabezpieczający	60
3.3.3. Bufor antycykliczny	60
3.3.4. Bufor ryzyka systemowego	64

3.3.5. Bufor globalnych instytucji o znaczeniu systemowym oraz bufor globalnych banków o znaczeniu systemowym	67
3.3.6. Bufor innych instytucji o znaczeniu systemowym	70
4. Rentowność sektora bankowego w Polsce i UE	77
4.1. Wynik finansowy sektora bankowego	77
4.2. Rentowność aktywów (ROA) sektora bankowego	79
4.3. Rentowność kapitałów własnych (ROE) sektora bankowego	84
4.4. Obciążenia CIT sektorów bankowych w Polsce i UE	87
4.5. Łączna stopa podatkowa w UE oraz efektywne obciążenia podatkowe banków	89
5. Akcja kredytowa sektora bankowego w Polsce na tle UE w latach 2015–2019	93
5.1. Akcja kredytowa banków w Polsce	93
5.2. Akcja kredytowa banków w UE	100
5.3. Kredyty dla sektora niefinansowego a stopy procentowe oraz PKB w UE	105
6. Sektor bankowy w Polsce i UE w okresie pandemii COVID-19	111
6.1. Zmiany akcji kredytowej wobec sektora niefinansowego w Polsce	111
6.2. Akcja kredytowa wobec sektora niefinansowego w UE	116
6.3. ROE i ROA sektorów bankowych w krajach UE	123
Podsumowanie	129
Bibliografia	133
Spis rysunków	149
Spis tabel	153

Wstęp

Sektor bankowy stanowi podstawę systemu finansowego każdej gospodarki (Jaworski i Szełągowska, 2014, s. 20). Wynika to z tradycyjnych funkcji pełnionych przez banki, do których należy przede wszystkim działalność depozytowo-kredytowa, poprzez którą podmioty te zapewniają bezpieczeństwo środków wpłacanych przez klientów banków i umożliwiają przepływ środków do jednostek wykazujących ich deficyt. Banki pełnią kluczową rolę w finansowaniu gospodarki oraz rozliczaniu płatności. O ich znaczeniu świadczy wartość aktywów, która w większości krajów przekracza wielkość wytworzonego PKB (Alińska, 2011, s. 90). Należy podkreślić, że banki określane są mianem instytucji zaufania publicznego (Jakubowska, 2017, s. 125).

Istotnymi determinantami kształtującymi działalność sektora bankowego są czynniki rynkowe, a przede wszystkim wysokość stóp procentowych ustalanych przez banki centralne oraz skala jego regulacji. W przypadku regulacji sektora bankowego dostrzec można dwa przeciwstawne nurty. Podstawą pierwszego nurtu zapoczątkowanego w latach 70. XX w. była liberalizacja polegająca na swobodzie przepływu kapitału oraz świadczenia usług bankowych. Sprzyjało temu publikowanie wielu wyników badań wykazujących pozytywny wpływ rozwoju sektora finansowego, bankowego oraz akcji kredytowej na wzrost gospodarczy poszczególnych krajów (King i Levine, 1993; Ahmed i Suardi, 2009). Jednak w czasie wzmoczonego rozwoju inżynierii finansowej, która umożliwiła sprzedaż coraz bardziej skomplikowanych instrumentów finansowych oferujących wysokie zyski, dostrzeżono dynamiczny rozwój rynków finansowych, a jego przerost stał się główną przyczyną kryzysu finansowego. W takich uwarunkowaniach zaczęło powstawać coraz więcej prac naukowych wykazujących negatywny wpływ rozwoju rynków finansowych na wzrost gospodarczy (Schleifer i Vishny, 2010; Brunnermeier, Eisenbach i Sannikov 2012; Creel, Hubert i Labondance 2015). Skłoniło to władze publiczne oraz organy nadzoru finansowego do reregulacji sektora bankowego, która rozpoczęła się już w latach 90. XX w. w większości krajów europejskich, w tym również w Polsce. Drugi nurt polegał na powrocie do ponownej regulacji sektora bankowego. Na szczególną uwagę w tym obszarze zasługują działania podejmowane przez Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego, organy Unii Europejskiej, jak i krajowe

organy nadzoru finansowego oraz władze publiczne. Wprowadzenie norm ostrożnościowych miało na celu przede wszystkim zapewnienie stabilności finansowej poprzez dostosowanie skali podejmowanego ryzyka do możliwości jego zabezpieczenia, dostosowanie osiągniętych wyników finansowych do efektywności dostarczanych zasobów, zapewnienie konkurencyjności działalności bankowej oraz ochrony interesów klientów instytucji finansowych. Celem obciążeń finansowych sektora bankowego było włączenie tego sektora w zapewnienie jego stabilności oraz bezpieczeństwa, natomiast głównym celem obciążeń fiskalnych było zapewnienie wkładu w gromadzenie dochodów budżetowych. Na szczególną uwagę w tym zakresie zasługuje tzw. podatek bankowy, wprowadzony w większości krajów europejskich, w tym w Polsce w 2016 r., budzący wiele kontrowersji.

Rosnące wymogi kapitałowe oraz obciążenia finansowe sektora bankowego mogą negatywnie oddziaływać na jego efektywność finansową. Na skutek zwiększonych wymogów kapitałowych, instytucje bankowe zmuszone są do utrzymywania większej ilości kapitału (według indywidualnie ustalanych wskaźników), aby zapewnić wypłacalność. Z kolei, rosnące obciążenia finansowe pomniejszają wyniki finansowe sektora bankowego, w tym wypracowany zysk netto. Należy pamiętać, że podstawową działalnością banków pozostaje akcja kredytowa. Akcja ta zależna jest od wielu czynników, zarówno o charakterze wewnętrznym (np. stosowana polityka w danym banku i posiadane zasoby), jak i o charakterze zewnętrznym (np. sytuacja makroekonomiczna). Wśród tych determinant wskazać należy stosowaną politykę wobec banków, wymogi kapitałowe, jak i obciążenia finansowe. Regulacje sektora bankowego powinny prowadzić do wzrostu bezpieczeństwa jego funkcjonowania w różnych obszarach, w tym do większej płynności i lepszego zarządzania ryzykiem. Zwiększenie bezpieczeństwa wiąże się z rosnącymi daninami publicznymi oraz z wyższymi kosztami pozyskania kapitału, wpływając na spadek wskaźników efektywności finansowej — ROA oraz ROE. Zmniejszający się zysk oznacza wolniejszy przyrost funduszy z własnej nadwyżki, a w rezultacie prowadzi do ograniczenia akcji kredytowej oraz hamowania rozwoju gospodarczego (Kalicki 2019, s. 36). W przypadku stosowania wymogów kapitałowych, bankom pozostaje coraz mniej kapitału na rozwój akcji kredytowej, a z kolei jej osłabienie może przyczynić się do pogorszenia efektywności finansowej, w tym wielkości wypracowanego zysku, który pomniejszany jest dodatkowo poprzez obciążenia finansowe.

W grudniu 2019 r. przed gospodarką światową pojawiło się nowe wyzwanie, a mianowicie wykrycie pierwszych przypadków zachorowań na COVID-19 w chińskim mieście Wuhan (Huang i in. 2020, s. 497). Wzrost zachorowań zaczęto odnotowywać również w innych krajach, również europejskich, co doprowadziło do ogłoszenia przez WHO 11 marca 2020 r. stanu epidemii (WHO, 2020, s. 1). Wprowadzane w jej wyniku obostrzenia rządowe związane z zaleceniami zachowywania dystansu społecznego, zakazu przemieszczania się oraz wprowadzeniem *lockdownu* doprowadziły do ograniczenia aktywności gospodarczej wielu przedsiębiorstw, co przełożyło się na spadek ich przychodów oraz dochodów pracowników. Pogorszenie sytuacji podmiotów niefinansowych powoduje zmiany w popycie ze strony przedsiębiorstw oraz gospodarstw domowych, przede wszystkim na produkty kredytowe oraz zmiany w polityce kredytowej sektora bankowego. Nie pozostaje to bez wpływu na jego rentowność. Do dodatkowych wyzwań stojących przed sektorem bankowym zaliczyć można funkcjonowanie w warunkach niskich stóp procentowych (w okresie od marca

do maja 2020 r. stopy procentowe NBP obniżono z poziomu 1,5% do 0,1%¹), co stanowiło szok dla banków oraz wzrost podaży pieniądza w wyniku działań pomocowych rządu. Powyższe motywacje stanowiły przyczynę podjęcia tego zagadnienia w niniejszej monografii.

Celem badań była ocena wpływu rosnących wymogów kapitałowych oraz obciążeń finansowych, a także czynników rynkowych na efektywność finansową sektora bankowego w Polsce oraz innych krajach Unii Europejskiej², z uwzględnieniem akcji kredytowej, w latach 2015–2019. Uzasadnieniem wyboru okresu badawczego było ukazanie najnowszych zmian, jakie nastąpiły w w. w. regulacjach sektora bankowego, w tym po wprowadzeniu podatku bankowego w Polsce w 2016 r. W celu uchwycenia zmian w akcji kredytowej oraz rentowności sektora bankowego podczas pandemii COVID-19 w rozdziale 6 zamieszczono ich analizę w okresie IV kw. 2019–III kw. 2020 r.

Wśród celów szczegółowych wskazano:

- omówienie znaczenia sektora bankowego w gospodarce, które stanowi podstawę wzmożonej jego regulacji;
- analiza najnowszych regulacji sektora bankowego oraz ukazanie ich potencjalnego wpływu na ten sektor;
- analiza wymogów kapitałowych kierowanych do instytucji finansowych;
- analiza obciążeń finansowych sektora bankowego;
- ocena efektywności finansowej w kontekście rentowności sektora bankowego w Polsce na tle innych krajów UE;
- ocena zmian w akcji kredytowej sektora bankowego w Polsce na tle innych krajów UE;
- ocena zmian w akcji kredytowej i rentowności sektora bankowego na skutek rozwoju pandemii COVID-19 i wprowadzanych obostrzeń rządowych.

Jako metody badawcze zastosowano metodę analizy literatury przedmiotu oraz metody statystyczne. Ze względu na trudność w odnalezieniu jednoznacznej definicji efektywności finansowej w niniejszej monografii zdefiniowano efektywność finansową banków jako stopień realizacji celów finansowych przez bank, w szczególności pojmowany przez pryzmat maksymalizacji wartości, odzwierciedlanej zazwyczaj przez maksymalizację korzyści z zaangażowania kapitału własnego w aktywa, wyrażony w liczbach bezwzględnych (zysk, dochód itp.), jak i w wielkościach relatywnych, czyli wskaźnikach³. Ze względu na różnorodność jej obszarów oraz stosowanych wskaźników oceny, przyjęto ocenę przez pryzmat rentowności z wykorzystaniem wskaźników ROE (*Return on equity* — zwrot z kapitału) oraz ROA (*Return on assets* — zwrot z aktywów). W przypadku akcji kredytowej, dokonano

¹ NBP. (2021). *Podstawowe stopy procentowe NBP w latach 1998–2020*. Pobrane 01.02.2021 z https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/dzienne/stopy_archiwum.htm.

² W badaniach uwzględniono Wielką Brytanię z powodu jej członkostwa w UE podczas przyjętego okresu badawczego.

³ Ze względu na trudność w odnalezieniu trafnej definicji efektywności finansowej w kontekście banków i mając na uwadze charakter komercyjny banków, definicję tę przekształcono z definicji efektywności finansowej przedsiębiorstw zaproponowanej w publikacji T. Czekaj, W. Guzewicz, A. Kagan, J. Kulawik, J. Nargiełło, J. Ziółkowska, 2008. *Analiza efektywności ekonomicznej i finansowej przedsiębiorstw rolnych powstałych na bazie majątku WRSP, IERiGŻ–PIB*, Warszawa, s. 11.

kształtowania się dynamiki kredytów dla sektora niefinansowego, gdyż kredyty te zajmują największy udział w kredytach ogółem sektora bankowego.

W niniejszych badaniach podjęto próby rozstrzygnięcia następujących problemów badawczych:

Problem badawczy 1: Osłabienie akcji kredytowej wobec sektora niefinansowego oraz pogorszenie rentowności sektorów bankowych w krajach Unii Europejskiej w latach 2015–2019 na skutek rosnących wymogów kapitałowych oraz obciążeń finansowych.

Problem badawczy 2: Osłabienie akcji kredytowej wobec sektora niefinansowego oraz pogorszenie rentowności sektorów bankowych krajów Unii Europejskiej w okresie pandemii COVID-19.

W niniejszych badaniach przyjęto następujące hipotezy:

Hipoteza 1: Rosnące wymogi kapitałowe oraz obciążenia finansowe w latach 2015–2019 wpłynęły na osłabienie akcji kredytowej wobec sektora niefinansowego oraz na pogorszenie rentowności sektora bankowego w Polsce oraz innych krajach Unii Europejskiej.

Hipoteza 2: Pandemia COVID-19 oraz wprowadzane w jej wyniku obostrzenia rządowe wpłynęły na pogorszenie sytuacji przedsiębiorstw oraz gospodarstw domowych, co spowodowało dalsze osłabienie akcji kredytowej wobec tych podmiotów oraz spadek rentowności sektora bankowego w Polsce oraz innych krajach Unii Europejskiej.

Monografia składa się z sześciu rozdziałów. W pierwszym rozdziale, mającym charakter wprowadzający, zaprezentowano zagadnienia teoretyczne związane z sektorem bankowym oraz jego efektywnością finansową. Na początku wskazano na istotne znaczenie sektora bankowego w gospodarce oraz obowiązujących jego regulacji. Omówiono pojęcie efektywności finansowej i rentowności sektora bankowego oraz sposobów ich pomiaru. W rozdziale tym wskazano na znaczenie czynników rynkowych oraz wymogów regulacyjnych dla efektywności finansowej sektora bankowego.

W drugim rozdziale szczegółowo omówiono wybrane obciążenia finansowe sektora bankowego, do których należą: podatek od niektórych instytucji finansowych, składki na system gwarantowania depozytów, jednolity mechanizm restrukturyzacji i likwidacji banków oraz wpłaty na pokrycie kosztów nadzoru w Polsce oraz UE. Wybór tych obciążeń związany był z obowiązkiwaniem we wszystkich krajach UE oraz skalą obciążeń z tytułu ich ponoszenia przez banki.

Trzeci rozdział dotyczył wymogów kapitałowych kierowanych do instytucji finansowych. Szczegółowo omówiono zasady obowiązujące w zakresie Rozporządzenia CRR oraz Dyrektywy CRD IV.

W czwartym rozdziale dokonano pomiaru efektywności finansowej w zakresie rentowności kapitału własnego oraz aktywów sektora bankowego w Polsce na tle innych krajów UE za pomocą wskaźników ROE oraz ROA. Przeanalizowano również wysokość podatku CIT obowiązującą podmioty sektora bankowego oraz łączną stopę podatkową w UE i efektywne obciążenia podatkowe banków.

W piątym rozdziale dokonano analizy kierunków rozwoju akcji kredytowej banków w segmencie kredytów dla sektora niefinansowego jako głównego kredytobiorcy w Polsce na tle innych krajów UE.

W ostatnim, szóstym rozdziale dokonano syntetycznej analizy zmian poziomu rentowności oraz akcji kredytowej wobec sektora niefinansowego w okresie pandemii COVID-19.

Monografię zakończono rozdziałem podsumowującym mającym na celu wskazanie oraz omówienie najważniejszych wniosków powstałych w wyniku przeprowadzonych badań.

Monografia skierowana jest zarówno do teoretyków, jak i praktyków, dydaktyków oraz studentów zainteresowanych problematyką sektora bankowego.

1. Wymogi kapitałowe i obciążenia finansowe a efektywność finansowa sektora bankowego — zależności teoretyczne

1.1. Przesłanki regulacji sektora bankowego

Sektor bankowy odgrywa istotną rolę w gospodarce. Zadaniem banków jest m.in. przekształcanie ryzyka oraz zwiększanie płynności na rynku finansowym w celu generowania instrumentów inwestycyjnych (zobowiązań) i finansowania (aktywów), które odpowiadają potrzebom klientów banków, zarówno indywidualnym, jak i korporacyjnym. Ze względu na asymetrię informacyjną osoby fizyczne mogą delegować banki jako swoje agencje zajmujące się ryzykownymi operacjami, którymi nie są w stanie samodzielnie skutecznie zarządzać. Banki są uważane za szczególnie ważne, ponieważ oferują rachunki transakcyjne, które są źródłem płynności dla wszystkich innych instytucji, jak też są kanałem transmisyjnym polityki pieniężnej (Eken, Kale i Selimler, 2013, s. 15). Najważniejsi ekonomiści XX i XXI w., m. in. J. E. Stiglitz, uznali, iż sektor bankowy jest ważny dla gospodarki. J. Schumpeter nazwał bankowość motorem wzrostu gospodarczego (Popov, 2017, s. 4).

Pomimo że dyskusja na temat zależności pomiędzy efektywnością sektora bankowego a rozwojem społeczno-ekonomicznym trwa od kilkudziesięciu lat, brak jest jednoznacznych powiązań przyczynowo-skutkowych między rozwojem bankowości a wzrostem gospodarczym (Sobol, 2015, s. 42). Znaczna część współczesnych ekonomistów dostrzega wpływ współpracy władz państwowych, przedsiębiorstw, naukowców oraz gospodarstw domowych na rozwój społeczno-ekonomiczny. Dostrzeżono, że wszystkie podmioty funkcjonujące na rynku posiadają zasoby, które zwiększają potencjał ekonomiczny państw (Pukin, 2019, s. 62). Podkreśla się kluczową rolę, jaką odgrywa system finansowy, mający znaczenie w cyrkularnym przepływie dochodów oraz wydatków w skali krajowej, jak i światowej (Włodarczyk i Szturo, 2018, s. 7).

Wpływ systemu bankowego na gospodarkę zależy od tego, w jaki sposób mobilizuje i alokuje oszczędności, monitoruje wykorzystanie środków przez przedsiębiorstwa i osoby fizyczne, klasyfikuje ryzyko, w tym ryzyko płynności oraz ułatwia wymianę dóbr i usług.

Gdy system bankowy funkcjonuje efektywnie, ma tendencję do promowania wzrostu i poszerzania możliwości gospodarczych. Istnieje kilka kanałów wpływu skutecznych praktyk bankowych na rozwój społeczno-gospodarczy. Przede wszystkim przyczynia się do tego skuteczność sprawdzania pożyczkobiorców przez banki oraz identyfikacja firm z najbardziej obiecującymi perspektywami. Kolejny aspekt stanowi mobilizacja oszczędności gospodarstw domowych, które mogą być przekształcone w inwestycje. Istotnym krokiem do rozwoju społeczno-gospodarczego jest monitorowanie realizowanych inwestycji oraz analiza uzyskiwanych wyników, co przyczynia się do zwiększania wydajności operacyjnej korporacji, ograniczania marnotrawstwa i oszustw oraz pobudzania wzrostu gospodarczego (Ajakaiye i Babatunde, 2015, s. 47).

Zgodnie z większością badań empirycznych wydajny system bankowy może być bodźcem do rozwoju społeczno-gospodarczego, a nawet występuje silna dodatnia korelacja pomiędzy efektywnością sektora finansowego a wzrostem gospodarczym (Włodarczyk i Szturo, 2018, s. 8). W literaturze przedmiotu wspomina się, że instytucje i rynki finansowe mogą wspierać wzrost gospodarczy kilkoma kanałami, tj. (i) ułatwiając wymianę towarów i usług poprzez świadczenie usług płatniczych, (ii) mobilizując i łącząc oszczędności od dużej liczby inwestorów, (iii) pozyskując i przetwarzając informacje o przedsiębiorstwach i ewentualnych projektach inwestycyjnych oraz przeznaczając w ten sposób oszczędności na ich najbardziej produktywnie wykorzystanie, (iv) monitorując inwestycje i pełniąc funkcję „stróża” ładu korporacyjnego oraz (v) dywersyfikując, zwiększając płynność i ograniczając ryzyko międzyokresowe. Każda z tych funkcji może wpływać na decyzje dotyczące relacji oszczędności i inwestycji, a tym samym na wzrost gospodarczy (Caporale i in. 2009, s. 2). Ponadto, dobrze rozwinięta instytucja finansowa może wspierać tworzenie kapitału i pobudzać wzrost inwestycji (Dhungana, 2014, s. 56).

Można zauważyć, iż znaczenie bankowości w gospodarce jest zróżnicowane w poszczególnych państwach. Rola sektora bankowego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej jest zupełnie inna niż w krajach rozwiniętych, chociaż napotyka na wiele zbliżonych wyzwań i zagrożeń. Upadek Związku Radzieckiego wyzwolił część państw europejskich i wymusił większą otwartość, wskutek czego w części państw byłego ZSRR, w tym w Polsce, rozpoznała się globalizacja finansowa (Bongini i in. 2017, s. 1).

To, że system bankowy odgrywa istotną rolę w gospodarce, można również zauważyć na przykładzie ostatnich kryzysów finansowych, najpierw azjatyckiego z końca lat 90. XX w., a następnie światowego kryzysu gospodarczego z I dekady XXI w. Nieefektywny oraz nieregulowany system bankowy może wywołać niebezpieczne szoki gospodarcze (Armenta, 2007, ss. 188–189). Zbyt duża możliwość spekulacji wywołała boom kredytowy oraz powstanie bańki spekulacyjnej, która musiała ostatecznie wybuchnąć. W literaturze przedmiotu wspomina się, iż głównymi przyczynami kryzysu było: pojawienie się baniek spekulacyjnych, ekspansja kredytu, a tym samym zadłużenia, nieodpowiednie regulacje i nadzór oraz nowe elementy i zmiany, takie jak pojawienie się złożonych produktów finansowych charakteryzujących się niskim stopniem przejrzystości, nadmierną ekspozycją na ryzyko większości podmiotów na rynku finansowym, bezprecedensowy wzrost współzależności między rynkiem i instytucjami zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzynarodowym oraz powszechne stosowanie ryzykownych programów inwestycji dłużnych

(Moldovan, 2015, ss. 265–266). Kryzys ten ze względu na swój zakres był niezwykle. Powiązania gospodarcze, w tym sektora bankowego, przyczyniły się do jego rozpowszechnienia w krótkim czasie. M. W. Armenta (2007) zasugerowała jednak, że nie zawsze procesy globalizacyjne muszą wywoływać negatywne konsekwencje, jeżeli banki są wystarczające stabilne, wyrafinowane oraz konkurencyjne (Armenta, 2007, s. 189).

Zgodnie z powyższym istotna jest stabilność sektora bankowego. Część ekspertów uważa, iż zapewnienie bezpieczeństwa bankowości jest możliwe jedynie przy wykorzystaniu regulacji oraz nadzoru państwa. Regulacja i nadzór to dwa ściśle powiązane pojęcia. Regulacja bankowa to zbiór zasad postępowania bankowego wydawany przez władze państwowe. Nadzór bankowy definiuje się jako akt obserwacji w celu dokładnego przestrzegania wszystkich zasad bankowości i wyników tego monitoringu (Apătăchioaea, 2015, s. 36). Argumentem przemawiającym za stosowaniem regulacji i nadzoru jest fakt, iż chociaż banki działają dla zysku, bankierzy mają swobodę podejmowania istotnych decyzji w swojej codziennej działalności, a bankowość jest powszechnie traktowana jako sprawa interesu publicznego (Spong, 2000, s. 5). Ponadto, sektor bankowy opiera się przede wszystkim na mechanizmie dźwigni finansowej. P. Krugman przywołując koncepcję H. Minsky'ego, podkreślił, iż we współczesnej gospodarce występuje wzrost zadłużenia banków komercyjnych w stosunku do posiadanych aktywów. W okresie *prosperity* następuje znaczny wzrost lewarowania, które skutkuje zwiększeniem niespłacenia kredytów przez dłużników i ryzykiem wybuchu bańki spekulacyjnej. Taka sytuacja może doprowadzić do kryzysu na skutek delewarowania osób zadłużonych, które postanowią ograniczyć swoje zadłużenie do minimum. I. Fisher uznał, iż jedną z przyczyn wybuchu wielkiego kryzysu było spowolnienie ekonomiczne, które zmusiło dłużników do zmniejszenia swoich zobowiązań, wskutek czego byli zmuszeni do upłynnienia aktywów, sprzedając wszystko, co posiadali oraz ograniczając wydatki. Skumulowana próba ograniczenia zobowiązań może również obecnie zagrozić bezpieczeństwu finansowemu banków oraz pojawieniu się deflacji, przez którą wzrośnie siła nabywczą pieniądza i zmniejszy się realny ciężar zadłużenia, lecz jego nominalna wartość nie ulegnie zmianie (Krugman, 2012, s. 50).

Głównym celem wprowadzanych regulacji jest ograniczenie ryzyka systemowego (czyli uczynienie systemu bezpiecznym i wiarygodnym) oraz ochrona konsumentów, w szczególności deponentów (Marcinkowska, 2013, s. 120). Największą trudnością w prowadzeniu polityki restrykcyjności sektora bankowego jest to, iż nikt nie jest w stanie skutecznie monitorować tak złożonych podmiotów. Inni podkreślają, iż należy zrezygnować z tworzenia uregulowań dotyczących sektora bankowego, ponieważ potencjalne niekorzystne skutki uboczne dla całej gospodarki nie są wystarczającym uzasadnieniem wprowadzania takich ograniczeń. Mniejsza liczba ograniczeń umożliwi bankom wykorzystanie korzyści skali, a tym samym skuteczniejsze świadczenie usług (Barth, Caprio i Levine, 2004, ss. 206–207).

Wspomniany kryzys finansowy spowodował wiele konsekwencji, nie tylko negatywnych. Jedną z pozytywnych wymuszonych zmian była konieczność zmiany przestarzałego paradygmatu obowiązującego w latach 70. XX w. Dotychczas rynek finansowy był uważany za rynek, w którym wszelkie podmioty podejmują racjonalne decyzje, wskutek czego występuje optymalna alokacja zasobów i maksymalizacja dochodów. W związku z powyższym pozwalano na utrzymanie liberalnej polityki wobec rynku finansowego (Moldovan, 2015,

s. 267). Liberalizacja była proponowana m.in. przez M. Friedmana, neoklasyków oraz szkołę austriacką. Monetarysta ten krytykował przede wszystkim kontrolę podaży pieniądza przez bank centralny (Ryczowski, 2013, s. 825). Natomiast przedstawiciele szkoły neoklasycznej uważali, iż liberalizacja finansowa mobilizuje oszczędności i przeznacza kapitał na bardziej produktywne zastosowania, co pomaga zwiększyć kapitał fizyczny i jego produktywność (Arestis i Caner, 2004, s. 1). F. A. Hayek był przeciwny wszelkim kontrolom i regulacjom swobodnego przepływu pieniędzy pomiędzy państwami. Austriacki ekonomista stwierdził, że na poziomie krajowym powinna nastąpić prywatyzacja pieniądza, zaś na poziomie międzynarodowym powinno funkcjonować wiele konkurujących ze sobą walut. Prywatyzacja (nazywana denacjonalizacją pieniądza — *denationalisation of money*) miała polegać na zwiększeniu konkurencji na rynku monetarnym (Hayek, 1990, s. 2). Ważny wkład teoretyczny do bankowości wnieśli również R. McKinnon oraz E. Shaw. Przygotowali oni niezależnie w 1973 r. analizę rozwoju gospodarczego wynikającego z efektów majątkowych w wyniku zmian cen aktywów. Pierwszy z nich stwierdził, że należy ograniczyć wpływ interwencjonizmu państwowego na krajowe rynki finansowe ze względu na jego negatywne konsekwencje. Uznał, że regulacje mogą przyczynić się do zakłóceń na rynku finansowym, wskutek czego może wystąpić nieefektywność ekonomiczna oraz zahamowanie rozwoju gospodarczego, zwłaszcza w krajach słabiej rozwiniętych. R. McKinnon wprowadził do literatury przedmiotu określenie „represji finansowej” (*financial repression*). Oznacza ono, iż wprowadzane przez rząd stopy procentowe oraz wymaganie zbyt wysokich rezerw uniemożliwia rozwój rynku finansowego (Reinhart, 2012, s. 38).

Liberalizacja może mieć jednak negatywne konsekwencje. Niektórzy ekonomiści uważają, że liberalizacja finansowa grozi zwielokrotnieniem transakcji na rynkach finansowych, które nie mają bezpośredniego związku z produkcją i międzynarodowymi giełdami finansowymi. W ten sposób mogą pojawić się bańki spekulacyjne, wartość zapasów i pieniędzy rośnie, a sytuacja gospodarcza w zainteresowanych krajach nie uzasadnia takiego wzrostu cen (Kammoun i in. 2011, ss. 57–70). Zmiana paradygmatu nastąpiła na początku XXI w. Jednak głosy przeciwników liberalizacji można było usłyszeć już pod koniec XX w. Wyniki przeprowadzonych badań uwzględniających 53 państwa w okresie 1980–1995 wykazały, iż liberalizacja finansowa zwiększa prawdopodobieństwo pojawienia się kryzysu bankowego, przy czym istotne jest również środowisko instytucjonalne, respektowanie prawa, poziom korupcji oraz egzekwowanie kontraktów (Demirgüç-Kunt i Detragiache, 1998, s. 1). Od tamtego czasu występuje nieustanna dyskusja na temat liberalizacji rynku finansowego oraz zależności pomiędzy regulacją tego sektora a jego efektywnością (Springler, 2006, s. 53).

Obecnie występuje wiele uzasadnień prowadzenia liberalnych działań. W literaturze przedmiotu podkreśla się, iż wolny rynek umożliwia: usunięcie nieuzasadnionego ograniczenia funkcjonowania rynków finansowych ułatwiając tym samym przeprowadzanie większej liczby transakcji, zniesienie ograniczeń dotyczących instytucji finansowych, umożliwiających im prowadzenie działalności w „nowszych obszarach”, zapewnienie większych możliwości przeciętnemu inwestorowi w zakresie wykorzystania środków (Sinha, 2009, s. 274).

Wydaje się jednak, iż w XXI w. występuje współzależność liberalizacji oraz regulacji sektora bankowego. Kryzys gospodarczy przyczynił się do znacznego zmniejszenia zaufania

obywateli wobec systemu oraz poszczególnych instytucji finansowych, w tym bankowych (co ciekawe, obywatele europejscy stracili głównie zaufanie do Europejskiego Banku Centralnego, lecz nie stracili do narodowych rządowych instytucji). Przywrócenie zaufania do systemu finansowego stało się kluczowym zadaniem dla decydentów w całej Europie i USA (Roth, 2009, s. 207). Władze UE postanowiły wprowadzić wiele skoordynowanych działań mających na celu zwiększenie integracji oraz stabilności rynków finansowych. Większość z nich przyczyniło się głównie do zwiększenia nadzoru nad instytucjami finansowymi.

Pomimo znacznych różnic społeczno-ekonomicznych oraz kulturowych w Unii Europejskiej prawo unijne stało się częścią krajowego porządku prawnego członków ugrupowania (Pukin, 2020, s. 168), wskutek czego w Polsce wprowadzono wielokrotnie implementację prawa unijnego. W międzyczasie utworzono strefę euro. I. Pyka (2014) podkreśliła w szczególności, iż implementacja postanowień członków strefy euro miała charakter wyprzedzający, była obciążona zbyt wysokimi kosztami i przeregulowaniem bankowości w Polsce (Pyka, 2014, s. 196).

Podsumowując, można zauważyć istotne powiązania między stabilnością a zaufaniem wobec sektora bankowego. W rezultacie organy nadzoru argumentują, że w celu ochrony stabilności systemu finansowego należy wprowadzić dodatkowe ograniczenia adekwatności kapitałowej. Twierdzą, że straty poniesione na skutek upadku banku doprowadzą do przekroczenia przez inwestorów kosztów poniesionych na zakup papierów wartościowych banków (Hussein, 2010, s. 263). Badacze i praktycy dyskutują na temat poziomu interwencji rządowej w działalność finansową. Niektórzy sądzą, iż sektor finansowy jest przeregulowany, inni twierdzą, że niezbędna jest pełna regulacja sektora bankowego. Regulacja jest konieczna w przypadku banków szczególnie ważnych systemowo w celu utrzymania bezpiecznego i stabilnego systemu bankowego, który może bez trudności wywiązać się ze swoich zobowiązań. W związku z tym, oczekuje się od poszczególnych banków wyższego poziomu wypłacalności i płynności niż zwykle utrzymywałyby (Ugwuanyi, 2014, ss. 72–81).

1.2. Przegląd najważniejszych regulacji sektora bankowego

Banki, tradycyjnie określane jako instytucje zaufania publicznego, poza pełnieniem w gospodarce szeregu istotnych funkcji, wśród których wymienić można, np. maksymalizowanie utrzymywanych przez klientów oszczędności, odpowiednie zarządzanie ryzykiem, czy dokonywanie alokacji środków w inwestycje, w rezultacie przyczyniając się do powiększania dobrobytu obywateli (Korenik, 2009, s. 14), powinny również odgrywać aktywną rolę w zapewnieniu takich wartości, jak bezpieczeństwo, wolność oraz własność osobista (Kochaniak, 2010, s. 13). Ostatni kryzys finansowy oraz jego konsekwencje w sektorze bankowym wpłynęły negatywnie na reputację banków, skłaniając do traktowania instytucji bankowych raczej jako przedsiębiorstw komercyjnych, a nie jako instytucji zaufania publicznego (Dąbrowski, 2017, s. 144).

Nie budzi wątpliwości stwierdzenie, że warunkiem zapewniającym sprawne funkcjonowanie sektora bankowego jest efektywny nadzór finansowy (Włodarczyk, Ostrowska, 2017, s. 3). Istotnym problemem jest jednak pytanie o optymalny poziom oraz strukturę jego regulacji. Z jednej strony chodzi o wybór takich regulacji, które zapewnią bezpieczeństwo oraz

stabilność funkcjonowania zarówno poszczególnych podmiotów sektora bankowego, jak i ich klientów, z drugiej strony o zapewnienie stabilności całego sektora finansowego. Geneza regulacji sektora bankowego tkwi w wielkim kryzysie z lat 1929–1932. Wcześniej instytucje bankowe traktowane były jako instytucje komercyjne, na takich samych zasadach, jak każde inne przedsiębiorstwo (Góral, 1998, s. 23). Po tym jednak kryzysie sektor bankowy stał się jednym z najbardziej regulowanych, szczególnie w krajach wysokorozwiniętych, co trwało do lat 70. XX w. W tym czasie dzięki obowiązującym regulacjom banki miały zapewnione wysokie dochody, kontrolę cen, pomoc w razie kłopotów finansowych oraz zapewnienie braku konkurencji z powodu zakazu pojawiania się nowych graczy na rynku. Prowadziło to jednak do powstawania struktur kartelowych oraz generowania nieefektywnych kosztów operacyjnych. Nowe uwarunkowania w gospodarce światowej, do których należały rozwój międzybankowego rynku pieniężnego, eurorynku, technologii informatycznych oraz wprowadzanie coraz nowszych instrumentów finansowych, zmusiła władze do odchodzenia od niektórych regulacji (Hammon i Knot, 1988, s. 15).

Według W. Małeckiego (2014), przyczyny wprowadzania regulacji sektora bankowego tradycyjnie tkwią w trzech aspektach: asymetrii informacji, zewnętrznych kosztach upadłości banków oraz przeciwdziałaniu praktykom monopolistycznym. Autor dodaje również dodatkowe powody, do których należą: teza o immanentnej niestabilności oraz procykliczności systemu bankowego. Ponadto, poza łagodzeniem asymetrii informacji i zapobieganiem monopolizacji w sektorze bankowym, M. Marcinkowska i inni (2014) dodają ograniczanie kosztów transakcyjnych i nadmiernego ryzyka podejmowanego przez banki, przeciwdziałanie niestabilności sektora bankowego, ograniczanie zjawiska paniki finansowej oraz konkurencji.

W. Małecki (2014) wskazuje na dwie tendencje w zakresie regulacji sektora bankowego na przełomie XX i XXI w. Wśród nich wymienia z jednej strony liberalizację oraz deregulację sektora bankowego, a z drugiej strony harmonizację regulacji w skali międzynarodowej. Liberalizacja oraz deregulacja sektora bankowego oznacza znoszenie przez władze ograniczeń w jego funkcjonowaniu (Mierzwa i Jankiewicz, 2017, s. 78). W ramach liberalizacji oraz deregulacji systemu bankowego złagodzone lub zniesiono administracyjne instrumenty polityki pieniężnej, m. in. ograniczenia dotyczące kontroli podaży kredytów, wysokości rezerw obowiązkowych, stóp procentowych, kursów walutowych oraz swobody przepływów kapitałowych. Ponadto, złagodzeniu uległy ograniczenia w działalności banków, w wyniku czego zmieniły się relacje między różnymi typami pośredników finansowych, między bankowością komercyjną oraz inwestycyjną, między bankowością a sektorem ubezpieczeń oraz między bankami a podmiotami niefinansowymi. Złagodzone również przepisy dotyczące ekspansji zagranicznej banków (Borio i Filosa, 1994, ss. 7–16). W celu harmonizacji regulacji w skali międzynarodowej w 1974 r. utworzono początkowo Komitet ds. Przepisów Bankowych i Praktyk Nadzorczych przy Banku Rozrachunków Międzynarodowych, który następnie przekształcono w Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego. Obecnie w skład Komitetu wchodzi prezesi banków centralnych 27¹ krajów, a ich spotkania odbywają się cztery razy w roku w Bazylei. Przyczyną jego powołania były problemy banków w poszcze-

¹ Argentyna, Australia, Belgia, Brazylia, Kanada, Chiny, Francja, Niemcy, Hongkong, Indie, Indonezja, Włochy, Japonia, Korea, Luksemburg, Meksyk, Holandia, Rosja, Arabia Saudyjska, Singapur, RPA, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, Turcja, Wielka Brytania oraz USA.

gólnych krajach, w tym utrata wypłacalności grożąca upadłością. Najbardziej zmienną przyczyną był upadek niemieckiego banku Herstadt Bankhaus posiadającego znaczną ekspozycję na rynku walutowym. Źródłem tego był również upadek systemu z Bretton Woods (Goodhart, 2011, ss. 3–4). Zadaniem powołanej instytucji jest wydawanie rekomendacji w ramach nadzoru bankowego oraz o zasięgu globalnym w zakresie bezpieczeństwa banków (Mikita, 2019, s. 32). Należy podkreślić, że rekomendacje wprowadzane przez Komitet nie mają charakteru norm prawnych, ale mogą być wprowadzane przez poszczególne kraje w takiej formie. Do ustawodawstwa europejskiego zostały przeniesione w postaci pakietu CRD IV/CRR.

Do głównych regulacji wprowadzonych przez Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego zaliczyć można Umowy Kapitałowe:

- Bazylea 1,
- Bazylea 2,
- Bazylea 3.

Bazylea 1 została wprowadzona jako pierwsza w 1988 r. Dotyczyła ona minimalnych wymogów kapitałowych wobec banków. W Polsce zapisy tożsame z Bazyleą I zostały wprowadzone na mocy *Zarządzenia nr 5/98 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 2 grudnia 1998 r. w sprawie sposobu wyliczenia współczynnika wypłacalności banku oraz procentowych wag ryzyka przypisanych poszczególnym kategoriom aktywów i zobowiązań pozabilansowych*, jednak sama zasada ważenia aktywów ryzykiem i utrzymywania co najmniej 8% relacji ważonych aktywów do kapitału banku, pojawiła się już w *Zarządzeniu nr 7/93 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 20 maja 1993 r. w sprawie norm pokrycia funduszami własnymi aktywów banku*. Główne zalecenie w tej Umowie dotyczyło utrzymywania przez bank odpowiedniej minimalnej relacji kapitału, w szczególności funduszy własnych, do aktywów ważonych ryzykiem kredytowym (ang. *risk weighted assets*, RWA) na poziomie 8%. Wagi ryzyka przypisano w zależności od rodzaju ekspozycji i przynależności dłużnika do określonej klasy podmiotów oraz zabezpieczenia posiadanego dla tej ekspozycji. W 1996 r. dodano również wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka rynkowego oraz kwestie związane z działalnością banków w obszarze handlowym. Jedną ze słabości tej Umowy był brak uwzględnienia wymogów płynnościowych oraz brak uzasadnienia wprowadzenia w. w. wymogu akurat na poziomie 8% (Małecki, 2014, s. 163). Nadmierna prostota omawianej Umowy oraz nalegania ze strony sektora bankowego doprowadziły do przeformułowania zawartych w niej zapisów oraz do uszczegółowienia szeregu kwestii, których dotyczyła.

W 2006 r. wprowadzono Nową Umowę Kapitałową (Bazyleę 2). Opierała się ona na trzech filarach. Pierwszy filar dotyczył minimalnego wymogu kapitałowego uwzględniającego ryzyko zarówno kredytowe, operacyjne, jak i rynkowe. W przypadku ryzyka rynkowego nie wprowadzono zmian, natomiast zmodyfikowano dotychczasowe metody wyznaczania wymogu kapitałowego w ramach ryzyka kredytowego. Wprowadzono metodę standardową, w której wagi ryzyka uwzględnia się w zależności od ratingów publikowanych przez agencje ratingowe. Dopuszczono także możliwość stosowania, po uzyskaniu zgody właściwego nadzorca, tzw. metody wewnętrznych ratingów, która opiera się głównie na wewnętrznych szacunkach charakterystyk ekspozycji kredytowych — prawdopodobieństwie niewykonania zobowiązania, wartości ekspozycji w momencie niewykonania zobowiąza-

nia, procentowego udziału straty w wielkości ekspozycji. W przypadku ryzyka operacyjnego wprowadzono dwie metody proste oparte na wskaźnikach budowanych w oparciu o średnie wyniki finansowe banku — metoda podstawowego wskaźnika i metoda standardowa oraz zaawansowaną metodę pomiaru. Te same wymogi zastosowano wobec firm inwestycyjnych. Szczegółowej analizie zasad obowiązujących w ramach Bazylei 3 wprowadzonej do europejskiego prawa w 2013 r. dokonano w rozdziale trzecim niniejszej monografii.

Zwrot w kierunku ponownej regulacji sektora bankowego nastąpił w latach 90. XX w. Przełom w tej kwestii zaobserwowano jednak w wyniku globalnego kryzysu finansowego z 2008 r. Jak wskazuje analiza literatury przedmiotu, jego przyczyn było wiele, ale w kontekście omawianych zagadnień na uwagę zasługują dostrzeżenie niedostatecznych regulacji oraz nieodpowiedni nadzór nad bankami i instytucjami parabankowymi. Zwrócono również uwagę na brak odpowiedniego nadzoru właścicielskiego nad tzw. bankami ważnymi systemowo (Gostomski, 2017, s. 92). Podstawowa zmiana, jaka nastąpiła w przypadku podejścia do nadzoru bankowego była propozycja zmiany nadzoru z mikroostrożnościowego na nadzór makroostrożnościowy (Raczkowski, Noga i Klepacki, 2015, s. 56). To pierwsze podejście obowiązywało do momentu rozpoczęcia się kryzysu finansowego w 2008 r. Prace nad nadzorem makroostrożnościowym zaczęto prowadzić już na początku XXI w. Wśród prekursorów prac naukowych poświęconych tej tematyce wskazać można Crocketta (2000) oraz Borio, Furfine i Lowe (2001). W przypadku formułowania regulacji mikroostrożnościowych skupiano się na stabilności finansowej pojedynczych instytucji bankowych, które składają się na stabilność całego systemu bankowego. Takie same regulacje obowiązywały wszystkie banki, niezależnie od wielkości i znaczenia w systemie bankowym. Co więcej, skupiano się raczej na wypłacalności, a nie na płynności finansowej poszczególnych instytucji bankowych. Z kolei, według drugiego podejścia, istnieje potrzeba zapewnienia stabilności całego sektora finansowego. W pierwszej kolejności formułowane są regulacje dotyczące systemu bankowego jako całości, a później stosowane wobec poszczególnych instytucji bankowych w zależności od ich roli w systemie bankowym. W podejściu makroostrożnościowym zwraca się większą uwagę na relacje między sektorem bankowym a podmiotami sfery realnej gospodarki oraz na ryzyko systemowe, którego zakres wybiega poza system finansowy (Szpunar, 2012, s. 11). Podejście to jest szersze od podejścia mikroostrożnościowego.

Istotny problem stanowi umiejscowienie nadzoru makroostrożnościowego w realizowanej polityce instytucji w poszczególnych krajach. Wśród możliwych rozwiązań wskazuje się (IMF, 2013, s. 30): model, w którym nadzór makroostrożnościowy sprawuje bank centralny (np. w Czechach), specjalnie powołany organ w strukturach banku centralnego (np. w Wielkiej Brytanii) lub specjalnie powołany organ poza strukturami banku centralnego (np. w Australii, Francji oraz w Stanach Zjednoczonych).

Wśród rozwiązań regulujących sektor bankowy w perspektywie pokryzysowej w krajach Unii Europejskiej wskazać należy również koncepcję unii bankowej przedstawioną po raz pierwszy w 2012 r. Jej utworzenie miało na celu zapewnienie stabilności finansowej całej strefy euro oraz UE (Schoenmaker i Siegmann, 2013, s. 2). W skład unii bankowej weszły wszystkie kraje strefy euro, a pozostałe mogą również przystąpić na zasadzie bliskiej współpracy. Unia bankowa opiera się na trzech filarach (Mikita, 2017, ss. 79–80):

- jednolity mechanizm nadzorczy (*Single Supervisory Mechanism* — SSM);
- jednolity mechanizm restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji (*Single Resolution Mechanism* — SRM);
- jednolity system depozytów gwarantowanych (*Single Deposit Guarantee Scheme* — SDGS).

Innym działaniem, mającym zintegrować rynki finansowe państw członkowskich UE jest utworzenie unii rynków kapitałowych, której propozycję opublikowano w 2015 r. (Waliszewski, 2015, s. 134). Wzmoczone prace nad unią rynków kapitałowych wywołała pandemia COVID-19 oraz jej negatywne konsekwencje, jakie dostrzeżono w poszczególnych gospodarkach UE. Głównym zadaniem tego mechanizmu jest rozwój rynków kapitałowych, a tym samym zapewnienie małym i średnim przedsiębiorstwom dostępu do nowych źródeł finansowania, a pojedynczym konsumentom bezpiecznego lokowania oraz zwiększania posiadanych oszczędności. Rozwiązanie to ma pomóc w odbudowie gospodarek unijnych pogrążonych w kryzysie oraz wspierać zrównoważony wzrost gospodarczy, a w konsekwencji sprawić, by gospodarka UE stała się bardziej cyfrowa, sprzyjająca włączeniu społecznemu oraz odporna na szoki, dzięki wygenerowanym inwestycjom. Mając na uwadze niebezpieczeństwo płynące z rynków kapitałowych, w opinii Autorów niniejszej monografii, taki mechanizm, poprzez dalszy ich rozwój może w dłuższej perspektywie czasu prowadzić do wzmoczonej finansyzacji zarówno przedsiębiorstw niefinansowych, gospodarstw domowych, a w rezultacie całych gospodarek narażając je na nadmierne ryzyko. Rozwój rynków finansowych jest jednak warunkiem koniecznym dla rozwoju gospodarczego, a dostęp do zewnętrznego finansowania jest czynnikiem sprzyjającym rozwojowi podmiotów gospodarczych.

Poza ogólnounijnymi regulacjami, istnieje różnorodność innych instrumentów oddziaływania na sektor bankowy, w szczególności, obciążenia o charakterze finansowym, zarówno fiskalnym, jak i niefiskalnym. Obciążenia te ulegają również zmianom w zależności od sytuacji makroekonomicznej, jak i w sektorze bankowym. Omówienia tej kwestii dokonano w rozdziale drugim niniejszej monografii.

Podsumowując, sektor bankowy, ze względu na pełnione funkcje oraz powiązanie z sektorem publicznym, jak i podmiotami gospodarki realnej podlega różnorodnym regulacjom. Analiza tendencji regulacyjnych wskazuje na ich natężenie w okresach kryzysów finansowych oraz po dostrzeżeniu ich dotkliwych skutków. Kryzys związany ze wzrostem zachorowań na COVID-19, powstały na skutek obostrzeń hamujących aktywność gospodarczą wprowadzanych przez rządy poszczególnych państw, może stać się kolejnym kryzysem, choć nie ze sfery finansowej, który doprowadzi do kolejnych zmian w regulacjach sektora bankowego. Wśród planowanych zmian podejmowanych w Polsce w celu poprawy jego sytuacji znalazły się w szczególności te, które mają wpływ na utrzymanie dostępności kredytów dla przedsiębiorców oraz zapewnienie im zdolności finansowej, a sektora bankowego do finansowania gospodarki. Większość z nich będzie miała charakter czasowy. Zalicza się do nich:

- uchylenie obowiązku stosowania przez instytucje finansowe bufora ryzyka systemowego. Rozwiązanie to zostało poparte przez KNF. Uchylenie stosowania bufora nastąpiło w dniu 19 marca 2020 r. w drodze rozporządzenia Ministra Finansów;

- możliwość konsumpcji lub zmniejszenia bufora innej instytucji o znaczeniu systemowym, a także, uwzględnianie sytuacji zewnętrznej przy badaniu wymogu połączonego bufora;
- umożliwienie bankom czasowego funkcjonowania poniżej oczekiwanych od nich wymogów kapitałowych w zakresie tzw. wymogu połączonego bufora;
- obniżenie stóp procentowych przez NBP po raz pierwszy od 5 lat;
- zmiany legislacyjne w zakresie interpretacji międzynarodowego standardu rachunkowości MSSF 9;
- późniejsze wdrożenie oczekiwanych nowych rekomendacji nadzorczych KNF dotyczących zasad rachunkowości (nowa Rekomendacja R), dając bankom więcej elastyczności w szacowaniu odpisów na oczekiwane straty kredytowe;
- przeprowadzanie na szerszą skalę operacji repo przez NBP oraz planowanie i wdrożenie zakupu obligacji skarbowych na rynku wtórnym w ramach strukturalnych operacji otwartego rynku. NBP planuje również wprowadzenie kredytu wekslowego dla banków umożliwiającego refinansowanie kredytów udzielanych przez banki przedsiębiorstwom sektora niefinansowego;
- deklaracja KNF w sprawie ograniczenia w najbliższych miesiącach inspekcji oraz zminimalizowania lub odłożenia w czasie wykonania wybranych obowiązków nadzorczych, aby banki mogły skoncentrować się na bieżącej działalności.

Z kolei, Związek Banków Polskich (ZBP) skoncentrował się na kredytobiorcach popadających w trudną sytuację finansową. Wśród zaproponowanych rozwiązań znalazły się „wakacje kredytowe”, czy też umożliwienie dostępu do krótkoterminowego kredytu w celu ustabilizowania sytuacji finansowej przez banki zrzeszone w ZBP. Wprowadzenie tych zmian oraz formułowanie nowych regulacji, czy też zaleceń będzie z pewnością zależało od dalszego kształtowania się sytuacji epidemicznej oraz makroekonomicznej i wywołanych skutków dostrzegalnych w poszczególnych gospodarkach.

1.3. Pojęcie i pomiar efektywności finansowej i rentowności banków

Ze względu na cel funkcjonowania banków, jakim jest maksymalizacja zysku, banki dążą do utrzymania korzystnej sytuacji finansowej, aby zapewnić sobie funkcjonowanie w sposób stały oraz ciągły. Oceny sytuacji finansowej jednostek gospodarczych, w tym banków, dokonuje się poprzez analizę sprawozdań finansowych. Na jej podstawie można ocenić różne aspekty funkcjonowania banku, do których należą m. in.: rentowność, płynność oraz wypłacalność (Mioduchowska-Jaroszewicz, 2008, s. 9).

Jeden z głównych aspektów funkcjonowania banków stanowi efektywność należąca do podstawowych pojęć ekonomicznych. Efektywność w najprostszym ujęciu kojarzona jest z osiąganiem celów w sposób ekonomiczny, co oznacza dążenie do osiągnięcia równowagi między zasobami, takimi jak poświęcony czas oraz środki finansowe, a stawianymi przez bank celami, do których w przypadku banków należeć mogą m.in. maksymalizacja zysku oraz uzyskanie wzrostu zaufania klientów. Osiągnięcie takiej równowagi wymaga z jednej strony obniżania kosztów (zasobów), a z drugiej strony zwiększania wyników (Stola, 2014,

s. 899). Ze względu na brak możliwości jednoczesnego osiągnięcia najniższych kosztów oraz największych efektów, efektywność można określić jako uzyskiwanie możliwie najwyższych wyników ekonomicznych, przy ponoszeniu określonych nakładów bądź uzyskiwanie określonych efektów przy jak najniższym poziomie nakładów. W związku z powyższym, efektywność jest różnicą między poniesionymi nakładami a efektami (Wilczyński, 2014, s. 547). Poziom efektywności banku kształtuje jego konkurencyjność rynkową. Konieczność dbałości o jak najwyższy jej poziom stanowi podstawowe zadanie kadry zarządzającej, gdyż malejąca efektywność oznacza osiągnięcie strat, co w konsekwencji może doprowadzić do upadłości banku (Siudek i Drabarczyk, 2015, s. 53). Efektywność banków uzależniona jest od szeregu czynników. Wśród czynników pozytywnie oddziałujących na efektywność banków wskazuje się na (Kubiszewska, 2015, ss. 67–68):

- istnienie silnych zewnętrznych bodźców skłaniających banki do skrupulatnego kontrolowania dłużników, podejmowania bezpiecznych oraz przynoszących odpowiedni poziom zysku inwestycji, czy budowania portfela depozytów w sposób pozwalający minimalizować ryzyko utraty płynności;
- utrzymywanie przez banki statusu instytucji zaufania publicznego;
- konkurencja międzybankowa.

Z kolei, jako czynniki negatywnie oddziałujące na efektywność banków wskazuje się:

- ryzyko związane z nieadekwatnym rozporządzaniem środkami finansowymi powierzonymi przez klientów banków;
- metody wyboru realizowanych projektów inwestycyjnych na zasadach preferencyjnych, co przyczynia się do zachwiania zasad efektywnej alokacji zasobów;
- struktura własnościowa sektora bankowego (udział sektora publicznego oraz inwestorów zagranicznych).

Kosztowna infrastruktura fizycznych placówek bankowych przyczyniła się do spadku wydajności branży bankowej. Wzrost liczby oddziałów miał również negatywny wpływ na procesy racjonalizacji w sektorze finansowym. Zjawisko to pojawiało się w różnym czasie i z różną intensywnością we wszystkich krajach świata dotkniętych kryzysem finansowym. Szybkość i intensywność zjawiska racjonalizacji zależą z jednej strony od historii krajowego systemu finansowego, a z drugiej od skutków kryzysu i późniejszej odbudowy rentowności systemu finansowego (Włodarczyk, Burchi, 2017, s. 273). Na efektywność banków ma wpływ również sytuacja makroekonomiczna oraz otoczenie regulacyjne, w tym wymogi kapitałowe oraz obciążenia finansowe. Ich wpływ w zależności od kierunku zmian i uwzględnienia szerszego spektrum czynników może być pozytywny lub negatywny. Efektywność banku zależy więc od różnych czynników specyficznych dla banku (wewnętrznych), takich jak jego kapitalizacja oraz rentowność. Należy podkreślić, że zarówno niska, jak i wysoka kapitalizacja może wpływać negatywnie na efektywność banku. Niska kapitalizacja może prowadzić do narażenia banku na ryzyko niewykonania zobowiązania, podczas gdy wysoka kapitalizacja może skutkować wyższymi kosztami i niską rentownością. Do drugiej grupy czynników oddziałujących na efektywność banku zaliczyć można wskaźniki makroekonomiczne, takie jak wzrost produktu krajowego brutto (PKB), stopa inflacji, realna stopa procentowa i efekt własności — zarówno prywatny, jak i rządowy (Banna i in. 2017, ss. 19–26).

Efektywność banku jest pojęciem wieloaspektowym, odnoszącym się nie tylko do mierzalnych wyników, ale również do elementów jakościowych. Efektywność banków obejmuje następujące obszary (Kochaniak, 2010, s. 11):

- efektywność organizacyjną — wskazującą na stopień realizacji założonych celów oraz na czynniki, które wpływają na sukces rynkowy banku;
- efektywność kosztową — pozwalającą ocenić sposób zarządzania kosztami na tle innych podobnych instytucji;
- efektywność dochodową — uwzględniającą koszty poniesionych nakładów oraz osiągniętych przychodów, wskazującą na odchylenia dochodowości danego banku od ustalonego maksimum (na podstawie danych nakładów, produktu końcowego oraz poziomu cen);
- efektywność finansową — pozwalającą na ocenę sytuacji finansowej banku na podstawie sprawozdań finansowych oraz zestawu wskaźników.

Ze względu na cel przyjęty w niniejszej monografii, centrum dalszego zainteresowania Autorów stanowi efektywność finansowa.

Oceny efektywności finansowej dokonuje się w następujących aspektach:

- rentowność,
- marża,
- obciążenia wyniku finansowego,
- efektywność zatrudnienia.

Ocenę efektywności finansowej funkcjonowania podmiotów gospodarczych, w tym banków, przeprowadza się z wykorzystaniem analizy wskaźnikowej, w której podstawową rolę odgrywają wskaźniki rentowności. Oznacza to, że zazwyczaj rentowność banku utożsamia się z jego efektywnością. S. Rose definiuje efektywność banku jako wskaźnik odzwierciedlający zdolność zarządu oraz personelu banku do utrzymania tempa wzrostu jego przychodów oraz dochodu na poziomie wyższym niż tempo wzrostu kosztów operacyjnych. Badacz uznał, iż głównymi wskaźnikami efektywności tożsamej z rentownością są wskaźniki ROA i ROE (Redecka, 2014, ss. 279–280).

Według Kopińskiego rentowność banków spełnia pięć podstawowych funkcji (Kopiński, 2016, s. 225):

- jest podstawowym celem funkcjonowania banku,
- stanowi syntetyczny wskaźnik efektywności banku,
- stanowi główne źródło finansowania rozwoju banku,
- stanowi główny motyw działania kadry zarządzającej,
- jest składnikiem dochodów państwa.

Najogólniej, rentowność można określić jako dodatnią różnicę między przychodami a kosztami finansowymi ich uzyskania (Miształ, 2015, s. 97). Rentowność jest określana poprzez wielkość wyniku finansowego mierzonego zyskiem netto (Żukowska, 2014, s. 305). Rentowność można też określić jako stan finansowy danego przedsiębiorstwa (w tym przypadku banku) wyrażony dodatnim wynikiem osiągniętym z podjętej działalności gospo-

darczej (Gawryś i Trippner, 2017, s. 111). Rentowność banku jest podstawową kategorią pozwalającą określić kondycję sektora bankowego (Dondalski i Ostrowska, 2020, s. 142). Co więcej, dodatni wynik finansowy oznacza zyskowność danego przedsiębiorstwa, natomiast ujemny wynik finansowy wskazuje na deficytowość. Poza zyskiem netto, wykorzystując rachunek zysków i strat, za wynik finansowy można przyjąć następujące kategorie wskazujące na różnorodne aspekty rentowności: zysk brutto, wynik z tytułu odsetek lub prowizji, przychody z akcji, udziałów oraz innych papierów wartościowych, wynik na operacjach finansowych, z pozycji wymiany, działalności bankowej, pozaoperacyjnej, operacji nadzwyczajnych (Kreczmańska-Gigol, 2003, s. 108). Dostrzec można brak jednorodności pomiaru rentowności banku. Pomiarowi podlega rentowność kapitału własnego, aktywów, przychodów, rentowność brutto oraz netto, przypadająca na jednego zatrudnionego oraz tzw. wskaźniki cząstkowe, jak marża odsetkowa, rozpiętość odsetkowa, czy wskaźniki kosztowe (Marcinkowska, 2013, ss. 64–65). Do głównych wskaźników oceny rentowności zalicza się: wskaźnik rentowności kapitałów własnych (ROE — return on equity), rentowności aktywów (ROA — return on assets), wskaźnik zyskowności kapitału podstawowego oraz sprzedaży netto (ROS — return on sales) (Kochaniak, 2010, s. 208), ponadto wyróżnić można wskaźnik rentowności operacyjnej aktywów oraz wskaźniki marży. Szerszego omówienia ze względu na wykorzystanie w niniejszych badaniach rentowności banku brutto i netto wymagały wskaźniki ROE i ROA.

Za podstawowy wyznacznik rentowności kapitału uważa się wskaźnik ROE (Stępień, 2013, s. 106–107), który pokazuje, ile jednostek zysku netto przypada na jednostkę kapitału własnego. Sposób obliczenia wskaźnika ROE przedstawiono poniżej:

$$ROE = \frac{\text{wynik finansowy}}{\text{kapitał własny}}. \quad (1.1)$$

Wskaźnik ten określa, jak kształtuje się rentowność z punktu widzenia akcjonariusza (Białas, 2014, s. 598). Podobnie wskazuje M. Capiga, według której rentowność powinna uwzględniać związki między zyskiem netto oraz kapitałem własnym i stanowić instrument planowania finansowego w banku (Capiga, 2008, s. 122). Wskaźnik ten powinien być jak najwyższy. Wyższy jego poziom oznacza większy poziom wypłacalności, większe możliwości dalszego rozwoju oraz wypłaty dywidendy przez bank (Gawryś i Trippner, 2017, s. 112). W celu zapewnienia właściwego poziomu wypłat akcjonariuszom oraz zapewnienia odtworzenia bazy kapitałowej, wskaźnik ten powinien kształtować się na poziomie wyższym o kilka punktów procentowych od poziomu wskaźnika inflacji (Iwanicz-Drozdowska, 2010, s. 71). Pomimo, iż wskaźnik ten traktowany jest jako podstawa oceny rentowności, czy też efektywności finansowej banku, nie jest on pozbawiony słabości, przez które nie odzwierciedla on rzeczywistej sytuacji w przedsiębiorstwie. Na słabości te uwagę zwraca K. Stępień (2013). Po pierwsze, dodatnia wartość świadcząca o rentowności może wynikać z jednocześnie występującego ujemnego licznika, jak i mianownika. W przypadku ujemnego kapitału własnego należy zrezygnować z obliczania tego wskaźnika. Po drugie, właściciele przedsiębiorstw wliczają do kapitału własnego zysk netto oraz porównują wartość wskaźnika ROE do oprocentowania lokat bankowych lub bonów skarbowych. W celu za-

pewnienia poprawności merytorycznej tego wskaźnika należy od kapitału własnego odjąć wartość zysku netto, gdyż stanowi on końcowy efekt rocznej działalności przedsiębiorstwa uzależniony od wartości początkowej kapitału własnego. Podkreślenia wymaga również fakt, iż banki w różny sposób zaliczają elementy składające się na kapitał własny. Najczęściej w jego skład zaliczany jest kapitał podstawowy z pozycjami pomniejszającymi, kapitał zapasowy oraz rezerwy, kapitał z aktualizacji wyceny oraz wcześniej wspomniany — zysk netto (Zabawa, 2014, s. 299). Jako istotną słabość wskaźnika ROE wskazuje się również niską przydatność informacyjną, gdyż nie informuje on o czynnikach determinujących poziom kapitału własnego. Do ich określenia wykorzystuje się model Du Ponta, według którego do czynników tych należą: przychody ze sprzedaży, wartość aktywów ogółem, wielkość zysku oraz wartość kapitału własnego (Gołębiowski, Królikowska, 2020, s. 100).

Drugim z istotnych wskaźników oceny rentowności banku jest wskaźnik rentowności aktywów obrazujący ile jednostek zysku netto przypada na jednostkę aktywów:

$$ROA = \frac{\text{wynik finansowy}}{\text{aktywa}} \quad (1.2)$$

Wskaźnik ten stanowi informację na temat umiejętności wykorzystania przez kadre zarządzającą banku aktywów w celu wypracowania odpowiedniego zysku. Obrazuje on efektywność w zakresie zarządzania aktywami. Podobnie, jak w przypadku wskaźnika ROE, wartość ROA powinna być jak najwyższa, bowiem im wyższa jest jego wartość, tym efektywniej wykorzystany jest posiadany przez bank majątek. Wartość tego wskaźnika jest uzależniona od rentowności sprzedaży oraz szybkości rotacji aktywów (Gołębiowski i in. 2020, s. 228). Wskaźnik ten określa poziom dochodowości posiadanych przez bank aktywów (Marcinkowska, 2013, s. 323).

W przypadku wymienionych wskaźników brak jest wartości progowych. Powinny być one jak najwyższe i porównywane do wartości uzyskanych przez banki należące do tej samej grupy (Kałużny, 2012, s. 223–224). Istotna jest również obserwacja ich zmian w perspektywie czasowej. Relacje między wskaźnikiem rentowności kapitałów własnych (ROE) a rentowności aktywów (ROA) mogą kształtować się następująco (Kochaniak, 2010, s. 58):

- ROE > ROA — efektywne wykorzystanie kapitału własnego, występowanie dźwigni finansowej (sytuacja pożądana przez bank);
- ROE = ROA — taka sama rentowność kapitału własnego i aktywów, finansowanie aktywów w całości przez kapitał własny;
- ROE < ROA — koszty z tytułu posiadanych zobowiązań są wyższe od uzyskiwanych przychodów z tytułu ich inwestowania (sytuacja niepożądana przez bank), co wskazuje na nieefektywność funkcjonowania banku.

Z analizy powyższych wskaźników wynika, że rentowności nie należy utożsamiać wyłącznie z osiąganiem zysku ujmowanego w wartościach bezwzględnych. Rentowność jest zatem relacją zysku, czy też wyniku finansowego do innych wielkości gospodarczych, takich jak kapitał własny, aktywa, czy sprzedaż (Nowak, 2008, s. 176).

Podkreślenia wymaga fakt, iż omówione powyżej wskaźniki służą do oceny efektywności banków tylko w obszarze finansowym. Poza nią w działalności banku istotna jest również efektywność kosztowa oraz organizacyjna (Capiga, 2002, s. 48). Ze względu na wieloaspektowość działalności banku w pomiarze jego efektywności zastosowanie znajdują, poza analizą wskaźnikową, metody nieparametryczne, czego przykładem jest Data Envelopment Analysis (DEA), zwana metodą granicznej analizy danych (Redecka, 2014, s. 282). Ze względu na brak jej zastosowania w niniejszych badaniach nie będzie ona szerzej omawiana.

W działalności banku, poza rentownością, kluczowa jest jego płynność, istotna zarówno z punktu widzenia właścicieli, jak i kredytodawców (Adamczyk, Dawidowicz, 2017, s. 222). Płynność banku oznacza zdolność do terminowego regulowania zobowiązań wobec wierzycieli oraz deponentów. W szerszym kontekście płynność finansowa stanowi zdolność banku do finansowania potrzeb kredytowych klientów banków charakteryzujących się wiarygodnością (Romanowska, Kowalik, 2016, s. 245). Wskazuje się, że większa rentowność powoduje zmniejszenie płynności i odwrotnie (Guzik, 2006, ss. 3–4; Romanowska, Kowalik, 2016, s. 244). Analiza płynności banku umożliwia rozpoznanie poziomu jego wypłacalności, czyli zdolności do spłaty bieżących zobowiązań, szczególnie w krótkim okresie.

W związku z tym, iż jedną z podstawowych aktywności banków komercyjnych jest udzielanie kredytów oraz przyjmowanie depozytów, przy czym tę pierwszą działalność można potraktować jako wynik działalności banków, dostrzega się zależność między akcją kredytową a efektywnością sektora bankowego. W związku z powyższym część badaczy, którzy starają się określić efektywność bankową koncentrują się na zarządzaniu kredytami oraz poziomie wzrostu i własności (Arafat i in. 2013, s. 13). W rzeczywistości efektywność dochodowa obejmuje efektywność techniczną i alokacyjną, które są powiązane z czynnikami zarządczymi i regularnie kojarzone są z czynnikami regulacyjnymi. W celu ustalenia efektywności dochodowej banki powinny skupić się zarówno na sprawności technicznej, jak i na efektywności alokacji (Kamarudin i in. 2019, ss. 133–162). Można również zauważyć, iż bardziej efektywne banki najczęściej mają znacznie wyższą akcję kredytową od pozostałych podmiotów (Jonas i in. 2008, ss. 579–589).

Podsumowując, efektywność finansowa banków oraz rentowność stanowią podstawowe kryteria oceny działalności banku. Dbałość o ich wysoki poziom stanowi jeden z priorytetów kadry zarządzającej. Może się zdarzyć, że ze względu na niski poziom efektywności, banki mają zachętę do poprawy wyników, zaniedbując intensywny monitoring akcji kredytowej. Z innej perspektywy zmiany ryzyka bankowego mogą wpłynąć negatywnie na poziom efektywności. Wzrost ryzyka bankowego może prowadzić do spadku efektywności (kosztowej), co skutkuje ograniczeniem monitorowania zdolności kredytowej. Bardzo ważna jest ocena wpływu kapitału bankowego na relację między ryzykiem a efektywnością. Poziom kapitału może wpływać na tę relację. Ze względu na problemy związane z pokusą nadużycia, banki mogą zwiększyć zachęty do obniżania kapitalizacji i podejmowania większego ryzyka, które oznacza wyższy poziom kredytów zagrożonych w przyszłości. W przypadku banków dobrze dokapitalizowanych problemy pokusy nadużycia mogą być mniejsze i mogą być one zarówno bardziej wydajne, jak i ostrożniejsze w porównaniu do banków o niskim kapitale. W ramach kosztów kapitałowych, które są wyższe w przypadku banków

o wysokiej kapitalizacji, należy wziąć pod uwagę maksymalizację przychodów poprzez wzrost poziomu podejmowanego ryzyka (Mosko i Bozdo, 2016, s. 320).

1.4. Potencjalne skutki wpływu wymogów kapitałowych oraz obciążeń finansowych na efektywność banków

W literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele klasyfikacji czynników wpływających na akcję kredytową banków komercyjnych. Najbardziej rozpowszechnionym podziałem jest podany przez M. Jaremko i W. Przybylską-Kapuścińską (2005). Autorzy wyróżnili determinanty instytucjonalno-prawne oraz ekonomiczne. Do pierwszej grupy czynników zaliczane są ustalenia państwowych instytucji, w tym m.in. banku centralnego. Czynniki ekonomiczne związane są natomiast z gospodarką poszczególnych państw, która tworzy warunki, w jakich funkcjonuje sektor bankowy (Jaremko i Przybylska-Kapuścińska, 2005, s. 131).

Biorąc pod uwagę szczególne znaczenie kredytów bankowych dla finansowania zarówno przedsiębiorstw, jak i gospodarstw domowych, zmiany w zakresie akcji kredytowej mają istotne konsekwencje dla działalności gospodarczej. Zwiększona dostępność kredytów często pobudza wzrost gospodarczy, pomagając skierować oszczędności na inwestycje, ale szybki wzrost akcji kredytowej również budzi obawy dotyczące ryzyka ostrożnościowego, ponieważ może obniżyć jakość kredytu, zwiększyć ryzyko systemowe i pogorszyć kondycję banków. Ponadto, nadmierny wzrost akcji kredytowej często prowadzi do narastania ryzyka systemowego dla stabilności finansowej, co może prowadzić do systemowych kryzysów bankowych (Awdeh, 2017, s. 9). W związku z powyższym, niektórzy uważają, iż należy ustanawiać obciążenia ograniczające akcję kredytową.

Badanie reakcji banków na obciążenia podatkowe jest istotne z kilku powodów. Po pierwsze, banki są ważnym filarem gospodarki danego kraju. Udzielają pożyczek przedsiębiorstwom i innym klientom, przyjmują depozyty i są w stanie zabezpieczyć się przed ryzykiem. Zniekształcenie miałyby zatem negatywne skutki w ramach sprzężenia zwrotnego. Dlatego kluczowe jest zrozumienie, w jaki sposób np. banki ustalają stopy procentowe w odpowiedzi na opodatkowanie. Po drugie, ostatni okres niskich stóp procentowych utrudnia bankom osiągnięcie zysków z klasycznych obszarów bankowości, takich jak pożyczki i oszczędzanie. Dodatkowa presja wynika ze zwiększonego korzystania przez klientów z usług bankowości internetowej, co stanowi zagrożenie dla klasycznych usług kasowych i związanych z nimi miejsc pracy. Taka sytuacja może zachęcić banki do ograniczania wydatków tak, aby były w stanie raportować zyski interesariuszom, a w szczególności inwestorom. Istotnym wydatkiem w tym zakresie jest obciążenie podatkowe banku, które stanowi średnio 1/5 zysku przed opodatkowaniem. Zrozumienie, w jaki sposób banki uwzględniają opodatkowanie np. w swoich decyzjach inwestycyjnych, ma zatem kluczowe znaczenie dla ograniczenia odpowiednich przepisów i regulacji podatkowych. Po trzecie, banki często występują w mediach jako pośrednicy klientów unikających opodatkowania lub, w łagodniejszej formie, ustanawiających programy unikania podatków. Banki są w korzystnej sytuacji, ponieważ posiadają wiele zastrzeżonych danych swoich klientów, zarówno osób fizycznych, jak i korporacji. Dzięki temu są w stanie skuteczniej doradzać klientom. W tym przypadku warto

wiedzieć, czy banki na ogół preferują wysoki, czy niski poziom unikania opodatkowania i czy starają się go promować u swoich klientów (Gawehn, 2019, s. 2).

Wśród celów wprowadzania obciążeń podatkowych znajdują się: zwiększenie stabilności sektora bankowego, zgromadzenie środków na reagowanie na przyszłe kryzysy, zapewnienie dochodów budżetowych, zmniejszenie wolumenu transakcji spekulacyjnych na rynkach finansowych, wzmocnienie efektywności rynku kapitałowego, zwiększenie przejrzystości obrotu na rynkach finansowych, zmniejszenie wahań cen aktywów finansowych, zapewnienie dodatkowego źródła dochodów publicznych, kompensowanie strat w sektorze bankowym po kryzysie zadłużenia oraz zapobieganie fragmentacji rynków finansowych (Borowski i in. 2016, ss. 7–21; Raisová i in. 2020, ss. 29–48).

Niektórzy zwolennicy wprowadzania obciążeń podkreślają, iż banki komercyjne koncentrując się głównie na maksymalizacji zysku oraz osiągnięciu jak najwyższej efektywności finansowej, nie biorą pod uwagę interesów klientów, wskutek czego należy wprowadzać pewne ograniczenia aktywności kredytowej banków (Balina i in. 2013, ss. 39–46). Inni natomiast zauważają, iż istnieje zależność pomiędzy efektywnością mobilizacji funduszy w formie udzielania kredytów a zachowaniem kapitału w celu ograniczenia lewarowania i ograniczenia ryzyka. Banki otrzymując duże ilości depozytów chcą wykorzystać je do udzielania kredytów. W celu jednak ochrony interesów interesariuszy należałoby ograniczyć akcję kredytową (Nguyen i in. 2018, ss. 1–13).

W literaturze przedmiotu dodatkowo wymienia się następujące motywy i cele nakładania podatków na sektor finansowy: ograniczenie ryzyka wystąpienia kryzysu finansowego i gospodarczego spowodowanego nadmierną spekulacją oraz przerostem sektora finansowego w porównaniu z realną gospodarką, zapewnienie stabilności rynków finansowych oraz zniwelowanie ryzyka podejmowanego w ramach funkcjonowania instytucji finansowych, możliwość odzyskania funduszy przeznaczonych na wsparcie finansowe instytucji sektora finansowego w okresie kryzysu, wpływ na zmianę struktury sektora bankowego oraz zabezpieczenie środków na ewentualne ratowanie instytucji finansowych w momencie wybuchu kolejnego kryzysu (Wojciuk, 2017, ss. 29–30).

Obciążenia wszelkiego rodzaju (finansowe, kapitałowe) generują zarówno korzyści, jak i zagrożenia dla sektora bankowego. Zdaniem M. B. Devereux odpowiednie cele polityki w zakresie podatku bankowego to: odzwierciedlenie kosztów społecznych ryzykownych działań bankowych, zwrot kosztów budżetowych związanych z kryzysem finansowym; rekompensacja zwolnienia usług finansowych z unijnego podatku od wartości dodanej (VAT) oraz finansowanie mechanizmu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, aby zaradzić przyszłym kryzysom finansowym. M. B. Devereux stwierdził, iż opłata bankowa może skłonić banki do posiadania większego kapitału, ale także do zwiększenia ryzyka posiadania aktywów. Pomimo, iż cele obciążeń powinny mieć pozytywny wpływ na sytuację banków i ich klientów, obciążenia podatkowe i kapitałowe odgrywają niewielką rolę (De Mooij, Nicodeme. 2016, s. 734).

W literaturze przedmiotu można jednak spotkać się najczęściej z negatywnym wpływem obciążeń na rozwój bankowości. Wzrost obciążeń przyczynia się do pewnych ograniczeń dla banków komercyjnych oraz zwiększenia kosztów, które są przeważnie przerzucane na klientów poprzez podwyższenie oprocentowania kredytów i obniżenie oprocentowania

depozytów, tzw. zjawisko podatkowe (Albertazzi i Gambacorta, 2010, ss. 2801–2810; Gaweł, 2019, s. 1). W związku z powyższym, w dłuższej perspektywie obciążenia mogą wpłynąć na skłonność klientów, szczególnie osób fizycznych, poprzez ograniczenie awersji do ryzyka, alokacji posiadanych przez nie środków oraz ograniczenia skłonności do zadłużania się w instytucjach pozabankowych objętych znacznie luźniejszymi regulacjami (Łupińska, 2018, ss. 54–79).

J. Cichy (2017) stwierdził, iż każde obciążenie fiskalne ma negatywny wpływ na banki, ponieważ zmniejsza efektywność działania oraz pomniejsza wypracowany zysk dzięki akcji kredytowej. Autor podkreślił również, iż w długoletniej perspektywie wzrost obciążeń ogranicza zdolność banków do absorpcji strat oraz zmniejsza odporność na wstrząsy, wskutek czego zmniejsza się rentowność oraz następuje osłabienie profilów kredytowych podmiotów (Cichy, 2017, s. 10, 17).

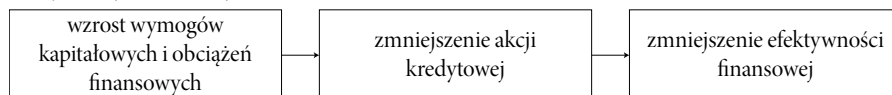
Występuje zależność pomiędzy wysokością obciążeń a efektywnością finansową. Wiodącym elementem zmiany przychodów i kosztów odsetkowych jest wzrost gospodarczy, a następnie rozpiętość stóp procentowych. Na to ostatnie ma wpływ szereg czynników, które również wpływają na samą wydajność. Grupa uwarunkowań regulacyjnych obejmuje również adekwatność kapitałową, płynność finansową banku oraz poziom minimalnych rezerw obowiązkowych, obciążenia podatkowe i kapitał (Pancheva, 2013, s. 78). K. Kuta i K. Rudnicki (2016) doszli do podobnych wniosków. Obciążenia finansowe mogą negatywnie wpłynąć bezpośrednio oraz pośrednio na efektywność finansową, jak i akcję kredytową sektora bankowego. Wzrost obciążeń może przyczynić się do pogorszenia rentowności. W celu zapewnienia zyskowności odpowiadającej interesariuszom banki komercyjne zmuszone są do ustanawiania coraz wyższego *spreadu* pomiędzy oprocentowaniem depozytów a kredytów, wskutek czego zmniejsza się atrakcyjność kredytów (Kuta i Rudnicki, 2016, ss. 38–39).

Zgodnie z powyższym, większość polskich naukowców oraz praktyków jest zgodna co do tego, że obciążenia mogą nieść zagrożenia dla rozwoju sektora bankowego. Przed wprowadzeniem podatku bankowego zauważono, iż może on mieć negatywny wpływ na akcję kredytową, poziom rentowności aktywów oraz kapitałów własnych, a także na bezpośredni transfer kosztów związanych z podatkiem. Tłumaczono, iż straty wynikałyby z podwyższonych opłat oraz prowizji od wykonywanych aktywności bankowych (Muszyński, 2017, s. 86). Z przeprowadzonych analiz wynika, że banki przerzuciły obciążenia na klientów z nadwyżką. W związku z tym prognozy naukowców dotyczące pogorszenia wyników rentowności banków nie sprawdziły się (Witkowski, 2017, s. 199).

Podsumowując, wzrost wymogów kapitałowych i obciążeń finansowych może mieć negatywny wpływ na akcję kredytową, wskutek czego zmniejszy się efektywność finansowa. Przyjęty schemat analizy przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1.

Związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy wzrostem wymogów kapitałowych, obciążeń finansowych a akcją kredytową i efektywnością finansową

Źródło: opracowanie własne.

Niektórzy teoretycy jednak dostrzegają, iż obciążenia są niezbędne w celu zapewnienia stabilnej sytuacji banków komercyjnych oraz ochrony interesów klientów.

2. Charakterystyka obciążeń podatkowo-składkowych sektorów bankowych w Polsce i UE

2.1. Podatek od niektórych instytucji finansowych

Podatek od niektórych instytucji finansowych (nazywany również podatkiem bankowym) obowiązuje w Polsce od 1 lutego 2016 r. na podstawie ustawy z dnia 15 stycznia 2016 roku o podatku od niektórych instytucji finansowych (Dz. U. 2016 poz. 68). W przypadku banków, zgodnie z powyższym aktem prawnym, zasada opodatkowania polega na objęciu opodatkowaniem nadwyżki sumy wartości aktywów banku ponad kwotę 4 mld zł, pomniejszonej o wartość funduszy własnych oraz wartość aktywów nabytych przez bank od Narodowego Banku Polskiego, dodatkowego wymogu w zakresie funduszy własnych (nałożonego przez KNF) oraz skarbowych papierów wartościowych.

Wprowadzając podatek bankowy objęto nim między innymi wszystkie banki, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe oraz instytucje kredytowe. Zwolnione od podatku zostały banki państwowe (art. 10 ustawy), w tym Bank Gospodarstwa Krajowego oraz banki, wobec których wszczęto postępowanie naprawcze. W praktyce, jego podatnikami są wybrane banki komercyjne oraz oddziały instytucji kredytowych. Pozostałe podmioty sektora bankowego nie spełniają kryterium wartości podstawy opodatkowania.

Zgodnie z Raportem NIK (NIK, 2018, s. 8), celem wprowadzenia podatku było pozyskanie dodatkowego źródła finansowania wydatków budżetowych, a w szczególności wydatków społecznych oraz zwiększenie udziału sektora finansowego w finansowaniu wydatków budżetowych¹. Cel fiskalny podatku bankowego ma oczywisty efekt w postaci wsparcia budżetu państwa, nie ma jednak na celu dbania o bezpieczeństwo i stabilność sektora bankowego, co nie jest spójne z istotą funkcjonowania tego typu podatku zgodnie z opinią Europejskiego Banku Centralnego z dnia 12 stycznia 2016 r. o podatku od niektórych instytucji finansowych (NBP, 2010, ss. 9–10).

---

¹ Uzasadnienie wprowadzenia ustawy zawarte w projekcie ustawy o podatku od niektórych instytucji finansowych.

Podatek ten jest płacony w okresach miesięcznych (do 25 dnia następującego miesiąca po miesiącu, którego opłata dotyczy). Stawka podatku w Polsce wynosi 0,0366% podstawy opodatkowania miesięcznie, czyli 0,44% rocznie. Podatek bankowy w Polsce charakteryzuje się najwyższą stawką spośród państw UE oraz realizuje tylko jeden cel — zwiększenie wpływów do budżetu państwa.

Funkcjonowanie i historia podatku bankowego w poszczególnych krajach europejskich są zróżnicowane. W Szwecji już w 2009 r. sektor bankowy został obciążony corocznym podatkiem w postaci opłaty na rzecz państwowego funduszu przedsięwzięć wspierających na wypadek kryzysu finansowego. Na początku okresu jego obowiązywania stawka wynosiła 0,0018% sumy bilansowej, następnie w 2011 r. zwiększono ją dwukrotnie do poziomu 0,036%. Założono również cel, po osiągnięciu którego zostanie wstrzymane dalsze jego pobieranie od banków. Jest to kwota odpowiadająca 2,5% PKB Szwecji. Szacuje się, że powinno to nastąpić w 2026 r. W Austrii wprowadzenie podatku bankowego pod nazwą opłaty stabilizacyjnej nastąpiło w 2011 r. Z jego uiszczenia zwolnione zostały małe instytucje finansowe o sumie bilansowej do 1 mld euro. W przypadku większych instytucji wysokość płaconego podatku wynosi 0,09% dla sumy bilansowej w przedziale od 1 do 20 mld euro oraz 0,11% dla sumy bilansowej powyżej 20 mld euro. Ponadto, w Austrii stosuje się dodatkową opłatę, którą ponoszą banki posiadające bardziej ryzykowne aktywa o charakterze spekulacyjnym. Dodatkowy podatek w takim przypadku wynosi 0,013% ich wartości. W ramach działań przyczyniających się do wzrostu wpływów budżetowych rząd Węgier wprowadził w 2010 r. podatek bankowy, którego stawka w początkowym wariantcie wynosiła 0,15% dla instytucji o sumach bilansowych do 50 mld forintów oraz 0,53% dla podmiotów przekraczających ten poziom. Był to tym samym najwyższy poziom stosowanego podatku bankowego w Europie. Spotkał się on z liczną krytyką. W 2015 r. obniżono jego stawkę do poziomu w przedziale od 0,15% do 0,21%. W Wielkiej Brytanii podatek bankowy wprowadzono w 2011 r., a jego stawka osiągnęła poziom 0,08% w przypadku zobowiązań długoterminowych oraz 0,016% dla zobowiązań krótkoterminowych. Zróżnicowanie stawek uzasadnione jest stworzeniem systemu, który ma zachęcać banki do inwestowania w bardziej bezpieczne instrumenty finansowe, takie jak lokaty. Obowiązująca w Belgii jednolita stawka dotyczy tylko krajowych banków wraz z ich oddziałami zagranicznymi. Podatkiem w tym kraju nie są objęte filie obcych banków. Wpływy z podatku przeznaczone są na rezerwę państwowej Kasy Wkładów i Kasy Konserwacji, która ma działanie stabilizacyjne wobec systemu bankowego. We Francji jedynym beneficjentem podatku jest Skarb Państwa. Podobnie jak w Polsce, środki zasilają jedynie budżet centralny. W Niemczech podatek bankowy dotyczy wszystkich instytucji kredytowych działających na podstawie wydanych przez niemieckie urzędy licencji bankowych. Zasila on fundusz stabilizacyjny. Podatek pobierany jest w dwóch częściach — od sumy bilansowej, jeśli jej wartość przekracza co najmniej 300 mln euro oraz od posiadanego przez dany bank portfela instrumentów pochodnych. W pierwszym etapie stawka jest zróżnicowana. Wynosi ona od 0,02% dla kwot od 300 mln euro do 10 mld euro, do poziomu 0,06% dla kwot powyżej 300 mld euro. W drugiej części obowiązuje jednolita stawka 0,0003% od nominalnej wartości aktywów (PAP, 2020).

W krajach UE motywami nakładania na banki dodatkowych podatków i opłat były (FOR Analiza, 2016, s. 5):

- zwrot przez sektor bankowy kosztów pomocy publicznej,
- tworzenie funduszy wsparcia sektora bankowego w sytuacjach kryzysowych,
- próba zniechęcenia banków do podejmowania nadmiernego ryzyka.

Podatek od niektórych instytucji finansowych obowiązuje w 21 z 27 państw Unii Europejskiej, a jego wprowadzenie oraz stosowanie jest regulowane wewnętrznymi przepisami krajów członkowskich. Tak jak wspomniano, konstrukcja podatku bankowego w poszczególnych sektorach bankowych UE znacząco się różni. Główne elementy, które stanowią o jego odmienności to podstawa opodatkowania oraz sposób i wysokość naliczania stawki. Opodatkowanie aktywów, analogicznie jak w Polsce, wprowadzono między innymi w Finlandii, Francji, Grecji, Słowenii i na Węgrzech. W krajach, takich jak Belgia, Cypr, Łotwa, Holandia, Niemcy, Portugalia, Słowacja, Szwecja, czy Wielka Brytania podstawą opodatkowania są pasywa. Większość państw UE przyjęła taki model. W niektórych państwach można spotkać innego typu opodatkowanie, między innymi aktywa ważone ryzykiem lub poziom minimalnego wymogu kapitałowego (NIK, 2018, s. 24). Stawki podatku są najczęściej naliczane jako określony procent podstawy opodatkowania. Występują jednak sytuacje, w których ich determinantą są zobowiązania krótko- i długoterminowe lub wielkość banku. Podatki nie są w większości przypadków związane ze skalą działalności banków, nie mają też celu fiskalnego, a ich wysokość wynika głównie z ryzyka prowadzonej działalności. W tabeli 1 przedstawiono charakterystykę podatku bankowego w wybranych krajach UE.

Tabela 1.

Charakterystyka podatku bankowego w wybranych krajach UE

Kraj	Podstawa opodatkowania	Aktualna stawka	Cel wpływu	Rok wprowadzenia
Austria	aktywa banku	0,009–0,011% oraz 0,013% wartości instrumentów o charakterze spekulacyjnym	budżet centralny, fundusz stabilizacyjny (do 2017 r.)	2011
Belgia	pasywa banku	0,13231%	fundusz stabilizacyjny	2016
Cypr	pasywa banku	0,15%	budżet centralny, fundusz stabilizacyjny	2011
Finlandia	aktywa ważone ryzykiem	0,125%	budżet centralny	2011
Francja	minimalny wymóg kapitałowy	0,222%	budżet centralny	2011
Holandia	pasywa banku	0,022–0,044%	budżet centralny	2012
Łotwa	pasywa banku	0,072%	budżet centralny	2011
Niemcy	pasywa banku i instrumenty pochodne	0,02–0,06% oraz 0,0003% wartości instrumentów pochodnych	fundusz stabilizacyjny	2011
Polska	aktywa banku	0,44%	budżet centralny	2016

Kraj	Podstawa opodatkowania	Aktualna stawka	Cel wpływu	Rok wprowadzenia
Portugalia	pasywa banku i instrumenty pochodne	0,01–0,085%	budżet centralny	2011
Słowacja	pasywa banku	0,20%	fundusz stabilizacyjny	2012
Szwecja	pasywa banku	0,036%	fundusz stabilizacyjny	2009
Węgry	aktywa banku	0,15%, 0,21% w zależności od wielkości banku	budżet centralny	2010
Wielka Brytania	pasywa banku	0,16% dla zobowiązań krótkoterminowych 0,08% dla zobowiązań długoterminowych	budżet centralny	2011

Zródło: opracowanie własne na podstawie www.ibngr.pl oraz danych raportu NIK <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16802,vp,19358.pdf> dostęp 14.12.2019 r.

Podsumowując, wybierając optymalną formę opodatkowania banków powinno się zwrócić uwagę na cel i skutek, jaki pociągnie za sobą dany sposób pobieranego podatku. W porównaniu z innymi sektorami bankowymi UE, wartość, którą wprowadziła Polska (wynosząca 0,44% w skali roku) jest najwyższa. Opodatkowanie, które opiera się zarówno na aktywach, jak i pasywach ma swoje wady. Nie uwzględnia ono kondycji finansowej banku oraz nie bierze pod uwagę pozycji pozabilansowych. Opodatkowanie aktywów lub pasywów może również skutkować spadkiem akcji kredytowej oraz chęcią skierowania jej na bardziej dochodowe pożyczki krótkoterminowe, bardziej ryzykowne produkty (aktywa), zmniejszeniem wyniku odsetkowego i wzrostem cen usług bankowych. Niewątpliwą zaletą tego rozwiązania jest natomiast fakt, iż odzwierciedla ono skalę działalności banku i na tej podstawie określa należny podatek.

2.2. System gwarantowania depozytów

W celu zapewnienia stabilności finansowej niezbędny jest nadzór nad rynkami finansowymi. W związku z tym tworzone są sieci bezpieczeństwa finansowego, do których zaliczane są m.in. systemy gwarantowania depozytów. Historia gwarantowania depozytów sięga 1820 r., lecz stały się one ważną częścią sieci bezpieczeństwa dopiero po kryzysie gospodarczym w 1933 r. Idea ta powoli rozpowszechniała się prawie na całym świecie i jest stosowana również w krajach Europy Środkowo-Wschodniej (Małecka i Włodarczyk, 2012, ss. 521–523).

Gwarantowanie depozytów w Polsce odbywa się za pomocą Bankowego Funduszu Gwarancyjnego (BFG). Każdy z banków w Polsce (z wyjątkiem BGK)² jest płatnikiem składek przeznaczonych na jego funkcjonowanie. Obowiązkowy system gwarantowania depozytów funkcjonuje w Polsce od 1995 r. Zgodnie z zapisami nieobowiązującej już ustawy z 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym wśród opłat do końca 2016 r. wyróżniano:

² z wyjątkiem Banku Gospodarstwa Krajowego.

- obowiązkową opłatę roczną — w wysokości nieprzekraczającej iloczynu 0,3% i kwoty odpowiadającej 12,5-krotności sumy wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka. Wynikało to z art. 13 ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym;
- opłatę ostrożnościową — w wysokości iloczynu stawki nieprzekraczającej 0,2% oraz podstawy naliczenia opłaty rocznej. Wynikało to z art. 4a ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym);
- wpłaty na Fundusz Ochrony Środków Gwarantowanych — w wysokości iloczynu stawki do 0,55% oraz sumy środków pieniężnych zgromadzonych w banku na wszystkich rachunkach będących podstawą naliczenia obowiązkowej rezerwy. Wynikało to z art. 25 ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym.

W związku z nowelizacją ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, od 1 stycznia 2017 r. zmianie uległy zasady uiszczania wymienionych rodzajów obciążeń finansowych na rzecz BFG. Aktualne zasady finansowania składek na Bankowy Fundusz Gwarancyjny określone zostały w ustawie z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (Dz. U. z 2019 r. poz. 795 i 730). Od momentu rozpoczęcia obowiązywania w. w. ustawy przestały funkcjonować obowiązkowe opłaty: roczna i ostrożnościowa. Zamiast tego zostały wprowadzone składki na:

- fundusz gwarancyjny banków (zapewniający gwarantowanie depozytów);
- fundusz przymusowej restrukturyzacji.

Podstawowym źródłem finansowania wypłaty środków gwarantowanych w bankach i oddziałach banków zagranicznych jest po tej zmianie fundusz gwarancyjny banków, który został zasilony środkami dotychczasowego funduszu pomocowego.

Zgodnie z powyższą ustawą, począwszy od 1 stycznia 2017 r. w miejsce opłaty obowiązkowej i opłaty ostrożnościowej banki uiszczają kwartalnie składki na fundusz gwarancyjny banków tak, aby do dnia 3 lipca 2030 r. osiągnąć docelowy poziom środków systemu gwarantowania depozytów w bankach, który ma wynosić 2,6% kwoty środków gwarantowanych w bankach i oddziałach banków zagranicznych objętych obowiązkowym systemem gwarantowania depozytów. Fundusz gwarancyjny banków zasilają składki wnoszone kwartalnie przez banki, natomiast fundusz przymusowej restrukturyzacji banków zasilają składki wnoszone raz w roku, przy czym poziom składek w myśl ustawy uzależniony będzie od fazy cyklu koniunkturalnego oraz wpływu, jaki wspomniane składki mogą mieć na sytuację finansową banków.

Decyzję odnośnie łącznej kwoty składek na fundusz gwarancyjny banków przypadającej na dany rok podejmuje Rada Bankowego Funduszu Gwarancyjnego biorąc pod uwagę bieżący stan funduszu oraz planowaną ścieżkę dojścia do poziomu docelowego. Kwota składek przypadająca na dany kwartał od każdego podmiotu jest indywidualnie wyznaczana przez BFG i podawana co kwartał do wiadomości danego banku. Algorytm obliczania składek na fundusz gwarancyjny jest zgodny z załącznikiem do rozporządzenia i następuje zgodnie z poniższymi etapami wyznaczania składek:

- przypisanie indywidualnych punktowych ocen ryzyka (IRS) wszystkim wskaźnikom dla każdego banku (w skali od 0 do 100 punktów, dokonywane z zastosowaniem liniowej metody skali ruchomej);
- obliczenie całkowitej oceny punktowej ryzyka (ARS) dla każdego banku (ważona suma indywidualnych punktowych ocen ryzyka poszczególnych wskaźników);
- przypisanie każdemu bankowi całkowitej wagi ryzyka (ARW) (w przedziale 75–150%, dokonywane z zastosowaniem liniowej metody skali ruchomej);
- ustalenie łącznych kwot składek należnych w danym kwartale odrębnie od banków i oddziałów banków zagranicznych (na podstawie wolumenów ich środków gwarantowanych według stanu na koniec kwartału poprzedzającego kwartał, za który należna jest składka);
- obliczenie składek uzależnionych od ryzyka dla każdego banku (uwzględnienie ulgi z tytułu przynależności do IPS oraz współczynnika korekty μ).

Wysokość składek na fundusz przymusowej restrukturyzacji jest wyznaczana z uwzględnieniem podstawy naliczania, tj. sumy pasywów pomniejszonej o fundusze własne oraz o środki gwarantowane (w przypadku banków i firm inwestycyjnych podstawa składki jest dodatkowo pomniejszana w sposób określony w rozporządzeniu nr 2015/63, w szczególności w art. 5 tego rozporządzenia). Tym samym znaczny wpływ na wysokość składki każdego podmiotu ma udział zobowiązań niegwarantowanych w sumie jego pasywów, profilu ryzyka instytucji uwzględniającego ocenę ryzyka w obszarach ekspozycji na ryzyko, stabilności i różnorodności źródeł finansowania, znaczenia instytucji dla stabilności systemu finansowego lub gospodarki oraz dodatkowych wskaźników określonych na poziomie krajowym.

Ustawa o BFG (art. 296) zakłada osiągnięcie do 31 grudnia 2024 r. minimalnego poziomu funduszu przymusowej restrukturyzacji banków, wynoszącego 1% kwoty środków gwarantowanych w bankach, firmach inwestycyjnych i oddziałach banków zagranicznych. Z kolei, jego poziom docelowy, określony jako 1,2% kwoty środków gwarantowanych, ma zostać osiągnięty do 31 grudnia 2030 r.

Głównym zadaniem funduszu gwarancyjnego banków i funduszu przymusowej restrukturyzacji jest zapewnienie gwarancji wypłacalności depozytów, a w razie zaistnienia sytuacji zawieszenia działalności banku przez Komisję Nadzoru Finansowego i ustanowienie zarządu komisarycznego (o ile nie był ustanowiony wcześniej) lub złożenie przez Komisję wniosku o ogłoszenie upadłości banku albo złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości banku przez BFG w ramach przymusowej restrukturyzacji — wypłata środków podmiotom poszkodowanym.

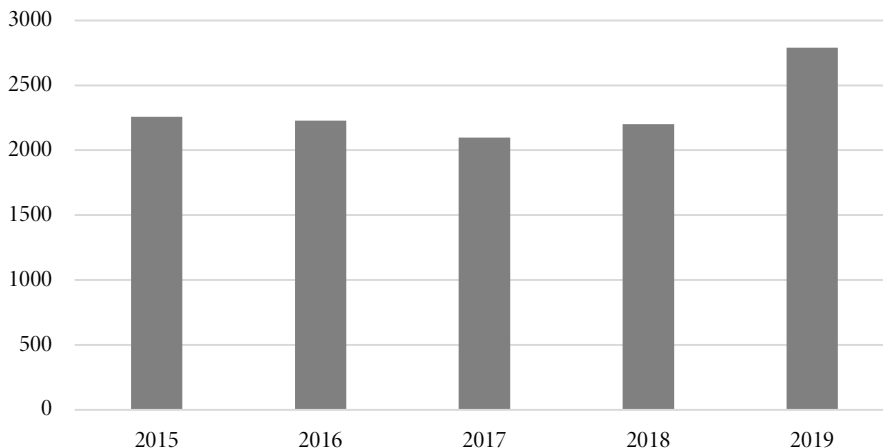
Oprócz opisanych dwóch składników, do 2024 r. pozostawiono funkcjonowanie funduszu ochrony środków gwarantowanych. Wysokość funduszu w kolejnym roku jest ustalana nie później niż do końca poprzedniego roku kalendarzowego jako iloczyn sumy środków pieniężnych zgromadzonych w banku na wszystkich rachunkach, stanowiącej podstawę obliczania kwoty rezerwy obowiązkowej oraz stawki ustalonej przez Radę Funduszu, na wniosek Zarządu Funduszu. Wysokość składki na fundusz ochrony środków ma się corocznie obniżać. Od stawki 0,55% (pomnożonej przez sumę środków pieniężnych zgromadzonych

w banku na wszystkich rachunkach, stanowiącą podstawę naliczenia kwoty rezerwy obowiązkowej) od 2017 r. aż do stawki 0,2% w 2024 r.

Na rysunku 2 przedstawiono łączną wysokość składek odprowadzanych do BFG w latach 2015–2019. Suma opłat wnoszonych do BFG wyniosła 2258 mln zł w 2015 r., natomiast w 2019 r. banki wpłaciły do BFG 2791 mln zł. Stanowiło to znaczący wzrost wpływów o ponad 23%.

Rysunek 2.

Wysokość łącznych opłat wnoszonych do BFG w latach 2015–2019 (mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BFG.

Wprowadzając w 2016 r. zmianę w systemie finansowania obowiązkowego systemu gwarantowania depozytów przez BFG zadbane, aby finansowanie to nie odbyło się kosztem wpływów do budżetu w postaci podatku dochodowego od osób prawnych płaconego przez banki, bowiem składki na fundusz gwarancyjny banków nie uważa się za koszty uzyskania przychodów na gruncie podatku dochodowego od osób prawnych. Limity gwarancji depozytów przysługujące z BFG ulegały zwiększeniu w kolejnych latach. W 1997 r. limit ten wynosił 4000 EUR, jednak od 31 grudnia 2010 r. kształtuje się on na poziomie 100 000 EUR. Wzrost ten można uznać za istotny z punktu widzenia pojedynczych deponentów.

Sposób finansowania systemów ochrony depozytów w Europie jest zróżnicowany. W Polsce fundusz ochrony depozytów jest finansowany w 100% przez składki wpłacane przez podmioty objęte gwarancją. W innych krajach wygląda to jednak różnorodnie. Na świecie funkcjonują trzy modele finansowania funduszu ochrony depozytów. Pierwszym oraz najrzadziej spotykanym źródłem finansowania funduszu gwarancyjnego jest budżet państwa. W tym przypadku sektor finansowy nie ponosi bezpośrednio żadnych kosztów związanych z problemami pojedynczych instytucji finansowych, tym samym jest w pełni beneficjentem tego systemu. Wiąże się to z dyskusją, czy można to zaliczyć do pomocy publicznej, która jest zakłóceniem zasad wolnej konkurencji. W 2013 r. tylko w dwóch państwach na świecie (Australii i Chile) obowiązywał fundusz finansowany ze środków publicznych. Najpopularniej-

szy z wymienionych modeli finansowania funduszu gwarancyjnego wiąże się z koncepcją solidarności branży. Ten typ finansowania obowiązuje we wszystkich sektorach bankowych UE. Według jego zasad, wszystkie fundusze są pobierane bezpośrednio od sektora prywatnego, najczęściej od podmiotów objętych gwarancją. To rozwiązanie przyczynia się do ograniczenia pokusy nadużycia oraz nie przenosi kosztów błędnego zarządzania na podatników. Tego typu rozwiązanie stosowane było w 87 spośród 111 sektorów bankowych uwzględnionych w bazie danych Banku Światowego. Połączeniem dwóch poprzednich sposobów jest mieszane źródło finansowania, w którym składki są podzielone między państwo i sektor prywatny. Rozwiązanie to jest często wprowadzane, gdy zasoby zebrane od sektora finansowego nie są adekwatne do oczekiwań depozytariuszy lub, gdy sektor finansowy nie jest odpowiednio rozwinięty, żeby przejąć na siebie całość kosztów prowadzenia systemu gwarancji depozytów. Ten typ finansowania występował w 22 państwach na świecie.

Tak jak wspomniano, aktualnie wszystkie kraje europejskie stosują drugi z wymienionych modeli, czyli pobieranie składek bezpośrednio od podmiotów objętych gwarancją. Ponadto, w związku z wprowadzeniem unii bankowej dla krajów należących do strefy euro — trwają prace nad wdrożeniem wspólnego Europejskiego Systemu Gwarantowania Depozytów (EDIS), który miałby zastąpić systemy funkcjonujące w poszczególnych krajach. Ma on być jednym z filarów działającej już unii bankowej.

Od grudnia 2012 r. w UE funkcjonuje plan działania mający na celu rozszerzenie zakresu jej działania o w. w. EDIS. Ma on stanowić jeden ze sposobów wzmocnienia unii bankowej poprzez dywersyfikację i minimalizację ryzyka (Rada Europejska i Rada Unii Europejskiej, 2020). Komisja Europejska przedstawiła 24 listopada 2015 r. wniosek ustawodawczy mający na celu ujęcie w unii bankowej dodatkowego elementu, a mianowicie omawianego europejskiego systemu gwarantowania depozytów (EDIS). Wniosek Komisji opierał się na istniejących krajowych systemach gwarantowania depozytów i zalecał stopniowe wprowadzenie EDIS. Opracowano wniosek w taki sposób, aby był on neutralny pod względem kosztów dla sektora bankowego (choćby banki podejmujące większe ryzyko będą musiały wpłacać więcej środków niż te ostrożniejsze) oraz zaproponowano uzupełniające gwarancje i środki służące ograniczeniu ryzyka bankowego. W związku z powyższym, Parlament Europejski wszczął odpowiednie procedury wewnętrzne i 4 listopada 2016 r. opublikowano projekt sprawozdania w sprawie EDIS (Parlament Europejski, 2020). Warto jednak zauważyć, iż budowa Europejskiego Systemu Gwarantowania Depozytów w przedstawionym kształcie nie zakłada jakichkolwiek istotnych zmian w poziomie ochrony deponentów. Obecne rozwiązania w tym zakresie są wynikiem przyjęcia wspomnianej wcześniej w dniu 16 kwietnia 2014 r. przez Parlament Europejski i Radę Dyrektywy 2014/49/UE w sprawie systemów gwarancji depozytów, której to postanowienia zostały implementowane we wszystkich krajach UE. Tak jak ustalono, zapewniają one jednolity poziom gwarancji w wysokości 100 000 euro. W Polsce w pełni weszły one w życie w dniu 9 października 2016 r. na podstawie ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (Ustawa, 2016).

Dotychczas nie udało się wdrożyć w życie wspólnego systemu gwarantowania depozytów w Europie (EDIS) oraz wypracować wspólnych zasad jego funkcjonowania. Trwają jed-

nak prace nad jego wcieleniem w życie. Obecnie system gwarantowania depozytów w UE odbywa się w ramach krajowych systemów.

Instytucje działające w ramach krajowych systemów gwarantowania depozytów i gwarantujące depozyty w poszczególnych krajach UE przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2.

Instytucje gwarantujące depozyty w poszczególnych krajach UE

Kraj	Instytucja gwarantująca depozyty
Austria	Einlagensicherung der Banken & Bankiers Gesellschaft m.b.H.
Belgia	Federale Overheidsdienst Financien
Bułgaria	Deposit Insurance Fund
Chorwacja	Drzavna agencija za osiguranje stednih uloga i sanaciju banaka
Cypr	Central Bank of Cyprus
Czechy	Fond Pojisteni Vkladu
Dania	Garantifonden for indskydere og investorer
Estonia	Tagatisfond
Finlandia	Talletussuojarahasto
Francja	Fonds de Garantie des Dépôts
Grecja	Hellenic Deposit and Investment Guarantee Fund
Hiszpania	Fondo de Garantía de Depósitos en Cajas de Ahorro, Fondo de Garantía de Depósitos en Cooperativas de Crédito, Fondo de Garantía de Depósitos en Establecimientos Bancarios
Holandia	De Nederlandsche Bank
Irlandia	Central Bank & Financial Services Authority of Ireland
Litwa	Indėlių ir investicijų draudimas
Luksemburg	Association pour la Garantie des Dépôts Luxembourg
Łotwa	Finanšu un kapitāla tirgus komisija
Malta	Deposit Compensation Scheme
Niemcy	Einlagensicherungsfonds des Bundesverbandes Öffentlicher Banken e.V., Sicherungseinrichtung des Bundesverbandes der Deutschen Volksbanken und Raiffeisenbanken e.V., Deutscher Sparkassen- und Giroverband e.V.
Portugalia	Fundo de Garantía de Depósitos, Fundo de Garantía do Crédito Agrícola Mutuo
Rumunia	Bank Deposit Guarantee Fund
Slowacja	Fond Ochrany Vkladov
Slowenia	Jamstvo za vloge v bankah
Szwecja	Insättningsgarantin
Węgry	Országos Betétbiztosítási Alap
Wielka Brytania	Financial Services Compensation Scheme
Włochy	Fondo Interbancario di Tutela dei Depositi, Fondo di Garanzia dei Depositanti del Credito Cooperativo

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BFG.

Systemy gwarantowania depozytów w państwach członkowskich UE funkcjonują według jednego z dwóch modeli: wąskiego (*paybox*) lub szerokiego (*risk minimizer*). Pierwszy z nich charakteryzuje się ograniczeniem aktywności instytucji wyłącznie do systemu gwarantowania depozytów po ogłoszeniu upadłości banku. Model ten umożliwia ograniczenie bieżących kosztów prowadzenia działalności. Drugi model polega na prowadzeniu równoległe działalności gwarancyjnej w przypadku upadłości banku i aktywności pomocowej przeznaczonej dla banków znajdujących się w trudnej sytuacji ekonomiczno-finansowej. Specyficzną cechą tego modelu jest to, że kwota udzielonego wsparcia nie może przekroczyć wartości środków gwarantowanych w danym banku. W tabeli 3 przedstawiono podział krajów UE ze względu na przyjęty model systemu gwarantowania depozytów (Zaleska, 2007, s. 71).

Tabela 3.

Podział krajów UE ze względu na przyjęty model systemu gwarantowania depozytów

System wąski (<i>paybox</i>)	System szeroki (<i>risk-minimizer</i>)
Belgia, Cypr, Estonia, Finlandia, Grecja, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy (system obowiązkowy), Portugalia, Słowacja, Słowenia	Austria, Francja, Hiszpania, Litwa, Niemcy (system dobrowolny), Polska, Włochy

Zródło: opracowanie własne na podstawie B. Smyk. 2015. *Perspektywy powstania paneuropejskiego systemu gwarantowania depozytów*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk, s. 14.

Szeroki model funkcjonuje w mniejszości krajów europejskich, do której należy Polska, Austria, Francja, Hiszpania, Włochy, Litwa oraz dobrowolna część niemieckiego systemu gwarantowania depozytów. W ramach systemów gwarantowania depozytów poza podstawową aktywnością realizowana jest funkcja pomocowa. Zmiany, które zachodzą w regulacjach rynków finansowych, w szczególności powstanie wspomnianej unii bankowej i jednolitego mechanizmu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji oraz w konwergencji rozwiązań odnoszących się do funkcjonowania systemów gwarantowania depozytów (EDIS), spowodowały, że systemy gwarantowania otrzymały możliwość aktywnego udziału w procedurach naprawczych w instytucjach kredytowych (Szewczyk, 2016, s. 196).

Zgodnie z art. 10 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/14/WE z dnia 11 marca 2009 r. w odniesieniu do poziomu gwarancji oraz terminu wypłaty — dostępne środki finansowe systemów gwarancji depozytów w państwach UE powinny do dnia 3 lipca 2024 r. odpowiadać co najmniej poziomowi wynoszącemu 0,8% kwoty gwarantowanych depozytów członków tego systemu. Ponad połowa sektorów bankowych UE spełnia powyższe wymogi. Poziom pokrycia depozytów w wybranych krajach europejskich przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4.

Współczynniki pokrycia depozytów oraz formy gromadzenia funduszy w ramach systemów gwarantowania w UE (%)

Kraj	Współczynnik pokrycia	Forma gromadzenia funduszy
Rumunia	3,17	<i>ex ante</i>
Estonia	2,60	<i>ex ante</i>
Chorwacja	2,50	<i>ex ante</i>
Finlandia	2,10	<i>ex ante</i>
Łotwa	1,83	<i>ex ante</i>
Szwecja	1,76	<i>ex ante</i>
Polska	1,69	<i>ex ante</i>
Grecja	1,45	<i>ex ante</i>
Czechy	1,34	<i>ex ante</i>
Portugalia	1,29	<i>ex ante</i>
Belgia	1,17	<i>ex ante</i>
Malta	1,01	<i>ex ante</i>
Bułgaria	0,9	<i>ex ante</i>
Wielka Brytania	0,65	<i>ex ante</i>
Słowacja	0,63	<i>ex ante</i>
Luksemburg	0,51	<i>ex ante</i>
Litwa	0,42	<i>ex ante</i>
Niemcy	0,40	<i>ex ante</i>
Węgry	0,35	<i>ex ante</i>
Cypr	0,34	<i>ex ante</i>
Francja	0,33	<i>ex ante</i>
Hiszpania	0,27	<i>ex ante</i>
Dania	0,23	<i>ex ante</i>
Austria	0,22	<i>ex post</i>
Holandia	0,19	<i>ex post</i>
Słowenia	0,18	<i>ex post</i>
Włochy	0,16	<i>ex post</i>
Irlandia	0,16	<i>ex post</i>
średnia	0,99	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego: <https://eba.europa.eu>.

Z tego punktu widzenia, sektor bankowy w Polsce można uznać za jeden z najbezpieczniejszych w UE. Na koniec 2017 r. (który był zarazem pierwszym rokiem funkcjonowania funduszu gwarancyjnego banków) współczynnik pokrycia depozytów wynosił w Polsce 1,69%, podczas gdy we Włoszech, czy Irlandii kształtował się na poziomie 0,16%. Warto jednak zauważyć, że najwyższym współczynnikiem pokrycia depozytów charakteryzował się wówczas system gwarantowania depozytów w Rumunii (3,17%). Najniższe współczynniki pokrycia depozytów wystąpiły w państwach, w których gromadzenie środków na fundusz gwarancyjny odbywało się poprzez wnoszenie składek po zdarzeniu uruchamiającym wypłaty z funduszu gwarancyjnego, czyli w formie *ex post*. Stanowiło to oczywiste następstwo zasad funkcjonowania tego typu formy gromadzenia funduszy. W zdecydowanej większości sektorów bankowych UE, w tym w Polsce, obowiązuje jednakże forma *ex ante*, a zatem zasada polegająca na wcześniejszym gromadzeniu środków na poczet ewentualnych wypłat.

Podsumowując, systemy gwarantowania depozytów zabezpieczają deponentów oddziałów instytucji kredytowych, które zostały utworzone w innych państwach członkowskich UE. W takim przypadku wypłat na rzecz deponentów dokonuje system gwarancji depozytów w państwie członkowskim pochodzenia na podstawie instrukcji obowiązujących na jego terytorium.

2.3. Jednolity mechanizm restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji

Tak jak wspomniano, nadal trwają prace nad wprowadzeniem wspólnego europejskiego systemu gwarantowania depozytów, który w przyszłości miałby zastąpić lub wesprzeć i połączyć krajowe fundusze poszczególnych krajów. W marcu 2014 r. Parlament Europejski i Rada Europejska osiągnęły porozumienie polityczne w sprawie utworzenia jednolitego mechanizmu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, który jest zarazem drugim filarem unii bankowej, zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady UE Nr 806/2014 z dnia 15 lipca 2014 r. Celem mechanizmu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji jest: zapewnienie ciągłości funkcji krytycznych, zapobieganie efektowi domina negatywnych skutków dla stabilności finansowej, utrzymanie dyscypliny rynkowej, zabezpieczenie finansów publicznych poprzez wprowadzenie ograniczeń korzystania z nadzwyczajnego wsparcia ze środków państwowych, ochrona deponentów oraz inwestorów (Parlament Europejski, 2020, s. 2). Działanie jednolitego mechanizmu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji ma zapewnić, że w sytuacjach, w których następowaliby w przyszłości potencjalne upadki banków w unii bankowej, banki te byłyby zarządzane w sposób skuteczny, przy minimalnych kosztach dla podatników i gospodarki. Regulacje dotyczące jednolitego mechanizmu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji (fundusz przymusowej restrukturyzacji) zawiera rozporządzenie delegowane Komisji 2015/63 z dnia 21 października 2014 r. uzupełniające dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/59/UE w odniesieniu do składek *ex ante* wnoszonych na rzecz mechanizmów finansowania restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2016/1434 z dnia 14 grudnia 2015 r. w sprawie sprostowania rozporządzenia delegowanego (UE) 2015/63 uzupełniającego dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/59/UE w odniesieniu do składek *ex ante* wnoszonych na rzecz mechanizmów finansowania restrukturyzacji

i uporządkowanej likwidacji oraz dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/59/UE z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiającą ramy na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych.

W ramach jednolitego mechanizmu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, organ centralny — Jednolita Rada ds. Restrukturyzacji i Uporządkowanej Likwidacji (SRB) jest ostatecznie odpowiedzialna za podjęcie decyzji o rozpoczęciu procesu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji banku, przy czym decyzja ta jest realizowana operacyjnie we współpracy z krajowymi organami ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji. SRB zaczęła działać jako niezależna agencja UE 1 stycznia 2015 r. i jest w pełni operacyjna od stycznia 2016 r.

Przepisy regulujące unię bankową mają na celu zapewnienie, że każdy przypadek restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji będzie finansowany w pierwszej kolejności przez bank i jego akcjonariuszy, a w razie potrzeby częściowo przez wierzycieli banku. Dostępne jest także inne źródło finansowania, które może znaleźć zastosowanie, gdy składki wniesione przez akcjonariuszy i wierzycieli nie będą wystarczające. Jest nim jednolity fundusz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, którym administruje SRB. Rozwiązanie to będzie w pełni funkcjonować, kiedy jednolity fundusz osiągnie docelowy poziom środków, ok. 55 mld euro, co odpowiada ok. 1% gwarantowanych depozytów w strefie euro. Składki na rzecz jednolitego funduszu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji będą uiszczane przez banki w ciągu ośmiu lat. W grudniu 2015 r. państwa członkowskie uczestniczące w unii bankowej już uzgodniły ustanowienie systemu mechanizmów finansowania pomostowego, który zapewni krajowe indywidualne linie kredytowe dla wsparcia ich własnych, krajowych komponentów jednolitego funduszu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w razie niedoboru środków. W dniu 24 lipca 2018 r. SRB oświadczyła, że pobrała kolejne 7,5 mld euro rocznych składek na rzecz jednolitego funduszu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, osiągając w kwietniu 2019 r. łączną kwotę 24,9 mld euro. Stanowiło to ponad 50% docelowej wartości zapewniającej pełną funkcjonalność.

Przepisy dotyczące mechanizmu mają zastosowanie do banków w państwach członkowskich strefy euro i w tych państwach UE, które zdecydują się dołączyć do unii bankowej. Na rzecz jednolitego funduszu są przekazywane składki pobierane od banków na poziomie krajowym. Warunkiem dostępu do środków funduszu jest zastosowanie przepisów o umorzeniu lub konwersji długu oraz zasad określonych w dyrektywie o naprawie oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji banków i w rozporządzeniu o jednolitym mechanizmie restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji. Spełnienie tego warunku jest konieczne, by zapewnić przestrzeganie jednej z najważniejszych zasad unii bankowej, według której koszty upadłości banku powinien ponosić sektor finansowy, a nie podatnicy.

Ustalono również, że okres budowania potrzebnych do pełnego funkcjonowania funduszu środków będzie wynosił 8 lat. Fundusz będzie początkowo podzielony na pule krajowe. W okresie przejściowym pule te będą stopniowo łączone. W pierwszym roku „uwolnionych” zostanie 40% zgromadzonych środków, w drugim roku — 20%, a przez następne 6 lat — równe kwoty, aż pule krajowe przestaną istnieć. Przekazywanie i uwspólnianie funduszy jest przewidziane w odrębnej umowie międzyrządowej między państwami członkow-

skimi przyłączającymi się do unii bankowej. Umowę podpisało 26 państw członkowskich UE (z wyjątkiem Szwecji i Wielkiej Brytanii) (Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, 2020). Działanie mechanizmu przebiega etapowo:

1. Europejski Bank Centralny jako organ nadzorczy powiadamia Jednolitą Radę ds. Restrukturyzacji i Uporządkowanej Likwidacji o tym, że jeden z banków znajduje się na progu upadłości lub jest nią zagrożony. Decyzje o tym może też podjąć Jednolita Rada z własnej inicjatywy na sesji wykonawczej, jeśli EBC nie zareaguje w ciągu 3 dni po otrzymaniu informacji.
2. Podczas sesji wykonawczej Jednolita Rada decyduje, czy możliwe jest rozwiązanie zaproponowane przez sektor prywatny i czy z punktu widzenia interesu publicznego konieczna jest restrukturyzacja i uporządkowana likwidacja.
3. Jeśli warunki restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji nie zostały spełnione, bank jest likwidowany zgodnie z prawem krajowym.
4. Jeśli warunki restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji zostały spełnione, Jednolita Rada przyjmuje program restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji. W programie określa instrumenty restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji oraz sposób korzystania z jednolitego funduszu. Przyjęty program Jednolita Rada przekazuje natychmiast Komisji.
5. Program wchodzi w życie w ciągu 24 godzin od zatwierdzenia przez Jednolitą Radę. W tym czasie Komisja może program przyjąć lub:
  - wyrazić sprzeciw wobec jego uznaniowych aspektów;
  - zaproponować Radzie, by wyraziła sprzeciw, uzasadniając to tym, że restrukturyzacja i uporządkowana likwidacja nie są konieczne z punktu widzenia interesu publicznego. Rada stanowi wtedy zwykłą większością głosów;
  - zaproponować Radzie, by dokonała istotnej zmiany programowanej kwoty funduszu lub wyraziła względem niej sprzeciw. Za istotną uznaje się zmianę o co najmniej 5% kwoty funduszu zaproponowanej przez Jednolitą Radę. Jeśli Komisja chce zaproponować Radzie sprzeciw, musi to zrobić w ciągu 12 godzin od zatwierdzenia programu przez Jednolitą Radę, tak by Rada mogła podjąć decyzje w ciągu kolejnych 12 godzin. Jeśli Rada sprzeciwi się objęciu danej instytucji programem restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, instytucja jest likwidowana zgodnie z prawem krajowym. Jednolita Rada pilnuje, by właściwe krajowe organy ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji podjęły niezbędne działania (Rada Europejska i Rada Unii Europejskiej, 2020).

Wysokość składek, sposób ich obliczania dla poszczególnych instytucji oraz metodykę obliczania tych składek reguluje wspomniane rozporządzenie (UE) 2015/81. Określa ono, że w odniesieniu do każdego okresu składkowego Jednolita Rada oblicza roczną składkę należną od każdej instytucji na podstawie rocznego poziomu docelowego funduszu po konsultacji z EBC lub właściwymi organami krajowymi i w ścisłej współpracy z krajowymi organami ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji. Zgodnie z art. 4 w. w. rozporządzenia, organ ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji ustala wysokość rocznej składki, na podstawie rocznego poziomu docelowego mechanizmu finansowania restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, z uwzględnieniem poziomu docelowego, który powi-

nien zostać osiągnięty do dnia 31 grudnia 2024 r. oraz na podstawie obliczanej kwartalnie średniej kwoty gwarantowanych depozytów w roku poprzednim dla wszystkich instytucji, które posiadają zezwolenie na prowadzenie działalności w danym państwie członkowskim.

2.4. Wpłaty na pokrycie kosztów nadzoru w Polsce i UE

Nadzór nad rynkiem finansowym w Polsce sprawuje Komisja Nadzoru Finansowego. Obowiązujący model funkcjonuje od 2006 r. na podstawie ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz. U. z 2006 r. Nr 157, poz. 1119). W związku z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, dokonano integracji organów kolegialnych, które nadzorowały rynek finansowy (Rutkowska-Tomaszewska, 2011, s. 97). W miejsce Komisji Nadzoru Bankowego, Komisji Papierów Wartościowych i Giełd oraz Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych powołano do życia Komisję Nadzoru Finansowego, która przejęła kompetencje nadzorcze wyżej wymienionych organów administracji publicznej. Stworzenie jednego organu nadzoru, jakim jest Komisja Nadzoru Finansowego, odbywało się w dwóch etapach. W pierwszym etapie, związanym z wejściem w życie ustawy o nadzorze nad rynkiem finansowym, KNF przejęła uprawnienia Komisji Papierów Wartościowych i Giełd oraz Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych. Z kolei w drugim etapie reformy — KNF przejęła uprawnienia Komisji Nadzoru Bankowego (Szumlakowski, 2011, s. 113). Komisja Nadzoru Finansowego sprawuje w Polsce nadzór nad sektorem bankowym, ale także nad rynkiem kapitałowym, ubezpieczeniowym i emerytalnym, nadzór nad instytucjami płatniczymi i biurami usług płatniczych oraz nad instytucjami pieniądza elektronicznego (KNF, 2007).

Koszty działalności Komisji Nadzoru Finansowego ponoszą bezpośrednio podmioty nadzorowane i wynikają one z rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 lutego 2019 r. Dz. U. z 2019 r. poz. 258. w sprawie wpłat na pokrycie kosztów nadzoru bankowego. Wysokość opłat z tego tytułu za dany rok jest obliczana jako iloczyn aktywów bilansowych banku na ostatni dzień roku kalendarzowego poprzedzającego o 2 lata rok kalendarzowy, za który należna jest wpłata oraz poniesionych ogółem kosztów nadzoru nad bankami w danym roku. Wpłaty te nie mogą być większe niż iloczyn procentowego udziału danego banku w sumie aktywów bilansowych banków w danym roku oraz kwoty stanowiącej 0,021% sumy aktywów bilansowych wszystkich banków w danym roku kalendarzowym. Do 15 lutego każdego roku Przewodniczący KNF ogłasza wysokość kosztów nadzoru w danym roku. Jest to wartość potrzebna do poprawnego wyliczenia należnej składki. Wpłaty ze strony banków uiszczane są za dany rok do dnia 15 marca na rachunek KNF. Dla banków, które są uczestnikami systemu ochrony należna wpłata na pokrycie kosztów nadzoru została zmniejszona do poziomu 80% należnej pełnej kwoty. Banki, które rozpoczynają działalność, pierwszą wpłatę ponoszą za rok kalendarzowy, następujący dwa lata po roku rozpoczęcia działalności. Banki uiszczają wpłaty w formie zaliczki za dany kwartał, do końca pierwszego miesiąca kwartału, którego dotyczy wpłata. Wartość zaliczki to 0,00525% sumy aktywów bilansowych w ostatnim miesiącu kwartału poprzedzającego kwartał, za który jest uiszczana zaliczka.

Aktualne Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów weszło w życie 12 lutego 2019 r. Wprowadzono je w związku z przekształceniem Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego

w państwową osobę prawną na podstawie ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw, w związku ze wzmocnieniem nadzoru nad rynkiem finansowym oraz ochrony inwestorów na tym rynku, Dz. U. z 2018 r. poz. 2243. Wskazano w nim następujący sposób obliczania wysokości wpłaty na pokrycie kosztów nadzoru, ponoszonej przez bank za dany rok kalendarzowy:

$$Wbn = (Abn - 2) * S, \quad (2.1)$$

gdzie:

$Abn-2$ — aktywa bilansowe banku na ostatni dzień roku kalendarzowego poprzedzającego o 2 lata rok kalendarzowy, za który należna jest wpłata, a w przypadku banku, którego rok obrotowy nie pokrywa się z rokiem kalendarzowym, są to aktywa bilansowe na ostatni dzień roku obrotowego, zakończonego w roku kalendarzowym poprzedzającym o 2 lata rok kalendarzowy, za który należna jest wpłata.

Z kolei stawka (S) nie może być wyższa niż 0,024% i obliczana jest według wzoru:

$$S = \left(\frac{Kn}{An-2} \right) * 100\%, \quad (2.2)$$

gdzie:

Kn — koszty nadzoru do pokrycia przez wszystkie banki w danym roku,

$An-2$ — suma aktywów bilansowych wszystkich banków, które prowadziły działalność w dniu 31 grudnia poprzedniego roku, za rok kalendarzowy poprzedzający o 2 lata dany rok. W przypadku banków, których rok obrotowy nie pokrywa się z rokiem kalendarzowym, brana jest wartość ich aktywów na ostatni dzień roku obrotowego zakończonego w roku kalendarzowym poprzedzającym o 2 lata dany rok.

Koszty nadzoru nad sektorem bankowym do pokrycia w danym roku (Kn) oblicza się wg wzoru:

$$Kn = PKn - (PKn - 1 - Kn - 1), \quad (2.3)$$

gdzie:

PKn — planowane koszty nadzoru nad sektorem bankowym w danym roku, powiększone o 16,5% kosztów za nadzór nad rynkiem kapitałowym,

$PKn-1$ — planowane koszty nadzoru nad sektorem bankowym za poprzedni rok kalendarzowy, powiększone o 16,5% kosztów za nadzór nad rynkiem kapitałowym w poprzednim roku kalendarzowym,

$Kn-1$ — koszty nadzoru nad sektorem bankowym poniesione w poprzednim roku kalendarzowym, powiększone o 16,5% kosztów za nadzór nad rynkiem kapitałowym w poprzednim roku kalendarzowym.

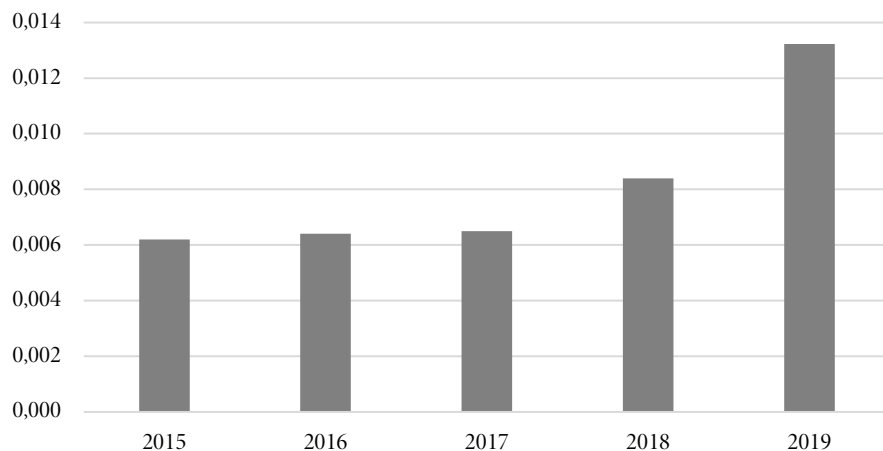
Zgodnie z § 7 ust. 2 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 lutego 2019 r. w sprawie wpłat na pokrycie kosztów nadzoru bankowego (Dz. U. poz. 258) ustalono, że:

- wysokość stawki obowiązującej w 2019 r. wynosi 0,013225%;
- planowane koszty nadzoru, o których mowa w § 1 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 lutego 2019 r. w sprawie wpłat na pokrycie kosztów nadzoru bankowego, do pokrycia w 2019 r. wynoszą 218 459 424 zł, z czego kwota 11 081 820 zł stanowi 16,5% planowanych na 2019 r. kosztów, o których mowa w art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1417 i 2243).

Wysokość składki wnoszonej na rzecz kosztów nadzoru w latach 2015–2019 przedstawiono na rysunku 3.

Rysunek 3.

Wysokość stawki na pokrycie kosztów nadzoru (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie komunikatu przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego w sprawie wartości stawki ważonej oraz wartości współczynnika korygującego stosowanych do obliczenia należnej od banków wpłaty na pokrycie kosztów nadzoru w danym roku.

W poszczególnych latach obserwowany był znaczący wzrost kosztów, które ponoszą banki z tytułu nadzoru. W 2018 r. wynosiły one 0,0084%, podczas gdy rok później już 0,013225%, co stanowiło wzrost o ponad 100% w stosunku do poprzedniego roku.

W UE funkcjonują dwa modele sprawowania nadzoru nad krajowym rynkiem finansowym. Pierwszym z nich jest model, w którym nadzór nad rynkiem finansowym i polityką monetarną sprawowane są przez tę samą instytucję oraz model, w którym rozłączono te funkcje. W Polsce funkcjonuje system, w którym nadzór nad rynkiem finansowym i polityka monetarna są rozdzielone. Nadzór finansowy sprawuje w Polsce Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, a politykę monetarną kształtuje Narodowy Bank Polski. W systemach finansowych krajów UE wygląda to w sposób zróżnicowany, co przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5.

Model sprawowania polityki monetarnej i nadzoru finansowego w wybranych krajach UE

Model	Model połączonego sprawowania polityki monetarnej i nadzoru finansowego	Model rozdzielonego sprawowania polityki monetarnej i nadzoru finansowego
Kraj	Austria, Belgia, Dania, Estonia, Finlandia, Holandia, Niemcy, Słowacja, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania	Cypr, Francja, Hiszpania, Litwa, Polska, Portugalia, Słowenia

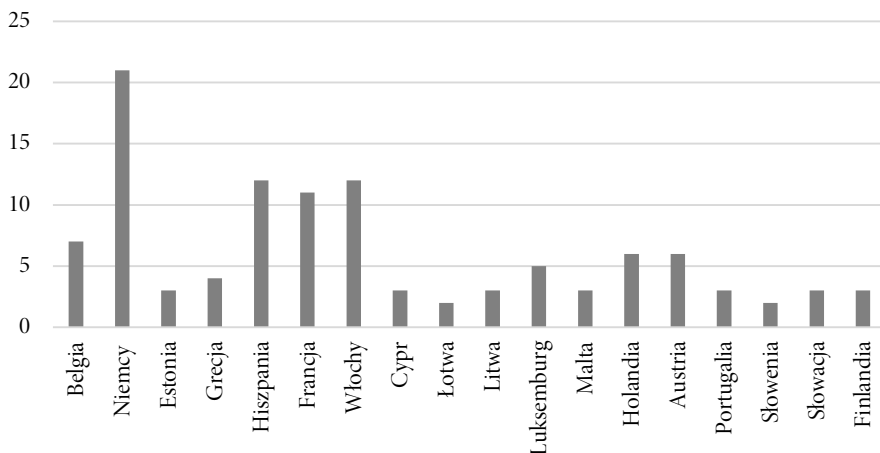
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bankingsupervision <https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/list/html/index.pl.html>.

Jednym z przykładów na to, że wspomniany podział nie jest oczywisty jest Wielka Brytania, gdzie doszło do rozwiązania Organu Nadzoru Finansowego (*Financial Supervisory Authority*), a odpowiedzialność za nadzór bankowy ponownie przejął Bank Anglii. Podobny do funkcjonującego w Polsce system, oparty na rozdzieleniu funkcji nadzorczych i monetarnych, funkcjonuje również we Francji, Hiszpanii, Rumunii, Słowenii, Litwie, Portugalii i na Cyprze. W krajach tych powołano osobne podmioty sprawujące nadzór nad rynkami finansowymi oraz kształtujące politykę monetarną. W większości krajów funkcjonuje jednak model, w którym jedna instytucja sprawuje nadzór nad rynkiem finansowym oraz kształtuje politykę monetarną. Taki model występuje między innymi w Danii, Belgii, Estonii, Finlandii, Holandii, Austrii, Niemczech, Szwecji, Słowacji i na Węgrzech oraz wspomnianej Wielkiej Brytanii.

Oprócz funkcjonujących w wyżej wymienionych krajach organów odpowiedzialnych za nadzór nad bankami, wraz z utworzeniem w latach 2010–2011 Europejskiego Systemu Nadzoru Finansowego unijne ramy nadzoru zostały w istotnym stopniu wzmocnione w reakcji na kryzys finansowy. Europejski System Nadzoru Finansowego obejmuje zarówno nadzór mikroostrożnościowy koordynowany przez trzy Europejskie Urzędy Nadzoru, jak i nadzór makroostrożnościowy koordynowany przez Europejską Radę ds. Ryzyka Systemowego. W listopadzie 2014 r. zaczął funkcjonować Jednolity Mechanizm Nadzorczy (SSM), który odpowiada obecnie za nadzór nad dużymi bankami i bankami o znaczeniu systemowym w państwach należących do unii bankowej. Europejski Bank Centralny (EBC) sprawuje bezpośrednio nadzór nad bankami, których wartość aktywów przekracza 30 mld EUR, bądź relacja tych aktywów banku do PKB kraju przekracza 20% oraz nad bankami, które korzystają z pomocy ze środków Europejskiego Instrumentu Stabilności Finansowej (EISF) lub Europejskiego Mechanizmu Stabilizacyjnego (EMS). Jednocześnie organ krajowy może przekazać pod bezpośredni nadzór EBC inne banki lub może to zrobić EBC z własnej inicjatywy (Kosior i Rubaszek, 2014, s. 78). Aktualnie bezpośrednio nadzorowi EBC podlega 115 banków istotnych z krajów uczestniczących (EBC, 2020). Na banki te przypada niemal 82% aktywów bankowych w strefie euro. Nadzór nad pozostałymi bankami (nieposiadającymi znaczenia systemowego) sprawują organy nadzoru danego państwa. Na rysunku 4 przedstawiono liczbę banków podlegającą pod bezpośredni nadzór EBC w ramach SSM w krajach strefy euro.

Rysunek 4.

Liczba banków podlegających pod bezpośredni nadzór EBC w ramach SSM w krajach strefy euro

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC na dzień 31.12.2019 r.

Największa liczba banków, które podlegają pod bezpośredni nadzór EBC występowała w Niemczech (21). Kolejne kraje z największą liczbą banków to Hiszpania i Włochy (12) oraz Francja (11). Jednym z powodów takiej sytuacji jest rozwój sektorów bankowych oraz wzrost liczby banków o znaczeniu systemowym w nich zidentyfikowanych. Można zauważyć analogię, że kraje, które posiadają najbardziej rozwinięte gospodarki oraz systemy bankowe, posiadają również największą liczbę banków podlegających pod bezpośredni nadzór EBC w ramach SSM. Najmniejsza ich liczba występowała w Słowenii (2) oraz na Łotwie (2).

Jednolity mechanizm nadzorczy – jeden z filarów unii bankowej – to okołounijny system nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi w strefie euro i w tych państwach członkowskich spoza strefy, które postanowiły dołączyć do mechanizmu. Jego celem jest zapewnienie lepszego nadzoru nad europejskim sektorem bankowym. Nadzór odbywa się w ramach połączonej struktury, którą tworzą organ ponadnarodowy (EBC) i krajowe organy nadzorcze. Ścisłe współpracują one ze sobą, kierując się jednolitymi wysokimi standardami i wymogami. Jednolity mechanizm nadzorczy jest wspierany przez inny filar unii bankowej – jednolity mechanizm restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji upadających banków. Składa się on z jednolitego organu (Rady) i jednolitego funduszu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.

Kraje oraz właściwe organy krajowe odpowiedzialne za nadzór bankowy w państwach uczestniczących w jednolitym mechanizmie nadzorczym w UE przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6.

Organy odpowiedzialne za nadzór bankowy w państwach uczestniczących w Jednolitym Mechanizmie Nadzorczym

Kraj:	Organy odpowiedzialny za nadzór bankowy:
Austria	Finanzmarktaufsicht
Belgia	Nationale Bank van België / Banque Nationale de Belgique
Cypr	Central Bank of Cyprus
Estonia	Finantsinspektsioon
Finlandia	Finanssivalvonta
Francja	Autorité de contrôle prudentiel et de resolution
Grecja	Bank of Greece
Hiszpania	Banco de España
Holandia	De Nederlandsche Bank
Irlandia	Banc Ceannais na hÉireann / Central Bank of Ireland
Litwa	Lietuvos bankas
Luksemburg	Commission de Surveillance du Secteur Financier
Łotwa	Finanšu un kapitāla tirgus komisja
Malta	Malta Financial Services Authority
Niemcy	Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht
Portugalia	Banco de Portugal
Słowacja	Národná banka Slovenska
Słowenia	Banka Slovenije
Włochy	Banca d'Italia

Źródło: opracowanie własne na podstawie EBC. (2020). Krajowe organy nadzoru. Pobrane 20.03.2020 z <https://www.bankingsupervision.europa.eu/organisation/nationalsupervisors/html/index.en.html>.

Jednolity mechanizm nadzorczy w ramach unii bankowej sprawowany jest aktualnie w 19 państwach członkowskich UE. Podstawową zasadą przystąpienia do niego jest posiadanie wspólnej waluty. Istnieją jednak możliwości uczestniczenia w tym systemie państw spoza strefy euro. Jednolity mechanizm nadzorczy będzie rozszerzał się w miarę dołączania do unii bankowej nowych państw członkowskich. Polska nie jest członkiem unii bankowej.

Wprowadzenie SSM jest prawdopodobnie największą w ostatnim okresie zmianą w architekturze nadzoru finansowego w sektorach bankowych UE. EBC (czyli centralny nadzorca) jest odpowiedzialny za nadzór nad znaczącymi bankami we współpracy z lokalnymi organami nadzorczymi za pośrednictwem tzw. wspólnych zespołów nadzorczych (*Joint Supervisory Teams*), natomiast mniej znaczące banki są nadzorowane jedynie przez nadzorców lokalnych.

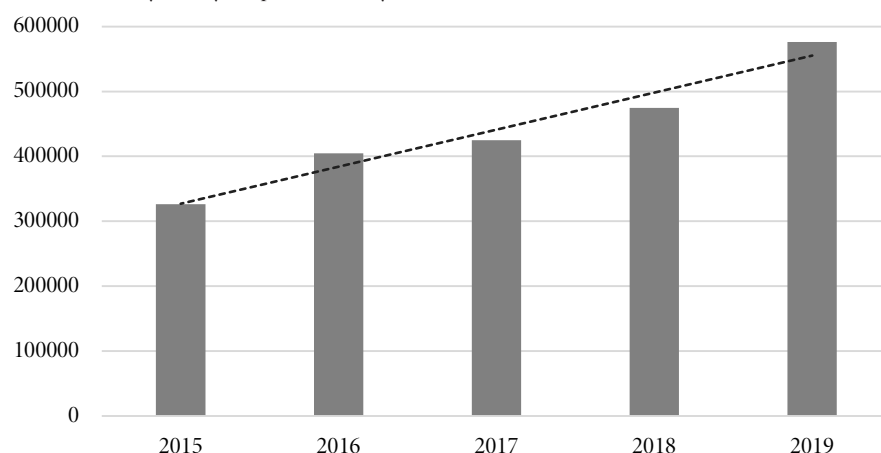
Opłatę nadzorczą na rzecz EBC, która ma pokryć koszty poniesione przez niego na realizację zadań nadzorczych płaci co roku każdy nadzorowany bank. EBC odpowiada za skuteczne i spójne działanie całego jednolitego mechanizmu nadzorczego, czyli w odniesieniu zarówno do banków istotnych, które nadzoruje bezpośrednio, jak i mniej istotnych, nad którymi sprawuje nadzór pośredni. Dlatego wszystkie one muszą wносить opłatę. Są nimi:

- wszystkie banki mające siedzibę w kraju objętym jednolitym mechanizmem nadzorczym;
- oddziały założone w uczestniczącym kraju przez bank mający siedzibę w kraju niepodlegającym jednolitemu mechanizmowi nadzorczemu.

Na rysunku 5 przedstawiono całkowite koszty rocznych opłat nadzorczych EBC.

Rysunek 5.

Całkowite kwoty rocznych opłat nadzorczych EBC (euro)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Official Journal of the European Union, corocznych decyzji: Decision Of The European Central Bank on the total amount of annual supervisory fees for 2015–2019 (Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1592898644801&uri=CELEX:32019D0038>).

EBC pobiera od wszystkich nadzorowanych banków roczne opłaty na pokrycie ponoszonych przez siebie kosztów nadzoru bankowego. Wysokość opłaty zależy od wielkości i znaczenia banku, czyli jego statusu nadzorczego. Bezpośredni nadzór nad bankami istotnymi sprawuje EBC, a co za tym idzie — ponoszą one wyższą opłatę na jego rzecz. Banki mniej istotne są bezpośrednio nadzorowane przez właściwe organy krajowe, w związku z czym na rzecz EBC płacą mniej. Łączna wysokość tych opłat jest ogłaszana co roku do 30 kwietnia w decyzji EBC (EBC, 2020b). W przypadku wielkości opłat ponoszonych przez europejskie banki należące do jednolitego systemu nadzorczego, obserwowany jest stały trend rosnący. W 2015 r. wynosiły one 325 mln euro, podczas gdy na koniec badanego okresu, czyli w 2019 r. ich poziom wynosił już ponad 576 mln euro. Wzrost składek płaconych przez główne banki europejskie był znaczący. Największym składnikiem powyższych opłat były

koszty nadzoru dotyczące istotnych nadzorowanych podmiotów i istotne nadzorowane grupy. Stanowiły one ponad 85% wymienionych w poszczególnych decyzjach EBC kosztów.

3. Charakterystyka obciążeń kapitałowych w Polsce i UE

3.1. Wymogi w zakresie funduszy własnych

Zgodnie ze stanowiskiem KNF w sprawie minimalnych poziomów współczynników kapitałowych, banki funkcjonujące w polskim sektorze bankowym powinny utrzymywać minimalne wartości współczynników kapitałowych na poziomie regulacyjnym Filara I wynikające z art. 92 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniającego rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz. U. UE z 2013, nr 176, str. 1, z późn. zm. dalej: rozporządzenie CRR) i Filara II wynikające z art. 138 ust. 1 pkt. 2a ustawy Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1876) oraz wymóg połączonego bufora określony w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym (tekst jedn. Dz. U. z 2017, poz. 1934). Przy czym, połączony bufor obejmuje następujące obowiązkowe bufory:

- zabezpieczający,
- antycykliczny,
- od innej instytucji o znaczeniu systemowym,
- ryzyka systemowego,
- globalnej instytucji o znaczeniu systemowym (na chwilę obecną żaden z banków działających w polskim sektorze bankowym nie został uznany za instytucję globalną o znaczeniu systemowym, stąd brak wymogów stosowania tego typu bufora w Polsce) (KNF, 2017).

Od 1 stycznia 2014 r. banki w UE obowiązują wspólne wymogi kapitałowe będące również składowymi jednolitego zbioru przepisów unii bankowej. Przenoszą one do unijnego prawa umowę Bazylea III (czyli międzynarodowe standardy adekwatności kapitałowej banków). Są one jednolite i wspólne dla wszystkich krajów europejskich.

Zagadnienia te są regulowane w UE w dwóch głównych międzynarodowych aktach omówionych w dalszej części monografii:

- Rozporządzenie w sprawie wymogów kapitałowych (CRR);
- Dyrektywa w sprawie wymogów kapitałowych IV (CRD IV).

3.2. Rozporządzenie CRR

Głównym założeniem rozporządzenia CRR jest usystematyzowanie i określenie wymogów ostrożnościowych co do kapitału, płynności i ryzyka kredytowego banków. Ustala ono zarówno minimalne wartości kapitału, które powinien przestrzegać każdy z uczestników rynku bankowego, jak i wymogi płynnościowe oraz dotyczące dźwigni finansowej we wszystkich państwach członkowskich UE.

3.2.1. Wymogi kapitałowe

Rozporządzenie CRR reguluje, jaką wartość kapitału powinny posiadać banki, aby pozwolić pokryć nieoczekiwane straty i zachować wypłacalność w przypadku nieprzewidzianych zdarzeń lub kryzysu. Zasada, która jest podstawą obowiązywania i wyliczania tych wartości odnosi się do ryzykowności aktywów danego banku. Na jej podstawie wyznaczana jest ilość wymaganego kapitału. W rozporządzeniu nazwano to „wymogiem w zakresie funduszy własnych” i wyrażono je w postaci odsetka aktywów ważonych ryzykiem. Wazenie ryzykiem oznacza, że aktywa bezpieczniejsze wymagają mniej kapitału, a aktywa mniej bezpieczne (którym przypisano wyższą wagę ryzyka) — więcej. Zatem im bardziej ryzykowne aktywa, tym większym kapitałem bank musi dysponować (Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, 2020c).

Zgodnie z rozporządzeniem CRR, zależnie od jakości i ryzykowności kapitał dzieli się na poszczególne kategorie:

1. Kapitał *Tier 1* — służy do pokrywania strat w warunkach wypłacalności banku. Kapitał taki pozwala bankowi kontynuować normalną działalność i zapewnić mu płynność finansową. Jakościowo najlepszy kapitał *Tier 1* jest nazywany zwykle „kapitałem podstawowym *Tier 1*” (CET1), który zgodnie z art. 26–50 rozporządzenia 575/2013 może pochodzić z emisji instrumentów kapitałowych, związanego z nią azio emisyjnego, zysków zatrzymanych, skumulowanych innych całkowitych dochodów, kapitału rezerwowego i funduszu ogólnego ryzyka bankowego, które poddane są odpowiednim korektom z zastosowaniem odliczeń, wyłączeń i opcji alternatywnych, wskazanych w rozporządzeniu.
2. Kapitał dodatkowy *Tier 1* — który zgodnie z Art. 51–61 rozporządzenia 575/2013 może składać się z instrumentów kapitałowych i związanego z nimi azio emisyjnego, które podlegają odpowiednim korektom i nie zostały ujęte w kapitale podstawowym *Tier 1*.
3. Kapitał *Tier 2* — który zgodnie z art. 62–71 rozporządzenia 575/2013 służy do pokrywania strat w warunkach utraty wypłacalności banku. Pozwala bankowi spłacić deponentów i uprzywilejowanych wierzycieli, gdy bank przestaje być wypłacalny.

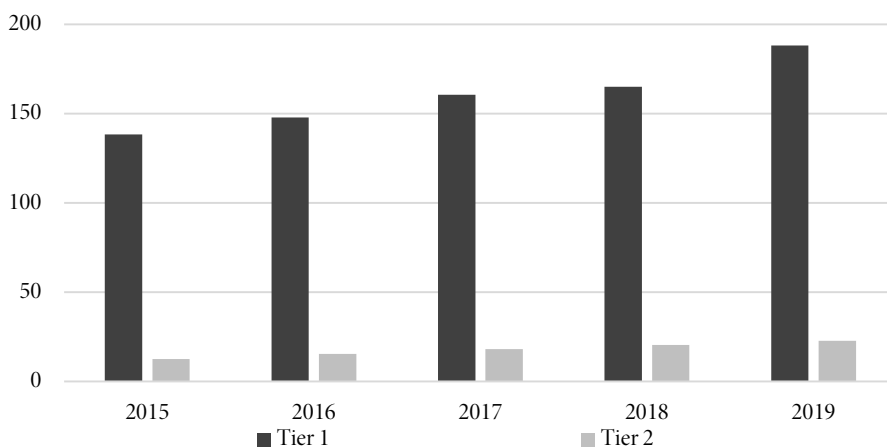
Wyżej wymienione rozporządzenie reguluje również definicję „całkowitego kapitału”, będącego sumą kapitału *Tier 1* i kapitału *Tier 2*. Ponadto, wskazano w nim obowiązkowe dla banków współczynniki kapitałowe wraz z ich minimalnymi poziomami. Są one następujące:

- współczynnik kapitału podstawowego *Tier 1* (CET1), będący relacją posiadanego przez bank kapitału najwyższej jakości (kapitału podstawowego *Tier 1*) do łącznej ekspozycji na ryzyko. Jego minimalny poziom ustalony w rozporządzeniu, od 2015 r. wynosi 4,5%;
- współczynnik kapitału *Tier 1*, który wskazuje na relację kapitału *Tier 1* do łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko jest wymagany na minimalnym poziomie wynoszącym 6%;
- łączny współczynnik kapitałowy (TCR), będący relacją całkowitego kapitału do łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko. Przed wejściem w życie rozporządzenia CRR był określany jako współczynnik wypłacalności. Tym samym pokazuje on, czy bank jest w stanie posiadanymi funduszami własnymi pokryć całkowity wymóg kapitałowy z tytułu ryzyk (kredytowego, operacyjnego i pozostałych). Im wyższa wartość wskaźnika, tym większe bezpieczeństwo inwestorów, w tym obligatariuszy, ale i klientów banku posiadających w banku zdeponowane środki własne. Zgodnie z rozporządzeniem, minimalna wartość łącznego współczynnika kapitałowego wynosi 8%.

Struktura funduszy własnych charakteryzujących sektor bankowy w Polsce opiera się w głównej mierze na kapitale podstawowym *Tier 1*. Udział innych rodzajów kapitału jest marginalny. Dotyczy to zarówno kapitału dodatkowego *Tier 1*, jak i kapitału *Tier 2*. W badanym okresie następował coroczny wzrost zarówno kapitału *Tier 1*, jak i *Tier 2*. Od 2015 r. można zauważyć trend wzrostowy dotyczący jednego i drugiego rodzaju aktywów. Jak wynika z Raportu NBP (NBP, 2018, s. 113) banki w Polsce będą nadal w najbliższym okresie zwiększać głównie udział instrumentów dłużnych stanowiących kapitał *Tier 2* oraz instrumentów hybrydowych zaliczanych do kapitału dodatkowego *Tier 1* – w związku z potrzebą zapewnienia odpowiedniego poziomu zobowiązań. Na rysunku 6 można zauważyć, że w 2015 r. wartość kapitału *Tier 1* dla polskiego sektora bankowego wynosiła 138 mld zł, podczas gdy na koniec czerwca 2019 r. ich wartość wyniosła już ponad 162 mld zł, a w całym 2019 r. osiągnęła wynik 188,1 mld zł. W tym samym okresie zanotowano również stały wzrost kapitałów *Tier 2*. Tempo ich wzrostu jest zbliżone. Udział poszczególnych składników w całkowitym kapitale sektora bankowego w Polsce wzrastał wraz z każdym kolejnym rokiem. W 2015 r. stanowił on ok. 8% kapitału *Tier 1*, podczas gdy w czerwcu 2019 r. było to 13%.

Rysunek 6.

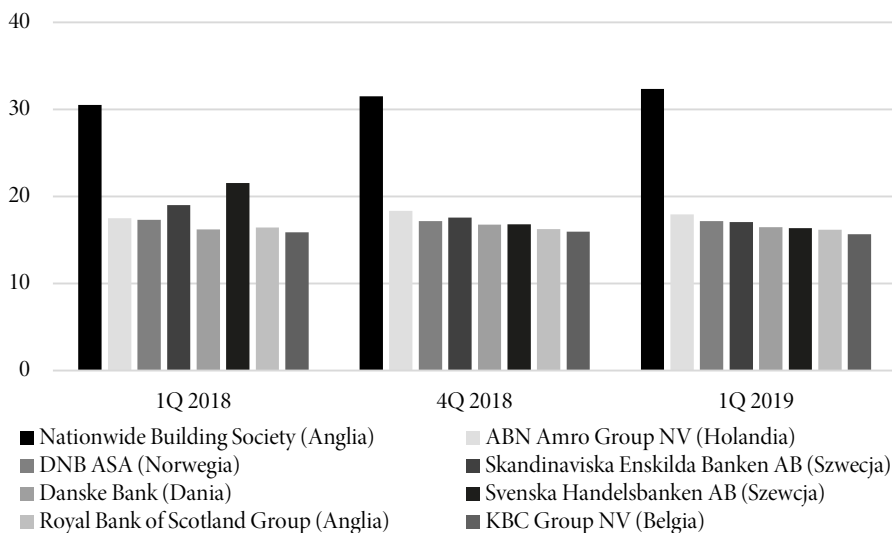
Fundusze własne sektora bankowego w Polsce w podziale na *Tier 1* i *Tier 2* (mld zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF.

Tak jak wspomniano, wymogi kapitałowe związane z regulacjami w tym zakresie opierają się głównie na kapitale *Tier 1*. Banki akumulują więc w pierwszej kolejności ten rodzaj aktywów. Duży udział kapitału podstawowego *Tier 1* (CET 1) w funduszach własnych pozwalał większości banków spełniać wymogi połączonego bufora kapitałowego. To na nim właśnie skupiają główną uwagę banki. Sytuacja w sektorach bankowych UE wyglądała pod tym względem zróżnicowanie. Pomimo utrzymywania się nadwyżkowego kapitału regulacyjnego w sektorze bankowym w Polsce, sytuacja kapitałowa większości największych podmiotów okazała się mniej korzystna niż kluczowych banków w wybranych krajach UE. W 2018 r. instytucjami, które posiadały zbliżony w tym zakresie poziom adekwatności kapitałowej były: PKO Bank Polski S.A., mBank S.A., Bank Handlowy S.A. oraz Bank Pekao S.A., których współczynniki CET1 (wszędzie uwzględniono wskaźniki dla grup kapitałowych) wynosiły odpowiednio: 17,54% (PKO BP, 2018), 17,47% (mBank, 2018), 16,8% (Citibank, 2018) i 15,8% (Pekao S.A., 2018). W pozostałych przypadkach współczynniki kapitału *Tier 1* kształtowały się następująco: 14,75% w ING Bank Śląski S.A. (ING, 2018); 14,11% w Santander Bank Polska S.A. (Santander Bank Polska S. A. , 2018); 12,89% w Bank Millennium S.A.(Bank Millennium S.A., 2018); 12,81% w Alior Bank S.A. (Alior Bank S. A., 2018); 12,38% w BGŻ BNP Paribas S.A. (BGŻ BNP Paribas, 2018); 9,0% w Getin Noble Bank S.A. (Getin Noble Bank S. A., 2018). Warto dodać, że najniższy poziom współczynnika kapitałowego wśród banków komercyjnych raportował wówczas Idea Bank S.A. (1,35%), którego problemy finansowe uwiocznily się w wynikach całego sektora bankowego (Idea Bank S.A., 2018).

Na rysunku 7 przedstawiono zestawienie danych dotyczących wybranych banków europejskich o najwyższym w UE wskaźniku kapitału podstawowego *Tier 1*.

Rysunek 7.

Banki o najwyższym wskaźniku kapitału podstawowego *Tier 1* w UE (%)

Źródło: EBC, ZEB-European-Banking-Study-2018.pdf.

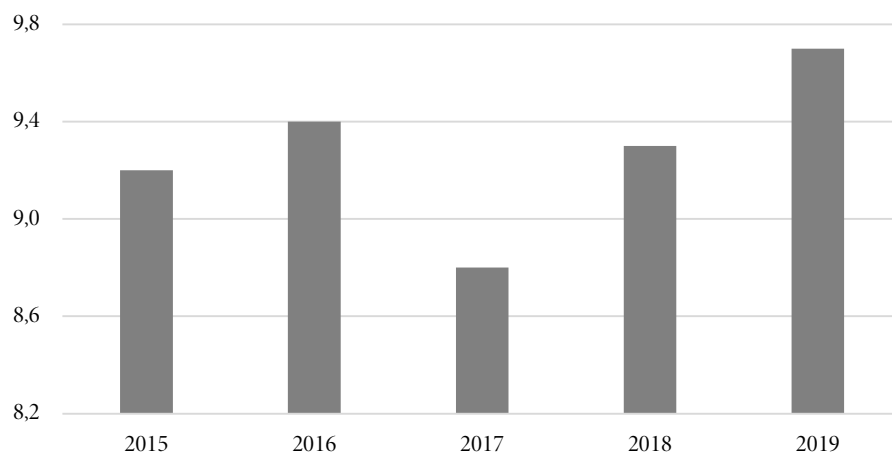
Jak można zaobserwować, wskaźniki kapitału w wyróżnionych bankach były dużo wyższe od minimalnych wymogów regulacyjnych. Najwyższym wynikiem charakteryzował się Nationwide Building Society z Wielkiej Brytanii, w przypadku którego wskaźnik ten przewyższał 30%. Kolejny w zestawieniu, holenderski bank ABN Amro Group NV, posiadał współczynnik na poziomie 17,95%.

3.2.2. Dźwignia finansowa

Rozporządzenie 575/2013 (UE) reguluje w swoich zapisach również wskaźnik dźwigni finansowej, który ma bezpośredni wpływ na obowiązujące wymogi kapitałowe w UE. Dźwignia w rozumieniu w. w. rozporządzenia jest to stosunek kapitału *Tier 1* do sumy aktywów danego banku. Wskaźnik ten informuje, w jakim stopniu bank jest przygotowany na spełnienie długoterminowych zobowiązań finansowych. Jego wprowadzenie do rozporządzenia miało przyczynić się do obniżania przez banki zbyt wysokiego poziomu dźwigni, który negatywnie oddziaływał na ich wypłacalność. Rozporządzenie CRR ma za zadanie zmniejszyć nadmierną dźwignię, gdyż może ona negatywnie wpływać na wypłacalność banku. Na rysunku 8 przedstawiono średni poziom dźwigni finansowej w sektorze bankowym w Polsce w latach 2015–2019.

Rysunek 8.

Średni poziom dźwigni finansowej w sektorze bankowym w Polsce w latach 2015–2019 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

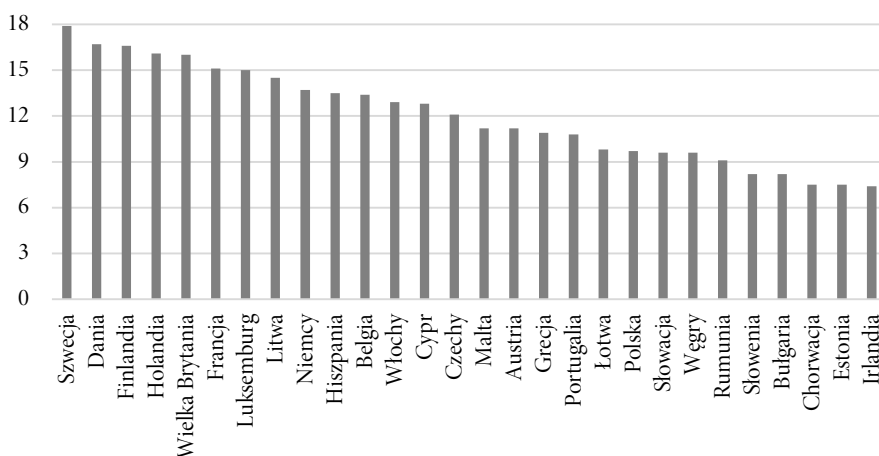
Zalecany przez Komisję Nadzoru Finansowego poziom dźwigni finansowej w sektorze bankowym w Polsce wynosił 5% (KNF, 2019). Dźwignia finansowa na koniec 2015 r. wyniosła 9,2%. Porównując jej poziom do 2019 r. należy zauważyć, że w badanym okresie nastąpił jej wzrost. Na koniec 2019 r. wynosiła ona 9,7%. W 2017 r. odnotowano najniższą wartość na poziomie 8,8%. Był to poziom dużo wyższy od rekomendowanego, mimo tego w porównaniu do innych krajów UE, banki w Polsce zachowały jedną z najniższych jej wartości.

Na rysunku 9 zaprezentowano poziomy dźwigni finansowej w poszczególnych sektorach bankowych UE na koniec 2019 r.

Najwyższy poziom odnotowano w sektorze bankowym w Szwecji, tj. 17,9%. Wysoki wskaźnik dźwigni finansowej zaobserwowano również w Danii, Finlandii i Holandii, gdzie odpowiednio kształtował się on na poziomie 16,7%, 16,6% oraz 16,1%. Sektor bankowy o najniższym poziomie dźwigni w UE funkcjonował w Irlandii. Wynosił on 7,4%. Niskie wartości zaobserwowano w Estonii (7,5%) oraz Chorwacji (7,5%). Polska z wynikiem wynoszącym 9,7% znajdowała się w grupie krajów z jednym z najniższych poziomów dźwigni finansowej w UE.

Rysunek 9.

Dźwignia finansowa w poszczególnych sektorach bankowych UE w 2019 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat — dane na 31.12.2019 r. <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tipsbd20&plugin=1>.

Sektory bankowe w UE w 2019 r. posiadały bardzo zróżnicowane poziomy dźwigni finansowej. Zawierały się one w przedziale od 7,4% do 17,9%, co stanowiło prawie trzykrotną różnicę między krajem o najniższym i najwyższym poziomie dźwigni finansowej. Stanowi to wyzwanie dla porównywalności prezentowanych w poszczególnych krajach danych i ich poziomów bezpieczeństwa. Sektor bankowy w Polsce posiadał stosunkowo niski poziom dźwigni finansowej w porównaniu z innymi krajami UE, choć tak jak wspomniano kształtował się on na poziomie wyższym od wytycznych KNF. Niski poziom dźwigni finansowej pozytywnie wpływa na bezpieczeństwo sektora bankowego, jednak wywołuje jednocześnie negatywny wpływ na poziom zwrotu z kapitału i możliwości finansowania gospodarki.

3.3. Dyrektywa CRD IV

3.3.1. Bufory kapitałowe

W Dyrektywie 2013/36/UE wprowadzono bufory kapitałowe dla wszystkich banków działających w UE. Dwa z nich wskazano jako obowiązkowe dla banków — bufor zabezpieczający i bufor antycykliczny. Tym samym, w okresie dobrej koniunktury banki powinny zgromadzić wystarczająco wysoki kapitał własny, by podczas kryzysu móc wykorzystać go do amortyzowania strat.

Oprócz omówionych obowiązkowych 4,5% kapitału podstawowego *Tier 1* (wymóg określony rozporządzeniem CRR) wszystkie banki muszą dysponować buforem zabezpieczającym i buforem antycyklicznym, co oznacza, że w okresie dobrej koniunktury muszą zgromadzić wystarczający kapitał własny, by podczas kryzysu móc zamortyzować straty.

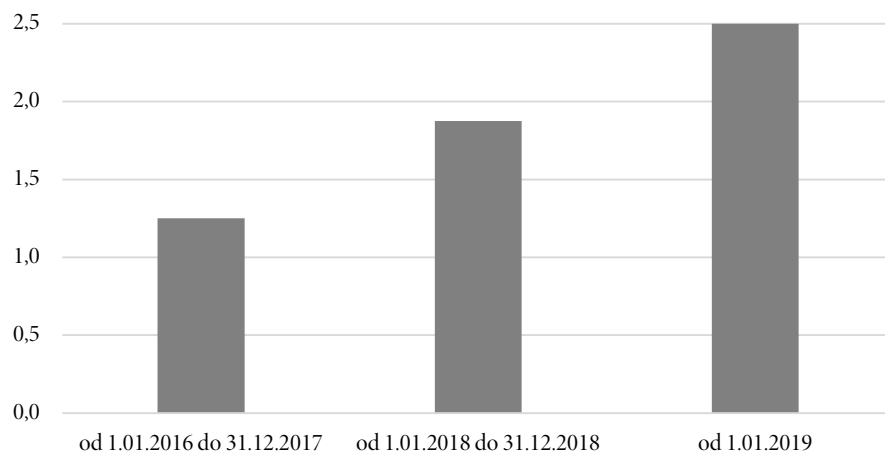
3.3.2. Bufor zabezpieczający

Bufor zabezpieczający jest wymagany od każdego banku. Składa się z kapitału najwyższej jakości kapitału podstawowego *Tier 1* wynosi 2,5% łącznej kwoty ekspozycji banku na ryzyko i służy ochronie kapitału banku. Bufor ten obowiązuje ponad buforem kapitałowym wynoszącym 4,5% kapitału podstawowego *Tier 1* wymienionym w rozporządzeniu CRR. Zgodnie z dyrektywą CRD IV, bank, który nie zapewni takiego bufora, będzie musiał ograniczyć lub wstrzymać wypłaty dywidend lub premii.

Zgodnie z ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym w Polsce, w 2019 r. banki są zobowiązane utrzymywać bufor zabezpieczający w wysokości 2,5% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko, obliczonej zgodnie z art. 92 ust. 3 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 (tzw. CRR). Na rysunku 10 przedstawiono zmiany poziomów wymaganego bufora zabezpieczającego w sektorze bankowym w Polsce.

Rysunek 10.

Poziom bufora zabezpieczającego w sektorze bankowym w Polsce w latach 2015–2019 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

Implementacja bufora zabezpieczającego w Polsce następowała jednak stopniowo. Od 1.01.2016 r. do 31.12.2017 r. obowiązywał bufor w wysokości 1,25%, natomiast w następnym roku wynosił on 1,875%. Od 1 stycznia 2019 r. obowiązuje pełna stawka wynosząca 2,5%. Poziom buforów zabezpieczających na dzień 20 lutego 2019 r. we wszystkich państwach UE wyniósł 2,5%.

3.3.3. Bufor antycykliczny

Bufor antycykliczny to narzędzie ostrożnościowe wprowadzone umową Bazylea III. Ma on neutralizować wpływ cyklu gospodarczego na działalność kredytową banku. Zasada jego

działania polega na tym, że w czasach dobrej koniunktury (wzrostu akcji kredytowej) bank musi utrzymywać zapas kapitałowy (CET1), by w czasach niekorzystnej koniunktury móc go przeznaczyć na utrzymanie akcji kredytowej dla gospodarki realnej.

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym, wartość bufora antycyklicznego wyznaczona jest iloczynem łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko i średniej ważonej wskaźników bufora antycyklicznego. Bank utrzymuje ten bufor na zasadzie indywidualnej i skonsolidowanej. Do obliczenia w. w. średnich ważonych wskaźników bufora antycyklicznego bank zobowiązany jest stosować do wszystkich wskaźników bufora antycyklicznego łączne wymogi w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego związane z ekspozycjami kredytowymi w danym państwie członkowskim lub państwie trzecim, podzielone przez łączne wymogi w zakresie funduszy własnych z tytułu ryzyka kredytowego związanego z ekspozycjami kredytowymi tej instytucji.

Organem obliczającym co kwartał wartość odniesienia wskaźnika bufora antycyklicznego jest Komitet Stabilności Finansowej (dalej: Komitet). Został on utworzony w 2008 r. W Komitecie Stabilności Finansowej reprezentowane są cztery główne instytucje sieci bezpieczeństwa finansowego tj. Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Finansowego, Ministerstwo Finansów oraz Bankowy Fundusz Gwarancyjny. W. w. wartość odniesienia wskaźnika bufora antycyklicznego jest zmienna i odzwierciedla cykl kredytowy oraz ryzyko związane z nadmiernym wzrostem akcji kredytowej w gospodarce narodowej, z uwzględnieniem specyfiki polskiej gospodarki i jej systemu finansowego. Wartość odniesienia opiera się na wskaźniku odchylenia od długoterminowej tendencji zmiany wskaźnika kredytów do PKB i uwzględnia w szczególności:

- wskaźnik wzrostu akcji kredytowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w tym wskaźnik odzwierciedlający zmiany dotyczące wskaźnika kredytów udzielonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do PKB;
- zalecenia Europejskiej Rady do spraw Ryzyka Systemowego dotyczące ustalania wskaźnika bufora antycyklicznego, wydane na podstawie art. 16 rozporządzenia 1092/2010 (Ustawa, 2015).

Zgodnie z art. 23 w. w. ustawy, podejmując decyzję o rekomendowanej wartości bufora antycyklicznego Komitet bierze między innymi pod uwagę lukę kredytową, czyli odchylenie wskaźnika wartości zadłużenia niefinansowego sektora prywatnego do PKB od jego długoterminowej tendencji, fazę cyklu finansowego w Polsce oraz inne wskaźniki, które odzwierciedlają zagrożenie systemowe z tytułu nadmiernego wzrostu zadłużenia sektora niefinansowego w Polsce.

Wskaźnik bufora antycyklicznego jest określony jako 0 albo 0,25 p. p. lub wielokrotność 0,25 p. p. i zawiera się w przedziale od 0 do 2,5% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko instytucji, które posiadają ekspozycje kredytowe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W uzasadnionych przypadkach wskaźnik bufora antycyklicznego może przekraczać 2,5%.

Minister właściwy do spraw instytucji finansowych ocenia co kwartał wysokość wskaźnika bufora antycyklicznego, biorąc pod uwagę rekomendację Komitetu Stabilności Finansowej. Ponadto, określa on w drodze rozporządzenia:

- wskaźnik bufora antycyklicznego;
- dzień, od którego banki stosują wskaźnik — w przypadku, gdy jest on podwyższony, jest to pierwszy dzień po upływie 12 miesięcy od dnia ogłoszenia rozporządzenia, chyba, że wyjątkowe okoliczności uzasadniają krótszy okres.

Komitet Stabilności Finansowej publikuje co kwartał informacje o wskaźniku bufora antycyklicznego na stronie internetowej Narodowego Banku Polskiego, w tym informacje o:

- wysokości obowiązującego wskaźnika bufora antycyklicznego;
- wartości odniesienia dotyczącej wskaźnika bufora antycyklicznego;
- wskaźniku kredytów do PKB;
- dniu, od którego instytucje stosują podwyższony wskaźnik — w przypadku podwyższenia wskaźnika bufora antycyklicznego;
- przewidywanym okresie obowiązywania obniżonego wskaźnika — w przypadku obniżenia wskaźnika bufora antycyklicznego.

Komitet przekazuje również Europejskiej Radzie do spraw Ryzyka Systemowego powyższe informacje.

Wzrost bufora w fazie niekorzystnej koniunktury ma na celu wzmocnienie odporności banków na załamanie cyklu kredytowego poprzez zwiększenie ich bazy kapitałowej. Z kolei, w fazie spadkowej cyklu koniunkturalnego możliwe jest obniżanie ustanowionego wcześniej bufora antycyklicznego, by zapobiec nadmiernemu ograniczeniu dynamiki akcji kredytowej. Bank, który nie spełnia tego wymogu musi zastosować te same środki zaradcze, jak w przypadku braku bufora zabezpieczającego. W dyrektywie CRD przyjęto, iż każdy kraj podejmuje suwerenne decyzje w zakresie stosowania tego bufora, w zależności od aktualnej sytuacji gospodarczej. W Polsce poziom bufora antycyklicznego wynosi 0%.

Kształtowanie się poziomów buforu antycyklicznego w poszczególnych sektorach bankowych UE na dzień 31.12.2019 r. ukazano w tabeli 7.

Tabela 7.

Poziom bufora antycyklicznego w sektorach bankowych UE (%)

Kraj	Data wprowadzenia	Aktualna wysokość	Oczekiwana wysokość
Austria	01.01.2016 r.	0,00	
Belgia	01.01.2016 r.	0,00	
	01.07.2020 r.		0,50
Bułgaria	01.10.2019 r.	0,50	
	01.04.2020 r.		1,00
	01.01.2020 r.		1,50
Chorwacja	01.01.2016 r.	0,00	
Cypr	01.01.2016 r.	0,00	
Czechy	01.01.2020 r.	1,75	
	01.07.2020 r.		2,00

Charakterystyka obciążeń kapitałowych w Polsce i UE

Kraj	Data wprowadzenia	Aktualna wysokość	Oczekiwana wysokość
Dania	30.09.2019 r.	1,00	
	30.06.2020 r.		1,50
	30.12.2020 r.		2,00
Estonia	01.01.2016 r.	0,00	
Finlandia	16.03.2015 r.	0,00	
Francja	01.07.2019 r.	0,25	
	02.04.2020 r.		0,50
Grecja	01.01.2016 r.	0,00	
Hiszpania	01.01.2016 r.	0,00	
Holandia	01.01.2016 r.	0,00	
Irlandia	05.07.2019 r.	1,00	
Litwa	30.06.2019 r.	1,00	
Luksemburg	01.01.2020 r.	0,25	
	01.01.2021 r.		0,50
Łotwa	01.02.2016 r.	0,00	
Malta	01.01.2016 r.	0,00	
Niemcy	01.01.2016 r.	0,00	
	01.07.2020 r.		0,25
Polska	01.01.2016 r.	0,00	
Portugalia	01.01.2016 r.	0,00	
Rumunia	01.01.2016 r.	0,00	
Słowacja	01.08.2019 r.	1,50	
	01.08.2020 r.		2,00
Słowenia	01.01.2016 r.	0,00	
Szwecja	19.09.2019 r.	2,50	
Węgry	01.01.2016 r.	0,00	
Włochy	01.01.2016 r.	0,00	
Wielka Brytania	28.11.2018 r.	1,00	
	16.12.2020 r.		2,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie ERRS. (2019). Bufor antycykliczny. Pobrane 20.03.2020 z https://www.esrb.europa.eu/national_policy/ccb/html/index.en.html.

Najwyższy poziom bufora obowiązuje aktualnie w Szwecji (2,5%). Równie wysokie poziomy odnotowano w Czechach, gdzie wynosił on 1,75%. Na Słowacji, w Wielkiej Brytanii, Irlandii i Danii oczekiwany poziom bufora antycyklicznego od 2020 r. będzie wynosił 2%. Polska nie jest wyjątkiem na tle innych krajów, w których również występuje zerowy poziom

bufora antycyklicznego. Taki sam poziom obowiązuje między innymi w Rumunii, na Węgrzech, Finlandii i Estonii.

Instytucjonalna odpowiedzialność za wyznaczanie poziomu bufora antycyklicznego w UE jest zróżnicowana. Można spotkać cztery rodzaje instytucji zobligowanych do wyznaczania bufora antycyklicznego: bank centralny, organ nadzorczy, minister finansów lub kolegialny organ makroostrożnościowy. W większości krajów UE jest to bank centralny. Tego typu rozwiązanie przyjęło 18 krajów. Kolejnym w kontekście popularności organem wyznaczonym do tej funkcji jest organ nadzorczy. Tego typu rozwiązanie przyjęło 6 krajów. Tylko w Polsce i Danii to minister właściwy do spraw instytucji finansowych (minister finansów) wyznacza poziom bufora antycyklicznego. W tabeli 8 przedstawiono klasyfikację krajów UE ze względu na organ odpowiedzialny za wyznaczanie poziomu bufora antycyklicznego.

Tabela 8.

Instytucjonalna odpowiedzialność za wyznaczanie poziomu bufora antycyklicznego w krajach UE

Instytucja wyznaczająca poziom bufora antycyklicznego	Kraj
bank centralny	Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Cypr, Estonia, Irlandia, Grecja, Holandia, Litwa, Malta, Portugalia, Słowacja, Węgry, Włochy, Wielka Brytania
organ nadzorczy	Austria, Finlandia, Luksemburg, Łotwa, Niemcy, Szwecja
minister właściwy do spraw instytucji finansowych	Dania, Polska
kolegialny organ makroostrożnościowy	Francja, Rumunia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ERRS.

W jedenastu spośród wymienionych powyżej krajów organem odpowiedzialnym za wyznaczanie bufora antycyklicznego jest inny niż organ, który zajmuje się polityką makroostrożnościową w tym kraju. Są to: Bułgaria, Estonia, Chorwacja, Holandia, Słowenia, Niemcy, Litwa, Luksemburg, Dania i Austria. Taki model funkcjonuje również w Polsce, gdzie organem makroostrożnościowym jest Narodowy Bank Polski, a Minister Finansów decyduje o poziomie bufora antycyklicznego. Rozwiązanie, w którym organem makroostrożnościowym jest bank centralny funkcjonuje (oprócz w Polsce) między innymi w następujących krajach UE: Belgii, Czechach, Cyprze, Estonii, Grecji, Litwie, Węgrzech, Malcie, Portugalii, Słowacji i Wielkiej Brytanii.

3.3.4. Bufor ryzyka systemowego

Zgodnie z dyrektywą CRD IV, państwa członkowskie UE mogą wymagać od banku, by zachowywał dodatkowy bufor ryzyka systemowego w postaci kapitału podstawowego *Tier 1*. Wymóg ten może dotyczyć całego sektora finansowego lub jego poszczególnych części. Ma on zażegnać lub złagodzić długoterminowe niecykliczne ryzyko systemowe lub makroostrożnościowe, które może bardzo negatywnie wpływać na gospodarkę realną. Tak, jak w przypadku pozostałych omówionych buforów, przepisy krajowe dotyczące bufora ryzyka

systemowego reguluje ustawa o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym.

Proces związany z ustalaniem poziomu bufora ryzyka systemowego w konkretnych przedziałach wartości wygląda w Polsce następująco:

Jeżeli wskaźnik bufora ryzyka systemowego nie przekracza 3%, minister właściwy do spraw instytucji finansowych, za pośrednictwem Komitetu Stabilności Finansowej, powiadamia Komisję Europejską, Europejską Radę do spraw Ryzyka Systemowego, Europejski Urząd Nadzoru Bankowego oraz organy właściwe w sprawach nadzoru makroostrożnościowego z zainteresowanych innych państw członkowskich UE o zamiarze nałożenia bufora ryzyka systemowego w wysokości do 3%, nie później niż na miesiąc przed dniem określenia tego wskaźnika.

W przypadku, gdy wskaźnik bufora mieści się w przedziale od 3 do 5% może on zostać wprowadzony po:

- otrzymaniu opinii Komisji Europejskiej; w przypadku, gdy jest ona negatywna, minister właściwy do spraw instytucji finansowych uwzględnia ją lub informuje Komisję Europejską, za pośrednictwem Komitetu Stabilności Finansowej, o przyczynach jej nieuwzględnienia;
- wydaniu przez Komisję Europejską i Europejską Radę do spraw Ryzyka Systemowego zalecenia dotyczącego ustalenia bufora — jeżeli wymóg utrzymania bufora ryzyka systemowego obejmuje bank zależny od podmiotu, który ma siedzibę w innym państwie członkowskim UE;
- podjęciu decyzji przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego, w przypadku skierowania sprawy do Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego — jeżeli wymóg utrzymania bufora ryzyka systemowego obejmuje bank zależny od podmiotu, który ma siedzibę w innym państwie członkowskim UE.

Określenie wskaźnika bufora ryzyka systemowego na poziomie przekraczającym 5% następuje po udzieleniu przez Komisję Europejską zgody na:

- przyjęcie proponowanego poziomu wskaźnika;
- objęcie wymogiem utrzymania bufora ryzyka systemowego określonego rodzaju ekspozycji znajdujących się w innych państwach członkowskich UE.

Minister właściwy do spraw instytucji finansowych co najmniej raz na dwa lata ocenia adekwatność wysokości wskaźnika bufora ryzyka systemowego oraz rodzaje ekspozycji, do których ma on zastosowanie, biorąc pod uwagę rekomendacje Komitetu. Może on określić w drodze rozporządzenia:

- wskaźnik bufora ryzyka systemowego;
- rodzaje ekspozycji, do których ma zastosowanie bufor ryzyka systemowego, a także państwa, w których się one znajdują;
- kategorie instytucji, do których ma zastosowanie bufor ryzyka systemowego;
- dzień, od którego instytucje stosują bufor ryzyka systemowego;
- ewentualny harmonogram zmian wskaźnika bufora.

W przypadku, gdy wskaźnik bufora przyjmuje wartość od 3% do 5% oraz, gdy wymóg utrzymania bufora ryzyka systemowego obejmuje bank zależny od podmiotu, który ma siedzibę w innym państwie członkowskim UE, minister właściwy do spraw instytucji finansowych, za pośrednictwem Komitetu Stabilności Finansowej, powiadamia także właściwe organy tego państwa członkowskiego.

Wskazane powiadomienia w takiej sytuacji powinny zawierać:

- opis ryzyka systemowego w Polsce;
- powody, dla których rozmiar ryzyka systemowego zagraża stabilności systemu finansowego na szczeblu krajowym, uzasadniające wysokość wskaźnika bufora;
- uzasadnienie wprowadzenia wskaźnika bufora ryzyka systemowego, jako skutecznego i proporcjonalnego instrumentu ograniczenia tego ryzyka;
- ocenę prawdopodobnego wpływu wskaźnika bufora ryzyka systemowego na rynek wewnętrzny UE na podstawie dostępnych informacji;
- wyjaśnienie, dlaczego zastosowanie środków przewidzianych w przepisach krajowych lub w rozporządzeniu 575/2013 nie zapobiegnie wskazanemu ryzyku systemowemu, z uwzględnieniem stosunkowej skuteczności tych środków;
- wskaźnik bufora ryzyka systemowego.

W przypadku, gdy organ właściwy w sprawach nadzoru makroostrożnościowego innego państwa członkowskiego UE ustalił wskaźnik bufora ryzyka systemowego dla tego państwa, bank stosuje ten wskaźnik w odniesieniu do swoich ekspozycji w tym państwie.

Wysokość bufora ryzyka systemowego poszczególnych banków zależy od stwarzanego przez nie cyklicznego ryzyka systemowego lub narażenia na nie. W przypadku, gdy wskaźnik bufora przyjmuje wartość do 3% i obejmuje ekspozycje znajdujące się w państwach członkowskich innych niż Polska, powinien on być określony w tej samej wysokości w odniesieniu do wszystkich ekspozycji znajdujących się na terytorium UE. Kształtowanie się poziomu bufora ryzyka systemowego w wybranych krajach ukazano w tabeli 9.

Tabela 9.

Poziom bufora ryzyka systemowego w wybranych krajach UE (%)

Kraj	Poziom bufora	Czego dotyczy
Austria	0,5–2,0	wszystkich ekspozycji
Bułgaria	3,0	ekspozycji krajowych
Chorwacja	1,5–3,0	wszystkich ekspozycji
Czechy	1,0–3,0	wszystkich ekspozycji
Dania	0,5–3,0	wszystkich ekspozycji
Estonia	1,0	ekspozycji krajowych
Finlandia	1,0–3,0	wszystkich ekspozycji
Holandia	3,0	wszystkich ekspozycji
Polska	3,0	ekspozycji krajowych

Kraj	Poziom bufora	Czego dotyczy
Rumunia	1,0–2,0	wszystkich ekspozycji
Słowacja	1,0	ekspozycji krajowych
Szwecja	3,0	wszystkich ekspozycji
Węgry	0,0	ekspozycji krajowych
Wielka Brytania	1,0–2,0	n/a

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ERRS.

Jedynie Węgry posiadały poziom bufora ryzyka systemowego ustanowiony na poziomie 0%. Wartości buforów ryzyka systemowego pozostałych sektorów bankowych krajów UE zawierały się w przedziale od 0,5% do 3%. Różnica w podejściu do stosowania wyżej wymienionego bufora polega na zakresie jego obowiązywania. W dziewięciu z wyżej wymienionych krajów odnosił się on do wszystkich ekspozycji. Dotyczy to między innymi Austrii, Chorwacji, Czech, Danii, Finlandii, Holandii, Rumunii i Szwecji. W sześciu krajach bufor ryzyka systemowego dotyczył tylko ekspozycji krajowych. Należały do nich: Słowacja, Polska, Węgry, Estonia i Bułgaria.

3.3.5. Bufor globalnych instytucji o znaczeniu systemowym oraz bufor globalnych banków o znaczeniu systemowym

Bufor globalnych instytucji o znaczeniu systemowym ma rekompensować wyższe ryzyko, jakie instytucje te stanowią dla globalnego systemu finansowego i potencjalne skutki ich upadku. Podstawowym założeniem wytycznych klasyfikujących daną instytucję do objęcia buforem jest wielkość posiadanych przez nią ekspozycji powyżej 200 mld euro, po uwzględnieniu wskaźnika dźwigni.

W dyrektywie CRD IV (2013/36/UE) przedstawiono zarówno warunki formalno-prawne, jakie musi spełniać taki bank, jak i kryteria ilościowo-jakościowe, pozwalające określić systemowe znaczenie takiego podmiotu w skali globalnej. Każda instytucja jest oceniana przez właściwy organ pod względem powyższych kryteriów, przy czym każde z nich traktowane jest równorzędnie. Dodatkowo organ dokonujący identyfikacji musi brać pod uwagę wytyczne wydane przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego, tj. EUNB (Koleśnik, 2017, s. 142).

Rezerwa kapitału podstawowego *Tier 1* wymagana od globalnych instytucji o znaczeniu systemowym wynosi (zależnie od znaczenia systemowego instytucji) 1–3,5% aktywów ważonych ryzykiem. Zasadę tę stosuje się od 1 stycznia 2016 r.

Zgodnie z dyrektywą CRD IV, bank zaklasyfikowany jako globalna instytucja o znaczeniu systemowym zobligowana jest do utrzymywania kapitału podstawowego *Tier 1*, zgodnie z obowiązującym buforem globalnej instytucji o znaczeniu systemowym na zasadzie skonsolidowanej zależności od przyporządkowania jej do następujących kategorii (BIS, 2013):

- kategoria pierwsza — utrzymuje bufor na poziomie 1%;
- kategoria druga — utrzymuje bufor na poziomie 1,5%;
- kategoria trzecia — utrzymuje bufor na poziomie 2%;
- kategoria czwarta — utrzymuje bufor na poziomie 2,5%;
- kategoria piąta — utrzymuje bufor na poziomie 3%;
- kategoria szósta — utrzymuje bufor na poziomie 3,5%.

Komisja Nadzoru Finansowego nie zidentyfikowała dotychczas w Polsce żadnego banku, który należałoby traktować jako instytucję globalną o znaczeniu systemowym. Na tle krajów UE wygląda to odmiennie. Na podstawie danych EBA ustalono, że we Francji zidentyfikowano największą liczbę banków zaklasyfikowanych jako globalne instytucje o znaczeniu systemowym. Na koniec 2019 r. było ich 7. W Wielkiej Brytanii zanotowano 6 tego typu banków. W Austrii i Belgii na liście znalazły się po jednym banku. Zidentyfikowane przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego banki należące do globalnych instytucji o znaczeniu systemowym w poszczególnych krajach europejskich na koniec 2019 r. zostały zaprezentowane w tabeli 10.

Tabela 10.

Banki sklasyfikowane jako globalne instytucje o znaczeniu systemowym

Kraj	Banki sklasyfikowane jako globalne instytucje o znaczeniu systemowym
Austria	Erste Group
Belgia	KBC
Dania	Danske Bank, Nykredit
Francja	Banque Postale, Bnp Paribas, Credit Agricole, Bpce, Credit Mutuel, Societe Generale
Hiszpania	Santander, Bbva, Caixa Bank, Sabadell, Bfa
Holandia	Abn Amro, Ing, Rabobank
Niemcy	Bayern lb, Commerzbank, Deutsche Bank, Dz Bank, Lbbw
Szwecja	Nordea, Se, Handelsbanken, Swedenbank
Wielka Brytania	Barclays, Hsbc, Lloyds, Nationwide, Rbs, Standard Chartered
Włochy	Intesa Sanpaolo

Źródło: opracowanie własne na podstawie EUNB.

Oprócz listy globalnych instytucji o znaczeniu systemowym publikowanej przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego, Rada Stabilności Finansowej, opierając się o wytyczne Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego, publikuje co roku listę globalnych instytucji o znaczeniu systemowym. Nie jest ona jednolita z publikacją EBC. Lista ta zawiera zarówno nazwy zidentyfikowanych instytucji, jak i numery podkategorii, do których zostały one przyporządkowane oraz wartości proponowanych dla nich buforów.

Publikowana lista obejmuje również globalne banki o znaczeniu systemowym spoza UE. Lista globalnych banków o znaczeniu systemowym, które zostały zidentyfikowane

przez organy i wytyczne UE jest szersza niż lista globalnych banków z siedzibą w krajach UE stworzona przez Radę Stabilności Finansowej. Europejskie banki, które znalazły się na koniec 2019 r. na liście globalnych banków o znaczeniu systemowym (G-SIB) opublikowanej przez Radę Stabilności Finansowej wraz z przynależnością do konkretnej kategorii ukazano w tabeli 11.

Tabela 11.
Globalne banki o znaczeniu systemowym w Unii Europejskiej

Kategoria	Globalny bank o znaczeniu systemowym
3 (2,0%)	HSBC
2 (1,5%)	Barclays, BNP Paribas, Deutsche Bank
1 (1,0%)	Credit Suisse, Groupe Bpce, Groupe Credit Agricole, Ing Bank, Santander, Societe Generale, Standard Chartered, UniCredit

Zródło: opracowanie własne na podstawie FSB. (2019). Lista banków ważnych systemowo. Pobrane 20.03.2020 z <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P221119-1.pdf>.

Zgodnie z dyrektywą CRD IV (2013/36/UE) zidentyfikowane w powyższy sposób globalne banki o znaczeniu systemowym są dzielone na co najmniej pięć podkategorii. Każda z nich ma przypisaną konkretną wartość wymaganego bufora. Każdy globalny bank o znaczeniu systemowym jest zobowiązany do utrzymywania go na bazie skonsolidowanej. Na liście znalazły się między innymi takie francuskie banki, jak Bnp Paribas, Credit Agricole, Bpce oraz Societe Generale. Najwyższą przypisaną kategorię spośród europejskich banków posiadał HSBC (3). Reszta sklasyfikowanych banków przynależała do kategorii 1 oraz 2. Ponadto, w pełnym zestawieniu zawierającym wszystkie światowe globalne banki o znaczeniu systemowym (bez zawężenia do banków europejskich), żaden nie posiadał najwyższej 5 kategorii, a jedynie JP Morgan Chase przynależał do kategorii 4, która nakładała na niego bufor w wysokości 2,5%.

Warto również zwrócić uwagę na fakt, iż wielkość bufora globalnego banku o znaczeniu systemowym w UE uzależniona jest od wysokości dodatkowych buforów, które zostały przypisane jego podmiotom zależnym (jeśli te podmioty zostaną uznane w poszczególnych państwach za inne instytucje o znaczeniu systemowym. Zgodnie z regulacjami, bufor innych instytucji o znaczeniu systemowym w sytuacji, gdy dany bank jest podmiotem zależnym globalnego banku o znaczeniu systemowym z siedzibą w UE nie może przekroczyć żadnej z poniższych wartości:

- 1% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko;
- wskaźnika bufora globalnego banku o znaczeniu systemowym lub innej instytucji o znaczeniu systemowym, mającego zastosowanie do danej grupy na poziomie skonsolidowanym.

3.3.6. Bufor innych instytucji o znaczeniu systemowym

Dyrektywa o wymogach kapitałowych CRD IV przewiduje również bufor dla instytucji ważnych na szczeblu krajowym lub unijnym. Precyzuje, według jakich kryteriów określa się „inne instytucje o znaczeniu systemowym”, jakie są procedury ich zgłaszania i uzasadniania oraz, jaki ma być pułap bufora (2% aktywów ważonych ryzykiem).

Identyfikacja przez KNF innych instytucji o znaczeniu systemowym odbywa się w oparciu o następujące kryteria: wielkość, znaczenie dla gospodarki Rzeczypospolitej Polskiej i UE, znaczenie działalności transgranicznej oraz wzajemne powiązania danej instytucji lub danej grupy z systemem finansowym. Proces identyfikacji uwzględnia wytyczne Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego (dalej jako „EBA”) z dnia 16 grudnia 2014 r. w sprawie kryteriów określenia warunków stosowania art. 131 ust. 3 dyrektywy CRD w odniesieniu do oceny innych instytucji o znaczeniu systemowym (EBA/GL/2014/10, dalej jako „Wytyczne EBA”). Zgodnie z Wytycznymi EBA proces identyfikacji innej instytucji o znaczeniu systemowym składa się z dwóch elementów. Pierwszy obejmuje zestaw wskaźników obowiązkowych, które organy nadzoru, w tym KNF, powinny użyć do identyfikacji innej instytucji o znaczeniu systemowym. Drugi element zawiera z kolei zestaw wskaźników fakultatywnych, które organy nadzoru, w tym KNF, mogą wykorzystać dodatkowo, aby w precyzyjny sposób móc uwzględnić specyfikę krajowego sektora bankowego. W oparciu o Wytyczne EBA, każdemu bankowi należy przypisać odpowiedni wynik punktowy, będący sumą iloczynów udziałów w danym wskaźniku obowiązkowym i wag przypisanych do wskaźników (UKNF, 2016, s. 1).

KNF, co najmniej raz w roku, dokonuje przeglądu adekwatności wskaźnika bufora innej instytucji o znaczeniu systemowym obowiązującym w Polsce, uchylając lub zmieniając wcześniejszą decyzję. Dokonując oceny znaczenia systemowego poszczególnych banków, KNF bierze pod uwagę wytyczne Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego w zakresie oceny innych instytucji o znaczeniu systemowym (O-SII) (EUNB, 2013). Wskazany dokument określa obligatoryjne i fakultatywne kryteria klasyfikacyjne oraz wskaźniki, które przedstawiono w tabeli 12.

Na podstawie wskazanych kryteriów ustala się (za pomocą średniej ważonej) punktację dla każdego banku. Suma punktów dla wszystkich banków wynosi 10 000. Jeżeli zatem sektor bankowy składałby się z dwóch banków o identycznym udziale w wartości każdego wskaźnika (tj. 50%), wówczas każdy z banków miałby wynik równy 5 000 (tj. $50 \cdot 25 + 50 \cdot 8,33 \cdot 9$). W przypadku gdyby sektor składałby się z 10 banków o identycznym udziale w wartości każdego wskaźnika (tj. 10%), wtedy każdy z nich miałby wynik równy 1 000.

Tabela 12.
Obowiązkowe wskaźniki identyfikacji instytucji o znaczeniu systemowym

Kryterium	Wskaźnik	Waga (%)
wielkość	aktywa ogółem	25,00
znaczenie / zastępowalność	wartość transakcji obejmujących płatności krajowe	8,33
	depozyty sektora prywatnego deponentów z UE	8,33
	kredyty dla sektora prywatnego dla kredytobiorców z UE	8,33
złożoność / aktywność transgraniczna	wartość nominalna instrumentów pochodnych OTC	8,33
	zobowiązania transgraniczne	8,33
	wierzytelności transgraniczne	8,33
wzajemne powiązania	zobowiązania wewnątrz systemu finansowego	8,33
	aktywa wewnątrz systemu finansowego	8,33
	wyemitowane dłużne papiery wartościowe	8,33

Źródło: opracowanie własne na podstawie KNF: https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/skrocony_opis_metod_ocenynadzorczej.pdf.

Zgodnie z w. w. wytycznymi EBA identyfikacja prowadzona jest na najwyższym poziomie konsolidacji tej części grupy kapitałowej, która podlega KNF jako organowi nadzoru bankowego. Informacje konieczne do pozyskania zgodnie z wytycznymi EBA nie podlegają stałemu raportowaniu według obecnie stosowanego standardu sprawozdawczego. W związku z powyższym, UKNF pozyskuje od banków sporządzających sprawozdania skonsolidowane i od banków zrzeszających banki spółdzielcze niezbędne dane (w ujęciu skonsolidowanym) na podstawie indywidualnie kierowanych ankiet nadzorczych. Pozostałe podmioty poddane były analizie w oparciu o dane jednostkowe, które przekazywane są zgodnie ze sprawozdawczością bankową objętą pakietem FINREP. Informacje liczbowe uwzględniają stan na koniec poprzedniego roku kalendarzowego. Wyjątkiem jest wskaźnik „Wartość transakcji obejmujących płatności krajowe”, w przypadku którego dane liczbowe dla wszystkich banków, pozyskuje się z Narodowego Banku Polskiego z systemu SORBNET za cały poprzedni rok kalendarzowy. Badanie prowadzone przez UKNF obejmuje cały sektor bankowy w Polsce, na który składają się: krajowe banki komercyjne z oddziałami zagranicznymi, oddziały instytucji kredytowych, banki spółdzielcze. KNF, z uwzględnieniem rekomendacji Komitetu Stabilności Finansowej, wydanej zgodnie z art. 39 ust. 6 ustawy, dokonuje identyfikacji innych instytucji o znaczeniu systemowym przyjmując próg odliczenia na poziomie 350 punktów bazowych (pb.). Jest to podstawowa wartość progu zalecana w w. w. wytycznych EBA. Oprócz wskaźników obligatoryjnych, KNF stosuje jeden wskaźnik fakultatywny, tj. „znaczenie dla instytucjonalnego systemu ochrony, którego podmiot jest członkiem”.

Końcowym etapem procedury identyfikującej inną instytucję o znaczeniu systemowym jest określenie wskaźnika bufora innej instytucji o znaczeniu systemowym. Zgodnie z art. 38 ust. 1 ustawy maksymalny wskaźnik tego bufora to 2% łącznej kwoty ekspozycji

na ryzyko obliczonej zgodnie z art. 92 ust. 3 rozporządzenia 575/2013. Dlatego po ustaleniu listy innych instytucji o znaczeniu systemowym konieczne jest przyporządkowanie tym instytucjom odpowiednich wskaźników bufora. Jednocześnie, należy mieć na uwadze treść art. 41 ustawy, odnoszący się do sytuacji, w której inna instytucja o znaczeniu systemowym, jest jednostką zależną od globalnej instytucji o znaczeniu systemowym albo innej instytucji o znaczeniu systemowym, która jest unijną instytucją dominującą i podlega buforowi innej instytucji o znaczeniu systemowym na zasadzie skonsolidowanej. W takiej sytuacji wskaźnik bufora krajowej innej instytucji o znaczeniu systemowym, który ma zastosowanie na poziomie indywidualnym lub subskonsolidowanym, nie może przekraczać następujących wartości: 1% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko, obliczonej zgodnie z art. 92 ust. 3 CRR oraz wskaźnika bufora globalnej instytucji o znaczeniu systemowym lub innej instytucji o znaczeniu systemowym mającego zastosowanie do danej grupy na poziomie skonsolidowanym. Powyższy przepis jest istotny z punktu widzenia polskiego sektora bankowego, w którym występują podmioty zależne od unijnych instytucji dominujących. Do kalibracji bufora innej instytucji o znaczeniu systemowym KNF przyjęła metodę proporcjonalną. W przypadku ustalenia wartości progowej na 350 pb. należy zastosować współczynnik proporcjonalności skutkujący przypisaniem wartości teoretycznej 0% dla instytucji, które uzyskały punktację niższą niż 350. KNF ustala więc przeliczenie wskaźnika bufora według następującego wzoru:

$$rOSII = \left[w/350 \right] * 0,25 \text{ dla } \left[w/350 \right] < 5, \quad (3.1)$$

$$rOSII = 2\% \text{ dla } \left[w/350 \right] \geq 5, \quad (3.2)$$

gdzie:

$rOSII$ — wskaźnik bufora O-SII,

w — punktacja (w punktach bazowych) uzyskana przez daną instytucję,

wyrażenie w nawiasie kwadratowym — operacja zaokrąglenia w dół (cecha liczby).

Według powyższej metodyki wskaźnik bufora innej instytucji o znaczeniu systemowym wyznaczany jest w następujący sposób: obliczenie cechy liczby powstałej przez podzielenie punktacji danej instytucji przez 350, proporcjonalne przypisanie wskaźnika bufora poprzez przemnożenie wyniku uzyskanego w poprzednim kroku przez 0,25%, przypisanie wskaźnikowi wartości 2% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko, obliczonej zgodnie z przepisami CRR, jeżeli cecha liczby obliczonej w pierwszym kroku jest równa lub większa niż 5. Należy podkreślić, że zastosowanie ostatniego etapu powyższej procedury oznacza odejście od zasady proporcjonalności wyznaczania wskaźnika bufora innej instytucji o znaczeniu systemowym. Dzieje się tak dlatego, iż po przekroczeniu przez instytucję pewnej skali aktywności, ryzyko, jakie ta instytucja generuje dla sektora finansowego i sfery realnej, wzrasta nieliniowo. Tym samym KNF uznała za zasadne przyjęcie dla tego typu instytucji najwyższego dopuszczalnego w świetle ustawy poziomu wskaźnika bufora innej instytucji o znaczeniu systemowym, tj. 2% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko.

Zidentyfikowane przez KNF instytucje (banki) o znaczeniu systemowym w latach 2015–2019 w Polsce oraz zastosowane wysokości buforów przedstawiono w tabeli 13.

Tabela 13.

Wymagany poziom bufora innej instytucji finansowej o znaczeniu systemowym w Polsce w okresie 2015–2019 (%)

Instytucja	2016	2017	2018	2019
Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A.	0,75	0,75	1,00	1,00
Santader Bank Polska S.A.	0,75	0,50	0,75	0,75
mBank S.A.	0,50	0,75	0,50	0,75
ING Bank Śląski S.A.	0,50	0,50	0,50	0,75
Bank Handlowy w Warszawie S.A.	0,25	0,25	0,25	0,5
BNP Paribas Bank Polska S.A.	0,25	0,25	0,25	0,25
Bank Polskiej Spółdzielczości S.A.	0,00	0,00	0,00	0,25
SGB Bank S.A.	0,00	0,00	0,00	0,10
Bank Zachodni BZ WBK S.A.	0,50	0,50	0,50	0,10
Deutsche Bank Polska S.A.		0,25	0,25	
Alior Bank S.A.			0,25	
Bank Millenium S.A.	0,25	0,25		
Getin Noble Bank S.A.	0,25	0,25		
Raiffeisen Bank Polska S.A.	0,25			

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

Najwyższy poziom bufora został nałożony na największy w Polsce bank — PKO Bank Polski i wynosił on 1%. Najniższe nałożone bufory dotyczyły BPS SA oraz SGB Bank SA, i wynosiły one 0,1%. Nakładane bufory różniły się w poszczególnych latach. Dopiero od 2017 r. zaczęto stosować bufor na poziomie 1%. Wcześniej najwyższym jego poziomem było 0,75%.

W Polsce w 2018 r. zidentyfikowano 11 instytucji o znaczeniu systemowym, podczas gdy na koniec 2019 r. było ich 9. Wynikało to w głównej mierze z trwającej konsolidacji sektora bankowego w Polsce. W krajach UE liczba identyfikowanych instytucji o znaczeniu systemowym jest różna. W tabeli 14 przedstawiano wysokości bufora w poszczególnych sektorach bankowych UE oraz liczbę zdefiniowanych w tych krajach instytucji o znaczeniu systemowym.

Tabela 14.

Wysokość bufora instytucji o znaczeniu systemowym w krajach UE oraz liczba zdefiniowanych instytucji o znaczeniu systemowym (%)

Kraj	Liczba zidentyfikowanych instytucji o znaczeniu systemowym	Wysokość bufora innych instytucji o znaczeniu systemowym
Austria	7	0,500–2,000
Belgia	8	0,750–1,500
Bulgaria	8	0,250–0,750
Chorwacja	7	0,200–2,00
Cypr	6	0,125–0,500
Czechy	6	b.d.
Dania	7	b.d.
Estonia	4	1,000–2,000
Finlandia	3	0,500–2,000
Francja	6	0,250–1,500
Grecja	4	0,250
Hiszpania	5	0,250–1,000
Holandia	5	1,000–2,000
Irlandia	6	0,000–0,500
Litwa	3	0,500–2,000
Luksemburg	8	0,500–1,000
Łotwa	4	1,250–2,000
Malta	3	0,500–2,000
Niemcy	12	1,160–2,000
Polska	9	0,000–1,000
Portugalia	6	0,125–0,500
Rumunia	9	1,000–2,000
Słowacja	5	0,500–1,000
Słowenia	7	0,250–1,000
Szwecja	4	0,000–2,000
Węgry	8	0,375–1,500
Wielka Brytania	15	b.d.
Włochy	4	0,000–0,500

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EUNB. (2020). Identyfikacja innych instytucji o znaczeniu systemowym. Pobrane 25.03.2020 z https://tools.eba.europa.eu/interactive-tools/2020/o-siis/os19_visualisation_page.html.

Jak można zaobserwować w tabeli 14, Wielka Brytania zidentyfikowała aż 15 instytucji o znaczeniu systemowym. Niemcy wskazały 12 tego typu instytucji. Malta i Finlandia zidentyfikowały po 3 instytucje o znaczeniu systemowym.

Zastosowane bufory w poszczególnych krajach zawierają się w przedziale od 0% do 2%. Estonia, Irlandia, Holandia, Łotwa, Niemcy i Rumunia zastosowały minimalny próg bufora na poziomie równym lub wyższym niż 1%. Nałożenie tego typu bufora na bank obliguje go do utrzymywania dodatkowej kwoty kapitału podstawowego *Tier 1* i utrzymywanie go na potrzeby spełniania wymogu w zakresie funduszy własnych.

4. Rentowność sektora bankowego w Polsce i UE

4.1. Wynik finansowy sektora bankowego

W latach 2015–2019 wynik finansowy netto sektora bankowego uzyskiwany był pod istotnym wpływem niskich rynkowych stóp procentowych, które miały znaczący wpływ na uzyskiwane przez banki wyniki odsetkowe. Ponadto, należy wspomnieć, iż na zyskowność sektora w badanym okresie wpływały rosnące koszty działalności, w tym wynagrodzeń oraz szeroko omawianych obowiązkowych obciążeń podatkowo-składkowych. Warto także zwrócić uwagę na znaczenie zdarzeń o charakterze jednorazowym oraz problemów pojedynczych podmiotów, które uwidoczniły się na poziomie sektora. Kształtowanie się poziomu zysku sektora bankowego w całym badanym okresie przedstawiono na rysunku 11.

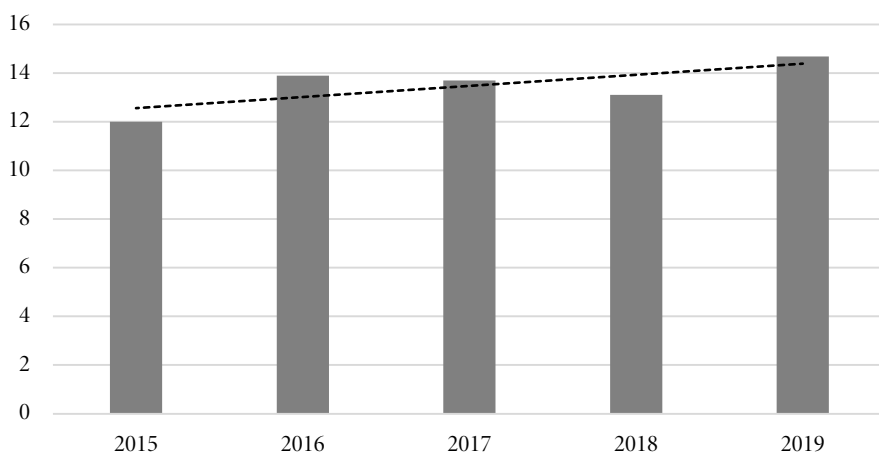
Zysk netto w sektorze bankowym w Polsce w 2015 r. wyniósł ok. 12 mld zł. Czynnikiem negatywnie oddziałującym na jego poziom była przede wszystkim obniżka stóp procentowych przez NBP. Wymusiła ona na bankach prowadzenie działań dostosowawczych, których pozytywne efekty uwidoczniły się dopiero w kolejnym roku. W 2015 r. wzrosły także koszty operacyjne na skutek obciążenia banków wypłatą 2,04 mld zł z Funduszu Ochrony Środków Gwarantowanych, w związku z upadłością Spółdzielczego Banku Rzemiosła i Rolnictwa w Wołominie. Należy dodać, że był to również okres tworzenia rezerw na poczet wpłat na rzecz Funduszu Wsparcia Kredytobiorców, których łączna wartość wyniosła 600 mln zł.

W 2016 r. sektor bankowy w Polsce wypracował wyraźnie wyższy wynik finansowy netto w porównaniu do roku poprzedniego (13,9 mld zł). Wzrost wyniósł ponad 15%. Jako czynnik pozytywnie oddziałujący na zyskowność sektora wskazywano wówczas wzrost wyniku odsetkowego na skutek obniżania kosztów odsetkowych (UKNF, 2017, s. 36). Dotyczyły one przede wszystkim odsetek od depozytów gospodarstw domowych. Banki w znacznym stopniu przerzuciły obciążenie podatkiem bankowym na deponentów. Sprzyjał temu umiarkowany wzrost akcji kredytowej i znaczny przyrost depozytów prowadzący do nadpłynności części banków. Zmniejszeniu uległo także ujemne saldo odpisów i rezerw,

w efekcie niższych odpisów z tytułu kredytów dla przedsiębiorstw. Negatywnie na roczny wynik finansowy netto oddziaływał natomiast obowiązujący od lutego podatek od niektórych instytucji finansowych, którego łączna wartość za 2016 r. wyniosła 3,2 mld zł (KNF, 2017, s. 38). Zasady jego działania zostały opisane w niniejszej monografii. Prawdziwą siłę oddziaływania w. w. podatku na wynik finansowy zaburzyło jednorazowe zdarzenie. W II kwartale rozliczona bowiem została przez banki sprzedaż udziałów w Visa Europe Limited (KNF, 2017, s. 36) powiększając sektorowe zyski. Mała grupa banków wykazała w tym okresie straty, lecz podmioty te miały niewielki udział w aktywach całego sektora bankowego. W grupie tej znalazły się cztery banki komercyjne oraz 11 banków spółdzielczych (KNF, 2017, s. 34).

Rysunek 11.

Zysk sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2019 (mld zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF. (2020). Informacja na temat sytuacji sektora bankowego w 2019 roku. Pobrane 15.12.2020 z https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Informacja_na_temat_sytuacji_sektora_bankowego_w_2019_r.pdf.

W 2017 r. wynik finansowy netto sektora bankowego kształtował się na poziomie 13,7 mld zł i okazał się nieznacznie niższy od wyniku z roku poprzedniego. Należy jednak zauważyć, że tak jak wspomniano przy wyniku za 2016 r., tak na ostateczny wynik w 2017 r. miało również wpływ jednorazowe zdarzenie, związane ze sprzedażą udziałów w Visa Europe Limited. Ponadto, w 2017 r. okres poboru podatku od niektórych instytucji finansowych wydłużony był do 12 miesięcy¹, zaś jego wartość sięgała 3,6 mld zł. Pozytywnie na wynik finansowy netto sektora oddziaływała natomiast polityka depozytowo-kredytowa banków, polegająca na obniżaniu oprocentowania depozytów (głównie gospodarstw domowych) i podwyższaniu oprocentowania części kredytów (przede wszystkim konsumpcyjnych). Wyższy okazał się również wynik z tytułu prowizji i opłat, będący efektem działalności

¹ W 2017 roku płacony on był przez 12 miesięcy, podczas gdy w 2016 roku przez 11 (w efekcie wyłączenia stycznia).

kredytowej, obsługi rachunków bankowych, kart płatniczych i kredytowych, sprzedaży produktów ubezpieczeniowych, obsługi funduszy inwestycyjnych oraz prowadzonej działalności maklerskiej. Wzrost ujemnego salda odpisów i rezerw wynikał głównie ze zmian w jakości kredytów dla przedsiębiorstw, a także kredytów dla gospodarstw domowych — konsumpcyjnych i innych niż mieszkaniowe. Straty poniosło wówczas 18 podmiotów o niewielkim udziale w aktywach sektora, w tym cztery banki komercyjne oraz sześć banków spółdzielczych (KNF, 2018, s. 31–37).

W 2018 r. wynik finansowy netto sektora bankowego w Polsce okazał się być wyższy od roku poprzedniego, notując poziom 14,7 mld zł. Następnie po uwzględnieniu wpływu zaudytowanych wyników Getin Noble i Idea Bank za 2018 r. na wybrane pozycje sektora bankowego wynik określono na poziomie 13,1 mld zł. Był to zarazem główny powód spadku wyników sektora bankowego w porównaniu do roku poprzedniego, który można po części również nazwać zdarzeniem jednorazowym. Pozytywny wpływ na wynik netto miał wynik odsetkowy, którego wzrost był rezultatem zwiększonych przychodów z tytułu kredytów konsumpcyjnych. Stratę w 2018 r. raportowało czternaście banków, w tym pięć komercyjnych i dziewięć spółdzielczych.

Dane za 2019 r. wskazały, iż w sektor bankowy w Polsce wypracował wynik finansowy wyższy od wyniku do roku wcześniejszego (14,68 mld zł). Stanowiło to wzrost o ponad 12% w porównaniu do wyniku uzyskanego w 2018 r.² Poprawa wyniku nastąpiła pomimo znacznego wzrostu obciążeń podatkiem od niektórych instytucji finansowych oraz składkami na BFG, w tym składką na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków (2 mld zł), którą większość podmiotów zaliczyła do kosztów na początku roku. Mniejsze znaczenie dla wyniku finansowego miał natomiast wzrost ujemnego salda odpisów i rezerw, a także koszty amortyzacji. Pozytywnym zjawiskiem w 2019 r. był wyższy wynik odsetkowy, wynikający ze zwiększonych przychodów na działalności kredytowej, w tym kredytów konsumpcyjnych, dla przedsiębiorstw oraz mieszkaniowych (KNF, 2019, s. 8–9). Jego wzrost w stosunku do poprzedniego roku wyniósł prawie 30%. Gdyby wyniki uzyskane w 2019 r. odnieść do wyników, które sektor bankowy w Polsce uzyskał przed odjęciem zaudytowanych wyników Getin Noble i Idea Bank wówczas zanotowany wynik kształtowałby się niemalże na identycznym poziomie w kolejnych latach.

4.2. Rentowność aktywów (ROA) sektora bankowego

Od wielu lat w Polsce obserwuje się wzrost wartości aktywów sektora bankowego. Oprócz rosnących wyników sektora bankowego w Polsce omawianych w poprzednim podrozdziale, w tym samym czasie zaobserwowano stały trend zwiększania się wielkości posiadanych przez banki aktywów. Na dzień 31 grudnia 2019 r. suma bilansowa netto sektora bankowego, bez Narodowego Banku Polskiego (NBP) wyniosła 2 000 500 mln zł. W analogicznym okresie 2018 r. wyniosła ona 1 896 202 mln zł, co w porównaniu z końcem poprzedniego roku oznaczało wzrost o 119 417 mln zł, czyli 6,7% (NBP, 2019, s. 304). W 2018 r. zaobserwowano wyższe tempo rocznego wzrostu sumy bilansowej niż w 2017 r., gdy wyniosło ono 4,1%.

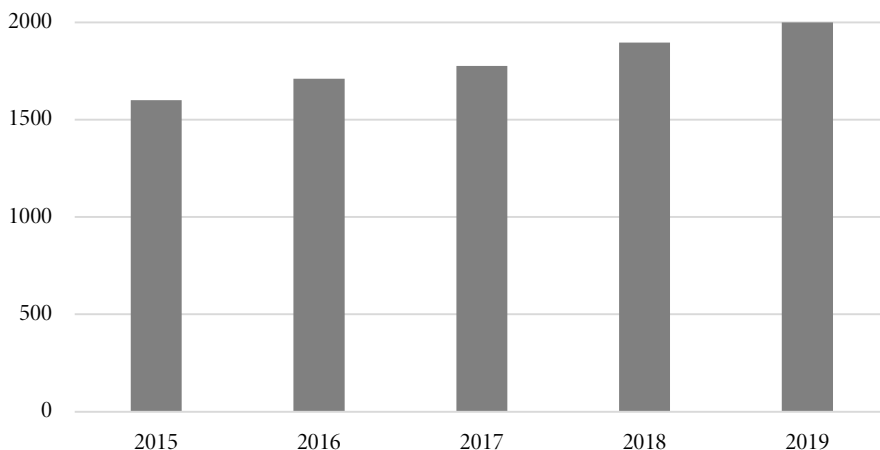
² W odniesieniu do wartości po uwzględnieniu zaudytowanych wyników Getin Noble i Idea Bank za 2018 rok.

Procentowy wzrost wartości aktywów pomiędzy 2018 a 2019 rokiem wyniósł 5,6%. Wzrost aktywów sektora bankowego w badanych latach należy mimo to oceniać jako umiarkowany, szczególnie, uwzględniając korzystną sytuację gospodarczą Polski, cechującą się wysokim wzrostem gospodarczym oraz umiarkowanym poziomem inflacji (rysunek 12).

Rysunek 12.

Aktywa sektora bankowego w Polsce (mld zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF.

Mimo szybkiego wzrostu, sektor bankowy w Polsce posiadał dużo niższe wartości aktywów w porównaniu z krajami Europy Zachodniej. Dla porównania — aktywa sektora bankowego w Polsce zajmowały 6% aktywów sektora bankowego we Francji lub Niemczech oraz zaledwie 5% aktywów znajdujących się w bilansach banków działających w Wielkiej Brytanii. W stosunku do znacznie mniejszych państw, takich jak Austria, czy Belgia, sektor bankowy w Polsce charakteryzował się niższym poziomem aktywów. Ponadto w zestawieniu z Luksemburgiem w kontekście wartości aktywów w przeliczeniu na jednego mieszkańca, Polska posiadała 150 razy niższy poziom tej wartości. Aktywa sektorów bankowych w UE cechowało duże zróżnicowanie zarówno ilościowe, jak i jakościowe. W zestawieniu z krajami Europy Wschodniej, poziomy te były bardziej zbliżone. Obrazują to dane liczbowe w tabeli 15.

Spośród wymienionych krajów Europy Wschodniej, sektor bankowy w Polsce posiadał najwyższą wartość aktywów. Wartość 430 mld euro została obliczona na podstawie średniego kursu waluty euro na 01.2018 r. Drugie w kolejności wartości zaobserwowano w Czechach, w przypadku których wartość aktywów sektora bankowego wynosiła 280 mld euro. Najmniejszy pod tym względem był sektor bankowy w Estonii, w porównaniu z którym sektor bankowy w Polsce był prawie 18 razy większy. W aspekcie wartości aktywów przeliczonych na mieszkańca Czechy posiadały znaczącą przewagę w stosunku do sektorów w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Wartość aktywów sektora bankowego w Czechach w przeliczeniu na 1 osobę wynosiła 24 tys. euro, podczas gdy w Polsce 11 tys. euro. Łotwa

i Estonia notowały poziom wynoszący 16 tys. euro na jednego mieszkańca. Najniższa wartość w tym zakresie przypadła na jednego mieszkańca w Rumunii i wynosiła jedynie 5 tys. euro.

Tabela 15.

Aktywa sektorów bankowych Europy Środkowo-Wschodniej

Kraj	Aktywa banków (mld euro)	W przeliczeniu na 1 mieszkańca (tys. euro)
Polska	430	11
Czechy	280	24
Węgry	115	11
Rumunia	90	5
Słowacja	73	12
Bułgaria	48	7
Łotwa	30	16
Litwa	26	8
Estonia	25	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC, KNF, Eurostat.

Sytuacja kształtowała się odmiennie w zestawieniu krajów Europy Zachodniej. Wartości aktywów sektorów bankowych tych krajów posiadały wyższe wartości. W tabeli 16 przedstawiono wartości aktywów sektorów bankowych Europy Zachodniej na dzień 31.12.2017 r. Ponadto przedstawiono ich wartości w przeliczeniu na jednego mieszkańca danego kraju.

Aktywa banków działających w Wielkiej Brytanii wynosiły 9 bln euro. W Niemczech i Francji 7 bln euro. W przeliczeniu wartości aktywów na jednego mieszkańca danego kraju, można zauważyć, że poziom, który zanotowano w Polsce kształtował się poniżej tych wartości. Jedynie w Portugalii zanotowano wynik na tym samym poziomie, np. w Luksemburgu wartość aktywów na jednego mieszkańca na koniec 2017 r. wynosiła 1350 tys. euro, w Holandii 149 tys. euro, podczas gdy w Polsce 11 tys. euro.

Tabela 16.

Aktywa sektorów bankowych Europy Zachodniej

Kraj	Aktywa banków (bln euro)	W przeliczeniu na 1 mieszkańca (tys. euro)
Wielka Brytania	9,0	145
Niemcy	7,0	24
Francja	7,0	104
Hiszpania	4,0	79
Włochy	3,0	45
Holandia	3,0	149

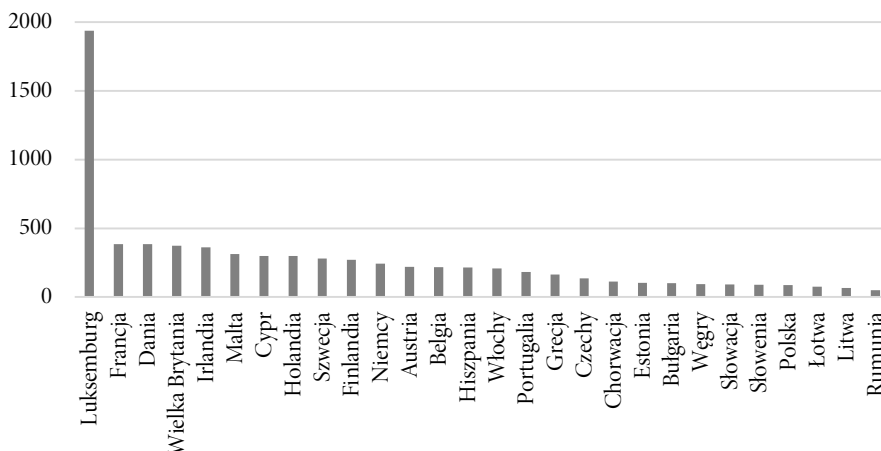
Kraj	Aktywa banków (bln euro)	W przeliczeniu na 1 mieszkańca (tys. euro)
Austria	1,0	121
Luksemburg	0,8	1350
Finlandia	0,5	100
Irlandia	0,5	101
Portugalia	0,4	11
Grecja	0,3	33

Źródło: opracowanie własne na podstawie EBC, KNF oraz Eurostat (wg. kursu euro 4,13 zł).

Bardzo ważnym wskaźnikiem ukazującym realną wielkość aktywów sektora bankowego w danym kraju jest jego porównanie z wartością PKB gospodarki, w której dany sektor funkcjonuje. Kształtowanie się poziomu aktywów sektora bankowego w relacji do PKB danego kraju UE przedstawiono na rysunku 13.

Rysunek 13.

Aktywa sektora bankowego w relacji do PKB w poszczególnych krajach UE w 2018 r. (%)

Źródło: pracowanie własne na podstawie danych NBP.

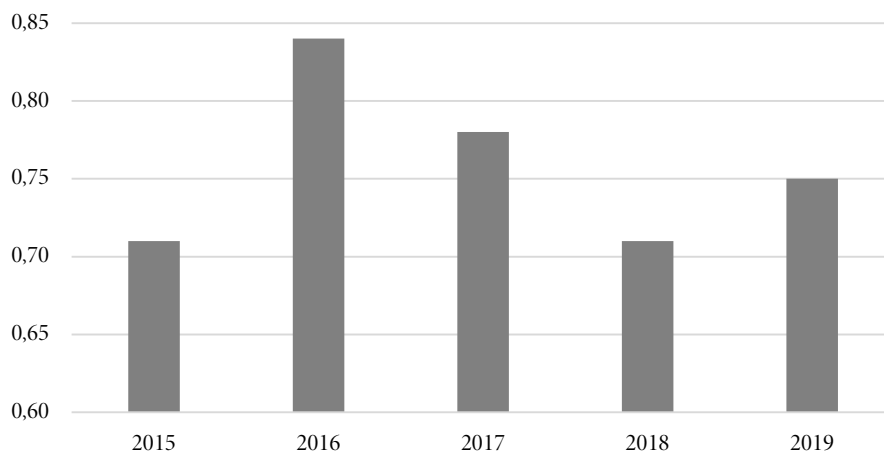
W krajach UE istniały duże dysproporcje w wielkości sektorów bankowych. Porównując wartości aktywów do wartości PKB — wyłączając Luksemburg, który charakteryzuje się stosunkowo niskim PKB na tle ogromnego sektora bankowego — różnica między drugim największym europejskim sektorem a najmniejszym wynosi ponad 300%. Wśród krajów, w których sektor bankowy stanowi trzykrotność PKB należy wyróżnić Francję (385%), Danię (383%), Wielką Brytanię (373%), Irlandię (361%) oraz Maltę (314%). Do grona największych europejskich sektorów bankowych zaliczyć należy także sektor niemiecki (242%), który jednak ze względu na ogromną wartość krajowego PKB klasyfikuje się w powyższym rankingu na dalszej pozycji. Jak wskazuje EBC, wartość aktywów sektora bankowego w Pol-

sce w relacji do PKB wynosiła zaledwie 88%. Niższy współczynnik obserwować można było jedynie na Łotwie (75%), Litwie (67%) i w Rumunii (50%).

Poziom aktywów, zgodnie z definicją, jest podstawowym elementem jednego z głównych wskaźników rentowności banków, jakim jest zwrot z aktywów (ROA). Posiadając dane związane z wielkością aktywów oraz dane dotyczące omówionego wcześniej zysku netto sektora bankowego obliczono, jak kształtował się w kolejnych latach wskaźnik ROA w poszczególnych sektorach bankowych. Wartość wskaźnika ROA sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2019 zaprezentowano na rysunku 14.

Rysunek 14.

ROA sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2019 (%)

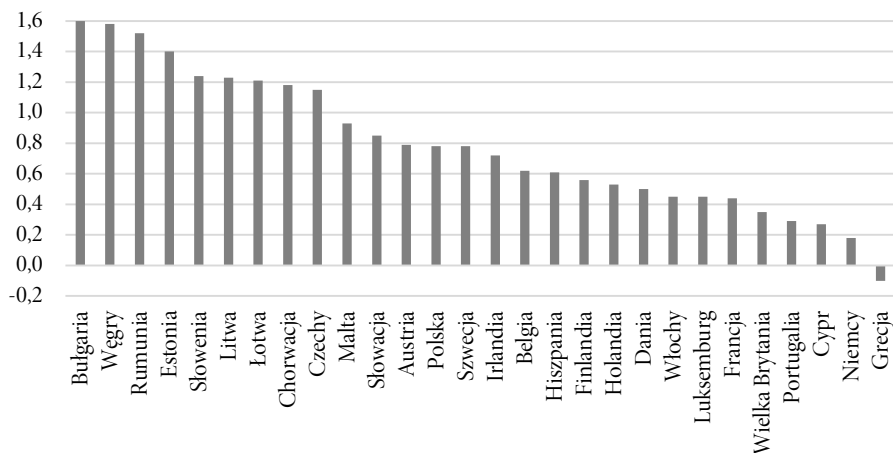
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZBP Polska i Europa 2020.

W badanych latach zaobserwowano trend spadkowy w kształtowaniu się tego wskaźnika. W 2015 r. relacja aktywów sektora bankowego do zysku netto wyniosła 0,71%, po czym wzrosła w 2016 r. do poziomu 0,84%. Co więcej, była to najwyższa jego wartość w badanym okresie. W kolejnych dwóch latach następował jego stopniowy spadek, w 2017 r. do poziomu 0,78% i w 2018 r., z powrotem do 0,71%. W 2019 r. nastąpił ponowny wzrost wartości tego wskaźnika do poziomu 0,75%, co należy ocenić pozytywnie z punktu widzenia rentowności sektora bankowego w Polsce. Należy przypomnieć, że wartości tego wskaźnika uzależnione są od kształtowania się wartości aktywów oraz zysku netto. W przypadku wartości aktywów w badanym okresie obserwowano ich ciągły wzrost, natomiast wartość zysku netto ulegała spadkowi w latach 2017–2018, a w 2019 r. jego wartość ponownie wzrosła, co przełożyło się na wzrost wartości wskaźnika ROA. Obniżenie wartości tego wskaźnika w latach 2017–2018 spowodowane było spadkiem wartości zysku netto, na co wpłynęły, jak już wcześniej wspomniano, obowiązujące obciążenia finansowe sektora bankowego.

Na rysunku 15 przedstawiono wartość ROA (%) poszczególnych sektorów bankowych krajów UE w 2018 r.

Rysunek 15.

Wartość ROA sektorów bankowych krajów UE w 2018 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

Najwyższy poziom wskaźnika zwrotu z aktywów spośród krajów UE zaobserwowano w Bułgarii. Wynosił on 1,6%. Zbliżony poziom odnotowały Węgry. Wskaźnik obliczony dla tego kraju wynosił 1,58%. Jedynym krajem z ujemnym wskaźnikiem poziomu ROA była Grecja. Oprócz niej, najniższe poziomy ROA odnotowano w Niemczech, Cyprze i Portugalii. Porównując obserwowane w sektorze bankowym w Polsce wartości wskaźnika ROA z innymi krajami UE, można zauważyć, iż mimo malejącego od lat wskaźnika ROA, w porównaniu z innymi krajami UE, sektor bankowy w Polsce należał do grupy stosunkowo rentownych. Średnia stopa zwrotu z aktywów w Unii Europejskiej wynosiła na koniec 2018 r. 0,43%, na koniec 2017 r. 0,42%, natomiast w 2015 r. był to poziom 0,41%. Jeśli wyniki polskiego sektora bankowego zestawimy z ujemnym wynikiem Grecji oraz wynikiem Bułgarii i Węgier kształtujących się na poziomie ok. 1,6% można stwierdzić, że sektor bankowy w Polsce znajduje się mniej więcej w okolicach średniej wartości dla badanej grupy. Jeśli zwróci się uwagę na to, że najniższe wyniki wskaźnika ROA obserwowano w przypadku sektorów bankowych krajów Europy Zachodniej, a najwyższe wyniki gospodarki rozwijające się należące do Europy Środkowo-Wschodniej, można stwierdzić, że na tle krajów rozwijających się wyniki sektora bankowego w Polsce kształtowały się poniżej średniej.

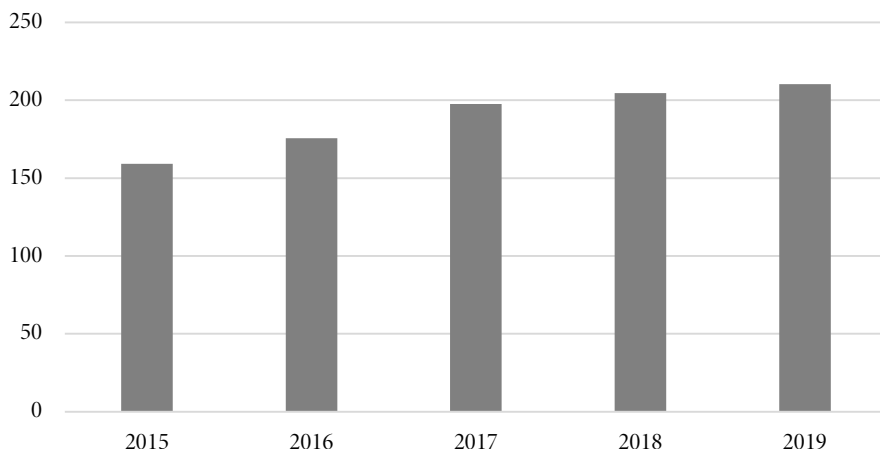
4.3. Rentowność kapitałów własnych (ROE) sektora bankowego

Drugim bardzo ważnym wskaźnikiem oceny efektywności finansowej w aspekcie rentowności sektora bankowego jest stopa zwrotu z kapitału (ROE). Tak jak wspomniano, oblicza się go za pomocą porównania osiągniętego zysku netto z posiadanymi kapitałami własnymi. Podobnie, jak w przypadku aktywów, od wielu lat można zauważyć, że banki w Polsce znacząco zwiększały wartość kapitałów własnych. Działo się to między innymi z uwagi na coraz wyższe wymagania kapitałowe wynikające zarówno z krajowych, jak i międzynarodowych re-

gulacji. Kształtowanie się poziomów kapitału własnego sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2019 przedstawiono na rysunku 16.

Rysunek 16.

Kapitał własny sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2019 (mld zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

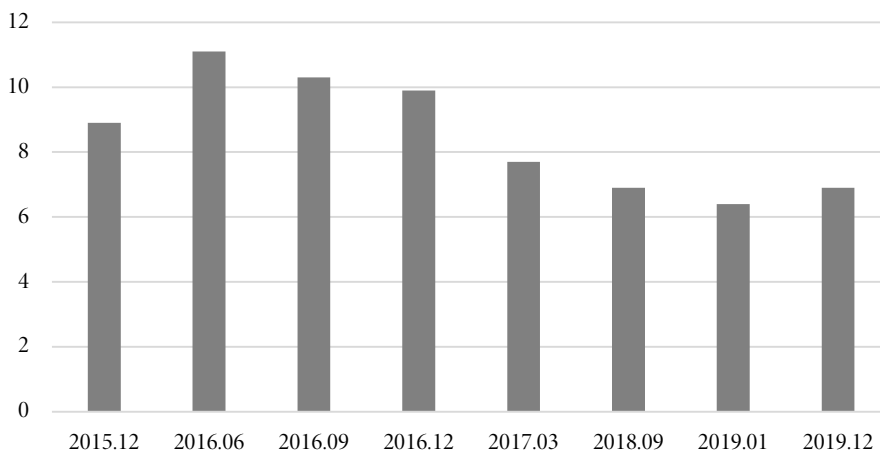
W badanym okresie można było zaobserwować stały trend wzrostowy wartości kapitałów własnych sektora bankowego w Polsce. W 2015 r. ich wartość wynosiła 159,1 mld zł, natomiast 4 lata później, na koniec 2019 r. wynosiły ponad 210 mld zł. Banki w Polsce w znaczący sposób zwiększały w badanym okresie wartość kapitałów własnych.

Na podstawie danych dotyczących wartości osiąganego przez sektor bankowy w Polsce zysku oraz wielkości posiadanych kapitałów, obliczono wskaźnik ROE, który dla wybranych okresów prezentuje rysunek 17.

Wartości ROE dla polskiego sektora bankowego w badanym okresie znajdowały się w przedziale od 6,4% do 11,1%. Od połowy 2016 r. można było zauważyć stały trend spadkowy poziomu tego wskaźnika. Podobnie, jak w przypadku omawianego wcześniej ROA, na koniec 2019 r. nastąpił lekki wzrost i odbicie od trendu spadkowego. Powodem takiego zachowania zarówno w przypadku jednego i drugiego z w. w. wskaźników był znaczący wzrost zysków sektora bankowego w 2019 r. w porównaniu z rokiem poprzednim.

Rysunek 17.

Wartość ROE sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2019 (%)

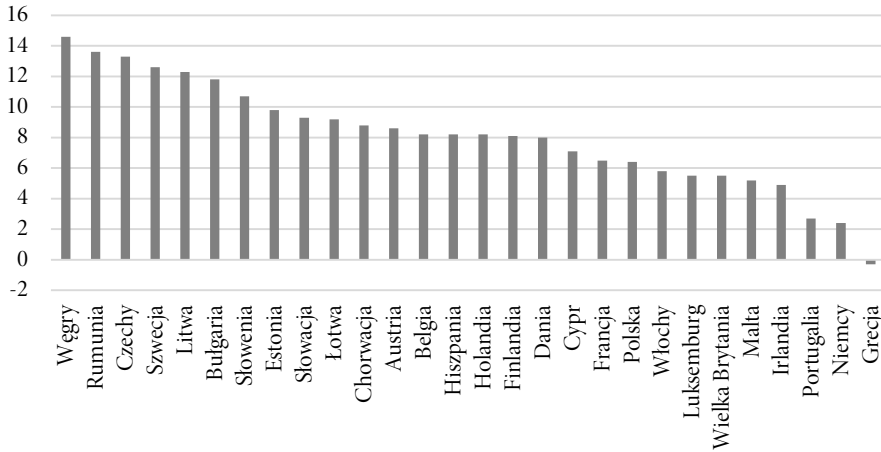

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu ZBP. (2016). Polska i Europa, wyzwania i zagrożenia. Pobrane 20.12.2020 z https://www.zbp.pl/getmedia/131b6d18-3fa5-4f82-8525-110d0b94bd31/Krynica2016druk_1; ZBP. (2019). Polska i Europa, wyzwania i zagrożenia. Pobrane 20.12.2020 z https://zbp.pl/getmedia/152eb124-2ccf-4f91-8bd6-65962a256fe9/Polska_Europa_2019-FINAL.

Wskaźnik ROE dla sektora bankowego w Polsce kształtował się poniżej mediany dla sektorów bankowych innych krajów UE (8,2%). Wynikało to głównie ze słabej rentowności sektorów bankowych w największych gospodarkach UE. Niemniej jednak w bezpośrednim porównaniu z sektorami krajów o zbliżonej wielkości, Polska znajdowała się na jednym z ostatnich miejsc zestawienia zaprezentowanego na rysunku 18. Niższe wartości omawianego wskaźnika zaobserwowano tylko we Włoszech, Luksemburgu, Wielkiej Brytanii, Malcie, Irlandii, Portugalii, Niemczech i Grecji (która jako jedyny kraj posiadała ujemny wskaźnik ROE). Kraje tego regionu posiadały dużo wyższe wskaźniki. Węgry, Rumunia czy Czechy były wiodącymi krajami spośród całego zestawienia. Na rysunku 18 przedstawiono wartość ROE (%) poszczególnych sektorów bankowych krajów UE w 2018 r.

Rysunek 18.

Wartość ROE sektorów bankowych krajów UE w 2018 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP oraz EBF (2019). Pobrane 25.12.2020 z <https://www.ebf.eu/facts-and-figures/banking-sector-performance/#top>.

Analizując poziomy wskaźnika ROE w poszczególnych sektorach bankowych UE można było zaobserwować znaczące zróżnicowanie. Podobnie, jak w przypadku wskaźnika ROA, cechował się on znaczącą rozpiętością wartości. W opinii NBP (NBP, 2019), przeciętne wskaźniki zwrotu z kapitału banków w Polsce nadal, choć w coraz mniejszym stopniu, przewyższały średnie najbardziej rozwiniętych krajów UE (EU-15), ale od 2016 r. kształtowały się znacznie poniżej przeciętnych wskaźników w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej (CESEE). Dla wielu banków zwroty z kapitału były niższe niż szacowane koszty pozyskania kapitału. Tak jak wspomniano, zarówno wartość wskaźnika ROE i ROA uległy lekkiemu wzrostowi na koniec 2019 r. Może to ponadto rodzić wątpliwości, czy taka rentowność na tle podobnych sektorów jest wystarczająca do utrzymania pozycji konkurencyjnej i dalszego rozwoju, w tym poprzez np. wdrażanie innowacji.

4.4. Obciążenia CIT sektorów bankowych w Polsce i UE

Zgodnie z ustawą z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, podatek dochodowy jest rodzajem podatku bezpośredniego obciążającego dochody uzyskiwane przez osoby prawne. Przedmiotem opodatkowania w podatku dochodowym od osób prawnych jest dochód zdefiniowany w wyżej wymienionej ustawie jako nadwyżka sumy przychodów nad kosztami ich uzyskania, osiągnięta w roku podatkowym.

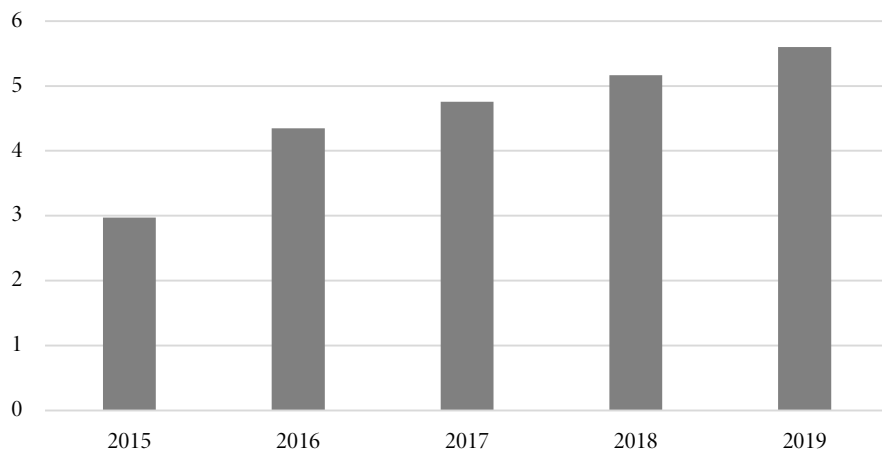
Banki, tak jak inne przedsiębiorstwa działające na terenie danego kraju, zobowiązane są do uiszczania w. w. podatku. Poziom podatków płaconych przez banki działające w poszczególnych sektorach bankowych UE był zróżnicowany. Z danych opublikowanych w ra-

porcie ZBP³ wynika, że banki w Polsce były największym płatnikiem podatku CIT spośród wszystkich innych branż w kraju. W 2018 r. wpłaciły one do budżetu państwa 5,2 mld zł. Pozostali najwięksi płatnicy CIT to przetwórstwo przemysłowe 2,73 mld zł, handel 1,57 mld zł, energetyka 1,56 mld zł oraz przemysł paliwowy 1,35 mld zł. Banki spośród wszystkich branż w największym stopniu zasilają budżet państwa. Wysokość podatku CIT uiszczona w Polsce przez sektor bankowy zaprezentowano na rysunku 19.

Rysunek 19.

Wysokość podatku CIT uiszczona przez sektor bankowy w Polsce (mld zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZBP.

Wysokość podatku CIT uiszczona przez sektor bankowy w Polsce w latach 2015–2019 ulegała wzrostowi. W 2015 r. zapłacony podatek CIT wyniósł niecałe 3 mld zł, podczas gdy w 2018 r. wyniósł on już ponad 5,2 mld zł. Wskazuje to na ponad 70% wzrost. Rok 2019 przyniósł kolejny wzrost jego wartości i osiągnął on poziom 5,6 mld zł.

PKO Bank Polski był największym płatnikiem podatku CIT w kraju — według opublikowanej przez Ministerstwo Finansów listy podatników podatku dochodowego od osób prawnych. Tylko z tytułu tego podatku bank ten wpłacił w 2018 r. do budżetu państwa ponad 1,3 mld zł. Następnie najwyższe wartości odnotowano w przypadku: Banku Pekao — 711 mln zł, Santander Bank Polska — 708 mln zł oraz ING Banku Śląskiego — 671 mln zł. W 2019 r. łącznie cztery banki: PKO BP, ING Bank Śląski, Santander Bank Polska i Bank Pekao, rozliczające się jako podatkowe grupy kapitałowe, czyli wraz z podmiotami zależnymi, wpłaciły do budżetu 3,3 mld zł podatku dochodowego. Zdecydowanie największą kwotę odprowadziła grupa kapitałowa PKO BP. Wyniosła ona prawie 1,4 mld zł. Drugi w zestawieniu Bank ING (również rozliczający się wraz z podmiotami zależnymi) wpłacił do Skarbu Państwa prawie 780 mln zł⁴. Można więc zauważyć, że banki mimo, że wnoszą do budżetu

³ ZBP: *Polska i Europa — wyzwania i ograniczenia 2019*.

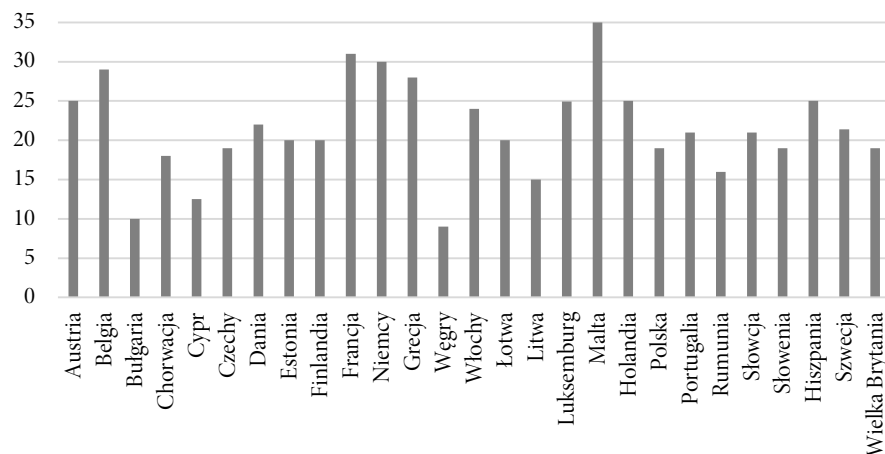
⁴ Ministerstwo Finansów <https://www.gov.pl/web/finanse>.

omówiony wcześniej podatek bankowy, dodatkowo są największymi płatnikami podatku CIT w kraju.

Tak jak wspomniano, poziom podatku CIT w poszczególnych sektorach bankowych UE był zróżnicowany. Na rysunku 20 zaprezentowano wartości podatku CIT, które obowiązywały w poszczególnych krajach europejskich.

Rysunek 20.

Wysokość podatku CIT w krajach UE (%)

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych KPMG. <https://home.kpmg/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html>.

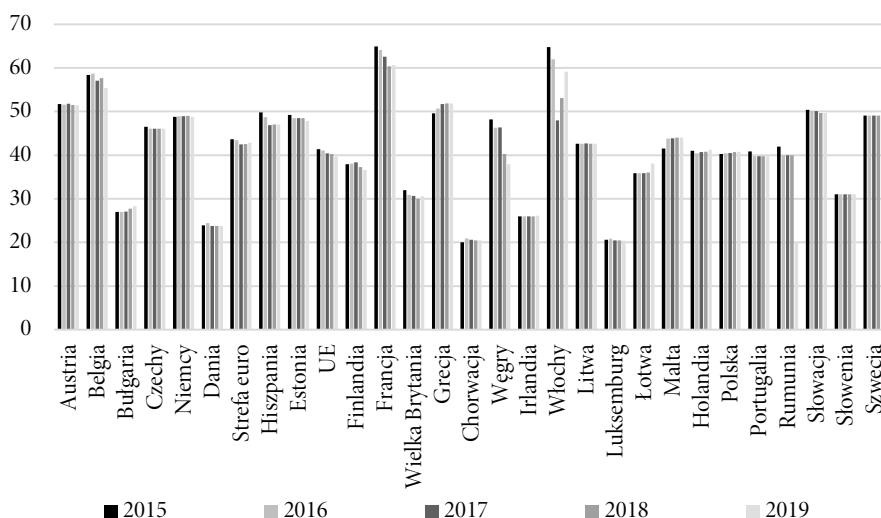
Najniższy poziom podatku dochodowego obowiązywał na Węgrzech. Na koniec 2018 r., wynosił on w tym kraju 9%. Zbliżony poziom wynoszący 10% obowiązywał również w Bułgarii. Najwyższy poziom podatku CIT obowiązywał na Malcie i wynosił 35%. Średni poziom podatku CIT w Europie wynosił na koniec 2018 r. 19,48%. W Polsce poziom 19% podatku wpisywał się więc w średni poziom obowiązujący w UE. Na tle krajów Europy Środkowo-Wschodniej, można stwierdzić, że był to jeden z wyższych poziomów.

4.5. Łączna stopa podatkowa w UE oraz efektywne obciążenia podatkowe banków

Bank Światowy oblicza od wielu lat poziom łącznej stopy podatkowej, która ukazuje poziom podatków i obowiązkowych składek płaconych przez przedsiębiorstwa (w tym banki), po uwzględnieniu dopuszczalnych odliczeń i zwolnień jako części zysków handlowych w poszczególnych krajach UE. Podatki potrącone (podatek dochodowy od osób fizycznych) lub pobrane i przekazane organom podatkowym (podatki od wartości dodanej, podatki od sprzedaży lub podatki od towarów i usług) są wyłączone. Na rysunku 21 przedstawiono poziom łącznej stawki podatku (% zysków komercyjnych) w poszczególnych krajach UE.

Rysunek 21.

Łączna stopa podatkowa w UE (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego. (2020). Łączna stopa podatkowa. Pobrane 25.12.2020 z <https://data.worldbank.org/indicator/IC.TAX.TOTL.CP.ZS?end=2019&start=2005&view=map>.

W wyniku omawianego obliczenia uzyskano wartość łącznej stopy podatkowej w Polsce. Wynosiła ona 40,8% w 2019 r., podczas, gdy najniższy poziom odnotowano w Gruzji (9,9%). Najwyższy poziom w UE funkcjonował we Francji i Włoszech, wynosząc odpowiednio 60,7% oraz 59,1%. Polska znalazła się więc wśród krajów, w których obciążenia podatkowe były jednymi z najwyższych.

Na podstawie dostępnych danych ZBP oblicza ponadto efektywne obciążenia podatkowe sektora bankowego w Polsce. Jego wartość zwiększyła się znacząco w ciągu ostatnich kilku lat. Efektywne obciążenie podatkowe zostało też zwiększone przez wyłączenie uznawania niektórych kategorii kosztów (w szczególności podatku od niektórych instytucji finansowych i składek na BFG) za koszty uzyskania przychodu w podatku dochodowym od osób prawnych. W związku z tymi zmianami oraz efektem wprowadzenia dodatkowego obciążenia w postaci wspomnianego podatku bankowego, w badanym okresie efektywna stopa podatku CIT dla krajowego sektora bankowego wzrosła z 18% w 2015 r. do 25,9% w 2018 r. Należy podkreślić, iż w Polsce ani podatek bankowy ani składki na fundusz nie są kosztami podatkowymi, więc efektywne obciążenie CIT w sektorze sięgało 26% w miejsce ustawowych 18%.

Efektywną stopę opodatkowania sektorów bankowych w Polsce i innych krajach UE przedstawiono w tabeli 17. Dane zawarte w tabeli 17 nie obejmują danych dotyczących podatku od niektórych instytucji finansowych. Po uwzględnieniu podatku od niektórych instytucji finansowych, efektywna stopa opodatkowania sektora bankowego w Polsce wyniosła 48% w 2018 r. (NBP, 2019a).

Tabela 17.

Efektywna stopa opodatkowania sektorów bankowych w Polsce i innych krajach UE (%)

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018
Polska*	18,3	24,1	26,8	25,9
EU-15: Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Francja, Niemcy, Grecja, Irlandia, Włochy, Luksemburg, Holandia, Portugalia, Hiszpania, Szwecja, Wielka Brytania	26,8	32,1	27,4	25,4
CEE: Bułgaria, Czechy, Estonia, Węgry, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowenia, Słowacja	23,8	19,8	16,9	16,3
CESEE: Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Węgry, Łotwa, Litwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia	19,6	16,4	16,2	15,3

* Z pominięciem podatku od niektórych instytucji finansowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP i EBC.

W krajach Europy Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej (CESEE), do których należy również Polska, efektywne opodatkowanie średnio wynosiło 15,3%. W odniesieniu do krajów zaliczonych do wyżej wymienionej grupy, banki w Polsce są bardzo mocno obciążone podatkiem. Najwyżej opodatkowaną grupą krajów i ich sektorów bankowych w UE były kraje EU-15, czyli kraje tworzące UE przed akcesją nowych członków w 2004 r.

5. Akcja kredytowa sektora bankowego w Polsce na tle UE w latach 2015–2019

5.1. Akcja kredytowa banków w Polsce

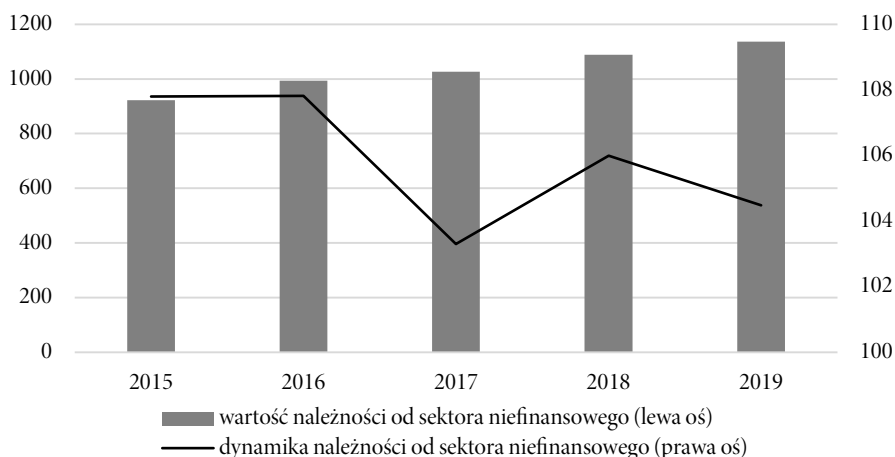
Banki są najważniejszymi pośrednikami finansowymi we wszystkich krajach w UE, a ich tradycyjnym zadaniem jest działalność depozytowo-kredytowa. Zmiany uwarunkowań zewnętrznych, w jakich funkcjonują banki, skłoniły te podmioty do poszukiwania nowych modeli biznesowych w celu tworzenia wartości dla klientów, a w rezultacie do zwiększania zysków. Jednym z kierunków zmian było poszukiwanie nowych źródeł przychodów tzw. pozaodsetkowych oraz dywersyfikacja źródeł finansowania, poza depozytami klientów (Nosowski, 2010, s. 161). Akcja kredytowa banków, jak i jakość udzielonych kredytów, uzależniona jest od szeregu czynników, przede wszystkim od stanu koniunktury gospodarczej oraz wewnętrznych uwarunkowań funkcjonowania banków mających swoje odzwierciedlenie w stosowanej polityce kredytowej (Rachuba, 2018, s. 154). Istotnym czynnikiem oddziałującym na tempo akcji kredytowej banków jest również stopień obciążeń finansowych nakładanych na sektor bankowy oraz wymogi kapitałowe. Założeniem ich wprowadzenia było przede wszystkim zwiększenie bezpieczeństwa oraz stabilności sektora bankowego, a w przypadku podatku bankowego zwiększenie wpływów budżetowych (Wojciuk, 2017, s. 29). Jednak wskazuje się na potencjalnie negatywny wpływ tych obciążeń na sytuację sektora bankowego. Z jednej strony, rosnące wymogi kapitałowe wobec banków wymuszają na tych podmiotach utrzymywanie większej ilości kapitału, co sprawia, że coraz mniej środków pozostaje do dyspozycji kredytobiorców. Z drugiej strony, rosnący poziom opłat, składek oraz podatków nakładanych na banki pomniejsza ich zysk netto, wpływając negatywnie na rentowność sektora bankowego. Największe obawy wzbudziły potencjalne skutki obowiązującego od 2016 r. podatku bankowego w Polsce. Samo nałożenie podatku bankowego, bez zwiększania innych obciążeń prowadziłoby do zmniejszenia akcji kredytowej. Środki finansowe, które trzeba przeznaczyć na opłacenie podatku, mogłyby być przeznaczone na powiększanie kapitału własnego i sumy aktywów, zwiększając wymagany współ-

czynnik wypłacalności (Borowski i in., 2016, s. 15). Według UKNF, banki relatywnie duże, charakteryzujące się wysoką rentownością, nie odczuły negatywnego wpływu na bieżącą działalność. Podkreślono jednak, że danina ta negatywnie oddziałuje na wielkość zysku generowanego w długim okresie, zmniejszając dynamikę akcji kredytowej. W przypadku mniejszych podmiotów bankowych, poza negatywnym wpływem na rentowność oraz akcję kredytową, podatek ten wymusił także wprowadzenie zmian w zarządzaniu bilansem oraz spółkami zależnymi (UNKE, 2016, s. 3–4, 7).

Należności od sektora niefinansowego (gospodarstw domowych oraz przedsiębiorstw niefinansowych) stanowią największy udział w aktywach sektora bankowego w Polsce, generując przez to największe ryzyko jego funkcjonowania, w związku z tym istnieje konieczność analizy ich kształtowania się w kontekście rosnących obciążeń finansowo-podatkowych oraz zwiększanych wymogów kapitałowych. Na rysunku 22 przedstawiono wartość oraz dynamikę należności do sektora niefinansowego w Polsce w latach 2015–2019.

Rysunek 22.

Wartość (mld zł) oraz dynamika (%) należności od sektora niefinansowego w Polsce w latach 2015–2019

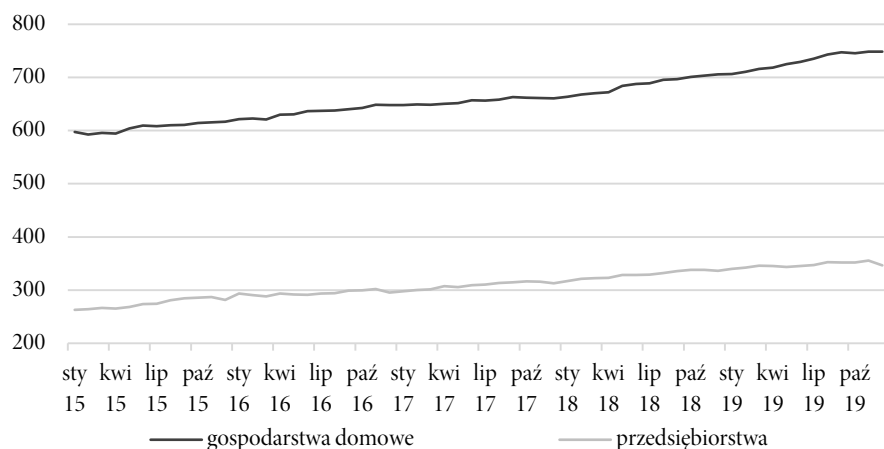
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ZBP.

Wartość należności od sektora niefinansowego w Polsce ulegała stopniowemu wzrostowi w latach 2015–2019. W 2015 r. osiągnęła wartość 921,9 mld zł, a w 2019 r. 1137 mld zł. W początkowych latach analizy, tj. w 2015 r. oraz 2016 r. zaobserwowano jej dodatnią dynamikę rosnącą, z poziomu 7,79% do 7,82%. Następnie, w 2017 r. nastąpiło nagłe obniżenie dynamiki wartości udzielanych kredytów dla tego sektora do poziomu 3,3%. W kolejnym roku zaobserwowano zwiększenie dynamiki udzielanych kredytów, do 6%, a w 2019 r. kolejny spadek, do 4,48%. Od 2015 r. obserwowany był spadek dynamiki kredytów udzielanych sektorowi niefinansowemu, co jest zgodne z tendencjami dotyczącymi podnoszenia wymogów kapitałowych oraz zwiększania obciążeń finansowych przekładających się na spadek wartości zysku netto. Należy podkreślić, że pozytywne było kształtowanie się dynamiki dodatniej

kredytów, choć niepokojące były jej spadki. Na dodatnią dynamikę kredytów dla sektora niefinansowego niewątpliwie miała wpływ korzystna koniunktura gospodarcza. Wyższy poziom inflacji w 2019 r. w porównaniu do 2018 r. przy podobnym poziomie stóp procentowych powodował niższy koszt kredytu. Jednak w drugiej połowie 2019 r. nastąpiło jej ochłodzenie, co mogło się przełożyć na osłabienie dynamiki kredytów dla sektora niefinansowego. Na większy popyt na kredyty ze strony przedsiębiorców mogło wpłynąć pełniejsze wykorzystanie mocy produkcyjnych oraz środków unijnych. Z kolei, poprawa sytuacji gospodarstw domowych była pochodną poprawy sytuacji na rynku pracy oraz korzystnej polityki socjalnej (ZBP, 2019, s. 118). Na rysunku 23 przedstawiono wartość należności od gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w latach 2015–2019 (dane miesięczne).

Rysunek 23.

Wartość należności od gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w Polsce w latach 2015–2019 (mld zł, dane miesięczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP. (2020). Należności i zobowiązania banków. Pobrane 25.12.2020 z https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/nal_zobow.html.

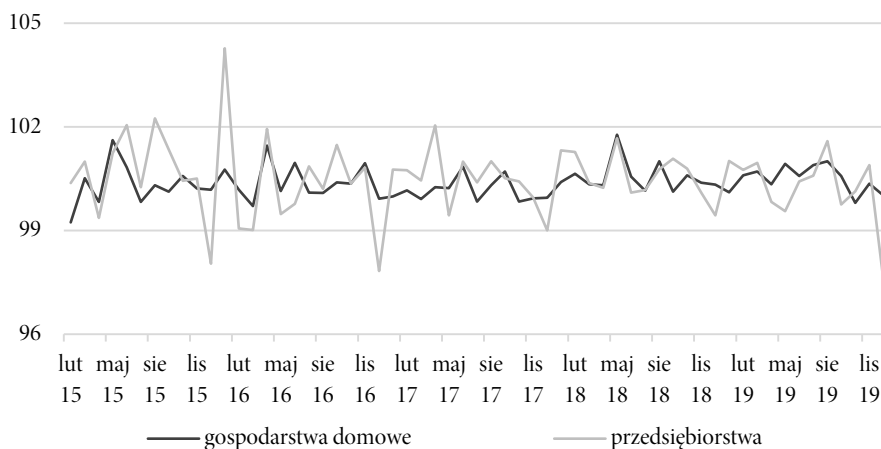
W dalszej analizie akcji kredytowej w celu zwiększenia jej szczegółowości posłużono się danymi miesięcznymi. W latach 2015–2019 stopniowo wzrastała wartość należności zarówno od gospodarstw domowych, jak i przedsiębiorstw. W przypadku gospodarstw domowych ich wartość wzrosła z 597,2 mld zł w styczniu 2015 r. do 748,3 mld zł w grudniu 2019 r. Z kolei wartość należności od przedsiębiorstw wzrosła z 263,1 mld zł w styczniu 2015 r. do 346,6 mld zł w grudniu 2019 r. Wartość należności od gospodarstw domowych przewyższała więc wartość należności od przedsiębiorstw. W strukturze kredytów dla sektora niefinansowego w latach 2015–2019 dominowały kredyty dla gospodarstw domowych. Ich udział jednak nieznacznie zmalał, z 65,7% w 2015 r. do 61,9% w 2018 r. W 2019 r. nastąpił ponowny wzrost udziału, do 62,5%. W przypadku przedsiębiorstw udział ten utrzymywał się na podobnym poziomie, od 31,7% w 2015 r. do 32,1% w 2019 r. Podstawowymi kredy-

tobiorcami banków są więc gospodarstwa domowe finansujące swoje zarówno bieżące, jak i długookresowe potrzeby konsumpcyjne (rysunek 24).

Rysunek 24.

Dynamika należności od gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w Polsce w latach 2015–2019 (dane miesięczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

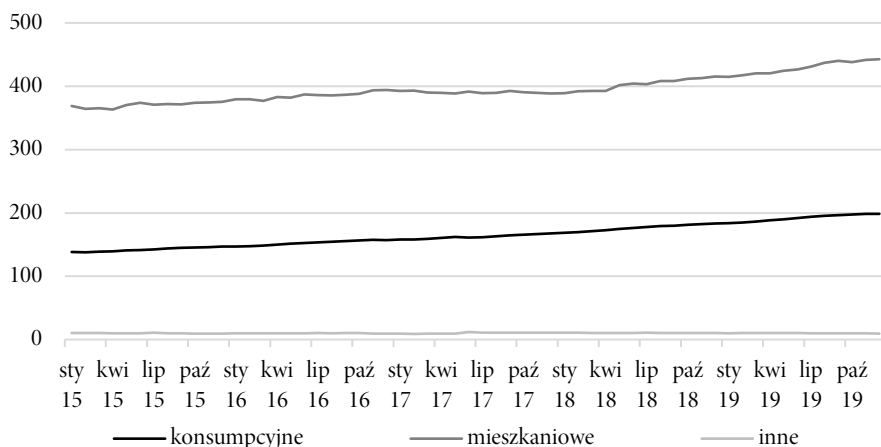
Pomimo obserwacji długookresowych wzrostów należności od gospodarstw domowych oraz przedsiębiorstw, analiza ich dynamiki nie była już tak jednoznaczna. W przypadku większości badanych miesięcy kierunki zmian dynamiki należności od obu podmiotów, z nielicznymi wyjątkami, przyjmowały podobny kierunek. Może to wskazywać na zależność samej akcji kredytowej, jak i popytu ze strony poszczególnych podmiotów od sytuacji makroekonomicznej, w tym ustalanych stóp procentowych. Większe wahania dynamiki należności wystąpiły w przypadku przedsiębiorstw, co może wskazywać na ich większą wrażliwość na w. w. czynniki oraz na sezonowość działalności. Z drugiej strony, zmianie mogły ulegać kryteria polityki kredytowej stosowane przez banki wobec przedsiębiorców.

Na dodatnią dynamikę kredytów dla sektora niefinansowego wpłynęła więc dodatnia dynamika kredytów dla gospodarstw domowych, jak i przedsiębiorstw niefinansowych. Większy jednak wpływ na kredyt dla sektora finansowego miały kredyty dla gospodarstw domowych, gdyż dominowały one w ich strukturze i charakteryzowały się bardziej stabilną dynamiką wzrostu. Podkreślić należy, iż pomimo rosnących wymogów kapitałowych oraz obciążeń finansowych sektora bankowego, akcja kredytowa banków była rosnąca. Niepokojący był jednak spadek dynamiki kredytów dla sektora niefinansowego w 2017 r., czyli rok po wprowadzeniu podatku bankowego. Co więcej, w kolejnych latach, dynamika nadal była dodatnia, jednak nie powróciła już do poziomu sprzed jego wprowadzenia. Można więc przypuszczać, że wpływ tego podatku był negatywny, choć nie można go przeceniać, biorąc pod uwagę pogarszającą się sytuację w otoczeniu makroekonomicznym w ostatnich latach.

Na rysunku 25 przedstawiono wartości należności od gospodarstw domowych według ich rodzaju w latach 2015–2019 (dane miesięczne).

Rysunek 25.

Wartość należności od gospodarstw domowych według rodzaju w Polsce w latach 2015–2019 (mld zł, dane miesięczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

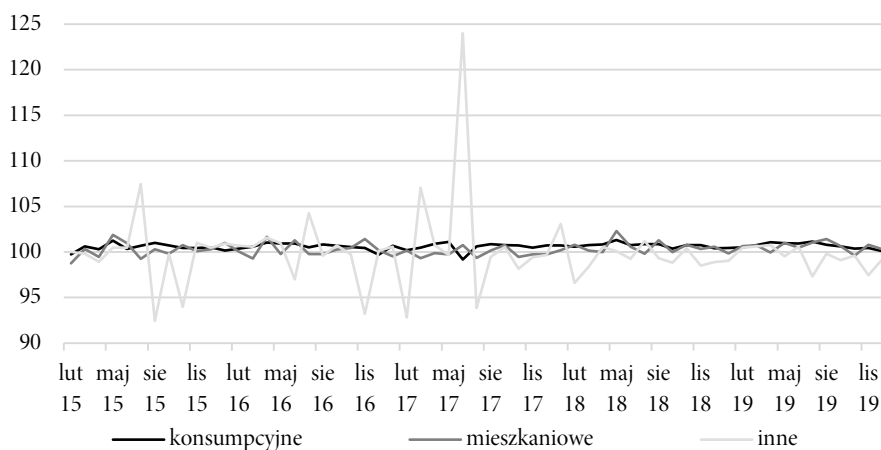
Wśród należności od gospodarstw domowych w niniejszych badaniach uwzględniono kredyty konsumpcyjne, mieszkaniowe oraz inne. W przypadku ich kształtowania się w poszczególnych miesiącach lat 2015–2019 zaobserwowano tendencje rosnące, co jest zgodne ze ścieżką zmian należności ogółem od gospodarstw domowych. Największą wartością, a tym samym największym udziałem w należnościach ogółem, charakteryzowały się należności mieszkaniowe. Jest to zrozumiałe ze względu na charakter przedmiotu kredytowania. Nieruchomości mieszkaniowe charakteryzuje wysoka wartość, co ma wpływ na długi, sięgający często kilkudziesięciu lat okres kredytowania. Drugą co do wartości należności, wartość osiągnęły należności konsumpcyjne, a trzecią inne kategorie kredytów. Najszybszy wzrost wartości należności zaobserwowano w przypadku należności mieszkaniowych, z 368,8 mld zł w styczniu 2015 r. do 442,9 mld zł w grudniu 2019 r., w przypadku konsumpcyjnych z 138,3 mld zł w styczniu 2015 r. do 198,6 mld zł w grudniu 2019 r., a innych z 10,2 mld zł w styczniu 2015 r. do 9,6 mld zł w grudniu 2019 r.

Na rysunku 26 przedstawiono dynamikę należności od gospodarstw domowych według ich rodzaju w Polsce w latach 2015–2019 (dane miesięczne).

Dynamika należności od gospodarstw domowych różniła się zależności od ich rodzaju. Bardziej wygładzone, zbliżone wahania zaobserwowano w przypadku należności konsumpcyjnych niż mieszkaniowych. Inne należności charakteryzowały się zarówno większymi spadkami, jak i wzrostami. Większą wrażliwością w badanym okresie charakteryzowały więc inne niż konsumpcyjne oraz mieszkaniowe należności od gospodarstw domowych.

Rysunek 26.

Dynamika należności od gospodarstw domowych według rodzaju w Polsce w latach 2015–2019 (dane miesięczne)

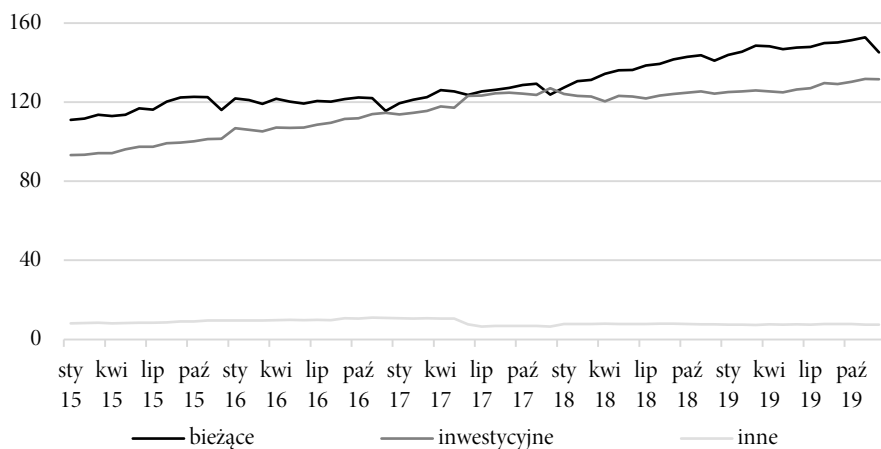

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

Na rysunku 27 przedstawiono wartość należności od przedsiębiorstw niefinansowych według ich rodzaju w Polsce w latach 2015–2019 (dane miesięczne).

Rysunek 27.

Wartość należności od przedsiębiorstw niefinansowych według rodzaju w Polsce w latach 2015–2019 (mld zł, dane miesięczne)

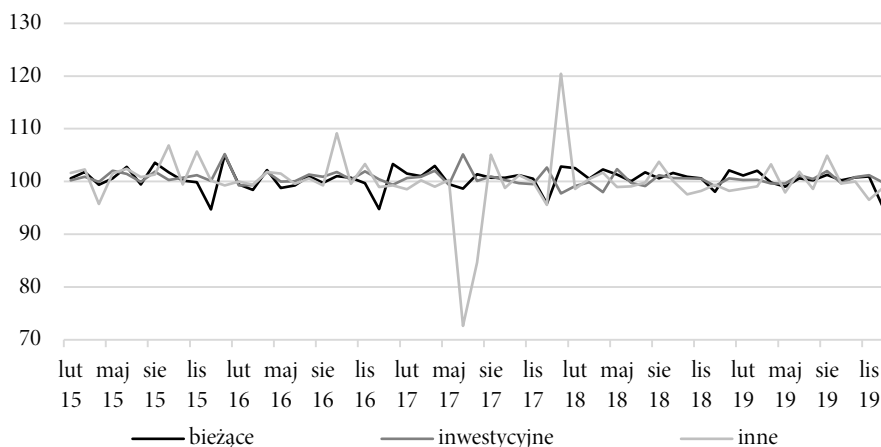
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

Kredyty dla przedsiębiorstw niefinansowych stanowiły drugą co do udziału kategorię kredytów w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego (ok. 1/3). W analizie należności

od przedsiębiorstw wyróżniono należności na bieżącą działalność, inwestycyjne oraz inne. Istotne zmiany w ich wartości zaszły w należnościach bieżących oraz inwestycyjnych. Do maja 2017 r. wartość należności o charakterze bieżącym przewyższała wartość należności inwestycyjnych, co świadczyło o większej skali finansowania krótkookresowych, bieżących działań za pomocą kredytów niż długookresowych działań inwestycyjnych. Z czasem jednak różnica między nimi zaczęła się zmniejszać. W 2017 r. wartości tych należności kształtowały się na podobnym poziomie, po czym od początku 2018 r. wartość należności bieżących przewyższyła wartość należności inwestycyjnych, a rozpiętość między nimi zaczęła ponownie rosnąć. Choć pod koniec 2019 r. wartość należności związanych z bieżącą działalnością uległa spadkowi, co stanowiło pierwszy symptom pandemii COVID-19 i pogorszenia sytuacji światowej gospodarki. Inne należności od przedsiębiorstw osiągały w całym badanym okresie najniższy udział w należnościach tego sektora. Wartość należności bieżących wzrosła z 111 mld zł w styczniu 2015 r. do 145,2 mld zł w grudniu 2019 r., inwestycyjnych z 93,2 mld zł w styczniu 2015 r. do 131,5 mld zł w grudniu 2019 r., a innych należności z 8,1 mld zł w styczniu 2015 r. do 7,4 mld zł w grudniu 2019 r. Największy wzrost nastąpił w segmencie kredytów operacyjnych oraz inwestycyjnych. Jak wskazuje ZBP, przyczyną zwiększonego zainteresowania kredytami operacyjnymi w sektorze MSP było pogorszenie kondycji finansowej i konieczność dofinansowania z zewnętrznych źródeł (ZBP, 2019, s. 8) (rysunek 28).

Rysunek 28.

Dynamika należności od przedsiębiorstw niefinansowych według rodzaju w Polsce w latach 2015–2019 (dane miesięczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

Dynamika należności od przedsiębiorstw również ulegała częstym wahaniom w przypadku wszystkich ich kategorii. Największe jednak, podobnie, jak w przypadku gospodarstw domowych, zaobserwowano w odniesieniu do innych należności.

Podsumowując, zaostrzenie wymogów kapitałowych oraz obciążeń finansowych rozpoczęło się w 2015 r., co wywołało skutki w kolejnych latach w postaci obniżenia rentow-

ności sektora bankowego w Polsce. W latach 2015–2019 towarzyszyło temu osłabienie akcji kredytowej banków wobec sektora niefinansowego, na co wskazała dodatnia, lecz malejąca dynamika kredytów udzielanych podmiotom sektora niefinansowego. Udział kredytów dla gospodarstw domowych stanowił większość w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego. Jednocześnie, w latach 2015–2019 następował wzrost wartości udzielanych kredytów gospodarstwom domowym. Jego dynamika była wyższa niż w przypadku przedsiębiorstw niefinansowych. W przypadku wszystkich rodzajów kredytów, zarówno dla gospodarstw domowych, jak i przedsiębiorstw, zaobserwowano wahania wartości, największe jednak w przypadku obu podmiotów w odniesieniu do innych kategorii należności.

5.2. Akcja kredytowa banków w UE

Sektory finansowe odgrywają ważną rolę we współczesnych gospodarkach, ponieważ tak jak wspomniano wcześniej, zapewniają pośrednictwo finansowe, tj. zajmują się przekazywaniem środków finansowych od oszczędzających do inwestorów. Solidny i sprawnie działający sektor finansowy sprzyja gromadzeniu oszczędności i umożliwia przeznaczenie ich na najbardziej produktywne inwestycje, tym samym wspiera innowacje i przyczynia się do wzrostu gospodarczego. Banki są najważniejszymi pośrednikami finansowymi we wszystkich krajach w UE.

Powstanie sektora bankowego w UE jako nowego elementu w architekturze międzynarodowego systemu pośrednictwa finansowego stanowi zwińczenie długotrwałego procesu zapoczątkowanego w 1992 r., kiedy to na mocy traktatu z Maastricht ustalono porządek instytucjonalny ESBC, a w maju 1998 r. Rada Europejska zdecydowała, że 11 państw członkowskich Unii Europejskiej spełniło warunki niezbędne do wprowadzenia euro. Wtedy to bowiem utworzono EBC i ESBC, które otrzymały mandat do utrzymania stabilności cen i ochrony wiarygodności euro we wszystkich państwach członkowskich wspólnego obszaru płatniczego. Przejęcie przez ESBC funkcji banku centralnego oparto na założeniu, że w miarę upływu czasu euro wprowadzą wszystkie kraje UE (Cichy i Puszer, 2016, s. 3). W tym właśnie rozumieniu, zgodnie z nomenklaturą EBC prezentowane są dane dotyczące europejskiego sektora bankowego. W 2019 r. obchodzono dwudziestą rocznicę wprowadzenia wspólnej waluty. Obecnie euro jest oficjalną walutą w 19 spośród 27 państw członkowskich UE.

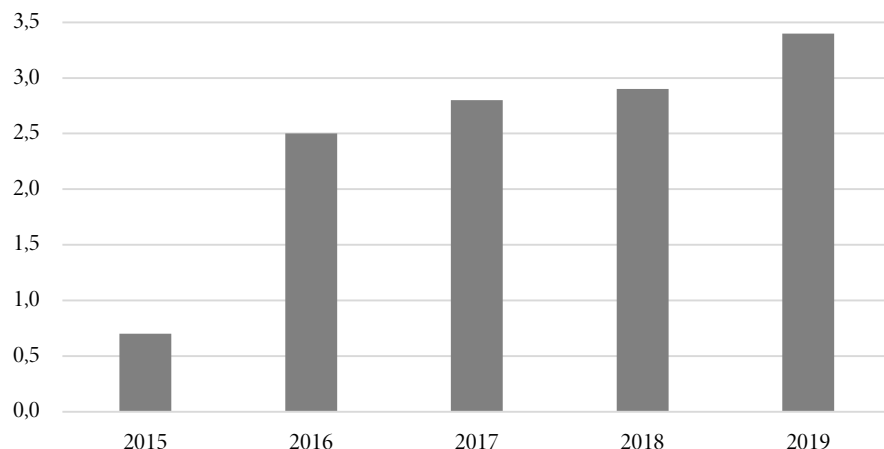
W latach 2015–2019 kredyty udzielone sektorowi niefinansowemu oraz wchodzących w jego skład — kredytów dla gospodarstw domowych oraz kredytów dla przedsiębiorstw wykazywały w sektorach bankowych UE tendencję wzrostową. Zarówno w ujęciu całkowitej wartości tego portfela, jak i każdej z w. w. składowych. Działo się to w otoczeniu sprzyjających czynników, takich jak wzrost gospodarczy oraz historycznie najniższe stopy procentowe, których wartość w niektórych krajach europejskich przyjmowała ujemne poziomy. W badanym okresie zaobserwowano coroczny wzrost dynamiki udzielanych sektorowi niefinansowemu kredytów. Obrazują to dane przedstawione na rysunku 29.

W badanym okresie zaobserwowano wzrost wolumenu kredytów udzielanych dla sektora niefinansowego. Zagregowana wartość kredytów dla sektora niefinansowego w 2018 r. wzrosła o 2,9% w stosunku do 2017 r. W 2017 r. analogicznie wynosił on 2,8%, a w 2016 —

2,5%. Najmniejszy wzrost zaobserwowano w 2015 r., gdy wyniósł on 0,7%. Największy występował natomiast w 2019 r. i wyniósł 3,4%.

Rysunek 29.

Dynamika wartości udzielanych kredytów dla sektora niefinansowego w strefie euro (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC.

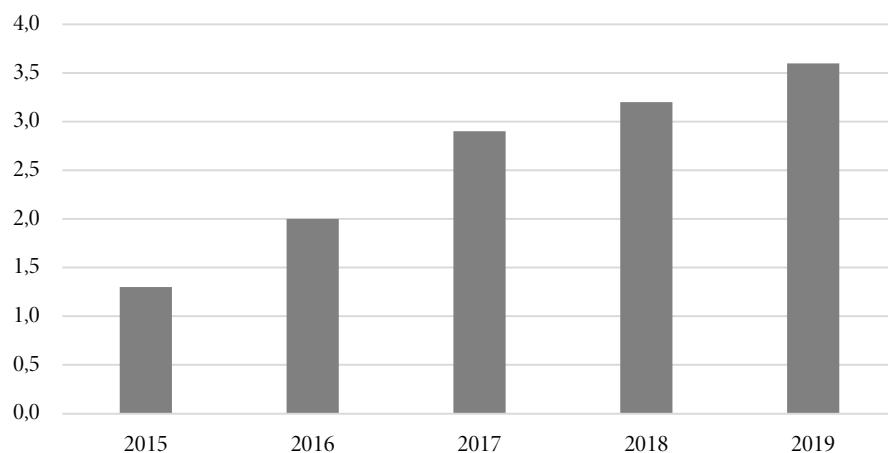
Jak wspomniano, oprócz wzrostu nominalnej wartości udzielanych kredytów dla sektora niefinansowego, rosła również dynamika jego składowych. W całej strefie euro w 2018 r. odnotowano przeciętny roczny wzrost wartości udzielonych kredytów wyniósł 3,2%, podczas gdy w 2015 r. ten wzrost wynosił 1,3%. Rok 2019 był pod tym względem rekordowy, gdyż odnotowano wzrost na poziomie 3,6%. W całym badanym okresie można było zaobserwować stałą tendencję wzrostową.

Na rysunku 30 przedstawiono dynamikę wartości udzielonych kredytów dla gospodarstw domowych.

Dynamika zmian wartości kredytów udzielanych gospodarstwom domowym w poszczególnych krajach UE (również spoza strefy euro) kształtowała się w sposób zróżnicowany. Zagregowane wartości były dodatnie, jednakże występowały sektory bankowe, w przypadku których następował coroczny spadek wartości udzielanych kredytów dla gospodarstw domowych. Takimi przykładami były między innymi Grecja i Cypr. W tych krajach dynamika w ujęciu rok do roku była w badanym okresie ujemna. Największe wzrosty odnotowały przede wszystkim kraje rozwijające się i zarazem należące do krajów Europy Środkowo-Wschodniej, takie jak Litwa, Estonia, Bułgaria, Czechy i Słowacja. Spośród w. w. państw Słowacja była również tym krajem, w którym przyrosty były największe spośród wszystkich krajów europejskich. Wzrost wartości kredytów udzielanych gospodarstwom domowym w tym kraju w 2016 r. wynosił 13,3% w stosunku do 2015 r. W 2018 r. wskaźnik ten wyniósł 10,8% a w 2019 r. utrzymał nadal bardzo wysoką tendencję wzrostową i wyniósł 8,6%.

Rysunek 30.

Dynamika wartości udzielanych kredytów dla gospodarstw domowych w strefie euro (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC.

Dynamika wartości kredytów udzielanych gospodarstwom domowym w poszczególnych krajach europejskich została przedstawiono w tabeli 18.

Tabela 18.

Dynamika wartości kredytów dla gospodarstw domowych rok do roku (%)

Kraj	2015	2016	2017	2018	2019
Austria	1,9	3,1	3,1	3,9	4,3
Belgia	4,3	5,1	5,0	5,7	7,1
Bułgaria	-0,1	4,2	8,9	9,1	10,6
Chorwacja	-1,8	0,6	4,8	5,8	7,5
Cypr	-1,0	-0,9	0,0	-0,2	-0,2
Czechy	6,9	8,3	8,4	7,9	6,6
Dania	0,8	1,0	0,4	1,3	1,8
Estonia	3,9	5,3	7,0	6,6	6,4
Finlandia	2,6	2,5	2,7	2,2	2,9
Francja	3,5	4,4	6,0	5,6	6,4
Grecja	-2,9	-2,8	-2,0	-2,2	-2,8
Hiszpania	-2,2	-1,2	-0,5	0,4	0,3
Holandia	-1,0	-0,6	0,0	0,3	0,5
Litwa	4,9	8,2	7,6	8,6	7,0
Luksemburg	4,8	4,1	7,8	7,3	2,5

Kraj	2015	2016	2017	2018	2019
Łotwa	-2,5	0,6	0,6	0,7	0,9
Malta	6,5	5,0	6,5	7,6	8,9
Niemcy	2,8	2,8	3,2	3,9	4,4
Polska	5,2	3,9	6,4	5,6	6,6
Portugalia	-2,6	-1,7	-0,3	0,9	1,2
Rumunia	1,3	7,7	10,5	9,6	5,4
Słowacja	13,1	13,3	12,4	10,8	8,6
Słowenia	0,6	4,9	7,2	6,8	6,1
Węgry	-12,0	-0,1	2,6	7,3	16,5
Włochy	0,7	1,9	2,8	2,6	2,5

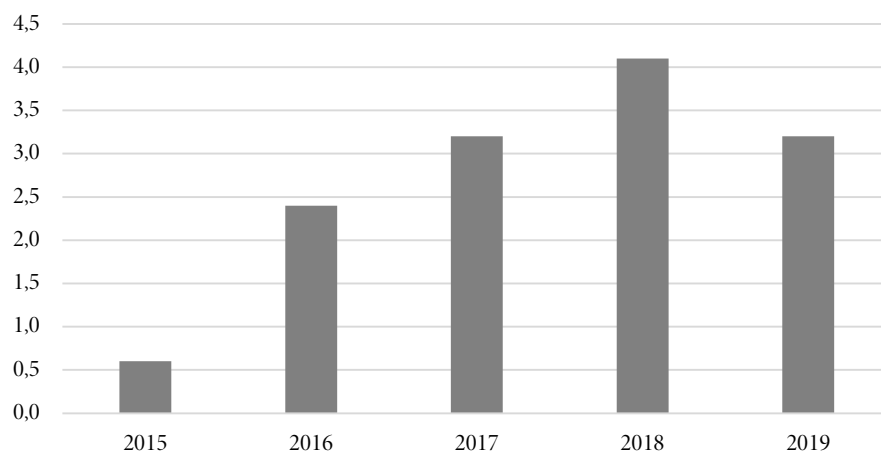
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC.

W krajach Europy Zachodniej również zaobserwowano występowanie w głównej mierze tendencji wzrostowych. Ich wartości nie były jednak tak wysokie, jak w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Najwyższe poziomy z tej grupy państw notowała między innymi Francja, Luksemburg i Malta. W 2017 r. w Luksemburgu zanotowano przykładowo 7,8% wzrost wartości udzielanych kredytów dla gospodarstw domowych w ujęciu rok do roku.

Tendencje zagregowanej wartości kredytów udzielanych przedsiębiorstwom niefinansowym kształtowały się podobnie do dynamiki kredytów udzielanych gospodarstwom domowym. Na rysunku 31 przedstawiono dynamikę wartości kredytów udzielanych przedsiębiorstwom niefinansowym w strefie euro.

Rysunek 31.

Dynamika wartości udzielanych kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych w strefie euro (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC.

W badanym okresie zaobserwowano wzrost wartości udzielanych kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych w strefie euro. W 2019 r. wynosiła ona 3,2% w stosunku do 2018 r. Odpowiednio w 2018 r. — 4,1%, 2017 r. 3,1%, w roku 2016 — 2,4%, w 2015 r. — 0,6%.

Kształtowanie się zmian wartości udzielanych kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych w poszczególnych sektorach bankowych UE przedstawiono w tabeli 19.

Tabela 19.

Dynamika udzielonych wartości kredytów dla przedsiębiorstw w krajach UE w latach 2015–2019 (%)

Kraj	2015	2016	2017	2018	2019
Austria	0,7	2,0	4,5	8,0	7,0
Belgia	3,8	6,9	6,5	9,5	7,4
Bułgaria	-0,1	2,2	4,8	8,6	7,6
Chorwacja	-3,2	1,5	5,0	2,2	4,4
Cypr	-0,8	0,8	-8,0	0,3	2,3
Czechy	6,4	8,0	6,1	6,2	4,0
Dania	-0,1	3,1	1,1	4,1	3,4
Estonia	6,2	6,6	5,5	4,0	2,9
Finlandia	5,2	4,5	4,2	7,7	7,2
Francja	3,3	5,3	6,6	6,4	5,6
Grecja	-1,2	-0,2	0,0	3,9	1,8
Hiszpania	-1,2	-0,8	0,2	-1,9	0,0
Holandia	-3,4	-0,1	-0,6	-0,8	-0,9
Litwa	3,3	9,8	5,4	5,1	-0,7
Luksemburg	7,5	12,0	3,2	3,5	4,9
Łotwa	1,1	5,9	2,1	3,6	-0,7
Malta	-10,3	7,3	14,8	3,6	2,3
Niemcy	0,8	3,5	4,2	6,5	5,8
Polska	7,9	5,1	8,6	6,7	2,9
Portugalia	-1,1	-1,4	-0,3	2,2	-0,9
Rumunia	-1,6	2,9	7,9	7,7	4,1
Słowacja	7,3	4,2	7,8	8,2	4,4
Słowenia	-7,6	0,4	1,9	1,5	2,7
Szwecja	3,7	4,6	5,7	6,1	3,6
Węgry	-7,1	4,9	10,2	13,6	14,1
Włochy	-0,5	0,3	0,4	1,3	-1,8
Wielka Brytania	-0,3	3,2	3,7	2,5	2,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC.

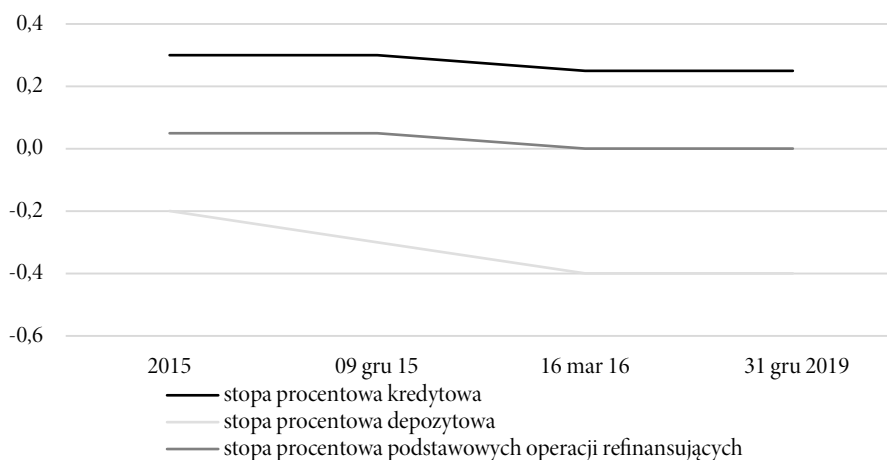
W przypadku dynamiki wartości kredytów dla przedsiębiorstw nie zaobserwowano tak zdecydowanie zaznaczonej tendencji dla poszczególnych regionów Europy. Największe jednoroczne wzrosty zanotowano w 2018 r. na Węgrzech (wyniósł on 13,6% w stosunku do 2017 r.). Na Malcie w 2017 r. wartość tego wskaźnika wyniosła 14,8%. Większość krajów zwiększała w badanym okresie wartość udzielanych kredytów dla przedsiębiorstw. Pojedyncze spadki w stosunku do roku poprzedniego występowały w znaczącej liczbie krajów. Jedynie w Holandii notowano co roku ujemne wartości.

5.3. Kredyty dla sektora niefinansowego a stopy procentowe oraz PKB w UE

Wzrosty zagregowanej wartości kredytów dla sektora niefinansowego, jak i jego składowych, tak jak wspomniano miały miejsce w okresie pozytywnie oddziałujących stóp procentowych oraz wzrostu gospodarczego. Na rysunku 32 zaprezentowano kształtowanie się głównych stóp procentowych EBC w latach 2015–2019.

Rysunek 32.

Poziom stóp procentowych EBC w latach 2015–2019 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC.

Począwszy od 2015 r. następował spadek wszystkich trzech głównych stóp procentowych EBC. Z punktu widzenia kredytobiorców było to bardzo pozytywne zjawisko będące zarazem stymulantem do większego zadłużania się. Koszt pozyskania kapitału z banków w takiej sytuacji malał. Dwie główne daty, które miały znaczenie dla kształtowania się stóp procentowych w Europie, to: 9 grudnia 2015 r. oraz 16 marca 2016 r. W tym okresie nastąpiły kolejne obniżki obowiązujących stóp procentowych. Dotyczyły one zarówno stopy kredytowej, depozytowej, jak i podstawowych operacji refinansujących.

W badanym okresie można było również zaobserwować stale rosnącą wartość PKB generowanego zarówno przez kraje należące do strefy euro, jak i kraje Unii Europejskiej, co było drugim z głównych czynników stymulujących rozwój zarówno przedsiębiorstw, jak i gospodarstw domowych. W omawianym aspekcie przyczyniające się do wielkości zaciąganych przez nie kredytów. W badanym okresie wartość PKB krajów Unii Europejskiej wzrosła z poziomu 10534 bln euro do poziomu 15869 bln euro na koniec 2018 r. W strefie euro utrzymywała się podobna tendencja i na koniec 2018 r. wartość PKB dla tych krajów wyniosła 11569 bln euro podczas gdy na koniec 2015 r. ich wartość wynosiła 10534 bln euro.

Kolejnym wskaźnikiem obrazującym sytuację w krajach UE w kontekście działalności kredytowej na rzecz sektora niefinansowego jest wielkość udzielanych kredytów do wartości PKB w danym kraju. Kształtowanie się wysokości zadłużenia w postaci kredytów dla gospodarstw domowych w poszczególnych sektorach bankowych UE w odniesieniu do wartości PKB danego kraju zaprezentowano w tabeli 20.

Tabela 20.

Udział kredytów dla gospodarstw domowych w PKB (%)

Kraj	2015	2016	2017	2018
Austria	50,9	51,4	50,4	49,6
Belgia	59,2	59,4	60,2	60,1
Bułgaria	23,8	23,2	22,9	23,0
Chorwacja	38,4	35,1	34,1	34,1
Cypr	127,7	118,8	107,1	97,0
Czechy	30,2	31,2	31,6	32,2
Dania	128,6	127,9	126,6	124,9
Estonia	39,7	40,1	39,4	38,4
Finlandia	66,6	67,0	67,0	65,0
Francja	56,1	57,2	58,6	60,0
Grecja	61,9	60,0	56,2	56,5
Hiszpania	67,9	64,5	61,1	59,0
Holandia	110,6	108,6	105,5	103,4
Litwa	22,2	22,8	22,4	22,8
Luksemburg	62,7	64,6	66,9	65,8
Łotwa	24,5	23,7	22,2	21,1
Malta	52,4	51,0	49,4	49,2
Niemcy	53,2	52,9	52,7	53,6
Polska	36,0	36,6	34,9	35,1
Portugalia	76,7	72,1	68,9	66,4
Rumunia	17,5	16,7	16,2	15,8

Kraj	2015	2016	2017	2018
Słowacja	34,9	38,2	40,8	42,4
Słowenia	27,6	27,4	27,1	27,0
Szwecja	83,5	86,2	88,2	87,9
Węgry	21,3	20,3	18,8	17,7
Włochy	41,9	41,3	41,1	40,8
Wielka Brytania	85,2	86,1	86,0	83,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC.

Średnia wartość dla krajów strefy euro wynosiła w 2015 r. 58,8%, podczas gdy na koniec 2017 r. relacja kredytów udzielonych gospodarstwom domowym w stosunku do PKB ukształtowała się na poziomie 58,1%. Największe jednostkowe wartości udziału kredytów dla gospodarstw domowych zanotowano na Cyprze w Danii i Holandii. Wynosiły one tam odpowiednio 127,7%, 128,6% i 110,6% w 2015 r. Z każdym kolejnym rokiem ich udział spadał. Mimo tego na koniec 2018 r. nadal w tych samych krajach notowano ich największy udział spośród wszystkich krajów w UE. Najmniejszy udział wartości kredytów dla gospodarstw domowych w PKB na koniec 2018 r. miał miejsce w Rumunii (16,2%) i na Węgrzech (18,8%). Udział kredytów dla gospodarstw domowych do PKB w Polsce kształtował się w badanym okresie na poziomie od 36,0% w 2015 r. do 35,1% w 2019 r. Świadczy to o niższej finansyzacji gospodarstw domowych niż omawiana średnia w strefie euro. W związku z tym, że do przejawów które wskazują na rozwój finansyzacji w przypadku gospodarstw domowych należą: rosnące zadłużenie oraz zmiany w strukturze aktywów posiadanych przez te podmioty (Ostrowska i Dondalski, 2020, s. 106), tak w przypadku polskiego sektora bankowego można stwierdzić brak wyraźnej tendencji w badanym okresie. Polska należy do krajów, które charakteryzują się średnim poziomem zarówno zadłużenia gospodarstw domowych, jak i wartością aktywów finansowych i udziałem poszczególnych jego składników w aktywach finansowych ogółem spośród wybranych krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Na tle Europy Zachodniej sytuacja kształtowała się odmiennie, uzyskując jedne z najniższych poziomów.

W odniesieniu do kredytów udzielonych przedsiębiorstwom niefinansowym i ich udziału w PKB danego kraju ustalono, że był on znacząco wyższy niż wartości przyjmowane w odniesieniu do gospodarstw domowych. W tabeli 21 zaprezentowano procentowy udział wartości kredytów udzielonych przedsiębiorstwom niefinansowym w poszczególnych sektorach bankowych UE.

Średnia procentowa wartość kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych w stosunku do PKB w strefie euro wynosiła na koniec 2015 r. 112,5%, w 2016 r. 112,3%, natomiast na koniec 2017 r. 109,8%. W Luksemburgu na koniec 2018 r. poziom tego wskaźnika wynosił 346,6%. Były to zarazem najwyższe poziomy spośród wszystkich krajów EU. Najwyższą w badanym okresie wartość zaobserwowano w Luksemburgu na koniec 2015 r. Wówczas to procentowy udział kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych w PKB wyniósł 353,3%.

Kraje, w których występowały najniższe wartości z notowanych to Rumunia i Litwa. Wynosiły one odpowiednio 35,8% i 41,9% na koniec 2018 r.

Tabela 21.

Udział kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych w PKB (%)

Kraj	2015	2016	2017	2018
Austria	73,2	72,3	71,6	71,4
Belgia	118,2	136,6	126,1	118,8
Bułgaria	85,7	81,5	76,4	72,0
Chorwacja	73,4	69,0	63,7	59,9
Cypr	220,6	212,7	198,6	184,6
Czechy	49,3	48,9	48,7	50,1
Dania	85,4	83,9	82,7	83,7
Estonia	73,3	72,3	68,3	63,1
Finlandia	88,3	83,4	80,8	77,9
Francja	86,7	86,7	86,9	88,9
Grecja	66,1	65,1	61,3	58,8
Hiszpania	87,7	83,0	78,6	74,6
Holandia	152,2	150,4	143,1	139,3
Litwa	33,0	33,7	258,5	241,6
Luksemburg	274,5	247,1	258,5	241,6
Łotwa	55,9	56,9	54,5	49,4
Malta	82,2	84,3	82,0	80,2
Niemcy	44,3	44,9	46,7	48,5
Polska	42,9	44,9	41,6	40,9
Portugalia	102,2	96,5	93,0	88,7
Rumunia	40,7	37,0	34,8	31,6
Słowacja	45,9	51,0	53,2	48,7
Słowenia	59,7	53,8	49,1	45,7
Szwecja	108,8	106,6	111,4	114,3
Węgry	62,2	56,5	51,4	51,5
Włochy	73,6	70,8	68,4	66,9
Wielka Brytania	116,3	123,4	120,2	114,6

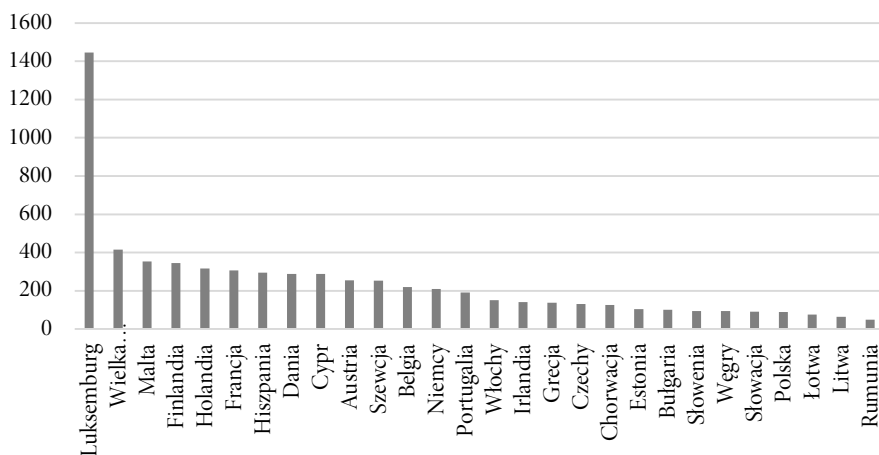
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC.

Udziały kredytów dla sektora niefinansowego, jak i jego składowe mają również swoje odzwierciedlenie w aktywach, które posiadają sektory bankowe poszczególnych krajów. Ich

udział w PKB danego kraju obrazuje poziom ubankowienia poszczególnych gospodarek. Na rysunku 33 ukazano relację aktywów sektorów bankowych do PKB w poszczególnych krajach UE.

Rysunek 33.

Relacja wartości aktywów sektora bankowego do PKB w poszczególnych krajach UE w 2018 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP.

Największy stosunek ogólnej wielkości aktywów sektora bankowego do PKB danego kraju wystąpił na koniec 2018 r. w Luksemburgu i wyniósł 1446%. Świadczy to o wysokim udziale zgromadzonych przez sektor bankowy Luksemburga aktywów w odniesieniu do wielkości gospodarki kraju. W tym przypadku można było zauważyć sytuację, w której na niewielkiej wielkości gospodarkę przypada bardzo duża wartość aktywów działających w tym kraju banków. Najniższy poziom w UE zanotowano w Rumunii. Wynosił on zaledwie 49%. Tak jak zaobserwowano, uzyskiwane wartości w tym zakresie pokrywały się również z opisywanymi wcześniej wartościami udzielanych kredytów dla gospodarstw domowych i przedsiębiorstw niefinansowych w tych krajach na tle innych krajów UE. Sektor bankowy w Polsce posiadał również jedną z najniższych wartości posiadanych aktywów w stosunku do PKB kraju. Wynosił on 89%. Świadczy to o dużym potencjale wzrostowym i długim horyzoncie rozwoju. Banki w Polsce generują zysk głównie z odsetek od oferowanych produktów. Na koniec 2018 r. stanowiły one 69% wartości całkowitej, podczas gdy średnia dla UE w tej kategorii wynosiła 63%, a dla banków Europy Środkowo-Wschodniej 65%. Kolejnym elementem składowym zysku były dochody z prowizji i opłat (21%) oraz z działalności handlowej (6%) (NBP, 2019c, s. 98). Udział prowizji i opłat oraz z działalności handlowej w zysku polskiego sektora bankowego kształtował się ponadto na niższym poziomie niż w większości krajów UE, przede wszystkim strefy euro (ZBP, 2019, s. 32).

6. Sektor bankowy w Polsce i UE w okresie pandemii COVID-19

6.1. Zmiany akcji kredytowej wobec sektora niefinansowego w Polsce

Słabnąca w ostatnich latach rentowność sektora bankowego, co zostało przeanalizowane w poprzednich rozdziałach niniejszej monografii, wynikała głównie ze zwiększenia wymogów kapitałowych oraz wprowadzania nowych i zaostrzania już istniejących obciążeń podatkowo-składkowych oraz niskich stóp procentowych. Nikt jednak nie przewidział kolejnego wyzwania, przed którym został postawiony sektor bankowy, a mianowicie wybuchu pandemii COVID-19, której źródło, w odróżnieniu od ostatniego kryzysu z roku 2008, miało miejsce nie w systemie finansowym, czy w gospodarce, ale zupełnie poza nimi – w sferze biologicznej. Pierwsze przypadki zachorowań na COVID-19 odnotowano w chińskim mieście Wuhan już w grudniu 2019 r., a 11 marca 2020 r. WHO ogłosiła na całym świecie stan pandemii. Wprowadzane w jej wyniku obostrzenia rządowe wpłynęły na funkcjonowanie podmiotów sfery realnej, tj. przedsiębiorstw i gospodarstw domowych, a poprzez silne powiązanie z sektorem finansowym, również na sektor bankowy. Oddziaływanie to może przyjąć dwa podstawowe kierunki. Po pierwsze, pogorszenie sytuacji przedsiębiorstw oraz gospodarstw domowych może doprowadzić do załamania akcji kredytowej. Po drugie, w rezultacie osłabienia może ulec rentowność sektora bankowego. Rozwój pandemii COVID-19 oraz wspomniane obostrzenia wpłynęły zarówno na popyt na kredyty ze strony przedsiębiorstw i gospodarstw domowych, jak i na podaż kredytów ze strony sektora bankowego, co miało odzwierciedlenie w zmianach poziomu akcji kredytowej wobec sektora niefinansowego. Ze względu na heterogeniczność poszczególnych gospodarek UE, jak i sektorów bankowych, wpływ ten był zróżnicowany.

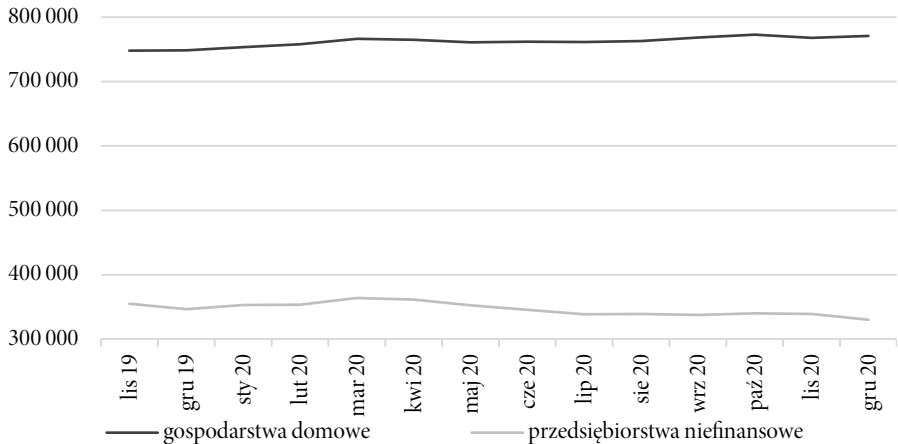
Wartość należności od gospodarstw domowych w badanym okresie w Polsce przewyższała ponad dwukrotnie wartość należności od przedsiębiorstw niefinansowych. W wartościach tych obserwowano niewielkie wahania. W rezultacie wartość należności od gospodarstw domowych wzrosła z poziomu 748,3 mld zł w grudniu 2019 r. do 770,9 mld zł w grudniu 2020 r., a wartość należności od przedsiębiorstw niefinansowych zmalała z poziomu 346,6 mld zł do 330 mld zł. Większy wpływ pandemii COVID-19 odnotowano

w przypadku kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych. Wskazuje się, że przyczyną tego mogą być dofinansowania przedsiębiorstw innymi środkami finansowymi, np. pozyskanymi w ramach tarczy antykryzysowej (rysunek 34).

Rysunek 34.

Wartość należności od gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (mln zł, dane miesięczne)

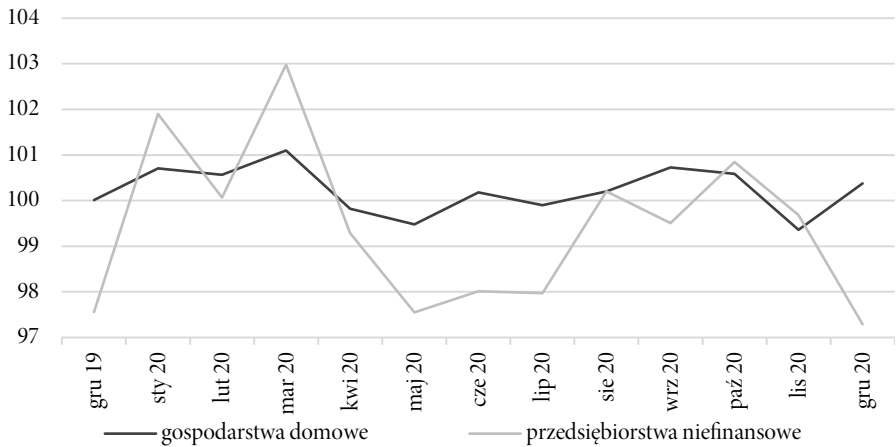

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP: https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/nal_zobow.html.

Bardziej szczegółowych informacji dostarcza analiza dynamiki należności od gospodarstw domowych oraz od przedsiębiorstw. W przypadku obu podmiotów następowały częste jej wahania. W pierwszych miesiącach 2020 r. dynamika kredytów dla przedsiębiorstw przewyższała dynamikę kredytów dla gospodarstw domowych, w przypadku których zaobserwowano dynamikę rosnącą. Pierwsze symptomy osłabienia dynamiki kredytów zarówno dla gospodarstw domowych, jak i przedsiębiorstw zaobserwowano w kwietniu 2020 r., co zbiega się z terminem wprowadzenia pierwszego *lockdownu* przez polski rząd. Spadek dynamiki był jednak większy w przypadku przedsiębiorstw niefinansowych i trwał on do sierpnia 2020 r. Po czym, po wahaniami dynamiki, od października 2020 r. nastąpił ponowny jej spadek, obserwowany także w kolejnych miesiącach tego roku. Przyczyną tego mogło być ponowne wprowadzenie obostrzeń ograniczających aktywność gospodarczą przedsiębiorstw w wielu branżach. Trend spadkowy w przypadku kredytów dla gospodarstw domowych trwał do czerwca 2020 r., po czym dynamika z powrotem przyjęła dodatnie wartości, a kolejny spadek nastąpił w listopadzie 2020 r. W kolejnym miesiącu dynamika ponownie wzrosła (rysunek 35).

Rysunek 35.

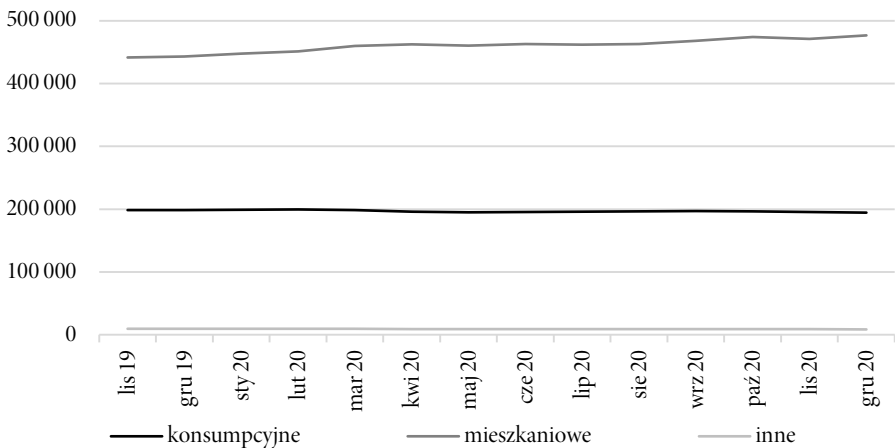
Dynamika należności od gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (dane miesięczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP: https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniężna_i_bankowa/nal_zobow.html.

Rysunek 36.

Wartość należności od gospodarstw domowych według rodzaju w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (mln zł, dane miesięczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP: https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniężna_i_bankowa/nal_zobow.html.

W przypadku poszczególnych rodzajów wartości należności od gospodarstw domowych nie odnotowano istotnych zmian. Największą wartością charakteryzowały się kredyty

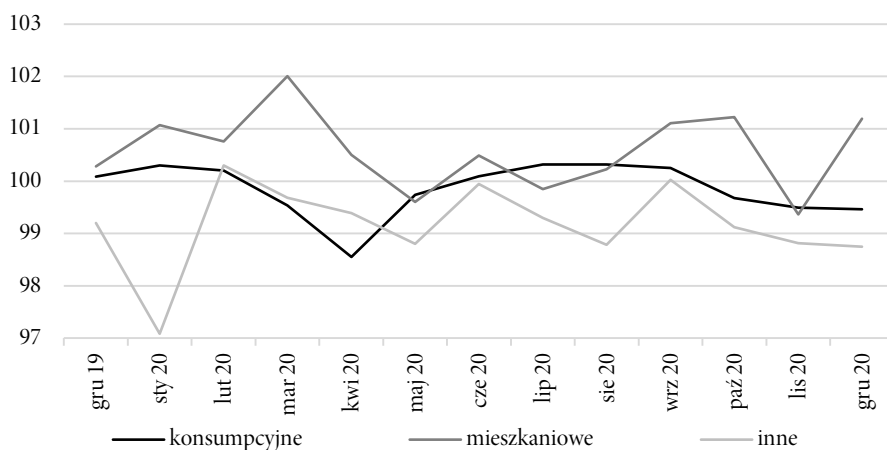
mieszkaniowe, co jest zrozumiałe ze względu na wysoką wartość przedmiotu kredytowania oraz długi okres kredytowania. Był to jedyne rodzaj kredytów dla gospodarstw domowych, których wartość wzrosła, z poziomu 443 mld zł w grudniu 2019 r. do 476,6 mld zł w grudniu 2020 r. W przypadku pozostałych rodzajów kredytów nastąpił spadek udzielonej wartości. Wartość kredytów konsumpcyjnych obniżyła się z poziomu 198,6 mld zł w grudniu 2019 r. do 194,5 mld zł w grudniu 2020 r., podobnie jak w przypadku innych kredytów z poziomu 9,6 mld zł do 8,7 mld zł. Inne kredyty były najbardziej wrażliwe na rozwój pandemii COVID-19 i wprowadzane obostrzenia. Wzrostowi wartości kredytów mieszkaniowych sprzyjał z kolei popyt ze strony gospodarstw domowych oraz dobra koniunktura na rynku nieruchomości (rysunek 36).

Największy wzrost dynamiki kredytów dla gospodarstw domowych zaobserwowano w przypadku kredytów mieszkaniowych. Ich dynamika w pierwszych trzech miesiącach 2020 r. była dodatnia i rosnąca, a po spadkach w kwietniu oraz maju tego roku, powróciła do rosnących wartości dodatnich. Ponowny spadek, do wartości ujemnych wystąpił w listopadzie 2020 r., po czym nastąpił ponowny wzrost. Była to więc kategoria kredytów najbardziej odporna na skutki pandemii COVID-19, co miało przełożenie na wzrost wartości tych kredytów w badanym okresie. Najmniejsze zmiany dynamiki odnotowano w przypadku kredytów konsumpcyjnych. Pomimo pogorszenia sytuacji gospodarstw domowych oraz nastrojów konsumpcyjnych, popyt na te kredyty utrzymywał się, jednak niewielki spadek ich dynamiki obserwowano już od lutego 2020 r. Największy spadek do wartości ujemnych zaobserwowano w kwietniu 2020 r., a od maja powolny wzrost i następnie niewielki spadek od października tego roku trwający do grudnia. Inne kredyty również charakteryzowały częste zmiany dynamiki. Największy spadek zanotowano w styczniu 2020 r., po czym w pozostałych miesiącach następowały kolejne wahania. Można stwierdzić, że kształtowały się one niezależnie od rozwoju pandemii COVID-19 (rysunek 37).

W przypadku poszczególnych rodzajów należności od przedsiębiorstw niefinansowych zaobserwowano istotne zmiany wyłącznie w odniesieniu do kredytów na bieżącą działalność, które charakteryzowały się widocznym spadkiem, z poziomu 145,2 mld zł w grudniu 2019 r. do 123,4 mld zł w grudniu 2020 r. Spadek zaobserwowano również w przypadku innych rodzajów kredytów, z 7,4 mld zł do 6,8 mld zł. Z kolei, wartość kredytów inwestycyjnych wzrosła z 194,1 mld zł do 199,8 mld zł. Najbardziej wrażliwe na zmiany w wyniku pandemii COVID-19 były kredyty na bieżącą działalność. Wy tłumaczyć to można zmniejszonym popytem ze strony przedsiębiorstw spowodowanym czasowym zamykaniem działalności oraz pozyskiwaniem środków z innych źródeł, np. rządowych. Z drugiej strony, banki zaostrzyły w tym czasie kryteria udzielania kredytów, w szczególności wobec sektora MSP, co również mogło przyczynić się na spadek wartości udzielonych kredytów (rysunek 38).

Rysunek 37.

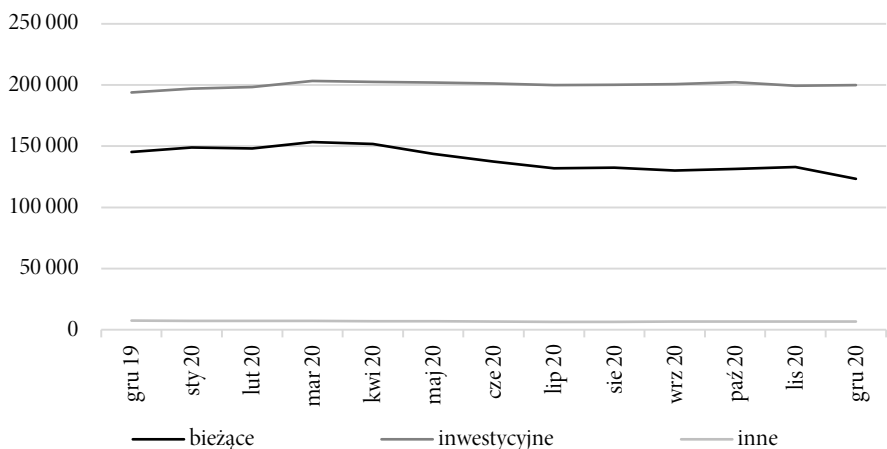
Dynamika należności od gospodarstw domowych według rodzaju w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (dane miesięczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP: https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/nal_zobow.html.

Rysunek 38.

Wartość należności od przedsiębiorstw niefinansowych według rodzaju w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (mln zł, dane miesięczne)

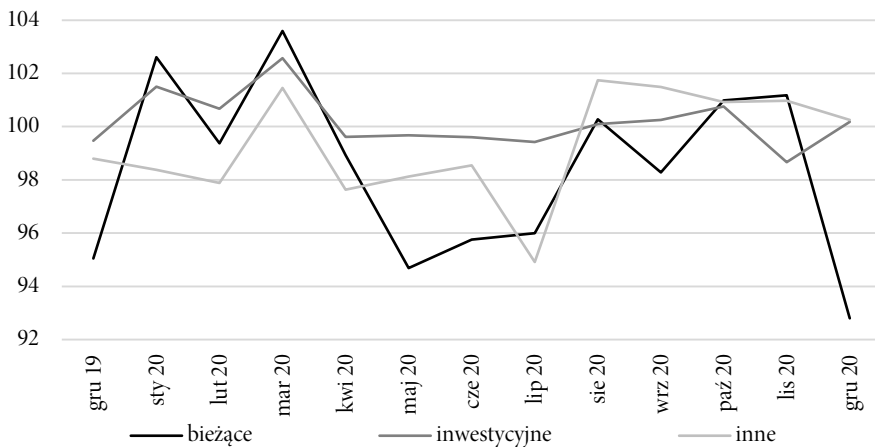
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP: https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/nal_zobow.html.

Największe zmiany dynamiki zaobserwowano w przypadku kredytów na bieżącą działalność. Po jej wahaniami w pierwszych miesiącach 2020 r. ich dynamika uległa nagłemu

obniżeniu w kwietniu 2020 r., po czym zaczęła wzrastać w kolejnych dwóch miesiącach, natomiast w sierpniu wzrosła, ulegając ponownym wahaniom. W przypadku tych kredytów w większości miesięcy 2020 r. odnotowano dynamikę ujemną. Podobnym wahaniam ulegały inne kredyty. Najbardziej odporne na skutki pandemii COVID-19 były kredyty inwestycyjne. W pierwszych miesiącach 2020 r. charakteryzowały się tendencją rosnącą, jednak od kwietnia tego roku nastąpiło obniżenie się ich dynamiki, po czym nastąpiła jej stabilizacja, aż do listopada 2020 r., w którym ponownie odnotowano największy spadek dynamiki (rysunek 39).

Rysunek 39.

Dynamika należności od przedsiębiorstw niefinansowych według rodzaju w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (dane miesięczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP: https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniężna_i_bankowa/nal_zobow.html.

Podsumowując, rozwój pandemii COVID-19 oraz wprowadzane obostrzenia rządowe hamujące aktywność gospodarczą wpłynęły na osłabienie akcji kredytowej wobec sektora niefinansowego w Polsce. Większe obniżenie dynamiki zaobserwowano w przypadku przedsiębiorstw w porównaniu do gospodarstw domowych. Najbardziej wrażliwe wśród kredytów dla gospodarstw domowych były kredyty konsumpcyjne, na co wskazują wahania ich dynamiki. Z kolei, wśród przedsiębiorstw największe zmiany zaobserwowano w przypadku kredytów na bieżącą działalność.

6.2. Akcja kredytowa wobec sektora niefinansowego w UE

Realny PKB strefy euro, który w pierwszym półroczu 2020 r. zmniejszył się o 15,0%, w trzecim kwartale wzrósł o 12,5%, czyli znacznie mocniej, niż przewidywano w projekcjach ekspertów EBC we wrześniu 2020 r. We wszystkich krajach strefy euro nastąpiła poprawa aktywności gospodarczej po załamaniu, do jakiego doszło w pierwszym półroczu 2020

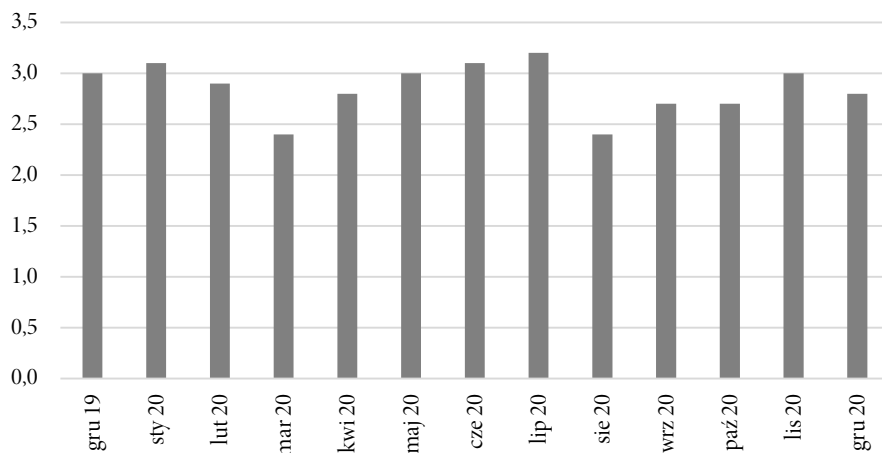
r., przy czym ożywienie było największe w krajach, które wcześniej doznały największego spadku. Wynik za III kwartał okazał się znacznie mocniejszy niż w scenariuszu bazowym projekcji eksperckich EBC z września 2020 r., który wskazywał 8,4%, a także lepszy niż w scenariuszu łagodnym tych projekcji, zakładającym wzrost o 9,4%. Jednak mimo silnego wzrostu aktywności w III kwartale 2020 r. wciąż nie udało się odrobić całego spadku: realny PKB w tym kwartale był o 4,4% niższy w porównaniu do IV kwartału 2019 r.

Oceniając wpływ pandemii na akcję kredytową wobec sektora niefinansowego w UE należy zwrócić uwagę na grupy kredytów kierowane do poszczególnych odbiorców wchodzących w skład tej kategorii. Pierwszą z nich są kredyty udzielane gospodarstwom domowym w strefie euro w 2020 r. Pokazują one, jak sytuacja pandemiczna wpłynęła na indywidualnych klientów sektora finansowego w Unii Europejskiej.

W przypadku kredytów udzielanych na krótki okres (do 1 roku), w okresie od grudnia 2019 r. do grudnia 2020 r. zaobserwowano spadek notowanych wartości. Na koniec grudnia 2019 r. gospodarstwa domowe zaciągnęły łącznie 3,0 bln EUR tego typu zobowiązań, podczas gdy w grudniu 2020 r wartość ta wynosiła 2,8 bln EUR. Oznacza to spadek o ponad 6%. Biorąc pod uwagę omawiane w poprzednich rozdziałach coroczne wzrosty ww. wartości stanowi to zdecydowaną zmianę trendu (patrz rysunek 40).

Rysunek 40.

Wolumeny nowych kredytów konsumpcyjnych udzielanych gospodarstwom domowym w strefie euro (bln EUR)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC: <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=REPORTS>.

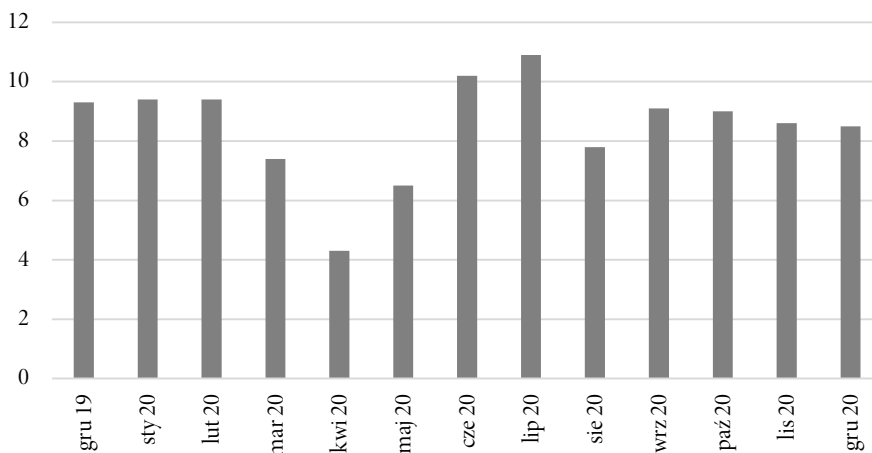
Analizując wpływ pandemii COVID-19 na wartość udzielanych kredytów konsumpcyjnych w poszczególnych miesiącach, należy zauważyć, iż największy spadek ich wolumenów odnotowano w marcu 2020 r. Ich wartość wyniosła wówczas 2,4 bln EUR, co stanowiło spadek o ponad 20% w porównaniu z grudniem 2019 r. Zaistniała sytuacja ma niewątpliwy związek z panującym w tym okresie *lockdownem* wprowadzonym w większości gospodarek

europiejskich. Kolejnym okresem, w którym zanotowano skokowy spadek poziomów był sierpień 2020 r. Wartość udzielonych zobowiązań wyniosła wówczas 2,4 bln EUR. Spadek odnotowany w tym przypadku wynosił ponad 20% w stosunku do wyjściowych wartości z grudnia 2019 r. Kredyty zaciągane na okres do 1 roku są zazwyczaj przeznaczone na finansowanie bieżących potrzeb konsumpcyjnych, dlatego też powodem spadku w omówionych powyżej miesiącach oprócz wspomnianego zamknięcia gospodarek europejskich mogło być również ograniczenie bieżących potrzeb konsumentów. Czas procesu kredytowego w przypadku tego typu zobowiązań jest zazwyczaj bardzo krótki, co powoduje że dane związane z wartościami udzielanych kredytów w danym okresie są efektem działań konsumentów i banków w bardzo zbliżonym czasie.

W przypadku kredytów konsumpcyjnych udzielanych gospodarstwom domowym na okres od 1 do 5 lat można zauważyć podobne tendencje, jak w omawianej wcześniej grupie kredytów zapadalnych w krótszym okresie (do 1 roku) (rysunek 41).

Rysunek 41.

Wolumeny nowych kredytów konsumpcyjnych udzielanych gospodarstwom domowym w strefie euro udzielonych na okres od 1 do 5 lat (bln EUR)

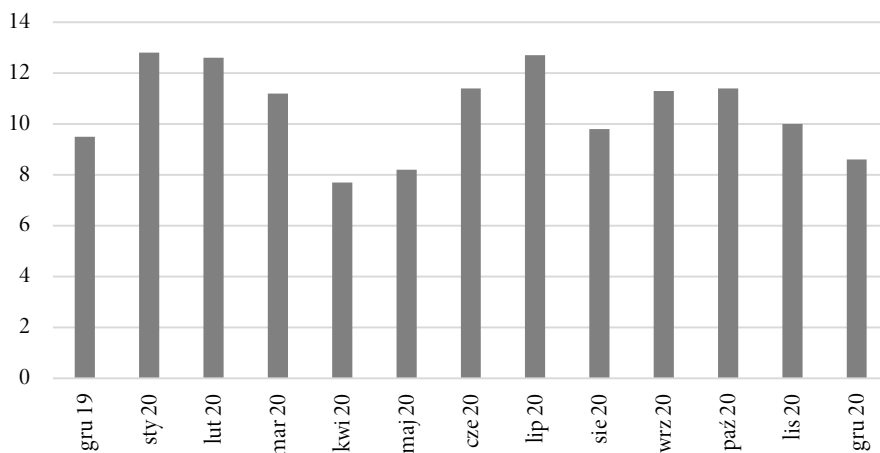
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC: <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=REPORTS>.

Obserwowane w tym przypadku spadki osiągały większe wartości. Największy miesięczny spadek wolumenów tego typu kredytów odnotowano również w marcu, kwietniu oraz sierpniu 2020 r. W porównaniu z poziomami notowanymi w grudniu 2019 r. spadek wynosił analogicznie 53% i 17%. Niewielkie przesunięcie obserwowanych spadków względem kredytów o krótszym okresie zapadalności można wytłumaczyć dłuższym procesem uzyskania tego typu zobowiązań przez klientów niż kredytów o krótszym okresie zapadalności.

Wolumeny nowych kredytów konsumpcyjnych udzielanych gospodarstwom domowym w strefie euro na okres powyżej 5 lat (bln EUR) kształtowały się w zbliżony sposób do poprzednio omawianych grup (rysunek 42).

Rysunek 42.

Wolumeny nowych kredytów konsumpcyjnych udzielanych gospodarstwom domowym w strefie euro udzielanych na okres powyżej 5 lat (bln EUR)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC: <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=REPORTS>.

W tym przypadku również zaobserwowano zarówno spadek notowanych wartości osiągniętych w grudniu 2020 r. w porównaniu do grudnia 2019 r. wynoszący 6%, jak i znaczące spadki wolumenów w okresie przełomu I i II kwartału 2020 r. oraz sierpnia 2020 r. Obserwując kredyty konsumpcyjne, niezależnie od okresu, na jaki zostały one udzielone, można zaobserwować znaczący wpływ pandemii COVID-19. Szczególną uwagę należy zwrócić na fakt, że we wszystkich poprzednio analizowanych latach następował coroczny wzrost łącznej wartości udzielanych kredytów dla gospodarstw domowych w strefie euro.

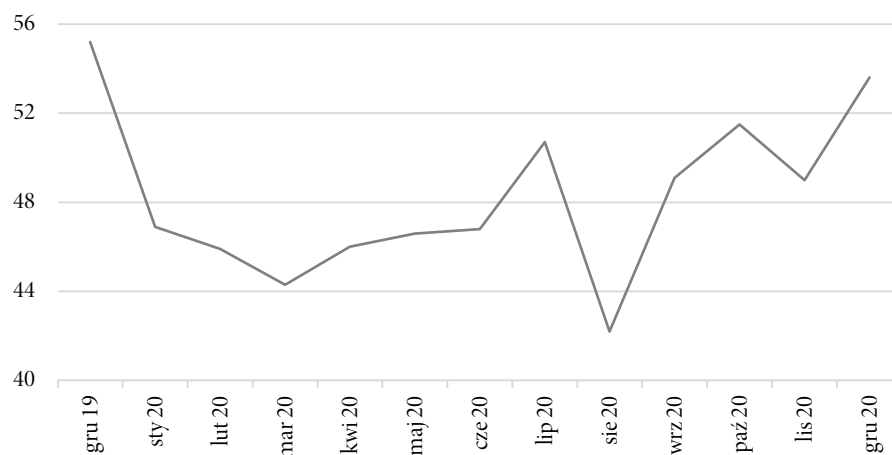
W przypadku kredytów zabezpieczonych na nieruchomościach mieszkaniowych udzielanych dla gospodarstw domowych również można zauważyć zmiany w kształtowaniu się ich wartości. W związku z tym, że kredyty, których głównym celem jest finansowanie zakupu nieruchomości mieszkaniowych są udzielane na okresy powyżej 10 lat, zbadano, jak ich wartości kształtowały się od początku pandemii.

Na rysunku 43 zaprezentowano kształtowanie się wolumenów udzielanych nowych kredytów na zakup nieruchomości mieszkaniowe zaciąganych przez gospodarstwa domowe w strefie euro.

Rysunek 43.

Wolumen nowych kredytów na zakup nieruchomości udzielanych gospodarstwom domowym w strefie euro udzielonych na okres powyżej 10 lat (bln EUR)

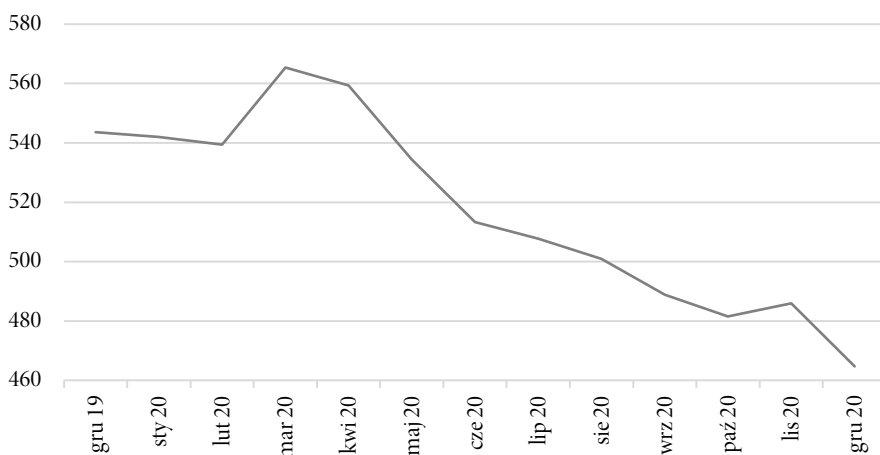
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC: <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=REPORTS>.

Zauważony w przypadku kredytów konsumpcyjnych wpływ COVID-19 zaobserwowano również w tym przypadku. Osiągnięta wartość 53,6 bln EUR w grudniu 2020 r. w porównaniu do wartości 55,2 bln EUR w grudniu 2019 r. wskazuje na spadek o 3%. W porównaniu z kredytami konsumpcyjnymi można zaobserwować natomiast mniejszy wpływ pierwszej fali epidemii. Powodem takiego zjawiska może być fakt, że decyzje o zakupie nieruchomości i zaciągnięciu na ten cel kredytu wynikają w dużej mierze z sytuacji życiowych niezależnych od pandemii – takimi, jak powiększenie rodziny, czy zmiana miejsca zamieszkania. Zaobserwowane w tej grupie kredytów obniżenie wartości notowanych w grudniu 2020 r. w porównaniu z grudniem 2019 r. było najmniejsze spośród wszystkich badanych grup kredytów dla gospodarstw domowych. Należy jednak zauważyć, że w marcu 2020 r. wartość udzielanych nowych kredytów wyniosła 44,3 bln EUR. Stanowi to potwierdzenie zauważonej również w przypadku kredytów konsumpcyjnych zależności. W stosunku do grudnia 2019 r. spadek wyniósł wówczas ponad 19%. Drugim z okresów potwierdzających podobny charakter wpływu COVID-19 na wolumen udzielanych kredytów był okres przypadający na sierpień 2020 r. Był to zarazem najniższy z zanotowanych wyników dotyczących wolumenów kredytów na nieruchomości mieszkaniowe w ciągu całego 2020 r. Ich wartość osiągnęła 42,2 bln EUR, co stanowiło spadek o ponad 23% w stosunku do grudnia 2019 r. Można więc stwierdzić, że wpływ pandemii na tego typu kredyty był znacznie mniejszy niż w przypadku kredytów konsumenckich, które w analogicznych okresach notowały spadki wynoszące ponad 53%.

Pierwszą z analizowanych grup kredytów należących do tej kategorii są kredyty odnawialne oraz kredyty w rachunku bieżącym (rysunek 44).

Rysunek 44.

Wolumen nowych kredytów odnawialnych i kredytów w rachunku bieżącym udzielanych przedsiębiorstwom niefinansowym w strefie euro (bln EUR)

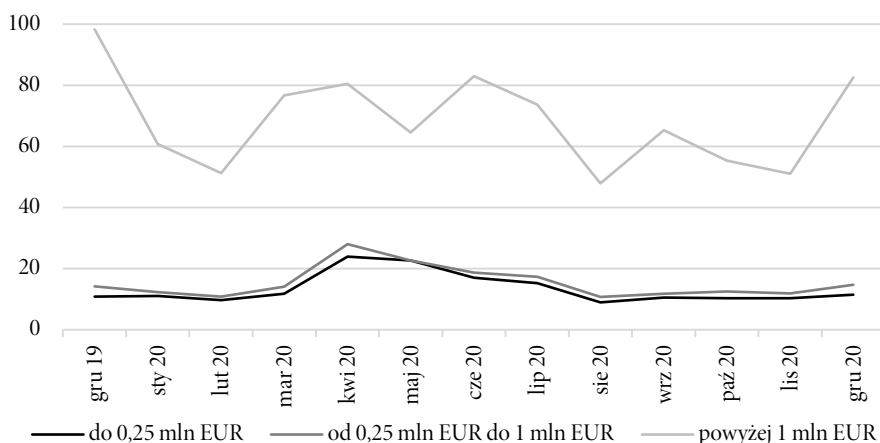

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC: <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=REPORTS>.

Można stwierdzić, że są to zobowiązania zbliżone swoją specyfiką do kredytów konsumenckich dla gospodarstw domowych. Finansują one w głównej mierze bieżące potrzeby finansowe. Należy podkreślić fakt, że w przypadku wartości kredytów na rachunku bieżącym spójnie z wartością kredytów dla gospodarstw domowych o charakterze konsumpcyjnym zanotowano spadki w grudniu 2020 r. w porównaniu z grudniem 2019 r. wynoszące 15%, jednakże nie zaobserwowano analogicznych miesięcznych spadków w trakcie całego roku. Zauważalny trend spadkowy potwierdza znaczący wpływ pandemii na przedsiębiorstwa niefinansowe, a co za tym idzie na wolumeny zaciąganych przez nie kredytów. Ponadto w trakcie 2020 r. znacząco spadła liczba funkcjonujących przedsiębiorstw w strefie euro. Wynik bankructw lub zawieszenia prowadzenia działalności gospodarczej jest również jednym ze skutków sytuacji związanej z COVID-19. Ponadto w analizach zawartych w poprzednich rozdziałach niniejszej monografii stwierdzono corocznie dodatnią dynamikę wartości udzielanych nowych zobowiązań dla przedsiębiorstw niefinansowych (patrz: rysunek 45). Zaobserwowany w 2020 r. trend spadkowy jest pierwszym takim zjawiskiem w całym badanym okresie. Nowe kredyty udzielane przedsiębiorstwom niefinansowym z zabezpieczeniem to grupa kredytów odzwierciedlających w dużym stopniu podejmowane przez firmy działające w strefie euro decyzje inwestycyjne.

Rysunek 45.

Wolumen nowych kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych denominowanych w euro z zabezpieczeniem (bln EUR)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EBC: <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=REPORTS>.

Przedstawione dane są skonsolidowanymi wartościami nowych kredytów udzielanych przedsiębiorstwom finansowym z zabezpieczeniami, w podziale na poszczególne przedziały kwotowe. Pierwszy z nich to kredyty o wartości do 0,25 mln EUR, drugi w przedziale od 0,25 mln EUR do 1 mln EUR, a trzeci obejmuje wysokokwotowe kredyty powyżej 1 mln EUR. Dotyczą one kredytów niezależnie od okresu, na jaki zostały one udzielone.

W przypadku wartości kredytów z pierwszego, jak i drugiego przedziału nie zanotowano spadku w badanym okresie. W przypadku kredytów poniżej 0,25 mln EUR nastąpił wzrost ich wartości o ponad 3% (z 10,9 bln EUR na koniec grudnia 2019 r. do 11,5 bln EUR na koniec grudnia 2020 r.). Wartość udzielonych kredytów o wartościach w przedziale 0,25–1 mln EUR analogicznie wzrosły w tym okresie o 3% (z 14,2 bln EUR do 14,7 bln EUR). Wykazane w tym okresie dynamiki wzrostu wartości były jednak mniejsze niż w poprzednich latach — szczegółowo omówiono je w poprzednich rozdziałach. Analizując wartości udzielanych kredytów z powyższych grup można zauważyć, że w poszczególnych miesiącach 2020 r. następowały analogiczne wzrosty oraz spadki ich wartości. Najwyższe poziomy notowane były w okresie kwiecień / maj 2020 r. W przypadku kredytów o wartościach do 0,25 mln EUR w kwietniu i maju 2020 r. zanotowano ponad 100% wzrost w stosunku do stycznia 2020 r. Analogiczna sytuacja dotyczy kredytów w przedziale 0,25–1 mln EUR. W ich przypadku wzrost wyniósł ponad 90%. Głównym z powodów takiej sytuacji może być efekt wsparcia oferowanego przez poszczególne kraje dla przedsiębiorstw w tym okresie. Pakiety pomocowe miały znaczący wpływ na udzielanie kredytów dla przedsiębiorstw w tym okresie. Nie zmienia to jednak negatywnego postrzegania zanotowanych wartości, które potwierdzają również wydzźwięk wpływu pandemii COVID-19. Ponadto tak jak wspomniano, obserwowana dynamika była najniższa spośród wszystkich badanych okresów.

W przypadku kredytów wysokokwotowych (powyżej 1 mln EUR) udzielanych przedsiębiorstwom niefinansowym zaobserwowano większą zmienność niż w przypadku kredytów o mniejszych wolumenach. Nie zachodzą tu analogiczne dla występujących w przypadku pozostałych grup miesięczne wahania. Jako jeden z czynników decydujących o takiej sytuacji może być okres trwania procesu kredytowego, który w przypadku złożonych wniosków kredytowych o kredyty z zabezpieczeniem może trwać nawet kilka miesięcy. Mowa tu o kredytach inwestycyjnych. Obserwowane w danym miesiącu wyniki są więc wynikiem decyzji przedsiębiorstw w wcześniejszych okresach. Ponadto dotyczą one największych firm działających w danej gospodarce. Stąd występujący brak korelacji z pozostałymi grupami kredytów.

Należy jednak zauważyć, że po gwałtownym spadku wolumenu udzielanych kredytów z omawianej grupy na początku 2020 r., nastąpiły jego znaczące wzrosty w okolicach marca i kwietnia oraz czerwca. Kolejnym miesiącem, w którym zanotowano wysokie wartości w tej grupie kredytów był grudzień, który zmniejszył negatywne wyniki dla całego roku. Wykres obrazujący omawianą grupę cechował się wysoką fluktuacją. Ostatecznie w grudniu 2020 r. zanotowały one spadek o 16% w porównaniu do grudnia 2019 r.

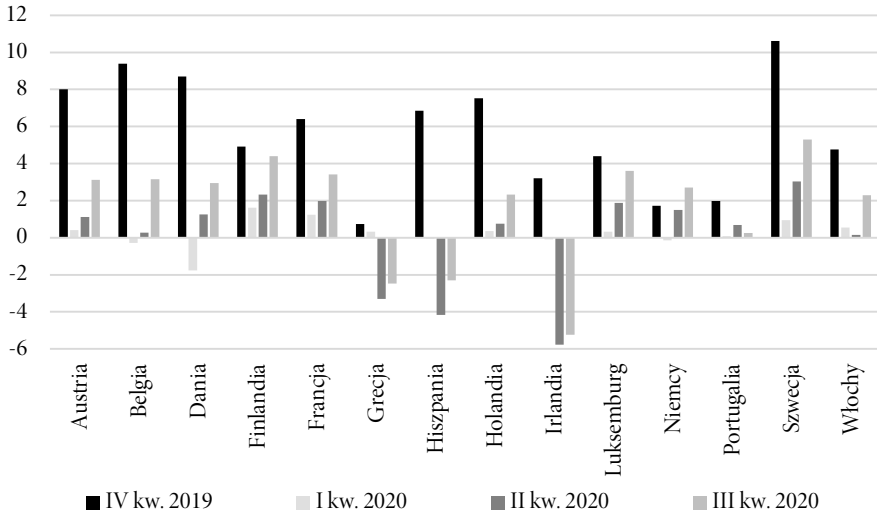
Podsumowując, można stwierdzić, że wpływ pandemii COVID-19 był znacznie większy w przypadku kredytów udzielanych przedsiębiorstwom niefinansowym dotyczących bieżącego finansowania niż kredytów z zabezpieczeniami. Można ponadto uznać, że w odniesieniu do przedsiębiorstw niefinansowych pandemia COVID-19 wpłynęła w największym stopniu na spadek kredytowania bieżącego, a w najmniejszym na kredyty inwestycyjne. Nie zmienia to jednak faktu, że wpływ pandemii był zauważalny w każdej z badanych grup. Dotyczył on zarówno wszelkich rodzajów finansowania gospodarstw domowych, jak i przedsiębiorstw.

6.3. ROE i ROA sektorów bankowych w krajach UE

W IV kw. 2019 r. wskaźnik ROE, podobnie, jak w poprzednich okresach, kształtował się zróżnicowanie w krajach UE. Wśród krajów Europy Zachodniej najwyższym jego poziomem charakteryzowała się Szwecja (10,62%), Belgia (9,39%) oraz Austria (8,01%), a najniższym Grecja (0,73%), Portugalia (1,98%) oraz Irlandia (3,2%). Negatywne skutki pandemii w rentowności sektora bankowego zaobserwowano już w I kw. 2020 r. We wszystkich krajach Europy Zachodniej w tym czasie zanotowano nagłe obniżenie się rentowności kapitałów własnych, a w krajach, w których wartości te były w poprzednim kwartale jednymi z najwyższych, w tym kwartale przyjęły ujemne wartości. Do krajów tych należały Dania (0,76%), Belgia (-0,28%), a także Włochy (-0,54%), Niemcy (-0,15%) oraz Hiszpania (-0,05%). W II oraz III kw. 2020 r. sytuacja uległa poprawie w większości krajów UE, na co wskazywał stopniowy wzrost ROE. Wyjątek stanowiły najsłabsze kraje UE, do których zalicza się Grecję, Hiszpanię oraz Irlandię, w przypadku których największe obniżenie rentowności sektora bankowego do wartości ujemnych odnotowano w II kw. 2020 r., a w kolejnym III kw. nastąpiła niewielka poprawa. Jednak wartości te nadal były ujemne (rysunek 46).

Rysunek 46.

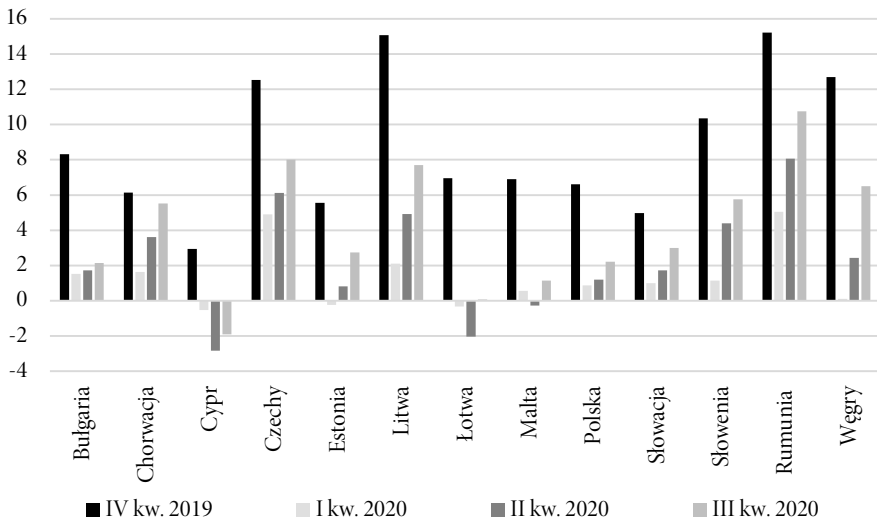
ROE sektorów bankowych krajów Europy Zachodniej w okresie IV kw. 2019–III kw. 2020 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9689369>.

Rysunek 47.

ROE sektorów bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej w okresie IV kw. 2019–III kw. 2020 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9689369>.

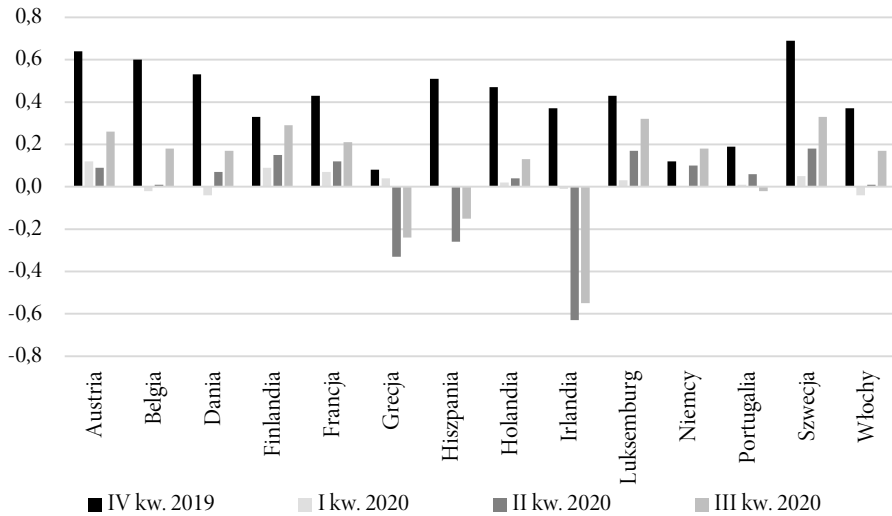
Rentowność sektora bankowego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej kształtowała się lepiej w porównaniu do krajów Europy Zachodniej. W IV kw. 2019 r. wskaźnik ROE przyjął najwyższe wartości w Rumunii (15,22%), na Litwie (15,07%), Węgrzech (12,7%) oraz w Czechach (12,52%), wartości te przekraczały te uzyskane w sektorach bankowych krajów Europy Zachodniej. Najniższe natomiast wystąpiły na Cyprze (2,94%), Słowacji (4,98%) oraz w Estonii (5,55%). I kw. 2020 r., podobnie jak w przypadku krajów Europy Zachodniej przyniósł osłabienie rentowności sektorów bankowych we wszystkich badanych krajach. W kilku krajach zaobserwowano ujemne wartości wskaźnika ROE. Należały do nich: Cypr (-0,53%), Łotwa (-0,33%) oraz Estonia (-0,24%). W II oraz III kw. 2020 r. rentowność sektorów bankowych ulegała stopniowej poprawie w większości krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Jednak w przypadku Cypru wartości te nadal kształtowały się na ujemnym poziomie, a w przypadku Łotwy w II kw. 2020 r. nastąpiło jeszcze większe osłabienie (-2,03%) (rysunek 47).

Sytuacja pod względem rentowności aktywów sektora bankowego w krajach UE była również zdywersyfikowana, ale różnice były mniejsze w porównaniu z rentownością kapitałów własnych. W IV kw. 2019 r. najwyższą wartością wskaźnika ROA charakteryzowały się: Szwecja (0,69%), Dania (0,53%) i Hiszpania (0,51%), a najniższą Grecja (0,08%), Niemcy (0,12%) oraz Portugalia (0,19%). Spadki tego wskaźnika zaobserwowano w kolejnym, I kw. 2020 r., wówczas wskaźnik ROA obniżył się do wartości ujemnych w Danii (-0,04%), we Włoszech (-0,04%), Belgii (-0,02%) oraz Irlandii (-0,01%). W II kw. 2020 r. Wskaźnik ROA zwiększył się w większości krajów Europy Zachodniej. Wyjątek stanowiła Austria, w której nastąpiło niewielkie jego obniżenie, jednak utrzymano wartości dodatnie. Z kolei, w niektórych krajach ROA przybrało wartości ujemne, które utrzymały się z niewielką poprawą również w III kw. 2020 r. Należały do nich Irlandia, Grecja, Hiszpania oraz Portugalia (rysunek 48).

W większości krajów Europy Środkowo-Wschodniej wartości wskaźnika ROA kształtowały się na wyższym poziomie w porównaniu do krajów Europy Zachodniej. Najwyższe wartości wystąpiły na Litwie (1,89%), Węgrzech (1,78%) oraz w Rumunii (1,67%), a najniższe na Cyprze (0,26%), w Chorwacji (0,61%) oraz Słowacji (0,63%). I kw. 2020 r., podobnie, jak w krajach Europy Zachodniej przyniósł spadki wskaźnika ROA w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, a w przypadku Cypru (-0,05%), Łotwy (-0,04%) oraz Estonii (-0,03%), wartości te były ujemne. W większości krajów tej grupy wskaźnik ROA ulegał stopniowemu wzrostowi. Wyjątek stanowiły Cypr oraz Łotwa, w których nastąpiło dalsze pogorszenie rentowności aktywów (rysunek 49).

Rysunek 48.

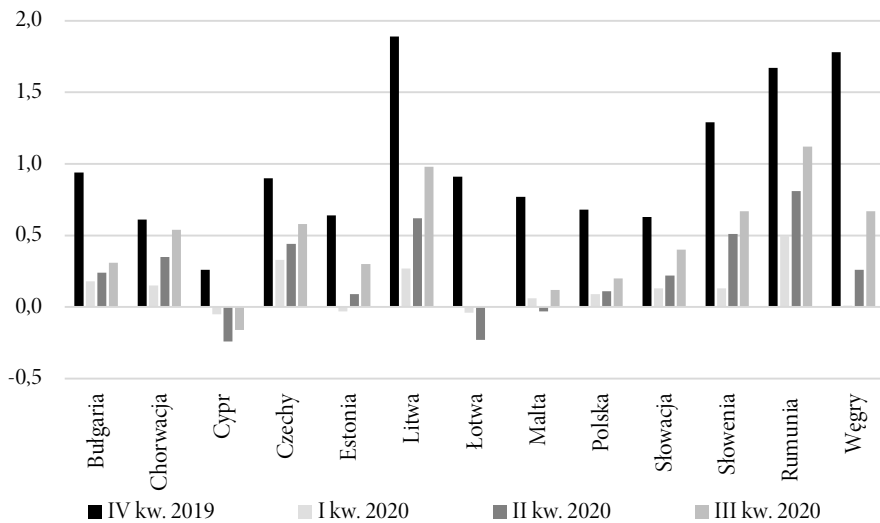
ROA sektorów bankowych krajów Europy Zachodniej w okresie IV kw. 2019–III kw. 2020 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9689369>.

Rysunek 49.

ROA sektorów bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej w okresie IV kw. 2019–III kw. 2020 r. (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9689369>.

Podsumowując, rozprzestrzenianie się pandemii COVID-19 oraz wprowadzanie wskutek niej obostrzenia rządowe wpłynęły negatywnie na rentowność sektora bankowego we wszystkich krajach UE, co miało odzwierciedlenie w spadku wartości wskaźników ROE oraz ROA w poszczególnych kwartałach 2020 r. Sytuacja relatywnie lepiej kształtowała się w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, w których wartości wyjściowe, w IV kw. 2019 r. były wyższe w porównaniu z krajami Europy Zachodniej. Najniższą rentownością charakteryzowały się sektory bankowe w krajach takich, jak: Grecja, Hiszpania, Irlandia, Portugalia oraz Cypr, które od kilku lat zmagają się z osłabieniem sytuacji w całych gospodarkach, w tym m.in. w sektorze finansowym.

Podsumowanie

Przeprowadzona w niniejszej monografii analiza pozwoliła na sformułowanie następujących wniosków.

W latach 2015–2019 nastąpiło zwiększenie wymogów kapitałowych oraz obciążeń finansowych sektorów bankowych. W krajach Unii Europejskiej występuje znaczne ich zróżnicowanie, co może wynikać z heterogeniczności krajów członkowskich zarówno pod względem poziomu rozwoju gospodarczego, jak i rynków finansowych (Włodarczyk i Ostrowska, 2020a, s. 9919). Dotyczy to zarówno rodzaju, sposobów naliczania oraz celu, w jakim pobierane są obciążenia finansowe. Ich wysokość nie jest bez znaczenia m. in.: dla osiąganego wyniku finansowego, kształtowania się wskaźników rentowności aktywów (ROA) i kapitałów własnych (ROE) oraz tempa i kierunków zmian akcji kredytowej w poszczególnych krajach. Ponadto porównywalność uzyskiwanych danych jest utrudniona ze względu na wskazaną wcześniej heterogeniczność gospodarek UE, sektorów bankowych, jak i obowiązujących przepisów prawnych w tym zakresie. Różnice w obowiązujących obciążeniach finansowych wynikają również z funkcjonowania unii bankowej, w której uczestniczą kraje strefy euro. W związku z nieprzystąpieniem Polski do unii bankowej, zaobserwowano również odmienne, w stosunku do większości sektorów bankowych UE sposoby finansowania niektórych obciążeń podatkowo-składkowych, takich jak np.: systemu ochrony depozytów, mechanizmu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji, czy wpłat na pokrycie kosztów nadzoru. Znacznie większa spójność dotyczy obciążeń w postaci wymogów kapitałowych. Ze względu na to, że są one w głównej mierze regulowane przez ogólnoeuropejskie rozporządzenia i dyrektywy, sposób ich stosowania był bardziej ujednolicony, w szczególności odnosi się to do Rozporządzenia CRR oraz Dyrektywy CRD IV.

Sektor bankowy w Polsce posiadał w badanym okresie jeden z najwyższych poziomów łącznych obciążeń finansowych spośród wszystkich omawianych sektorów bankowych UE. Z analiz ZBP wynika, że maksymalne efektywne opodatkowanie największych polskich banków sięga 44%, a nominalne to ok. 33%. Stopa podatkowa w Polsce jest także o połowę wyższa niż w innych krajach regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Co więcej, poziom podatku bankowego stosowany w Polsce był jednym z najwyższych poziomów spośród

wszystkich krajów UE. Sektor bankowy w Polsce był obciążony również jedną z najwyższych wartości podatku CIT w Europie Środkowo-Wschodniej, będąc jednocześnie jego największym płatnikiem spośród wszystkich branż funkcjonujących w kraju. Ponadto na banki w Polsce nałożone zostały dodatkowe obciążenia niespotykane w innych krajach UE, takie jak np.: Fundusz Wsparcia Kredytobiorców.

W badaniach dokonano oceny kształtowania się akcji kredytowej banków wobec sektora niefinansowego (gospodarstw domowych oraz przedsiębiorstw), gdyż stanowią one największy udział w portfelu kredytowym banków, zarówno w Polsce, jak i innych krajach Unii Europejskiej. Analiza wartości należności od sektora niefinansowego wykazała, że rosnącym obciążeniom tego sektora oraz kierowanym wobec niego wymogów kapitałowych towarzyszyło osłabienie dynamiki kredytów dla sektora niefinansowego, pomimo tego dynamika tych wartości w badanym okresie była dodatnia. W przypadku gospodarstw domowych największym wahaniom ulegała dynamika innych należności niż konsumpcyjne i mieszkaniowe. W odniesieniu do przedsiębiorstw wyciągnięto podobne wnioski, że to kategoria innych należności jest najbardziej wrażliwa na zmianę uwarunkowań zewnętrznych.

W sektorze bankowym w Polsce zaobserwowano malejący wynik finansowy, co wskazuje na jego zwiększone obciążenie wprowadzanymi opłatami oraz składkami. Jednocześnie obserwowano także wzrost wartości aktywów tego sektora. Ostatecznie, sektor bankowy w Polsce charakteryzował się malejącą rentownością, na co wskazywały kierunki zmian analizowanych wskaźników w latach 2015–2019. Co więcej, obserwowane w sektorze bankowym w Polsce poziomy wskaźników efektywności ROE i ROA były w badanym okresie jednymi z najniższych w UE. Również w zestawieniu z gospodarkami o podobnej charakterystyce obserwowano ich negatywne odróżnienie. Ubankowienie polskiej gospodarki wynikające z udziału wartości aktywów sektora bankowego w PKB było relatywnie niskie, a dynamika wzrostu poszczególnych składowych aktywów nie zwiastowała zmiany tej sytuacji w najbliższym horyzoncie czasowym.

Podjęmowane działania na rzecz poprawy sytuacji sektora finansowego miały przyczynić się do wzrostu jego stabilności oraz do zniwelowania skutków ratowania przez poszczególne państwa. Jednak zwiększanie obciążeń sektora bankowego wpływa negatywnie na prowadzoną przez banki działalność. Jest istotnym czynnikiem osłabienia akcji kredytowej wobec sektora niefinansowego i wpłynęło na zmniejszenie zysku netto, co przełożyło się na spadek rentowności mierzonej rentownością aktywów (ROA) oraz kapitału własnego (ROE), co stanowi podstawowy czynnik osłabienia efektywności finansowej sektora bankowego (Włodarczyk i Ostrowska, 2020b, s. 4375). Regulacje i obciążenia z pewnością oddziałują korzystnie na stabilność sektora bankowego i są dobrze uzasadnione realizacją innych ważnych celów polityki państwa (takimi jak ochrona konsumenta). Łącznie jednak w znacznym stopniu obciążają one wyniki finansowe banków i ograniczają ich zdolność do wewnętrznej akumulacji kapitału. Zbyt duża skala wymogów znacząco ogranicza możliwość racjonalnego zarządzania kapitałem w bankach. Przy podejmowaniu decyzji w krótkim czasie trudno jest bowiem planować potrzeby kapitałowe banku w długim horyzoncie i poszukiwać sposobów pokrycia tego zapotrzebowania na kapitał. W przypadku dużych banków, prowadzi to także do pogorszenia ich konkurencyjności w skali międzynarodowej, co w warunkach jednolitego paszportu bankowego i działalności niektórych polskich ban-

ków za granicą nie jest bez znaczenia. Na konieczność racjonalizacji obciążeń regulacyjnych wobec banków wskazano również na Europejskim Kongresie Finansowym¹, co potwierdza istotność tej kwestii. Dodatkowo, efekty negatywnych wpływów mnogości obciążeń bankowych mogą ulec zaostrzeniu, jeżeli polskie władze wdrożą dodatkowe środki dotyczące kredytów w walutach obcych, które są obecnie rozważane. Przykład może stanowić kolejne planowane obciążenie polskiego sektora bankowego w postaci wielokrotnie wspomnianego przez polski rząd wsparcia frankowiczów. Należy również wziąć pod uwagę ewentualne koszty trwających i przyszłych sporów z kredytobiorcami, które dotyczą nieprawidłowości przy sprzedaży kredytów i innych produktów finansowych. Będą one dodatkowym czynnikiem, który może zmniejszyć rentowność polskiego sektora bankowego w stosunku do innych krajów UE oraz dodatkowo zakłócić jego porównywalność z pozostałymi sektorami bankowymi w Europie (klauzule abuzywne oraz zwroty opłat i prowizji). Nie można oszacować rozmiaru kosztów związanych z tymi sprawami, ponieważ nie wiadomo jak dużo klientów zdecyduje się na dochodzenie swoich roszczeń. Najbardziej prawdopodobne, że banki zdecydują się w związku z tym na utworzenie dodatkowych rezerw lub odpisów związanych z tym ryzykiem oszacowanych w sposób uśredniony dla całego portfela. W tym samym okresie zapadł również wyrok TSUE w sprawie C-383/1858 (potwierdzony stanowiskiem UOKiK i Rzecznika Finansowego) w kwestii zwrotu części przychodów od udzielonych kredytów konsumpcyjnych, które zostały przedterminowo spłacone. Banki będą musiały również zawiązać na nie rezerwy oraz ponieść realne koszty związane z wypłacanymi klientom zwrotami, a tym samym mnogość obciążeń będzie nadal rosła.

Rozwój pandemii COVID-19 oraz wprowadzane przez rządy poszczególnych krajów obostrzenia wpłynęły negatywnie na sytuację w sektorze bankowym w Polsce oraz w innych krajach UE. Pogorszenie sytuacji przedsiębiorstw oraz gospodarstw domowych doprowadziło do czasowego spadku popytu na kredyty bankowe. Z drugiej strony, banki zaostryły kryteria przyznawania kredytów, głównie wobec sektora MSP, co przełożyło się na spadki udzielanych kredytów. Największy spadek nastąpił w kwietniu 2020 r. w okresie pierwszego *lockdownu*. W przypadku kredytów dla gospodarstw domowych najbardziej wrażliwe na zmiany sytuacji makroekonomicznej były kredyty konsumpcyjne. W odniesieniu do przedsiębiorstw pandemia COVID-19 wpłynęła w największym stopniu na spadek kredytowania bieżącego, a w najmniejszym na kredyty inwestycyjne. W 2020 r. nastąpiło również pogorszenie rentowności sektora bankowego, o czym świadczą malejące wartości wskaźników ROA oraz ROE. Wpływ na to miał niewątpliwie spadek zysku netto jak głównej zmiennej kształtującej wskaźniki rentowności na skutek konieczności tworzenia odpisów. Pandemia ta zmieniła tymczasowo podejście instytucji nadzorczych do wymogów wobec sektora bankowego. Działania te wprowadziła KNF oraz MF w ramach pakietu regulacyjnego oraz NBP w ramach pakietu płynnościowego. Wśród działań KNF oraz MF znalazły się² m. in. obniżenie buforów kapitałowych przez Komitet Stabilności Finansowej, obniżenie bufora kapitałowego po rekomendacji Komitetu Stabilności Finansowej, czasowe dopusz-

¹ Klub Odpowiedzialnych Finansów przy Europejskim Kongresie Finansowym. (2020). Banki, między młotem a hejtem?. Pobrane 23.12.2020 z <https://www.efcongress.com/wp-content/uploads/2020/11/Raport-Banki-mie%CC%A8dzy-m%C5%82otem-a-hejtem.pdf>.

² Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. (2021). Pobrane 21.01.2021 z <https://www.gov.pl/web/tarcza-antykryzysowa/wzmocnienie-systemu-finansowego>.

czenie przez KNF działalności banku poniżej łącznych wymogów kapitałowych i płynnościowych (LCR) w uzasadnionych przypadkach oraz elastyczne podejście do wyceny wymogów na potrzeby Solvency II w sektorze ubezpieczeniowym. Dalsze kształtowanie się akcji kredytowej oraz rentowności sektora bankowego uzależnione jest przede wszystkim od kierunków rozwoju aktualnie panującej pandemii oraz od działań podejmowanych przez rządy poszczególnych państw. Według Autorów niniejszej monografii pandemia ta oraz generowane przez nią skutki powinny stanowić impuls do przemyśleń związanych z regulacją sektora bankowego, a w szczególności do wprowadzenia zmian w obowiązującym podatku bankowym, wobec którego stawianych jest wiele zarzutów sugerujących zbyt duże obciążenie dla sektora bankowego.

Bibliografia

- Adamczyk, A. i Dawidowicz, D. (2017). Wartość informacyjna wybranych wskaźników oceny kondycji finansowej przedsiębiorstw. *Finanse, Rynki finansowe, Ubezpieczenia*, 4. doi:10.18276/frfu.2017.88/1-21.
- Ahmed, A. i Suardi, S. (2009). Do financial and trade liberalization cause macroeconomic volatility in Sub-Saharan Africa? *Working Paper of Center for Strategic Studies*, 44. Pobrane z <https://vuir.vu.edu.au/15936/1/15936.pdf>.
- Ajakaiye, O. i Babatunde, M.A. (2015). The Future of Banking System and Economic Development in Nigeria. *Annals of the Social Science Academy of Nigeria*, 20. doi:10.36108/ssan/1502.02.0130.
- Albertazzi, U. i Gambacorta, L. (2010). Bank profitability and taxation. *Journal of Banking & Finance*, 34(11). doi:10.2139/ssrn.1075243.
- Alińska, A. (2011). Sieć bezpieczeństwa finansowego jako element stabilności funkcjonowania sektora bankowego. *Kwartalnik Kolegium Ekonomicznego: Studia i Prace Szkoły Głównej Handlowej*, 4. Pobrane z: <https://ssl-kolegia.sgh.waw.pl/pl/KES/czasopisma/kwartalnik/archiwum/Documents/AAlińska8.pdf>.
- Alior Bank S.A. (2018). *Adekwatność kapitałowa oraz inne informacje podlegające ogłoszeniu Grupy Kapitałowej Alior Banku S.A.* Pobrane 15.03.2020 z <https://www.aliorbank.pl>.
- Apătăchioaea, A. (2015). The performance, banking risks and their regulation. *Procedapia Economics and Finance*, 20. doi:10.1016/S2212-5671(15)00044-1.
- Arafat, M.Y., Warokka, A., Buchdadi, A.D. i Suherman, N.A. (2013). Banking efficiency and performance: A test of banking characteristics in an emerging market. *Global Business Advancement*, 6(1). doi:10.1504/jgba.2013.053475.
- Arestis, P. i Caner, A. (2004). Financial Liberalization and Poverty: Channels of Influence. *Working Paper of The Levy Economics Institute*, 411(1). doi:10.1057/9780230522381_3.

- Armenta, M.W. (2007). The financial sector and economic development: banking on the role of human capital. *Journal of Public & International Affairs*, 18. Pobrane z: <https://jpia.princeton.edu/sites/jpia/files/2007-9.pdf>.
- Awdeh, A. (2017). The Determinants of Credit Growth in Lebanon. *International Business Research*, 2(10). doi.org/10.5539/ibr.v10n2p9.
- Balina, R., Różyński, J., Idasz-Balina, M. i Pochopień, J. (2013). Dynamika obliiga kredytowego a efektywność banków spółdzielczych. *Zarządzanie Finansami i Rachunkowości*, 1(2). Pobrane http://sj.wne.sggw.pl/pdf/ZFIR_2013_n2_s39.pdf.
- Bank Millennium. (2018). *Raport roczny 2018*. Pobrane 15.03.2020 z <https://www.bankmillennium.pl>.
- Bank Światowy. (2020). *Łączna stopa podatkowa*. Pobrane 25.12.2020 z <https://data.worldbank.org/indicator/IC.TAX.TOTL.CP.ZS?end=2019&start=2005&view=map>.
- Banna, H., Ahmad, R. i Koh, E.H.Y. (2017). Determinants of Commercial Banks' Efficiency in Bangladesh: Does Crisis Matter? *Journal of Asian Finance Economics and Business*, 4(3). doi:10.13106/jafeb.2017.vol4.no3.19.
- BGŻ BNP Paribas S. A. (2018). *Informacje dotyczące adekwatności kapitałowej Grupy Kapitałowej Banku BGŻ BNP Paribas S.A.* Pobrane 15.03.2020 z <https://www.bnpparibas.pl>.
- Białas, M. (2014). Ocena efektów zarządzania ryzykiem bankowym przy wykorzystaniu wskaźnika ROE. *Finanse, Rynki finansowe, Ubezpieczenia*, 65. Pobrane z: https://wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/65-2014/FRFU-65-597.pdf.
- BIS. (2013). *Global systemically important banks: updated assessment methodology and the higher loss absorbency requirement*. Pobrane 20.03.2020 z <https://www.bis.org/publ/bcbs255.pdf>.
- Bankowy Fundusz Gwarancyjny. (2019). *Składki na fundusz gwarancyjny banków*. Pobrane 12.04.2020 z www.bfg.pl/dla-instytucji-finansowych/skladki/skladki-na-fundusz-gwarancyjny-bankow.
- Barth, J.R., Caprio G. i Levine R. (2004). Bank regulation and supervision: what works best? *Journal of Financial Intermediation*, 13(2). doi:10.1016/j.jfi.2003.06.002.
- Bongini, P., Iwanicz-Drozdowska, M., Smaga, P. i Witkowski, B., (2017). Financial Development and Economic Growth: The Role of Foreign-Owned Banks in CESEE Countries. *Sustainability*, 9(335). doi:10.3390/su9030335.
- Borio, C. E. V. i Filosa, R. (1994). The changing borders of banking. Trends and implications. *Economic Paper*, 43. doi:10.2139/ssrn.868431.
- Borio, C. E. V., Furfine, C. i Lowe, P. (2001). Procyclicality of the Financial System and Financial Stability: Issues and Policy Options. *BIS Papers*, 1. <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap01a.pdf>.
- Borowski, J., Jaworski, K. i Tymoczko, D. (2016). Wpływ podatku bankowego w Polsce na kredyt dla sektora niefinansowego. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego Katowicach*, 287. Pobrane z <https://sbc.org.pl/dlibra/publication/276312/edition/261350/content>.

- Brunnermeier, M., Eisenbach, T. i Sannikov, Y. (2012). Macroeconomics with financial frictions: A survey. *NBER Working Paper*, 18102. doi:10.3386/w18102.
- Capiga, M. (2002). Efektywność jako kryterium oceny banku. *Miesięcznik Finansowy: Bank*, 3(1114). Pobrane z: <http://bazekon.icm.edu.pl/bazekon/element/bwmeta1.element.ekon-element-000000114416>.
- Capiga, M. (2008). Rola zysku w kształtowaniu poziomu kapitału własnego banku. W: I. Pyka (red.), *Kapitał finansowy banków*, Warszawa: PWE.
- Caporale, G.M., Guglielmo, M., Rault, C., Sova, R. i Sova, R. (2009). Financial development and economic growth: evidence from ten new EU members. *DIW Discussion Papers*, 940. Pobrane z: <https://ideas.repec.org/p/diw/diwwpp/dp940.html>.
- Cichy, J. (2017). Sytuacja finansowa polskiego sektora bankowego w warunkach wzrostu obciążeń finansowych i ich wpływ na ratingi banków. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 325. Pobrane z: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.cejsh-8a627027-52ce-4ec9-aada-63ee3e1dfbc7>.
- Cichy, J. i Puszer, B. (red.) (2016). *Sektory bankowe w Unii Europejskiej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.
- Citibank. (2018). *Raport roczny 2018 r.* Pobrane 15.03.2020 z <http://www.citibank.pl>.
- Creel, J., Hubert, P. i Labondance, F. (2015), Financial stability and economic performance. *Economic Modelling*, 48, doi:10.1016/j.econmod.2014.10.025.
- Crockett, A. (2000). Marrying Micro- and Macroprudential Dimensions of Financial Stability. *BIS Speeches*, 21 September. <https://www.bis.org/speeches/sp000921.htm>
- Czekaj, T., Guzewicz, W., Kagan, A., Kulawik, J., Nargiełło, J. i Ziółkowska, J. (2008). *Analiza efektywności ekonomicznej i finansowej przedsiębiorstw rolnych powstałych na bazie majątku*. Warszawa: WRSP, IERiGŻ-PIB.
- Dąbrowski, T. J. (2017). Współczesny bank: między instytucją zaufania publicznego a przedsiębiorstwem. *Bezpieczny Bank*, 1(66). Pobrane z: <https://www.bfg.pl/3100-2>.
- Demirgüç-Kunt, A. i Detragiache, E. (1998). Financial Liberalization and Financial Fragility. *Policy Research Working Papers*, 83. doi:10.1596/1813-9450-1917.
- De Mooij, R. i Nicodeme, G. (2016). Taxation and regulation of the financial sector. *National Tax Journal*, 69 (3). doi:10.7551/mitpress/9780262027977.003.0001.
- Dhungana B.R. Does Financial Institution Support for Economic Growth? A Case of Nepal. *Economic Literature*, 12, doi:10.3126/el.v12i0.14888.
- Dondalski, P. i Ostrowska, A. (2020). Profitability of the Banking Sector in Poland between 2015–2019. *Olsztyn Economic Journal*, 15(2). doi:10.31648/oiej.5837.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE, Dz. U. UE L 176, 27.6.2013.

- Eken, M.H., Kale, S., Selimler, H. (2013). The evolution of regulations in banking: a cycle based approach. *ACRN Journal of Finance and Risk Perspectives*, 2(2). Pobrane z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2406882.
- EUNB. (2020). Pobrane 03.02.2020 z <https://www.esrb.europa.eu/home/search/html/index.en.html?q=Global+Systemically+Important+Institutions>.
- Gawehn, V. (2019). Banks and corporate income taxation: A review, arqus. *Discussion Paper*, 247. doi:10.2139/ssrn.3498843.
- Getin Noble Bank S.A. (2018). *Ujawnienia dotyczące adekwatności kapitałowej za 2018 r.* Pobrane 15.03.2020 z <https://www.gnb.pl>.
- EBC. (2020a). *List of supervised entities*. Pobrane 15.03.2020 z <https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.listofsupervisedentities202004.en.pdf>.
- EBC. (2020b). *Całkowita kwota rocznych opłat*. Pobrane 15.03.2020 z <https://www.bankingsupervision.europa.eu/organisation/fees/total/html/index.en.html>.
- EBC. (2020). *Krajowe organy nadzoru*. Pobrane 20.03.2020 z <https://www.bankingsupervision.europa.eu/organisation/nationalsupervisors/html/index.en.html>.
- EBF. (2019). Pobrane 25.12.2020 z <https://www.ebf.eu/facts-and-figures/banking-sector-performance/#top>.
- ERRS. (2019). *Bufor antycykliczny*. Pobrane 20.03.2020 z https://www.esrb.europa.eu/national_policy/ccb/html/index.en.html.
- EUNB. (2013). *Wytyczne w sprawie kryteriów określania warunków stosowania art. 131 ust. 3 dyrektywy 2013/36/UE (CRD) w odniesieniu do oceny innych instytucji o znaczeniu systemowym*. Pobrane 20.03.2020 z https://eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/1045622/baf3574c-1f30-46ad-881c-5c83dbb4b3a5/EBA-GL-2014-10_PL_GL%20on%20O-siis.pdf.
- EUNB. (2020). *Identyfikacja innych instytucji o znaczeniu systemowym*. Pobrane 25.03.2020 z https://tools.eba.europa.eu/interactive-tools/2020/o-siis/os19_visualisation_page.html.
- FSB. (2019). *Lista banków ważnych systemowo*. Pobrane 20.03.2020 z <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P221119-1.pdf>.
- Gawryś, I., Trippner, P. (2017). Analiza poziomu rentowności przedsiębiorstwa na przykładzie niepublicznej uczelni wyższej w roku akademickim 2015/2016. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia. Sectio H.*, 51(5). doi:10.17951/h.2017.51.5.109.
- Goodhart, Ch. (2011). *The Basel Committee on Banking Supervision a History of the Early Years, 1974–1997*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511996238.
- Gołębiowski, G., Grycuk, A., Tłaczała, A. i Wiśniewski, P. (2020). *Analiza finansowa przedsiębiorstwa*. Warszawa: Difin.
- Gołębiowski, G. i Królikowska, E. (2020). Wskaźniki rentowności jako miary efektywności gospodarowania w spółkach węglowych w latach 2014–2018. *Inżynieria Mineralna*, 1. doi:10.29227/im-2020-01-16.

- Gostomski, E. (2017). Globalne regulacje bankowe w dobie pokryzysowej. *International Business and Global Economy*, 36. doi:10.4467/23539496IB.17.006.7454.
- Góral L. (1998). *Nadzór bankowy*, Warszawa: PWE.
- GreenbergTraurig. (2020). Pobrane 23.12.2020 z <https://www.gtlaw.com/pl/insights/2020/3/covid-19-koronawirus-wplyw-epidemii-sektor-bankowy-dostep-dluznego-sytuacje-kredytobiorcow>.
- Hammond, T. H., Knot, J. H. (1988). The deregulatory Snowball. Explaining Deregulation in the Financial Industry. *The Journal of Politics*, 50(1). doi:10.2307/2131038.
- Hayek, F.A. (1990). *Denationalisation of Money: The Argument Refined. An Analysis of the Theory and Practice of Concurrent Currencies*. The Institute of Economic Affairs, London.
- Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., Zhang, L., Fan, G., Xu, J. i Gu, X. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan. *Lancet*, 395. doi:10.1016/S0140-6736(20)30183-5.
- Hussein, K. (2010). Bank-level stability factors and consumer confidence: A comparative study of Islamic and conventional banks' product mix. *Journal of Financial Services Marketing*, 15(3). doi:10.1057/fsm.2010.21.
- IBNGR. (2020). Pobrane 18.02.2020 z www.ibngr.pl.
- Idea Bank. (2018). *Sprawozdanie finansowe za 2018 r.* Pobrane 15.03.2020 z <https://www.ideabank.pl>.
- IME (2013). Key aspects of macroprudential policy. *Policy Papers*, 82, doi:10.5089/9781498341707.007.
- Iwanicz-Drozdowska, M. (2012). *Zarządzanie finansowe bankiem*. Warszawa: Poltext.
- ING. (2018). *Sprawozdanie finansowe za 2018 r.* Pobrane 15.03.2020 z <https://www.ing.pl>.
- Jakubowska, A. (2017). Zaufanie i asymetria informacji w relacjach podmiotów na rynku finansowym: wybrane aspekty na przykładzie banków i ich interesariuszy. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Seria: Organizacja i Zarządzanie*, 113. doi:10.29119/1641-3466.2017.131.9.
- Jaremko, M. i Przybylska-Kapuścińska, W. (2005). Wyznaczniki polityki kredytowej banków w świetle polityki pieniężnej banku centralnego. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 3. Pobrane z: https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/5666/1/10_M_Jaremko_W_Przybylska_Kapuscinska_Wyznaczniki%20polityki%20kredytowej%20bank%C3%B3w_129-150.pdf.
- Jaworski, W. L. i Szlągowska, A. (2014). Służebna rola banków w polskiej gospodarce. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 10(934). doi:10.15678/znupek.2014.0934.1002.
- Jonas, M.R., King, S.K. (2008). Bank efficiency and the effectiveness of monetary policy. *Contemporary Economic Policy*, 26(4). doi:10.1111/j.1465-7287.2008.00102.x.
- Kalicki K. 2019. Makroekonomiczne i branżowe uwarunkowania szoku regulacyjnego oraz obciążeń daninami publicznymi sektora bankowego. W: L. Kurkliński i B. Lepczyński (red.), *Polityka państwa wobec sektora bankowego w Polsce Konsekwencje sektorowe i makroekonomiczne*. Warszawa: Alterum.

- Kałużny R. (2012). Ocena i analiza sytuacji majątkowo-finansowej. W: A. Gospodarowicz, A. Nosowski. (red.), *Zarządzanie instytucjami kredytowymi*. Warszawa: C.H. Beck.
- Kamarudin, F., Sufian, F., Nassir, A., Anwar, N.A.M. i Hussain, H.I. (2019). Bank efficiency in Malaysia: a DEA approach. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 1. doi:10.2478/jcbtp-2019-0007.
- Kammoun, A., Trabelsi, A., Mamoghli, C. (2011). Financial liberalisation and financial market development: the case of Tunisia. *Review of Economics & Finance*. Pobrane z: https://www.researchgate.net/publication/236177684_Financial_Liberalisation_and_Financial_Market_Development_The_Case_of_Tunisia.
- King, R.G. i Levine, R. (1993). Finance and growth: Schumpeter might be right. *Quarterly Journal of Economics*, 108(3). doi:10.2307/2118406.
- Klub Odpowiedzialnych Finansów przy Europejskim Kongresie Finansowym. (2020). *Banki, między młotem a hejtem?*. Pobrane 23.12.2020 z <https://www.efcongress.com/wp-content/uploads/2020/11/Raport-Banki-mie%CC%A8dzy-m%C5%82otem-a-hejtem.pdf>.
- KNF. (2007). *Zadania Komisji*. Pobrane 12.03.2020 z https://bip.knf.gov.pl/?l=/Komisja/030_Zadania_Komisji/000_Zadania_Komisji.html.
- KNF. (2014). *Historia i założenia projektu CRD IV/CRR*. Pobrane 10.12.2020 z https://www.knf.gov.pl/dla_rynku/pakiet_crd4/historia_zalozenia#2.
- KNF. (2017). *Stanowisko KNF w sprawie minimalnych poziomów współczynników kapitałowych*. Pobrane 15.03.2020 z https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Stanowisko_KNF_ws_wspolczynnikow_kapitalowych_60207.pdf.
- KNF. (2020). *Informacja na temat sytuacji sektora bankowego 2019*. Pobrane 15.12.2020 z https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Informacja_na_temat_sytuacji_sektora_bankowego_w_2019_r.pdf.
- Kochaniak, K. (2010). *Efektywność finansowa banków giełdowych*. Warszawa: PWN.
- Koleśnik, J. (2017). Globalne banki a ryzyko systemowe w Unii Europejskiej. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, 51(6). doi:10.17951/h.2017.51.6.14.
- Komisja Europejska. (2020). *Unia rynków kapitałowych*. Pobrane 23.12.2020 z https://ec.europa.eu/poland/news/200924_capital_markets_pl.
- Kopiński, A. (2016). Analiza rentowności wybranych banków komercyjnych w Polsce. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia. Sectio H*, 4(50). doi:10.17951/h.2016.50.4.225.
- Korenik, D. (2009). *O roli służebnej banków komercyjnych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Kosior A., Rubaszek, M. (red.). (2014). *Ekonomiczne wyzwania integracji Polski ze strefą euro*. Warszawa: Narodowy Bank Polski.
- Kreczmańska-Gigoł, K. (2003). *Podstawy tworzenia planu finansowego banku*. Warszawa: Wydawnictwo Twigger.
- Krugman P. (2012). *Zakończcie ten kryzys!* Gliwice: Wydawnictwo Helion.

- Kubiszewska, K. (2015). Problem efektywności banków w literaturze przedmiotu. *Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace*, 2(3). doi:10.33119/kkessip.2015.2.3.5.
- Kuta, K. i Rudnicki, K. (2016). Wpływ implementacji podatku bankowego na banki notowane na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. *Finanse i Prawo Finansowe*, 3. doi:10.18778/2391-6478.3.3.04.
- Łupińska, J. (2018). Podatek bankowy jako narzędzie internalizacji generowanych przez banki negatywnych efektów zewnętrznych. Analiza reakcji krajowych banków na wprowadzoną daninę. *Mysł Ekonomiczna i Polityczna*, 4 (63). doi:10.26399/meip.4(63).2018.44/j.lupinska.
- Małecka, E. i Włodarczyk, B. (2012). Systemy gwarantowania depozytów: konwergencja rozwiązań stosowanych w krajach Unii Europejskiej. *Zarządzanie i Finanse*, 4(10). Pobrane z: http://jmf.wzr.pl/pim/2012_4_1_35.pdf.
- Małecki, W. (2014). Regulacje sektora bankowego. *Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego Szkoły Głównej Handlowej*, 97. Pobrane z: <https://ssl-kolegia.sgh.waw.pl/pl/KAE/struktura/IRG/publikacje/Documents/pim94.pdf>.
- Marcinkowska, M. (2013). Koncepcja i praktyka budowania relacji banków z interesariuszem publicznym. W: S. Kasiewicz, L. Kurkliński i M. Marcinkowska (red.). *Sektor bankowy: motor czy hamulec wzrostu gospodarczego*. Warszawa: Warszawski Instytut Bankowości.
- Marcinkowska, M. (2007). *Ocena działalności instytucji finansowych*. Warszawa: Difin.
- Marcinkowska, M., Wdowiński, P., Flejterski, S., Bukowski, S., Zygierewicz, M. (2014). Wpływ regulacji sektora bankowego na wzrost gospodarczy: wnioski dla Polski. *Materiały i Studia*, 305. Pobrane z: https://www.nbp.pl/publikacje/materiały_i_studia/ms305.pdf.
- mBank. (2018). *Sprawozdanie finansowe 2018*. Pobrane 15.03.2020 z <https://www.mbank.pl>.
- McKinnon, R. (1973). *Money and Capital in Economic Development*. Washington: Brookings Inst.
- Mierzwa, D. i Jankiewicz, S., (2017). Repolonizacja sektora bankowego: poglądy i dyskusje. *Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance*, 15(2). Pobrane z: http://wzr.ug.edu.pl.zif/4_6.pdf.
- Mikita, M. (2017). Unia bankowa a stabilność systemu finansowego UE. *Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace*, 1. doi:10.33119/kkessip.2017.1.5.
- Mikita, M. (2019). Rola Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego w tworzeniu globalnej architektury finansowej. *Kwartalnik Naukowy Uczelni Vi-stula*, 4(62). Pobrane z: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-c5f006a8-f975-4206-940b-8d25d6922778>.
- Mioduchowska-Jaroszewicz, E. (2008). *Podstawy analizy finansowej banków i ubezpieczycieli*. Szczecin: Print Group.
- Miształ, A. (2015). Analiza rentowności spółek przemysłu surowcowego indeksu WIG20. *Nauki o Finansach*, 2(23). doi:10.15611/nof.2015.2.05.

- Mosko, A. i Bozdo, A. (2016). Modeling the relationship between bank efficiency, capital and risk. in Albanian banking system. *Procedia Economics and Finance*, 39. doi:10.1016/s2212-5671(16)30330-6.
- Muszyński, M. (2017). Podatek bankowy a efektywność działalności operacyjnej banków komercyjnych w Polsce. *Finanse i Prawo Finansowe*, 3(15). doi:10.18778/2391-6478.3.15.07.
- NBP. (2010). *Wybrane aspekty dodatkowego opodatkowania banków. W kontekście debaty na forum Unii Europejskiej*. Pobrane 01.03.2020 z https://ssl.nbp.pl/systemfinansowy/banki_aspekty_opodatkowania.pdf.
- NBP. (2018). *Raport o stabilności systemu finansowego*. Pobrane 30.03.2020 z <https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/systemfinansowy/stabilnosc.html>.
- NBP. (2019a). *Raport o stabilności finansowej 2019 r.*
- NBP. (2019b). *Raport o stabilności systemu finansowego grudzień 2019 r.*
- NBP. (2019c). *Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2018 r.*
- NBP. (2020). *Należności i zobowiązania banków*. Pobrane 25.12.2020 z https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/nal_zobow.html.
- NBP. (2021). *Podstawowe stopy procentowe NBP w latach 1998–2020*. Pobrane 01.02.2021 z https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/dzienne/stopy_archiwum.htm.
- Nguyen, T., Tripe, D., Ngo, T. (2018). Operational Efficiency of Bank Loans and Deposits: A Case Study of Vietnamese Banking System. *International Journal of Financial Studies*, 6(1). doi:10.3390/ijfs6010014.
- NIK. (2018). *Informacja o wynikach kontroli. Pobór podatku od instytucji finansowych*. KBF430.002.2018 Nr ewid. 5/2018/P/17/012/KBF Pobrane 01.03.2020 z <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16802,vp,19358.pdf>.
- Nosowski, A. (2010). Bankowe modele biznesowe: ewolucja czy innowacja. *Annales UMCS. Sectio H*, 44(2). Pobrane z: http://dlibra.umcs.lublin.pl/Content/21303/czas9547_44_2_2010_11.pdf.
- Nowak, E. (2008). *Analiza sprawozdań finansowych*. Warszawa: PWE.
- Ostrowska, A. i Dondalski, P. (2020). Finansyzacja gospodarstw domowych w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. W M. Bogusz, M. Wojcieszak i P. Rachwał (red.), *Poszerzamy Horyzonty*. Tom XVII, Słupsk.
- Pancheva, A. (2013). Determinants of the bank's operating efficiency. *Izvestia*, 1. https://www.researchgate.net/publication/331386230_DETERMINANTS_OF_THE_BANK'S_OPERATING_EFFICIENCY.
- PAP. (2020). Pobrane 30.12.2019 z <https://www.pap.pl/aktualnosci/index%2C1%2C8715%2Cbanki.html-2?page=6>.
- Parlament Europejski. (2020a). *Unia Bankowa*. Pobrane 30.12.2020 z <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/pl/sheet/88/unia-bankowa>.
- Parlament Europejski. (2020b). *Unia bankowa*. Pobrane 30.12.2020 z http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/pl/FTU_2.6.5.pdf.

- Pekao S.A. (2018). *Raport roczny za 2018 r.* Pobrane 15.03.2020 z <https://www.pekao.com.pl>.
- PKO BP. (2018). *Raport roczny 2018.* Pobrane 15.03.2020 z <http://www.raportroczny2018.pkobp.pl>.
- Popov, A. (2017). Evidence on finance and economic growth. *ECB Working Paper*, 2115.4. doi:10.4337/9781785360510.00009.
- Pukin, P. (2019). Parki Naukowo-technologiczne jako projekt pobudzenia przedsiębiorczości i innowacyjności województwa warmińsko-mazurskiego. *Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych*, 1(23). <https://ezeszyty.wne.tu.koszalin.pl/index.php/zeszyty/article/view/138>.
- Pukin, P. (2020). Dimensions of Culture and the Size of the Shadow Economy in the Member States of the European Union. *Olsztyn Economic Journal*, 15(2). doi:10.31648/oj.5839.
- Pyka, I. (2014). Nowe regulacje bankowe a stabilność finansowa polskiego sektora bankowego. *Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Studia Ekonomiczne*, 186(1). Pobrane z: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-f2c23a75-0d16-4bc5-8146-434f1e61ff2d>.
- Rachuba, J. (2018). Koniunktura gospodarcza a jakość portfeli kredytowych banków komercyjnych oraz banków spółdzielczych w Polsce. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 521. Pobrane z: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-6649da3e-e53a-48b5-a1e0-341149b27a93>.
- Raczkowski, K., Noga, M. i Klepacki J. (2015). *Zarządzanie ryzykiem w polskim systemie finansowym.* Warszawa: Difin.
- Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej. (2020). *Jednolity mechanizm restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji.* Pobrane 12.03.2020 z <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/banking-union/single-resolution-mechanism>.
- Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej. (2020b). *Wymogi kapitałowe wobec sektora bankowego.* Pobrane 15.03.2020 z <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/banking-union/single-rulebook/capital-requirements>.
- Rada Europejska i Rada Unii Europejskiej. (2020). Pobrane 12.04.2020 z <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/banking-union>.
- Raisová, M., Regásková, M. i Lazányi, K. (2020). The financial transaction tax: an ANOVA assessment of selected EU countries. *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*, 15(1). doi:10.24136/eq.2020.002.
- Redecka, A. (2014). Związek między efektywnością i rentownością banków komercyjnych w Polsce. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 4. doi:10.14746/rpeis.2014.76.4.19.
- Romanowska, M. i Kowalik, J. (2016) Analiza powiązań między rentownością a płynnością na przykładzie sektora bankowego w Polsce. *Studia i Prace WNEiZ*, 44(44). doi:10.18276/sip.2016.44/1-20.
- Roth, F. (2009). The Effects of the Financial Crisis on Systemic Trust. *CEPS Working Document*, 316. doi:10.2139/ssrn.1438510.

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012, Dz. U. UE L 176 z 27.06.2013.
- Rutkowska-Tomaszewska, E. (2011). Nadzór nad rynkiem finansowym a nieuczciwe praktyki rynkowe banków wobec konsumentów: zakres, potrzeba i możliwości podejmowanych decyzji. W: E. Rutkowska-Tomaszewska (red.), *Nadzór nad rynkiem finansowym. Aktualne tendencje i problemy dyskusyjne*. Wrocław: Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Pobrane z: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/37356/edition/38956?language=pl>.
- Ryczowski, M. (2016). Ewolucja poglądów Milтона Friedmana a polityka pieniężna Fed i EBC w okresie kryzysu finansowego. *Ekonomista*, 6. Pobrane z: <http://www.pte.pl/pliki/1/8905/Ekonomista2016-6-pages-54-83.pdf>.
- Santander Bank Polska S. A. (2018). *Sprawozdanie finansowe 2018*. Pobrane 15.03.2020 z <https://bank.santander.pl/relacje-inwestorskie/sprawozdanie-finansowe/2018/sprawozdanie-finansowe-2018.html>.
- Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. (2021). Pobrane 21.01.2021 z <https://www.gov.pl/web/tarzaantykrzysowa/wzmocnienie-systemu-finansowego>.
- Shleifer, A. i Vishny, R. (2010). Unstable banking. *Journal of Financial Economics*, 97. doi:10.3386/w14943.
- Schoenmaker, D. i Siegmann, A. (2013). Efficiency Gains of European Banking Union. *Tinbergen Institute Discussion Paper*, 51. doi:10.2139/ssrn.2214919.
- Sinha, R.P. (2009). Liberalisation of Financial Markets: The Developing Country Experience. *Management and Labour Studies*, 34(2). doi:10.1177/0258042X0903400207.
- Siudek, T. i Drabarczyk, K. (2015). Efektywność działania wybranych banków spółdzielczych (na przykładzie województwa mazowieckiego). *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Ekonomika i Organizacja Żywnościowej*, 110. doi:10.22630/eiogz.2015.110.20.
- Smyk, B. (2015). *Perspektywy powstania paneuropejskiego systemu gwarantowania depozytów*. Gdańsk: Uniwersytet Gdański.
- Sobol, M. (2015). System finansowy a wzrost gospodarczy. *Studia Ekonomiczne, Prawne i Administracyjne*, 2. Pobrane z: <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171447022>.
- Spong, K (2000). *Banking regulation. Its Purposes, Implementation, and Effects*. Kansas City: Division of Supervision and Risk Management Federal Reserve Bank of Kansas City. Pobrane z: <https://www.kansascityfed.org/documents/210/bankingregulation-Regs-Book2000.pdf>.
- Springler, E. (2006). Financial Liberalization, Stock Markets and Growth in Economies with Underdeveloped Financial Markets. *European Political Economy Review*, 3(2). Pobrane z: <http://aei.pitt.edu/8371/1/springler.pdf>.
- Stępień, K. (2008). *Rentowność a wypłacalność przedsiębiorstw*. Warszawa: Difin.

- Stępień, K. (2013). Definityjne i metodyczne problemy rentowności. *Zeszyty Naukowe Ekonomia. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 920. Pobrane z: <https://zeszyty-naukowe.uek.krakow.pl/article/view/708>.
- Stola, E. (2014). Efektywność sektora banków komercyjnych w kontekście zmian gospodarczych na przykładzie Polski. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 67. Pobrane z: http://www.wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/67-2014/FRFU-67-897.pdf.
- Szewczyk, Ł. (2016). Funkcja pomocowa w praktyce wybranych systemów gwarantowania depozytów w strefie euro. *Studia Ekonomiczne, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach*, 266. doi:10.17951/h.2016.50.4.487.
- Szpunar, P. (2012). *Rola polityki makroostrożnościowej w zapobieganiu kryzysom finansowym*. Warszawa: NBP.
- Szumlakowski, R. (2011). Komisja Nadzoru Finansowego jako organ administracji publicznej. W: E. Rutkowska-Tomaszewska (red.), *Nadzór nad rynkiem finansowym. Aktualne tendencje i problemy dyskusyjne*. Wrocław: Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Pobrane z: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/37356/edition/38956?language=pl>.
- Ugwuanyi, G. O., Obinne, G. i Amanze, P. G. (2014). Banking Sector Reform: An Approach to Restoring Public Confidence on the Nigerian Banking Industry. *Research Journal of Finance and Accounting*, 5(6). Pobrane z: <https://iiste.org/Journals/index.php/RJFA/article/view/11913/12264>.
- UKNF. (2016). *Skrócony opis metod służących ocenie nadzorczej przy identyfikacji innych instytucji o znaczeniu systemowym*. Pobrane 25.03.2020 z https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/skrocony_opis_metod_oceny_nadzorczej.pdf.
- UKNF. (2016). *Syntetyczna informacja na temat wpływu podatku od niektórych instytucji finansowych na sytuację banków komercyjnych*, Warszawa: Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, Dz.U. 1995 nr 4 poz. 18.
- Ustawa Prawo bankowe z dnia 29 sierpnia 1997r. (Dz. U. 1997 Nr 140 poz. 939)
- Waliszewski, K. (2015). Unia bankowa i unia rynków kapitałowych: analiza porównawcza europejskich projektów integracyjnych w obszarze finansowym. *Nauki o Finansach*, 2(23). doi:10.15611/nof.2015.2.07.
- Wilczyński, R. (2014). Pomiar efektywności a cele przedsiębiorstw. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 803, *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 66. Pobrane z: http://www.wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/66-2014/FRFU-66-547.pdf.
- Witkowski, P. (2017). Wpływ podatku od niektórych instytucji finansowych na wartość rynkową banków komercyjnych w Polsce. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 3. doi:10.18276/frfu.2017.3.87.2-17.
- Włodarczyk B. i M. Szturo. (2018). The impact of the financial sector on economic growth. *Finanse*, 1. doi:10.24425/finanse.2018.125389.

- Włodarczyk, B. i Burchi, A. (2017). The rationalization for bank branches: Italy vs. Poland. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 482. doi:10.15611/pn.2017.482.22.
- Włodarczyk, B. i Ostrowska, A. (2017). The impact of selected recommendations of Polish banking supervision on banks' credit exposure secured by mortgage. *Working Papers of the Department of Economics University of Perugia*, 27. Pobrane z: <https://ideas.repec.org/p/pia/wpaper/00027-2017.html>.
- Włodarczyk, B. i Ostrowska, A. (2020a). Macroeconomic Stability of The European Union Member States in The Light of The Macroeconomic Imbalance Procedure. *Proceedings of the 36th International Business Information Management Association (IBIMA)*, 4–5 November 2020, Granada, Spain.
- Włodarczyk, B. i Ostrowska, A. (2020b). Selected Aspects of External Encumbrances on Poland's Banking Sector in Comparison to Banking Sectors in Other EU States. *Proceedings of the 36th International Business Information Management Association (IBIMA)*, 4–5 November 2020, Granada, Spain.
- Wojciuk, M. (2017). Wpływ podatku od niektórych instytucji finansowych na zachowania banków komercyjnych w Polsce. *Optimum. Studia Ekonomiczne*, 6(90). doi:10.15290/ose.2017.06.90.04.
- Zabawa, J. (2014). Rentowność aktywów i kapitału własnego banków społecznie odpowiedzialnych. *Studia Ekonomiczne*, 186(1). Pobrane z: <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171302983>.
- Zaleska M. (2007). System gwarantowania depozytów. W M. Zaleska (red.), *Współczesna bankowość*. Warszawa.
- Żukowska, M. (2014). Stabilność i rentowność sektora banków w Polsce a społeczne oczekiwania. W: J. Czekał, E. Miklaszewska, W. Sułkowska (red.), *Rynek finansowy jako mechanizm alokacji zasobów w gospodarce*.
Pobrane z <https://r.uek.krakow.pl/jspui/bitstream/123456789/2920/1/Stabilno%C5%9B%C4%87%20i%20rentowno%C5%9B%C4%87%20sektora%20bank%C3%B3w%20w%20Polsce%20a%20spo%C5%82eczne%20oczekiwania.pdf>.
- ZBP. (2016). *Polska i Europa, wyzwania i zagrożenia*. Pobrane 20.12.2020 z https://www.zbp.pl/getmedia/131b6d18-3fa5-4f82-8525-110d0b94bd31/Krynica2016druk_1.
- ZBP. (2019). *Polska i Europa, wyzwania i zagrożenia*. Pobrane 20.12.2020 z https://zbp.pl/getmedia/152eb124-2ccf-4f91-8bd6-65962a256fe9/Polska_Europa_2019-FINAL.

Strony internetowe, dokumenty, materiały uzupełniające

- Basel III: international regulatory framework for banks*, <https://www.bis.org/bcbs/basel3.htm> dostęp: 15.01.2020 r.
- Deposit Insurance dataset/World Bank 2013*, <https://www.worldbank.org>, dostęp z dnia: 13.01.2020 r.

- Dokumenty informacyjne o Unii Europejskiej*, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/pl/FTU_2.6.5.pdf.
- EBC, ZEB-European-Banking-Study-2018.pdf*
- Bankingsupervision*, <https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/list/html/index.pl.html> dostęp: 11.12.2019 r.
- European Banking Authority. On the criteria to determine the conditions of application of Article 131(3) of Directive 2013/36/EU (CRD) in relation to the assessment of other systemically important institutions (O-SIIs).
- European Central Bank EBC*, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.pl.html> dostęp: 02.12.2019 r.
- European Central Bank, Banking Supervision, Banking Union*, <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/bankingunion/html/index.en.html> dostęp: 10.12.2019 r.
- European Systemic Risk Board — ESRB*, <https://www.esrb.europa.eu/home/html/index.en.html> dostęp: 12.12.2019 r.
- European Systemic Risk Board*, https://www.esrb.europa.eu/national_policy/systemically/html/index.en.html dostęp: 28.11.2019 r.
- Eurostat*, <https://ec.europa.eu/eurostat/home> dostęp: 13.12.2019 r.
- Financial Accounting Standard Board*, <https://www.fasb.org/home>, dostęp 21.01.2020r.
- FOR Analiza, *Podatek bankowy — Rząd szuka finansowania obietnic wyborczych Łaszek i Trzeciakowski*, 2016.
- Główny Urząd Statystyczny*, <https://stat.gov.pl> dostęp: 11.02.2020 r.
- https://ec.europa.eu/poland/news/200924_capital_markets_pl, dostęp z dnia 23.10.2020 r.
- <https://www.gov.pl/web/tarczaantykrzysowa/wzmocnienie-systemu-finansowego>, dostęp z dnia 21.01.2021 r.
- <https://home.kpmg/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html>.
- <https://www.gtlaw.com/pl/insights/2020/3/covid-19-koronawirus-wplyw-epidemii-sektor-bankowy-dostep-dluznego-sytuacje-kredytobiorcow>, dostęp z dnia 23.10.2020 r.
- https://www.knf.gov.pl/dla_ryнку/pakiet_crd4/historia_zalozenia#2, dostęp z dnia 23.10.2020 r.
- https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/dzienne/stopy_archiwum.htm, dostęp z dnia 01.02.2021 r.
- https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/nal_zobow.html, dostęp z dnia 23.10.2020 r.
- <https://podatki.gazetaprawna.pl/artykuly/1485808.podatek-bankowy-w-polsce.html>, dostęp z dnia 01.02.2021 r.
- Komisja Nadzoru Finansowego, *Dane miesięczne sektora bankowego — listopad 2019*
- Komisja Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków 2017*
- Komisja Nadzoru Finansowego, *Skrócony opis metod oceny nadzorczej*

- Komunikat KNF dotyczący stanowiska organu nadzoru w sprawie założeń polityki dywidendowej banków komercyjnych, banków spółdzielczych i zrzeszających, zakładów ubezpieczeń i reasekuracji, domów maklerskich, towarzystw funduszy inwestycyjnych oraz powszechnych towarzystw emerytalnych w 2019 r.
- KPMG, <https://home.kpmg/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html> dostęp: 19.12.2019 r.
- Narodowy Bank Polski, *Wybrane aspekty dodatkowego opodatkowania banków. W kontekście debaty na forum Unii Europejskiej*. Warszawa 15 października 2010 r.
- Narodowy Bank Polski, *Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2018 r.*
- Narodowy Bank Polski, *Wyzwania strategiczne dla sektora bankowego w UE i w Polsce w najbliższych latach z dnia 18.06.2019 r.*
- Opinia Europejskiego Banku Centralnego z dnia 9 listopada 2017 r. w sprawie wsparcia kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej oraz wsparcia dobrowolnej restrukturyzacji kredytów mieszkaniowych denominowanych lub indeksowanych do walut obcych (CON/2017/48).
- Projekt ustawy o podatku od niektórych instytucji finansowych.
- Rekomendacja KSF-M z 13 stycznia 2017 r. w sprawie restrukturyzacji portfela kredytów mieszkaniowych w walutach obcych
- Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych
- Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie wpłat na pokrycie kosztów nadzoru bankowego z dnia 8 lutego 2019 r. (Dz. U. z 2019 r. poz. 258.)
- Rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz. U. UE z 2013, nr 176, str. 1, z późn. zm.)
- Rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz. U. UE z 2013, nr 176, str. 1, z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 1 września 2017 r. w sprawie bufora ryzyka systemowego, Dz.U. 2017 poz. 1776
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniającego rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz. Urz. UE L 176 z 27.06.2013, str. 1, z późn. zm.)
- Stanowisko KNF w sprawie minimalnych poziomów współczynników kapitałowych z dnia 24 listopada 2017 r. strona internetowa: https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Stanowisko_KNF_ws_wspolczynnikow_kapitalowych_60207.pdf
- Ustawa o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji z dnia 10 czerwca 2016 r. (Dz. U. z 2019 r. poz. 795 i 730)
- Ustawa o nadzorze nad rynkiem finansowym z dnia 21 lipca 2006 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 157, poz. 1119)
- Ustawa z dnia 15 stycznia 2016 roku o podatku od niektórych instytucji finansowych (Dz.U. 2016 poz. 68)

- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym (Dz. U. z 2017, poz. 1934)
- WHO. (2020). *Coronavirus disease 2019 (COVID-19) situation report — 51* (2020). Pobrane 12.12.2020 z <https://apps.who.int/iris/handle/10665/331475>.
- Zarządzenie nr 5/98 Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 2 grudnia 1998 r. w sprawie sposobu wyliczenia współczynnika wypłacalności banku oraz procentowych wag ryzyka przypisanych poszczególnym kategoriom aktywów i zobowiązań pozabilansowych.
- Zarządzenie nr 7/93 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 20 maja 1993 r. w sprawie norm pokrycia funduszami własnymi aktywów banku.

Spis rysunków

Rysunek 1. Związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy wzrostem wymogów kapitałowych, obciążeń finansowych a akcją kredytową i efektywnością finansową	29
Rysunek 2. Wysokość łącznych opłat wnoszonych do BFG w latach 2015–2019 (mln zł)	37
Rysunek 3. Wysokość stawki na pokrycie kosztów nadzoru (%)	47
Rysunek 4. Liczba banków podlegających pod bezpośredni nadzór EBC w ramach SSM w krajach strefy euro	49
Rysunek 5. Całkowite kwoty rocznych opłat nadzorczych EBC (euro)	51
Rysunek 6. Fundusze własne sektora bankowego w Polsce w podziale na <i>Tier 1</i> i <i>Tier 2</i> (mld zł)	56
Rysunek 7. Banki o najwyższym wskaźniku kapitału podstawowego <i>Tier 1</i> w UE (%)	57
Rysunek 8. Średni poziom dźwigni finansowej w sektorze bankowym w Polsce w latach 2015–2019 (%)	58
Rysunek 9. Dźwignia finansowa w poszczególnych sektorach bankowych UE w 2019 r. (%)	59
Rysunek 10. Poziom bufora zabezpieczającego w sektorze bankowym w Polsce w latach 2015–2019 (%)	60
Rysunek 11. Zysk sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2019 (mld zł)	78
Rysunek 12. Aktywa sektora bankowego w Polsce (mld zł)	80
Rysunek 13. Aktywa sektora bankowego w relacji do PKB w poszczególnych krajach UE w 2018 r. (%)	82
Rysunek 14. ROA sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2019 (%)	83
Rysunek 15. Wartość ROA sektorów bankowych krajów UE w 2018 r. (%)	84
Rysunek 16. Kapitał własny sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2019 (mld zł)	85
Rysunek 17. Wartość ROE sektora bankowego w Polsce w latach 2015–2019 (%)	86
Rysunek 18. Wartość ROE sektorów bankowych krajów UE w 2018 r. (%)	87

Rysunek 19. Wysokość podatku CIT uiszczona przez sektor bankowy w Polsce (mld zł)	88
Rysunek 20. Wysokość podatku CIT w krajach UE (%)	89
Rysunek 21. Łączna stopa podatkowa w UE (%)	90
Rysunek 22. Wartość (mld zł) oraz dynamika (%) należności od sektora niefinansowego w Polsce w latach 2015–2019	94
Rysunek 23. Wartość należności od gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w Polsce w latach 2015–2019 (mld zł, dane miesięczne)	95
Rysunek 24. Dynamika należności od gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w Polsce w latach 2015–2019 (dane miesięczne)	96
Rysunek 25. Wartość należności od gospodarstw domowych według rodzaju w Polsce w latach 2015–2019 (mld zł, dane miesięczne)	97
Rysunek 26. Dynamika należności od gospodarstw domowych według rodzaju w Polsce w latach 2015–2019 (dane miesięczne)	98
Rysunek 27. Wartość należności od przedsiębiorstw niefinansowych według rodzaju w Polsce w latach 2015–2019 (mld zł, dane miesięczne)	98
Rysunek 28. Dynamika należności od przedsiębiorstw niefinansowych według rodzaju w Polsce w latach 2015–2019 (dane miesięczne)	99
Rysunek 29. Dynamika wartości udzielanych kredytów dla sektora niefinansowego w strefie euro (%)	101
Rysunek 30. Dynamika wartości udzielanych kredytów dla gospodarstw domowych w strefie euro (%)	102
Rysunek 31. Dynamika wartości udzielanych kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych w strefie euro (%)	103
Rysunek 32. Poziom stóp procentowych EBC w latach 2015–2019 (%)	105
Rysunek 33. Relacja wartości aktywów sektora bankowego do PKB w poszczególnych krajach UE w 2018 r. (%)	109
Rysunek 34. Wartość należności od gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (mln zł, dane miesięczne)	112
Rysunek 35. Dynamika należności od gospodarstw domowych i przedsiębiorstw w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (dane miesięczne)	113
Rysunek 36. Wartość należności od gospodarstw domowych według rodzaju w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (mln zł, dane miesięczne)	113
Rysunek 37. Dynamika należności od gospodarstw domowych według rodzaju w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (dane miesięczne)	115
Rysunek 38. Wartość należności od przedsiębiorstw niefinansowych według rodzaju w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (mln zł, dane miesięczne)	115
Rysunek 39. Dynamika należności od przedsiębiorstw niefinansowych według rodzaju w Polsce w okresie grudzień 2019–listopad 2020 (dane miesięczne)	116

Rysunek 40. Wolumeny nowych kredytów konsumpcyjnych udzielanych gospodarstwom domowym w strefie euro (bln EUR)	117
Rysunek 41. Wolumeny nowych kredytów konsumpcyjnych udzielanych gospodarstwom domowym w strefie euro udzielonych na okres od 1 do 5 lat (bln EUR)	118
Rysunek 42. Wolumeny nowych kredytów konsumpcyjnych udzielanych gospodarstwom domowym w strefie euro udzielonych na okres powyżej 5 lat (bln EUR)	119
Rysunek 43. Wolumen nowych kredytów na zakup nieruchomości udzielanych gospodarstwom domowym w strefie euro udzielonych na okres powyżej 10 lat (bln EUR)	120
Rysunek 44. Wolumen nowych kredytów odnawialnych i kredytów w rachunku bieżącym udzielanych przedsiębiorstwom niefinansowym w strefie euro (bln EUR)	121
Rysunek 45. Wolumen nowych kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych denominowanych w euro z zabezpieczeniem (bln EUR)	122
Rysunek 46. ROE sektorów bankowych krajów Europy Zachodniej w okresie IV kw. 2019–III kw. 2020 r. (%)	124
Rysunek 47. ROE sektorów bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej w okresie IV kw. 2019–III kw. 2020 r. (%)	124
Rysunek 48. ROA sektorów bankowych krajów Europy Zachodniej w okresie IV kw. 2019–III kw. 2020 r. (%)	126
Rysunek 49. ROA sektorów bankowych krajów Europy Środkowo-Wschodniej w okresie IV kw. 2019–III kw. 2020 r. (%)	126

Spis tabel

Tabela 1. Charakterystyka podatku bankowego w wybranych krajach UE	33
Tabela 2. Instytucje gwarantujące depozyty w poszczególnych krajach UE	39
Tabela 3. Podział krajów UE ze względu na przyjęty model systemu gwarantowania depozytów	40
Tabela 4. Współczynniki pokrycia depozytów oraz formy gromadzenia funduszy w ramach systemów gwarantowania w UE (%)	41
Tabela 5. Model sprawowania polityki monetarnej i nadzoru finansowego w wybranych krajach UE	48
Tabela 6. Organy odpowiedzialne za nadzór bankowy w państwach uczestniczących w Jednolitym Mechanizmie Nadzorczym	50
Tabela 7. Poziom bufora antycyklicznego w sektorach bankowych UE (%)	62
Tabela 8. Instytucjonalna odpowiedzialność za wyznaczenie poziomu bufora antycyklicznego w krajach UE	64
Tabela 9. Poziom bufora ryzyka systemowego w wybranych krajach UE (%)	66
Tabela 10. Banki sklasyfikowane jako globalne instytucje o znaczeniu systemowym	68
Tabela 11. Globalne banki o znaczeniu systemowym w Unii Europejskiej	69
Tabela 12. Obowiązkowe wskaźniki identyfikacji instytucji o znaczeniu systemowym	71
Tabela 13. Wymagany poziom bufora innej instytucji finansowej o znaczeniu systemowym w Polsce w okresie 2015–2019 (%)	73
Tabela 14. Wysokość bufora instytucji o znaczeniu systemowym w krajach UE oraz liczba zdefiniowanych instytucji o znaczeniu systemowym (%)	74
Tabela 15. Aktywa sektorów bankowych Europy Środkowo-Wschodniej	81
Tabela 16. Aktywa sektorów bankowych Europy Zachodniej	81
Tabela 17. Efektywna stopa opodatkowania sektorów bankowych w Polsce i innych krajach UE (%)	91
Tabela 18. Dynamika wartości kredytów dla gospodarstw domowych rok do roku (%)	102

Tabela 19. Dynamika udzielonych wartości kredytów dla przedsiębiorstw w krajach UE w latach 2015–2019 (%)	104
Tabela 20. Udział kredytów dla gospodarstw domowych w PKB (%)	106
Tabela 21. Udział kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych w PKB (%)	108

"Lektura monografii pozwoli czytelnikowi poznać lepiej istotę systemu bankowego, jego funkcje, znaczenie, efektywność, skalę prawnych regulacji i jego sytuację na tle krajów Unii Europejskiej".

PROF. DR HAB. MARIA DĘBNIEWSKA

"W obecnej wersji recenzowane opracowanie ma szansę być wykorzystywane w dydaktyce akademickiej, w kształceniu podyplomowym oraz w szkoleniach specjalistycznych skierowanych do wyselekcjonowanej grupy uczestników włączonych w zarządzanie podmiotami sektora bankowego".

DR HAB. ANNA CHMIELAK, PROF. UWB

IBG
INSTYTUT BADAŃ
GOSPODARCZYCH

